

19

75

60

PHIMOSTOMVS

SCRIPTVRARIORVM IOHANNIS
DIETENBERGII THEOLOGIAE

professoris profundis, ac hæreticæ pra-

uitatis Inquisitoris vigilantis, cōtra

hæreticos æditus Augustæ

Anno M.D.XXX.

ADIECTVS EST TRACTATVS

eiusdem authoris, de Diuortio.

2. Petri, 3

¶ Indocti & instabiles deprauant scripturas
ad suam ipsorum perditionem.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

Coloniæ apud Petrum Quentell,
ANNO M. D. XXXII.

IN hoc libello candide lector, illa precipue, de quibus in nouissimis Imperiadibus Comitij Augustæ. M. D. XXX. celebratis, anceps inter plurimos fuit sententia, & suis capitulis numerata, & scripturis canonicis (id quod non paucis impossibile visum est) euidētibus, catholice intellectis, probata inuenies.

- I. ¶ Noua, nunc in ecclesiam repentina, non esse toleranda dogmata, etiā si haud possint expressa redargui scriptura.
- II. ¶ Nequaquam solis scripturis nudis, quilibet fidei veritatem stabilendam.
- III. ¶ Omnium quæ sit in ecclesia credendorum regula.
- IIII. ¶ Scripturæ ad ecclesiam, & ecclesie ad scrip. mirabilem collationem.
- V. ¶ Christum haud decuisse, suam proprio digito scribere doctrinam.
- VI. ¶ Libros scripturarum, quos apud ecclesiam conueniat appellare canonicos.
- VII. ¶ Sanctorum inuocationem licere Christianis fidelibus.
- VIII. ¶ Opera nostra bona, esse proprie satisfactoria.
- IX. ¶ Opera nostra bona, esse vere meritoria.
- X. ¶ Opera nostra bona, esse iustificatoria.
- XI. ¶ Sacramentalem peccatorum confessionem, esse diuinitus institutam.
- XII. ¶ Diuinissimam Eucharistiam, esse vere sacrificium.
- XIII. ¶ Libere, etiā post peccatum, in homine manere arbitrium.
- XIIII. ¶ Communionem alterius (panis vtz) speciei, scripturis, & praxi Christi, nec non apostolorum atque primitiue ecclesie conformem esse.
- XV. ¶ Purgatorium, scripturis probatum.
- XVI. ¶ De Diuortio, tractatus specialis eiusdem authoris.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC
 Dño, D. Iohāni à Metzenhusen, Archiep̄o Treueren̄. Principi
 Electori, &c. Iohānes Rudelius Francophurdianus. S. P.



Vum nup ex itinere ad Iohānem Dietenbergiū, viri vite sanctimonia, referētē Chri doctrinā, quā & pfitei, strenuissime que tuel, diuertissem, Præsul amplissime, detinuit is me, propter tuæ celsitudinis aduētū aliquot diebus apud se p̄ter spem longius. Cū vero interea t̄pis varia librariæ suę suppellectilis monumēta reuoluissē, reperi inter cæteros librū quēdā ab eo ipso, cōtra n̄ri seculi nouos, seditiososque doctores instructū, cui titulū indidit, Phimostomū scripturario rū. Quē cū vidissem, cōtinuo auidē legere cœpi. Et quia, meo iudicio, hūc reip. ch̄riane non mō non mediocriter vtilē, verū & abūde necessariū sentiebā, quod scripturario h̄resim, totū ch̄rianismū perturbātū, adeo solidis argumētis, euidētibus, rōnibus, verissimisque scripturis cōuincat, vt

si scripturis, quos ore frequenter iactitant, ex animo se subicere velint, manus
nunc dare cogant, agnoscereque suam doctrinam omnino fuisse impiam, Instiga-
bam hominem, ut pro Christiana utilitate, in additionem eius consentiret publi-
ca. Quod cum principio, quia humanae gloriae nihil cupidus: fieri grauaret
omnino, tamen quoniam multis argumentis ex re futurae Christiana vehementius insta-
re, tandem quod impetrare studui, multa praecipue improbitate vix obtinui. Cum
igitur meis se accommodasset desideriis, totam negotii curam meis impendebat
humeris. Ego vero suscepti muneris rationem habens, nolui usque adeo pias
boni viri lucubrations sine Mecæ natis patrocinio in lucem prodire. Circum-
spicienti ergo mihi, cui eas potissimum consecrare, R. T. Paternitas & pri-
mum adeoque vnicum occurrit. Cui enim potius, etiam si nihil aliud, conuenit prius
& docti viri operam reddere, quam sanctis, illi Principi, cuius fauore, tam ipse
quam omnes alii honesti, literatique viri fouentur, promouentur, protegenturque. Huc
autem sponte eunti, plurimum & fiducia & animi addidit egregia ista pas-
sim per ora mortalium volitans tuae virtutum fama, quam Treuerensibus, quibus Ar-
chiepiscopus nuper effectus es, facile persuasit, ut vno ore huic te sublimitati di-
gnissimum eligerent, postularentque omnes, non temere credentes suam ecclesiam te
ita administraturam, ut haec tempora, alioqui plus satis periculosa, posteris do-
ctrinae, continentiae, charitatis, sanctitatisque facibus sint perfulsura, quam pro in-
genii dexteritate te adacturam non dubitant, idque vitae tuae, quam omnes cogni-
tam, prospectamque habent, exemplo, quod nulla potest esse tuis iussa saeuiora, efficaci-
oraque praecipua. Atque adeo libentius T. C. nuncupamus, quod ex authore ipso
coopererimus, ipsum amore tui hunc, proximis Augustanis Principum co-
mitibus, quibus reuerendis, D. Ricardus, tuae iam nunc provinciae, praesulis, pia
memoriae defuncti, legatum agebas, per otium scripsisset. Ut autem R. T. Pater-
nitas adsequatur, quos velit scripturarios paucis dabo. Hac dignatur nomen-
clatura istos, qui impudentibus clamoribus omnia complent, vociferantes, scriptu-
ras scripturas, quos vel parum habent, vel prorsus non intelligunt, vel pro suis
affectibus in innumeratas formas in suam ipsorum, multorumque aliorum perditionem
detorquent. Sunt enim hodie haec sunt plures haeretici, qui fere singuli singu-
las scripturae sensus somniant, inter se plurimum dissidentes doctrinis, in ec-
clesiae vero desolationem adeo unanimis, ut vix credas Pilatum cum Herode
alioqui animis longe diuersis, in occidendo Christo fuisse coniunctiores. Vi-
dent sane isti aemuli esse haereticorum Hebraeorum (nam & hi sua habent schis-
mata) qui nihil nisi nuda scripturae verba admittere statuerunt. Cuius fa-
ctiois bona pars est in Russia, & Constantinopoli. Author vero istius se-
ctae iustitiae quondam fuisse dicitur Zodack, unde & Zodakin dicti, quibus
frequenter fit sub nomine Sadduceorum in euangelio mentio, negantium resurre-
ctionem mortuorum, quod in veteris test. scripturis non usquam apte inueniret
mortuos olim resurrecturos, pestilentissimum haereseos genus. Nam quod euo-

munt credendū aut nō credendū, nihil statuendū, prohibēdūve, nihil acceptādū, refutādūve, nisi exp̄ssis scripturæ verbis legat̄, sub pio p̄textu, ecclesiastica decreta spernūt, Cōcilia ḡnalia eleuāt, abijciēdos docēt ritus ecclesiasticos, ap̄licas traditiōes, atq; adeo ipsas insup scripturas pro sua libidine quas placet ex canone deturbāt. Hoc virus catholice fidei, religioni pariter atq; scripturæ p̄sentissimū, apud rudē, nulliusq; iudicij plebeculā, parit exitiū. Quare huic malo author mederi cupiēs, simul ac sanctā ecclesiā: q̄ (iuxta Pauli doctrinā) basis & fundamētū est veritatis, n̄ræq; fidei infallibilis regula, à tātæ pestis sæuitia vindicare satagēs, nondūq; illoꝝ p̄stigijs falsos p̄seruare, hūc librū ædidit salutarē. Quē ego T. C. dedico & nūcupo, magis syncera p̄fulgentē veritate, q̄ fucatis verboꝝ lenocinijs, atq; cū meip̄m, tū author ē simul cū opere suo tuæ Gratia cōmēdo. Quā deus Opt. Max. nobis in reip. salutē diu sanū ac incolumem cōseruare dignet̄. Bene vale Reuerendissime Præsul, Mogūtiæ pridie Calend. Martias, Anno, M. D. XXXII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC
 dño gratiosissimo, D. Iohanni à Metzenhusen Treuerorū Archiepiscopo Principi Electori &c. suo clementissimo dño, Doctor
 Iohānes Dietenbergius grām optat & salutē.



I fideles patresfamilias, semper quidem, etiā seruatoris nostri vocæ, celebres, vel in hac vnico, q̄ suorum maxime domesticorū, curā gesserint, habiti sunt, nec tñ vnq; satis laudati fuerunt, R. P. ac princeps illustriss. tanto magis T. C. omnib. post hac fidelib. p̄petuo celebrior erit, q̄to religiosissimus animus tuus, nedum suoꝝ domesticorum, verum & totius reip. Christiane, tantam curam, tantam gerit sollicitudinē, vt illi, siue in catholicis roborandis dogmatibus, siue in reprimendis audacibus scismaticorum consultationibus, nec minimum deesse patiatur. Hinc dum iam olim in Augustanis 1530 anno celebratis principum comitijs, p̄sente gloriosiss. iuxtaque christianiss. Cesare Carolo quinto, a pestilentissimis scripturarijs, Lutheranis videlicet, ac reliquis diuinarum scripturarum non tam allegatoribus quam corruptoribus, prophanis sacramiscentib. haud qualiacunque, sed illa cum primis, in quibus tota rei christianæ summa pendet, nedum in dubium vocarentur, quin potius a religione prorsus deturbari, ausu nimis temerario, p̄sumerentur, incredibile quantis religiosissimum pectus tuum vrgeretur timoribus, ne aut fidei, aut ecclesiæ res, quæ nec parum nutare videbantur, vel perfidorum improbis ausibus, vel peritorum ignauia periclitarentur. At cum a me T. C. crebrius tū audierit, ecclesiasticis dogmatibus, nec rationem, neque scripturarum diuinarum deesse autoritatem, volui tandem hac lucubratiuncula T. amplitudini nuncupata, quam paucis admodum diebus, suffuratis horis aliquot, festinus elaborauī, re ipsa prestare, quod nudis olim toties promiseram verbis. Porro quæ scripturarijs, qui scripturis omnia se agere gloriantur, quum nihil minus faciant, impossibilia videbantur probari scripturis sacris, ostendo, non alijs, quam scripturarum sanctarum testimonijs, simul & perniciosissimum errorem illorum, quo nihil in ecclesia catholica nisi claris legatur scripturis, acceptandum impie dogmatizant, arguo, cōfuto, prorsusq; euerto, ad solius dei omnipotentis domini nostri Iesu Christi gloriā, & T. C. consolationem, quam Christus deus opt. max. nostræ rei publice sc̄liciter gubernandæ quam diutissime seruet incolumem, mei sui clientuli memorem.

Confluentiæ 1532

AN NOVA QVORVNDAM DOGMATA SI-
ue receptę fidei, siue ecclesię pugnãtia ideo fidelibus tole-
randa sint, quia scripturis expressis redargui nõ
possint. Cap. I.



E terminorum inscitia (qua pleriq; etiam sapiē-
entes nõnunq; paralogizant) hallucinari quenq;
cõtingat, duobus p̄sens axioma, opitulãte deo
maximo optimo absoluturi sumus. Primo, que-
nam dogmata sint illa noua. Dein an apud fide-
les queuis catholica veritas solis scripturis stabilienda sit.

¶ Noua dogmata quę sint dicenda.

2. Timo. 4

NOua dogmata fidei vel ecclesię pugnãtia (post magistrũ
illum gētiũ diuũ Ap̄lm) dicimus. Omnes aduentitias, mēda
cesq; dæmonior; eorũdemq; satellitũ doctrinas, que cum
ab olim, tum nouissimis his nostris t̄pibus, à spiritibus erroris
(sub verbi velamento in lucis angelos sese transfigurantibus) ad
Christifideles sub hypocrisi decipiēdos. Per hæreticos & schis-
maticos, tanquã cõueniētia, ad hæc, organa ecclesię, viuētis dei
sponsę vnice, irrepserũt, quas idem Ap̄lus ad Hebræos scribēs,
doctrinas appellãs, varias, p̄grinasq; solícite p̄monet cauēdas,
nimisq; & ab vnitate eccl̄ię, extra quã sal^o nõ ẽ & à veritate atq;
sinceritate fidei catholicę, sine q̄ deo nemo placere p̄t, fideles in
cautos abducãt. Doctrinis, inq̄t, varijs & p̄grinis nolite abduci.
Cũ etem̄ tã fides q̄ eccl̄ia summe nec nõ infallibili nitant̄ & verita-
ti & vnitati, nõ p̄t eẽ siue fidei siue eccl̄ię doctrina, q̄ vel ab vnita-
te, hoc ẽ, cõi recepto sensu & cõsensu v̄lis eccl̄ię variat, illiq; mi-
nimẽ accedit, vel à veritate orthodoxę fidei peregrinat̄, hoc ẽ, q̄
vel erroribus p̄mixta, aut nugis cõsperfa, aut certẽ falsitati alicui
obnoxia ẽ. Nã eccl̄ię paradoxa (si diuo post Ch̄m credim^o Pau-
lo) sancti sp̄s & infallibilis veritatis sunt doctrina, q̄ nihil variũ,
technis obuolutũ nihil nil deniq; falsitatis h̄re p̄t admixtũ. Proin
Om̄ia sola illaq; noua, tam fidei q̄ eccl̄ię pugnãtia dogmata cẽ-
sebunt̄, q̄ vel ab vnione variãt eccl̄ię, vel à fidei peregrinant̄ veri-
tate, nimisq; quę cũq; aut cũ euãgelicis l̄ris, v̄l eccl̄iasticis dogma-
tib^o, seu traditõib^o ap̄licis, siue etiã nõ receptis p̄ eccl̄iam cõsuetu-
dinibus haud cõueniũt, hæc nãq; ex diametro catholicę pugnãt
veritati, quã obrẽ Ap̄ls illa, sane & ei q̄ sc̄dm pietatẽ est doctrinæ
testat̄ aduersari, hmõi sunt oĩa, p̄pria, tã hæreticor; q̄ schismati-
cor;, ex adulterato dei verbo, cõgesta dogmata, ab ap̄lis Ch̄i si-

Lucæ. ij
Titum. j
Cant. 4
Hebræ. j5
Roma. 8
Coloss. j
Iosue. 6
Heb. ij
j. COR. 3
Ephe. 2
j. COR. jz
j. Timo. 4
Iohan. 14
j. COR. 2
i. Timo. 3

2. Timo. 4
j. Timo. 4
2. Petr. 3

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Gala. j
2. Pet. 2
Augusti. con.
petil. ca. 4
j. Theff. 6
 mul cū suis authoribus in vniuersum dānata. Si qs (vt ait Paulus) vobis euangelizauerit pręter id qđ euangelizauimus, anathema sit. Et Petrus: Erūt in vobis mgfi mēdaces, q̄ introducēt sectas pditiōis, & multi sequent̄ eorū luxurias, &c. sup̄inducētes sibi celerem pditiōē, nimisq̄, quorū iudiciū iam olim nō cessat, & pditio eorū nō dormitat, q̄bus tenebrarū procella (btō Iuda teste) seruata est in ęternū. His beatus subscribit Augustinus: Noua dogmata tū fidei tū ecclesię pugnātia diffiniēs, cū primis q̄ diuinis scripturis aperte dissentiūt. Dein, q̄ & si scripturis cōsentiāt, vnitati tñ ecclesię nō cōicant, vt sunt quę ab orthodoxis p̄ribus, à cōcilijs generalibus, sed & ab Apl̄icis traditōibus, deniq̄ etiā ab Ecclesiasticis cōmunibus cōsuetudinibus dissentiūt, qualia sunt Martini Lutheri, Butzeri, Zvvinglij, Oecolampadij, similiumq̄ mente corruptorū abnegantiū eam quę scđm pietatē est sanam doctrinam. At quod reliquū est, iam dispiciamus.

¶ An quęlibet fidei veritas, expressis scripturis stabiliri debeat.

Iohan. j4
Ozee. 6. & jz
Lucę. j
2. Petr. j
1. Cor. jz
Ephę. 4
Heb. j
Matth. jo
Matth. j8
Quonia infallibilis cuiuslibet in ecclesia credendę veritatis firmitas, ac certitudo, ac infallibili spiritu sancto (q̄ ad hęc in ecclesia ppetuo manet vt eā de veritate semp reddat certiorē) deriuat, cum primis disputādum. An p̄ solas scripturas eam erudiat necne. Quis aut̄ nos de hoc ip̄o, nisi scriptura certiores faciet? Has ergo ante om̄ia scrutemur. Sic aut̄ habēt: Dolui in prophetis & occidi eos in verbis oris mei, locutus sum super Prophetas &c. Dñs deus Israel locutus est p̄ os sanctorū, q̄ à seculo sunt Prophetę eius. Hoīes dei locuti sunt, inspirati spū sancto, qui posuit in ecclesia, quosdā quidē Ap̄los, quosdā aut̄ Prophetas, alios vero Euāgelistas, alios aut̄ pastores, & doctores, ad cōsumptionē sanctorū in opus ministerij, in ædificationē corporis Ch̄i, hoc est, vt hūc cæteris ministrēt sp̄m, & ecclesiam in verbo spūs, q̄ in illis loquit̄, ædificēt, vt iam nō sumus paruuli, & fluctuātes, & circūferamur om̄i v̄eto doctrinę in nequitia hoīm in astutia ad circūuentionē errorū. Ob hoc em̄ & p̄ribus ab olim multipharie, multisq̄ modis loquēs in Prophetis, nouissime diebus istis, locutus est nobis in filio, qui tandē ad patrē vadēs, suos in vniuersum mundū Ap̄los misit, in q̄bus haud dubiū sacer ille spūs, ecclesię suę locutus ē, Christo dicēte: Non vos estis q̄ loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquit̄ in vobis. Item: Vbi duo vel tres cōgregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum

C A P V T . I .

rum. Et Paulus: State, inquit, & tenete traditōes, quas didicistis, siue per sermonē, siue p̄ epistolam nostram. Qui hæc spernit nō hominem spernit, sed deum qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis, generalibus patrum rite coactis concilijs nunquā absentem, à cuius etiamnum inspiratione prodit, quicquid ab vniuersali ecclesia receptum seruatur. Alioquin Paulus non diceret: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sed neque Ecclesia dei. Hæc quisquis in vnum recte coegerit, videbit perspicue sanctū spiritum, nō per solas nudas scripturas, quin etiam per Christum, Prophetas, Apostolos, p̄res orthodoxos, ecclesiæ pastores & doctores, vniuersales synodos, Apostolicas traditiones, necnon generales ecclesiæ consuetudines, ecclesiam suam docuisse semper, a modo q̄ docere vsq; in æternum. In his em̄ omnibus, vnus & idem spūs sanctus certissime loquitur, qui om̄ibus istis ad eundem ad quem & scripturis finē vtiū, vtetur q; semp. Nimirū, ad nostram doctrinam, ad eorū quæ ad fidei necessitatē pertinet plenam eruditionē ad errorū non tam cautelam quā explosionē, ad obscurorum deniq; elucidationē, & ad dubiorū securam enodationē ac infalibilem instructiōē, propter qd̄ haud impar omnibus istis maiestas, sed æqua prorsus cū in assentiēdo, tum in credēdo debet auctoritas, id qd̄ gloriosissim⁹ martyr Cyprianus testat, dicēs: Ip̄e summus sacerdos sui ē sacramēti institutor & author, in cæteris hoies sp̄m sanctū habuere doctore, & sicut par est spiritui sc̄to & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua ē auctoritas & pt̄as. Nec minus ratū est qd̄ dictante spū sc̄to Ap̄li tradiderūt, q̄ quod ipse tradidit, & in sui cōmemorationē fieri p̄cepit, manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omnium, nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari. Hæc Cyprianus. Et inter vetustiores sic Origenes subscribit: Cum multi sint, qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nōnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesiis permanens. Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hæc ille. Et Vulgarius: Perspicuū est, inquit, plerāq; Paulum sine scriptis, sermone dumtaxat, hoc est, viua voce, non epistolis solum his tradidisse. Nō enim secus illa atq; hæc fidedigna sunt. Itaq; & ecclesiæ traditionē dignā existimemus cui p̄stāda sit fides, vt si qd̄ ab ea

2. Thessa. 2
1. Thessa. 4

Acto. 15

1. Cor. 11

Iohan. 14

Cyprianus in sermo. de ablu. p̄.

Origenes in pri. li. peri.

Vulgarius in ep̄lam sc̄dam Thessa. 2

ab ea

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

ab ea sit traditum, nihil ultra perquiramus. Hæc Vulgarius. Prædictus quoque beatus Hieronymus in suo orthodoxo cōcordans in Ecclesiasten sup illo verbo: Qui dissipat sepē, mordebit eū coluber, sic habet sepis macerixque euulsio ecclīastica sunt dogmata, & institutio ab Aplīs Prophetisque fundata, quæ q̄ dissoluerit, & p̄terire voluerit in eo ip̄o quo negligit à serpēte. i. diabolo pcutit.

Brūs itē Augu. ex dictis Basilij sic, venerādo canonista. ii. dist. c. ecclīasticarū recitāte, Ecclīasticarū, inqt, institutionū quasdā in scriptis, q̄sdā vero ap̄lica traditiōe p̄ successores in ministerio cōfirmatas accepimus, q̄sdā vero cōsuetudine roboratas approbavit vsus, q̄bus par ritus & idē vtrisque pietatis debet affectus, vnde vel q̄s aliquātulum sacrarū expertus scripturarū hesitauerit. Si em̄ attēderimus cōsuetudines ecclīæ nō per scripturas à p̄ribus traditas, nihil æstimare, quātum religio detrimēti sit latura, intētiue inspiciētibus liquido cōstabit. Hęc ille: Pro catholicis itaque firmādis veritatibus, erroribusque confutādis, nec solas neque nuda scripturas, quæ etiā orthodoxorū p̄m recepta documēta, vniuersaliū synodorū decreta, Ap̄lorū traditiōes, sed & probatas generales ecclīæ cōsuetudines Ch̄rifidelibus, liberū erit producere, p̄pter qd̄ diuus papa Iulius ait: Nolite errare fr̄es mei charissimi, doctrinis varijs & extraneis. Nolite abduci, & instituta Ap̄lorū, & Ap̄licorū viroꝝ canōesque habetis, his fruimini, vt freti eis cōtra cūcta inimicorū iacula p̄sistere valeatis. Hęc sunt em̄ ecclīæ ppugnacula, de q̄bus in Cāticis scribit: Sicut turris Dauid (muniens. s. ad se cōfugiētes) collū tuū. Hęc est doctrina ecclīæ sana, p̄ quā Ch̄o, sicut corpus p̄ collū capiti iungit, quæ ædificata est cū ppugnaculis, incōfringibilibus canonicæ scripturæ sentētis, mille pendēt ex ea clypei, dogmatū videlicet catholicorū p̄m, sanctarū traditionum & cōsuetudinū. Hęc oīs armatura fortiū. i. p̄fecta & validissima ecclīæ instructio, tum ad fidei stabiēdas veritates, tum ad destruēdas oēs aduersarioꝝ dolosas machinatōes ac friuolas impugnatōes sufficiēs. Quicquid ergo vel orthodoxorū p̄m consona interptatiōe, seu legitimoꝝ vniuersaliū cōcilioꝝ diffinitōe vel ap̄licarū traditionū decretis, aut recepto publicæ consuetudinis cōsensu Ch̄ianitatis semel introductæ, statuit in ecclesia credendū vel discredendū, acceptādū vel respuēdū, haud minori fide, vel recipiēdū vel reijciendum tradit, affirmat, & p̄dicat ecclesia, quam si clavis euidentibusque scripturis aut produceretur, aut reprobaretur.

¶ Quod

Hieronymus
Eccī. jo

Augustinus

Iulius. ij. disti.
c. nolite.

Canti. 4

C A P V T I:

¶ Quod enim præcipuam scripturis fidem damus, ideo est quod suæ certitudinis firmitatem ex spiritu sancto, qui veritatis est spiritus, solidam in seipsis habent, propter quod de illis recte intellectis, nullatenus addubitare licet, quin cuncta alia ad illarum (modo non desint) iudicium reuocanda sunt, earumque fulcien- da autoritate. At cum idem sit spiritus, qui cum in patribus tum in scripturis, aliisque iam iam numeratis, ecclesie loquitur, quem admodum & post scripturas, sanctorum plurimi ingenue testantur, cur ista, non parili quoque cum scripturis credulitate acceptare mus, cur non pari maiestate veneraremur, cur denique dispari reciperentur autoritate, siue ad stabiliendam catholicam aliquam veritatem, siue ad reprobendam quamlibet contra fidem aut ec- clesiam falsitatem? Nisi forsan spiritus sanctus, qui vera in scriptu- ris loquitur, in patribus ac reliquis a seipso dissideat, contrauer- saque doceat. Aut literarum formulis adeo credatur affixus, ut no- bis haud secus quam scripturarum apiculis loqui possit. Sed a fi- delium cordibus hæc impia, scripturis ipsis pugnans, stultaque co- gitatio, procul absit. Non enim solis nudisque scripturis, spiritus ille sacer utitur, quatinus ecclesiam in omnem inducat verita- tem, nisi frustra posuerit in ecclesia quosdam quidem apostolos quosdam vero enangelistas, alios autem prophetas & doctores, &c. aut in lege, non scripturam sed sacerdotes frustra dederit iudices, ad legis ambiguitates diffiniendas, aut in vanum legem ex ore sacerdotis requirendam demandarit, aut certe Christum apostolis sine causa dixisse credamus: Qui vos audit me audit. Vel Paulum in lege alioqui doctissimum a Christo tacitis scriptu- ris ad Ananiam gratis missum, aut ipsum apostolum, seniorum tra- ditiones etiam per sermonem factas, inutiliter seruandas do- cuiisse putemus. Non ergo per solas scripturas, quin etiam per pa- tres, per traditiones, perque alia iam memorata spiritus sanctus suam erudit ecclesiam. Itaque sicut indubitata fide suscipitur, quod expressis scripturis traditur aut probatur, sic indubitata fide acce- ptandum arbitramur, quod aut concordie patrum interpretatio- ne, aut generalium synodorum diffinitione, vel apostolica tradi- tione, vel certe ecclesiastica recepta communi consuetudine, de

B decerni-

Ioannis. 14.

Dionysius
Cyprianus
Origenes
Damascen.
Augustin.

Deut. 17.

Mala. 2.
Luca. 10.

Act. 9.
2 Tes. 2.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

decernitur, statuitur, approbatur, atque prædicatur. Et sicut absq̃ omni trepidatione vel hæsitatione iuducatur erroneum quicq̃d contra scripturas claras, recte intellectas producitur. Ita procul omni dubio a veritate oportet alienum sit, quicq̃d contra concordẽ receptam patrum interpretationem, aut vniuersalium conciliorum determinationem vel apostolicarum traditionum sancionem, seu contra generales ecclesiæ probatas consuetudines ritusque assumitur, allegatur, & seruatur. Quisquis enim orthodoxos patres, quisquis apostolicas traditiones, quisquis publicos ecclesiæ ritus, aut seruatas diu religiosas consuetudines, in quibus sacer ille spiritus, olim ecclesiæ a Christo promissus adhæc, & datus, loquitur, respuit, neq̃ vocem spiritus in eis loquẽtis recipit, is prorsus indicat se spiritus illius qui in scripturis loquitur, expertem, & non hominum tantũ, vt Paulus habet, quin potius illius ipsius qui in his loquitur spiritus, vere se contemptorem esse.

Ioan. 14

Actuũ. 2.

¶ Quamobrem, haud recte nobis scripturarij solas nudasque scripturas, quasi vnica fidei nostræ præsidia, roboramenta que præscribunt, & obtrudunt, tanquam his solis nostra sint stabilienda, tum quod varium ad sensum, ipsis etiamnum repugnantem, sepiuscule trahuntur, tũ quod quorumlibet perfidorum prauitate, qui illã pro suis versatilissimis ingenijs, velut cereum, quod dicitur nasum, in quamlibet velint partem torqueant, suisque conquadrent hærelibus, facile inuertuntur ac deprauantur, tum quod scriptura, super ambiguitatibus siue scripturarum siue reliquarum fidei veritatum, sufficiens iudex esse non potest. Sicut nec apud synagogam lex scripta, vnde consequitur quod solis scripturis, quæuis in fide veritas, ad literam subindicari non possit, sicut nec quælibet controuersia dissolui, tum quod nonnullæ sunt hæreses quæ scripturas aut non recipiunt, Et si quas recipiant, non recipiunt integras, & si aliquatenus itebras, non tamẽ absque adulteratione, ad sui instituti disputationem, vel assertionem inuertunt, propter quod & Tertullianus eos a disputandis scripturis arcet, & ad scripturas post apostolum Paulum nullatenus prouocandum docet, nec in

Tertul. in
lib. de præ
scrip. hæ.
Tit. 3.

nec in his constituendum certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa. Tum denique quod scripturæ litera, si diuo nostro Paulo credimus, occidat magis quam viuificet, id quod plurimorum casus demonstrat, qui in scripturarum interpretatione suis confisi ingenijs, turpiter a fide aberrarunt, Hoc suis pestilentissimis hæresibus quibus ingentē tum animarum tum corporum fecerunt stragem, abunde probāt, Arrius Macedonius Eutices, Nestorius, Iouinianus, Heluidius Donatus, Pelagius, Manichæus, Vuyckleffus, Hussius, Zvuynglius, Oecolampadius, & iam nouissimus ter damnatus, septiceps hæresiarcha Martinus Lutherus, vt harū gemina viperarum reliqua, æternis ignibus reseruata, transeam.

2. Cor. 3.

¶ De nudis igitur scripturis frustra glorientur scripturarij, solis illis vniuersa ecclesiæ dogmata putantes stabilienda, cum a deo non sufficiant ad quorumlibet credendorum vel propositionem vel stabilitionem vt etiamnum multis sint occasio errorum. Sed alia (nimirum quæ protulimus nobis fidelibus suppetunt autoramenta, quibus & ad catholicas veritates firmandas & ad errores, necnon publicos ecclesiæ hostes propellendos vtimur. Satis nobis erit aut pro roboranda fidei veritate, aut expungenda quauis hæresi, vel quempiam autoritate ecclesiæ approbatum interpretem, aut cum Paulo generalem aliquam patrum synodum, vel traditionem apostolicā, vel certe publicam ecclesiæ receptamque producere consuetudinem. Talibus namque spiculis (sicubi scripturæ defuerint) confodiendi sunt omnes nouorum dogmatum vanissimi concinnatores, hæretici quique, necnon schismatici vniuersi. Vnde manifestarium arbitror, noua dogmata scripturariorum, fidei ecclesiæ uepugnantia, nullatenus ideo toleranda fidelibus, quod redargui non possint sola euidenti claraque scriptura, quin potius supra dictis etiamnum armaturis, quibus apud ecclesiam non minor quam ipsis scripturis & veritas adest & autoritas, fortiter expugnanda & explodenda, Porro

B ij quibus

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

quibus a veritate seducti perfidi captiunculis teneantur, operæpium duximus annectere, si forsan earum dissolutione conspecta, faciliorem resipiscendi occasionem nanciscantur. Est autem hæc prima.

¶ Prima captiuncula.

Christus doctor & magister noster, in rebus fidei ad solas nos scripturas remisisse legitur cum diceret: Scrutamini scripturas, ipsæ sunt enim quæ de me testimonium perhibent. Non alijs ergo, sed solis scripturis res fidei, uel probandæ, vel improbandæ sunt.

¶ Responsio.

Principio nobis inficiandum est, ad solas nos scripturas a Christo remissos, nec ad hoc probandum eius verbum recte, imo vaferrime producitur, quo certe haud docere voluit, quæ vel admittenda essent in ecclesia vel reijcienda, quin potius suam diuinitatem, de qua scripturæ clarissima dabant testimonia, perfidis textualibus Iudejs facere clariorem, ideoque satis probe illos in hac causa ad scripturas remisit. Vnde super eodem verbo sic habet os illud aureum diuus Iohannes Chrysostomus: Dicit: Scrutamini scripturas, ostendens quod per has testatus est deus de eo. Etenim in Iordane testatus est & in monte. Sed vocem quædam in monte factam non audierunt, factam autem in Iordane audierunt, sed non attenderunt, propterea mittite eos ad scripturas, ostendens quoniam & patris testimoniū illic est. Non autem ad simplicem lectionem scripturarum, sed ad scrutationem exquisitam eos mittebat, quia ea quæ de eo dicebantur in scripturis, de super obumbrabantur, neque in superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recondebantur. Non his (Origene teste) qui in alijs negotijs occupati transitorie, vel audiunt vel legunt, sed his qui recto & simplici corde, iugi labore, continuisque vigilijs altius diuinas scripturas scrutantur, aperiendus. Et Alicuinus. Dixerat se habere testimoniū a Iohanne, ab opibus, a patre, addit & testimonium a lege, quæ data est per Moysen, dicens: Scrutamini scripturas, in quibus putatis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimoniū perhibent de me, quasi dicitur. Vos qui in scriptu-

Origenes
in Episto-
la ad Ro-
manos, li-
bro .7. sup
illo verbo
Q homo.

Alcuinus.

scripturis putatis vitam æternam habere, & me quasi contrarium Moisi repudiatis, testimonio ipsius Moisi me esse deum intelligere potestis, si ipsas scripturas diligenter inuestigaueritis. Omnis enim scriptura testimonium perhibet de Christo, siue per figuras, siue per prophetas, siue per angelorum ministeria, hæc ille. Ad eum ergo finem Christus consulendas voluit scrutandasque scripturas, quo Iudæos, de sua obstinatissima perfidia (qua illum credere verum deum pertinacissime recusabant) declararet inexcusabiles, quoniam ad eius rei probationem scripturæ non solum non deerant, quin etiam euident de illo testimonium dabant.

¶ Et nos quoque fatemur ingenue, nostra cum primis roboranda scripturis, modo non desint. At si illæ defuerint, alia nobis spiritus ille sanctus, indeficiens ecclesiæ gubernator & doctor, suppeditat, quibus & nostra firmemus, & incredulorum technas destruamus. Quapropter verbum illud Christi, nil roboris captiunculæ præmissæ affert. Si enim solis scripturis cuncta tradi siue probari voluisset, procul omni dubio fideles ad nudas alicubi remisisset scripturas, cum ecclesiam suam, nec incertam nec dubiam reliquerit. At eum id nusquam fecisse testatissimum habemus, sed potius ad spiritum sanctum remisit, cum primis audiendum, qui ecclesiæ, non solum in scripturis sicut ostendimus, sed in apostolis, ac patribus necnon reliquis loquitur. Hinc etiam & ipse dominus haud solis scripturis, sed

exemplis, similitudinibus, parabolis, rationibus item a natura sumptis, quemadmodum & Paulus poetarum carminibus, consuetudine, apostolicisque traditionibus interdum utitur, per hæc enim omnia, ecclesiam spiritus sanctus omnem docet veritatē, pro quolibet tempore quæuis credenda explicans.

¶ Quod si dixerimus, id quod bona fide possumus. Ideo videlicet Christum scrutandas iussisse scripturas, nimirum, quatinus doceret nequaquam sic mordicus nos solis nudis inhærescere scripturarum oculis ut reliqua superius enumerata contemptim transiremus, quis iam non videt auctoritate Christi nostra non solum non infirmari, quin potius firmissime probari?

B. iij. Respon-

Act. 3.
Apoc. 2. 3.
Neem. 9.
Matth. 10.
Eph. 4.
Matth. 12.
13. 15. 20.
Ioann. 5. 8.
Act. 17.
1. Co. 11.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

SECUNDA CAPTIVNCULA.

In ecclesia primitiua, nisi facta primum scripturarum collatione, nihil prorsus acceptabatur, id quod de Pauli prædicatione patet, vbi hi qui cum omni auuiditate verbum audierunt, scripturas quotidie scrutabatur, si ita hæc se haberet. Ergo neque his diebus acceptandum erit quicquam, nisi claris subindictur scripturis.

Tertul. ad
Mar. lib. 4

Berna. de
sim. prel.

Ita semper hæretici aut nudas, aut simplices voces coniecturis quo volunt rapiunt, aut rursus conditionales, & rationales simplicitatis conditione dissoluunt, aut certe ex singularibus, vniuersale quoduis concludunt. At cauenda sunt non solum quæ sunt aperte manifesta, sed & astute fraudis subtilitate fallentia. Quid vero astutius quidue subtilius, quam vt Christi verbo deuictus ac prostratus inimicus, sub ipso verbi titulo fallat incauto, hæreses inuenit & schismata, quibus subuertat fidem, veritatem corrumpat, scindat vnitatem, & quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit & decipit, noui itineris errore, rapit de ipsa ecclesia homines, & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, vt cum euangelio Christi & obseruatione eius & lege non stantes, christianos se vocent, & ambulantes in tenebris haberent se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum apostoli vocem, transfiguratur se velut angelum lucis, & ministros subornat suos, velut ministros iusticiæ, afferentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub protextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Ita hoc in loco, sua fraude, simplices, scripturarum sub exemplo fallere molitur, dum ex eorum quæ a Paulo prædicabantur collatione, cum scripturis facta, prorsus nihil in ecclesia contedit extra scripturas acceptandum. At quis adeo cæcutiat, vt scripturam hæc non videat, ineptissime huc extortat? Quid enim si aliqui Iudæi in lege periti sub tanta rerum suarum mutatione scrutati sint, an ea quæ prædicabat Paulus, veteribus eorum scripturis responderent? Num

Num mox ideo consecrariū est nihil extra scripturas vel in primitiua ecclesia acceptū, aut modo acceptandū? Nequaquam, p̄dicabat Paulus haud alia quam q̄ scripturarū testimonijs manifestissime probabantur, nimirū, aduentum messiae, legis cessationē, necessariam in Christo fidē, & id genus alia, scripturarum vaticinio p̄dicta. At horū scrutiniū adeo nihil pugnat. estro instituto, vt etiam nūpquam maxime probet. Docuimus namq̄, non quidem scripturas haud scrutandas, quin potius, non cūia q̄ credenda fidelibus proponūtur claris scripturarū verbis semper exp̄ssa. Nullatenus ergo ificiamur credibilia scripturis probanda. Imo scripturis primū in rebus fidei statuendis gradū damus, modo sicut diximus non desint. Quod si defuerint, nos iuxta Pauli consiliū p̄manemus in his q̄ didicimus, non solū p̄ scripturas, sed & p̄ orthodoxos patres, apostolicas traditiones, aliaque similia, p̄ q̄ spū sanctūs ecclesiā suā vna cū scripturis in cūctis ad salutē necessarijs edocere dignatur, ac ad usq̄ seculi consummationem dignabitur. Multa vero ī primitiua ecclesia ex solis apostolorū traditionibus nonnulla ex ḡnalis concilij diffinitione pleraq̄ ex consuetudine, p̄ter oēm scripturarū collationē, recepta, aptius scriptura tradit, quā a quoquā ignorari possit. Inde diuus ille Paulus ait, fratres state & tenete traditiones quas didicistis siue p̄ sermonē, siue p̄ epistolā nostrā. Si apostolus non ad solas scripturas sed etiā ad traditiones, cum a se, tum alijs apostolis datas fideles clare remittit, proin nec huius nec alicuius alterius autoritate scripturae probatur, in primitiua ecclesia, nil nisi collatione scripturarum admissum.

1. Cor. 7
Act. 15. 16.
2. Th. 2. 15.

TERTIA CAPTIVNCVLA.

Psaltes ille diuinus ī suorū odarū initio mox illū beatificat, q̄ ī lege domini meditatur nocte dieq̄. Non itaq̄ ex patrū documētis, sed sola diuinarū scripturarū meditatione, fides nostra stabiliri debet. Is enim eius meditationis finis est.

RESPONSIO.

AT nos patrum documenta recepta, ostendimus a lege domini nequaquam aliena. Ideoque Dauidis isto versiculo, adeo non auocamur ab his, vt etiam adhac nos alias impellat dicens. Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Beatificat hic Dauid haud solum

Psalms 97.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

illum, qui de lege domini docetur, quinetiam illum qui a domino eruditur. Ostendimus autem ecclesiam Christi a domino non solis scripturis, sed & patrum documentis alijsq; recitatis erudiri, & ideo nequaquam se putet in lege domini meditatū, qui contemptis patrum interpretamentis, suo spiritu pronunciat. Nos enim beatum ingenue fatemur, qui meditatur in lege domini, modo ea, de quibus diximus minime contempserit, nihil enim in talibus diuersum ab his q̄ in scripturis seu lege dñi continentur, reperiet, quantum ad fidei substantiam attinet.

1. Cor. 14.

Quod si quisquā iā in lege domini meditans dissenserit ab illis, sciat se sp̄m sanctum tali scripturarū meditatione nequaquam hausisse vel haurire. Cum sp̄s ille non sit schismatis autor, sed vnitatis, neque pugnantia, quin potius concordatissima in his omnibus doceat, sciat, inquam, qui eiusmodi est, se magis suo genio, domini legem peruerse tractauisse, quam spiritus sancti inspiratione in lege domini meditatum esse, nisi frustra nos spiritus ille veritatis ad maiorum documenta remiserit vbi ait.

Dan. 32.

Interroga patrem tuum & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Interroga, inquit patrem tuum, nimirum Christum, qui possedit fecit & creauit te, de quo pater. Hic est filius meus dilectus ipsum audite, hunc inquam patrem tuum interro-

Math. 3

ga, non tam intente, quam humiliter orando, & annunciabit tibi, reuelando per spiritum suum sanctum synceram scripturarum intelligentiam, paruulis promissam. At num hic status?

1. Cor. 12.

Ephe. 4

Nequaquā: Quid ergo restat? maiores inquit tuos & hos quoque omnes consule legendo, prophetas videlicet, apostolos, ac Euangelistas, & quos pater ille posuit in ecclesia, pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus in vnitatem fidei, hi profecto tibi dicent, quid in scripturis spiritus ille veritatis loquetur. Nequaquam ergo fidei vnitas in ecclesia Christi speranda est, si solis nudisque fidei scripturis maiorum contempserimus interpretamenta. de quibus & dominus per Hieremiam ait. Constitui super vos speculatores, audite vocem tubæ, hoc est doctrinam apostolorū & apostolicorū

Hier. 6

VIRORE

virorum, de quibus dominus deus in Isaia loquitur. Clama ne cesses exalta vocem tuam &c.!

QUARTA CAPTIVNCULA.

Fidei & ecclesiae dogmata sicut spiritus sancti autoritate statuuntur, sic eius autoritate a contrariis erroribus vindicantur, at spiritus ille nusquam praesentius, quam in ipsis sacris quas ipse scripsit literis inueniri potest, solis ergo scripturis probanda sunt ecclesiae axiomata.

RESPONSIO.

Fidei & ecclesiae dogmata, utique spiritus sancti autoramento, cui per se nituntur statuenda, firmandaque sunt, & a contrariis vindicanda erroribus. Hanc enim ob causam Christus ait: Dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarii vestri. Ad hoc etiam in ecclesia perpetuo residet spiritus sanctus, secundum Christi promissum ut eam in credendis infallibiliter dirigat, & ab vniuersis vindicet erroribus. Alioquin veritatis columnam ac firmamentum illam nequaquam posuisset. Oportet igitur omnibus his quibus suam erudit, dirigit, praeseruat, & expurgat ecclesiam praesentissimus sit. At solis nudisque scripturis id haudquaquam facit, imo & per patres quos ad hoc (si Paulo credimus) ecclesiae dedit ut iam non simus paruuli & fluctuantes, omni vento doctrinae circumacti in nequicia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Ideo fidem necessum est etiamnum his habeamus, credentes spiritum sanctum & praesentissimum eis ac certissimum in his loquentem. Itaque haud probe assumitur, spiritum sanctum nusquam praesentius quam sacris in literis inueniri. ¶ Equidem diuinis scripturis ipsum esse praesentissimum, gratis fatemur, nequaquam sic, ut nusquam alibi inueniatur, sitque longius a patribus absens, de quo scriptum legimus: Per nationes in animas sanctas se transfert, Amicos dei & prophetas constituit. Cum enim in prophetis atque patribus prorsus eadem loquatur, illisque ad eundem finem utatur, qui fiet ut praesentissimus vtrisque non sit? Quomodo non praesentissimus illi credatur, qui dicit: Ligula mea calamus scribae velo-

Lucæ. 21.

Ioannis. 14.

Ephē. 4.

Sapi. 7.

C bae velo-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Matth. 10
Iohan. 12.
Lucæ. 14

i. Theff. 4
i. Corin. 7.

i. Iohan. 4.

Iohan. 8.

Mar. vlti.

Matth. 28.

bæ velociter scribentis. Et illis, de quibus dominus ait: Vos non estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Is est qui in vobis erit. Omnem vos docebit veritatem. Etiam quid vos dicere oporteat: Sed et illis præsentissimum quis negabit de quibus Paulus ait. Qui hæc spernit, non hominem sed deum spernit, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in nobis, puto (alibi inquit) quod & ego spiritum dei habeam. A deo itaque præsens est tam scripturis, quam patribus, ut quisquis illum, siue in scripturis, siue in patribus non recipit, is vere sanctum suum spiritum eiusque contemnit doctrinam & spiritum illum habere minime credendus est. Id quod dilectus Christo apostolus, haud obscure prodit dicens. Qui non vidit deum, audit nos: Non habet, solas audit nudasque scripturas. Et post: Qui non est ex deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis & erroris, hæc ille. Vides iam apostolum diuinis eruditum doctrinis, veritatis spiritum, ab erroris spiritu discernere, non ex solo nudo literæ, quin etiamnum ex apostolorum apostolicorumque patrum, apostolis succedentium, auditu, habens pro indubitato, illum ex deo non esse, ideoque spiritum dei in se minime habere, qui verbum illius, siue in scripturis, siue in patribus audire contempserit, secundum illud saluatoris: Vos dei verbum non auditis, quia ex deo non estis. Alio qui si omnis fides, nudæ literæ tribuenda est, unde ex tam similibus formulis, ex tam uniformissimis voculis, adeo diuersæ sunt enatae hæreses, unde tot schismatum in fide monstra prodierunt? Et quomodo denique fidem apostolus ex auditu protestatur? Si nudis e scripturis fides prodit, quid est quod illam apostolus non ex visu, quo præcipue capebantur scripturæ, quin potius ex auditu, ex orituram describit. Dicit forsannas utulus quicquam, ex literæ euangelizatione fidem enasci. At, quid ergo dominus apostolos mittens prædicare euangelium omni creaturæ, non ad scripturas, quin, ad audita potius, quæcunque tandem docuisset (nec tamen ullis tum comprehensa apicibus) euangelizanda commisit? Haud in solis itaque nudis scripturis spiritus, ecclesiæ paracletus, loquitur, id quod & beatus Augustinus

CAPVT. I.

gustinus, breui quidem verborum compendio, sed plurimum memorabili sententia testatur sic scribens. Quicumque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiant, etiamsi in omnibus locis inueniuntur, in quibus ecclesia designata est, non sunt in ecclesia, quia ipsum caput ecclesiae, non tenent, quod est Christus Iesus: Et rursus. Quicumque de ipso capite, scripturis sanctis consentiunt, & vnitati ecclesiae non communicant, non sunt in ecclesia catholica, quia de Christi corpore, quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt, hæc ille: Ecce sicut beatus Iohannes illum ex deo non esse prædicat, qui apostolos & illorum successores non audit, sic diuus pater Augustinus, illos ab ecclesia, scripturæ autoritate, proicit, quæ cum consentiant scripturis, vnitati tamen ecclesiae haud communicant. Nimirum, a patribus, a concilijs, a traditionibus apostolicis, a generalibus denique ecclesiasticis consuetudinibus dissentientes. Nequaquam igitur nudis solis scripturis spiritus ille sacer præsentissimus est, sed & reliquis omnibus, per quæ veritatem omnem ecclesiae necessariam subministrat, erroresque expungit. Non diffitemur tamen spiritum sanctum modo quodam speciali scripturis diuinis adesse, nimirum, sicut, quibus sane intellectis, nulla vnquam fallacia misceri potest, & quibus ecclesiam semper in omnibus credendis infallibiliter dirigit, de quo infra latius.

Augustin.
con. peri.
dona. lib.
cap. 4.

Eph. 5.

Coloss. 1

QVINTA CAPTI VNCVLA.

PAulus ad Timotheum ait, scripturas in ecclesia sufficere ad salutem, propter quod Christi verbum vult in ecclesia abundare, non patrum sententias, aut alia quæ ex humano, qui fallax est & mendax, enata spiritu, potius quam diuino. Solis igitur scripturis, fidei veritates stabiliendæ sunt, nisi nullam in ecclesia velimus esse certitudinem. Quid enim mendaci spiritu humano incertius, imo quid fallacius, de quo legitur spiritus vadens est & non rediens, & qui non est cum deo creditus?

2. Timo. 3
Colo. 3

Psal. 77

C ij Respon

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

RESPONSIO.

Solas nudas literas (cum aliorum contemptu) ecclesiae sufficere, apostolus nusquam habet, sed falso impingitur illi, legitur eius ad Timothæum epistola (dispeream) si eam in sententiam quicquam inueniatur. Porro Timothæum posse diuinis scripturis ad salutem instrui, per fidem, quam explicat, in Christo Iesu, hoc est quod ibidē habet, id quod nos vltro concedimus. At multum refert scripturis aliquem instrui posse ad salutem, & solas nudas scripturas ecclesiae sufficere. Nam & alijs ecclesia opus habet, id quod & supra probauimus & infra fusius deducemus, multorumque miserabilis casus ingeniorum testatur. Siquidem apertissime constat, summam inde præclarissimis ingenijs ortam fuisse perniciem, quod reliquis omnibus contemptis, solis nudis scripturis expressis hærendum putauere. An non Arrius fuit in scripturis exercitatus? Num Pelagius, item & Eluidius, Hus quoque & Vuyc Klefus, Oeclampadius item & Sneppius, Carolstadius & Butzerus, & horum omnium pater heresiarcha Martinus Lutherus ac cæteri qui suis confisi ingenijs, naufragium tamen in solis literis passi sunt. Tantumque abfuit vt solis scripturis periculum euicerint, vt etiam auxerint magis. Nec diffitemur diuinas scripturas, quælibet ad salutem necessaria, sufficienter continere, quia tamen non omnia credenda explicant. Imo plura spiritus sancti suggestionem per patres, facta primum scripturarum diligentissima collatione subindicantur & exprimentur, ineptissime colligitur solas nudas in ecclesia sufficere, quæ contineant ad salutem necessaria, de quo infra latius.

Nota,

Col, i

i Cor. i.

¶ At quod apostolus, Christi verbum abundanter in ecclesia vult habitare, hoc ipsum & nos summis desideramus votis, tantumque abest, quod patrum sententiæ, reliquaque prædicta ecclesiam, a Christi verbo vel secludant vel impediunt, vt etiam quam plurimum ad hoc deseruiant, quod eius verbi sincera pacificaq; euangelizatio cum primis necessaria fidelibus, in ecclesia abundanter habitet, hoc enim nullo pacto fieri posse arbitramur, nisi cuncta (iuxta Pauli doctrinam) cauerimus schismata,

smata, idipsumque dicamus omnes, simus etiam perfecti in vno sensu, & in eadem scientia. At istud qui fiet, nisi scripturis multifarie intelligibilibus, ac in diuersum traducibilibus patrum quoque concordēs iunxerimus interpretationes, seruemus etiam eorum, de quibus iam diximus, tam decreta, quam tradita. An non schismata, an non errores excitabuntur, quando quisque scripturam, vel ad suum interpretabitur spiritum, adque suum verterit vafrissimum cerebrum, aut certe prophana induxerit colloquia, communem ecclesiae vel ritum vel consuetudinem interurbans. Non erit pax, non pacifica pacifici verbi declamatio, si vel synceres & concordēs diuinarum scripturarum sensus corrumpantur, vel si quid iustarum sanctionum fuerit a quoquam leuiter immutatum. Quomodo enim pax credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Ad hoc ergo vt dei verbum in ecclesia non tam synceriter, quam pacifice, hoc est, absque adulatione, sine iurgio & schismate euangelizetur, sed & abundet absque omni prorsus errore, opus est cum scripturis, tum etiam patrum documentis, & cæteris de quibus sæpius cule mentionem fecimus. Nemo igitur hæc ab ecclesia ideo putet exturbanda, quod abunde Christi verbum in ecclesia habitare debeat. Cum his maxime fiat, vt synceriter abundare possit in ea. Apostolus ergo dum voluit in ecclesia Christi verbum habitare, non ideo reliqua docuit exhibenda, sed primatum dei verbo dedit, non autem solitarium voluit.

¶ Ad hæc, si patrum approbata documenta, vniuersaliū concilio rû diffinita, apostolica tradita, generales quoque consuetudines in ecclesia receptas, ne quaquam a dei verbo aliena ostenderimus, nonne consequens est etiamnum & hæc apostolum in ecclesia voluisse, in qua adeo abunde dei verbum habitare præcepit? Pergamus igitur istudque re ipsa præstemus. Verbum Christi de quo diuus Paulus loquitur, nemo solum hoc intelligat, quod in papireis bibliorum chartis, mortuisue pellibus attramēto conspicitur exaratum, quin etiamnum & quod dominus noster Christus Iesus digito suo in cordibus præfinitorum hominum, vbi sit inspiratum, ad ecclesiae vtilitatē loquitur, siue fiat

Coloss. 3

C in huiusmodi

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

huiusmodi inspiratio communiter & publicitus, vt in concilijs legitimis, seu priuatim, vt in cordibus sanctorum pastorum & doctorum ecclesiae, Christi gregē ordinaria autoritate pascen-
 tiam, ad docendum, praedicandum, purgandum, illuminandum, ad explanandas, interpretandas scripturas, dissoluendas dubie-
 rates, haereticos arcendos, errores purgandos, in aedificationē corporis Christi mystici, ad consummationē sanctorū, de quo
 sanctus Petrus: Spiritus sancto inspirati, locuti sunt dei homi-
 nes. Et Psalmi. Audiā qd loquatur in me dominus deus. Iob
 quoque: Inspiratio omnipotentis (qui loquutus est per os san-
 ctorum q a seculo sunt prophetarum eius) dat intelligentiam.
 Et dominus in euangelio: Verbum eius non habetis in vobis
 manens, Sermo meus in vobis non capit: Quibus verbis eui-
 denter ostenditur pręter verbum foris atramento exaratum,
 esse quoddam aliud verbum internum, digito dei, quorundam
 cordibus inscriptū. Id quod beatus Paulus nobis manifestum
 facit, qui cum dixisset, dedit in ecclesia quosdam quidem apo-
 stolos, quosdam vero prophetas &c. Ne quis putaret spiritum
 sanctum sequentibus defuturum, aut putaret futuris non lo-
 cuturū mox subiunxit, quosdam vero pastores & doctores &c.
 vt Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Gregoriū, Tho-
 mam aquinatem, atque reliquos orthodoxos, siue canoniza-
 tos siue non canonizatos, quorum linguis spiritus sanctus vsus
 est, & vtetur semper ad scripturarū verā interpretationē, ad ple-
 nam ecclesiae super dubijs rebus instructionem, nec non ad hae-
 resum omnimodam extirpationem, horum ergo patrum docu-
 menta nobis relicta, quibus scripturae explanantur, credenda
 extricantur, fideles spiritus sancti illustratione omnem verita-
 tem docentur, erroresque deturbantur, vere sunt spiritus Chri-
 sti verba, suam ecclesiam per huiusmodi gubernantis. Et ideo
 nullatenus (sicut nec Christi spiritus a quo profluunt) ab eccle-
 sia floccipendenda sunt, minus autem expungenda, de quibus
 sic beatus apostolus loquitur: Qui haec spernit, non hominem,
 sed deum spernit, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in no-
 bis. Ideo de traditionibus apostolicis ac generalibus ecclesiae
 consuetu-

1. Petri. i.

Psalm. 84

Iob. 32.

Luc. 1.

Iohannis. 5.

1. Cor. 2.

Eph. 4

1. Thes. 4

consuetudinibus, quas spiritus sancti inspiratione deriuatas in ecclesiam, sancti testantur, sentiendum dicimus. Porro Christi verbum quod inspiratum diximus communiter & publicitus, ipsum est cuiuslibet generalis concilij, in spiritu sancto legitime congregati, diffinitiuum circa res fidei statutū seu decretum, cuius auctoritatem sibi ipsi dominus Christus ascripsit quando apostolorum collegio dicebat: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit, & huic sui assistentiā promisit dicens: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum, quanto magis vbi centum, ducenti, tricenti, pluresque in nomine illius congregantur, credendus est esse in medio eorum. Expressius hoc insinuat vbi ait: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cū autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt annunciabit vobis, vtque sequentes etiam patres de huius spiritus assistentia sibi nusquam defutura, melius certificarentur, præmisit dicens: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Ipsa itaque generalium conciliorum diffinitiuia circa fidem decreta, huius spiritus, ac proinde Christi, verba cēsenda sunt, id quod aperto apostolorum conciliariter congregatorum testimonio probamus, quando huiusmodi verbum spiritu sancto principaliter tribuebant dicentes. Placuit spiritui sancto & nobis &c. Omnibus ergo synodis generalibus catholicis, spiritus ille sacer absq; dubio adest. Omniaq; in illis (quantum ad res fidei) diffinitur conclusa, sancti spiritus ac ipsius Christi verba habenda sunt. Propter hoc enim sanctus Gregorius, quatuor concilia, Nicenū videlicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedoniense, non aliter suscipit, amplectitur, veneratur, quam quatuor euangelij libros, prout habetur, xv. dist. c. Sicut quatuor. Simile de alijs generalibus legitimis concilijs dicitur in c. sancta romana eadem dist.

¶ Non solum itaque de verbo in mortuorum animalium pellibus descripto, accipiendus est apostolus, qñ Christi verbum abundare

Cyprianus
Hierony.
Augustin⁹

Luca. 10.

Math. 8.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

Actu. 15.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Math. 4. abundare dixit in ecclesia, sed & de quolibet iam dicto, siue priuatim siue publicitus inspirato. Ad huiusmodi namq; sensum, Christi nos vrget sermo vbi ait. In omni verbo quod procedit de ore dei, viuit homo. Non dixit simpliciter: In verbo, sed notiter adiecit, omni. In omni verbo inquit, tū, vt scilicet insinua- ret verbum de quo loquebatur, haud vnice accipiendum, tum vt textualium seu scripturariorum, soli mortuæ literæ mordi- cus inhærentiū, errorē percuteret, tū deniq; vt ostenderet hoī contingere vitā, non ex sola litera, id quod scripturarij putant, sed de oī verbo, quod de ore dei procedit, id quod & Christi apostolus paucis explicauit dicens, Litera occidit, spiritus autē
1. Cor. 1. viuificat. De ore vero dei, non solum atramento scriptū ver- bum, quin etiamnum inspiratum tam publicum quam priuatū, ostendimus procedere. Vnde cum per hæc omnia viuat ho- mo, planum est spiritum sanctum, qui cunctorū viuificator est, huiusmodi omnia velle in ecclesia habitare. Nec credendum est apostolum (in quo Christus haud dubium loquebatur) a Christo vel vnguem (quod aiunt) latum dissensisse. Vt quid enim cum dixerat: Verbum Christi habitet in vobis, adeo sol- licite adijcere curauit, abundanter. Hoc est, absque omni defe- ctu, nisi verbum scriptum, nudam videlicet literam, sibi dere- lictum, præuidisset imperfectum & insufficiens. Vñ mox ad- dit. In omni sapientia. i. sic habitet in vobis abundanter, quati- nus Christi verba in omnibus sapienter, & catholice intelli- gatis: id quod absque patrum, per quos occulta scripturarum sanctus nobis spiritus reserauit, interpretationes nullatenus fieri posse, plurimorum casus manifestissimum reddunt. Nul- latenus ergo vel patrum dogmata, vel reliqua, per hoc aposto- licum verbum ab ecclesia, in qua Christi verbum abundanter habitare debet, expungēda probantur, cum huiusmodi adeo non sint a verbo Christi aliena, vt etiam in illo quam maxime intelligantur inclusa.

¶ Nec propterea manent ecclesia, sicut obiiciebatur, incerta, Huiusmodi nanque patrum orthodoxorum documenta, & si per homines, non tamen ab humano fallaci, sed sancto descen-
 dun:

dunt spiritu, qui per eorundem patrum ora, ob eruditionem
 ecclesie loquitur, illorumque linguis, ad hæresum extirpationem,
 & ad plenam ecclesie super rebus dubijs instructionem, hactenus
 vsus est & vtetur perpetuo, sic tam istos, quam nos per illos
 erudiens, vt in christiana obseruantia, nil erroneum, nil inor-
 dinatum, nihil patiatur confusum. Ad laudem & gloriam suam,
 qui est super omnia benedictus deus. Amen.

Math. 10.
 2. Petr. 1.

FINIS M. D. XXX. Septembris. v.

CAPVT II.

ALIUD EST DE QVO HAVD PA-
 rum addubitatum fuit.

An sola Canonica expressa scriptura, sit in ecclesia suffici-
 ens omnium credendorum agendorumque regula.

BOne deus, quot tenebriones isti, veritatis deserto-
 res hæretici, scripturarum lucifuge, quorum mētes nu-
 garum spiritus prorsus occupauit, quot inquam, mo-
 uent lapides, quantas moliuntur insidias, quot adin-
 ueniunt technas, quot dolos prætexunt, quibus & artes & par-
 tes suas, Cantharo astutiores, vel ad hominem, quod dicitur, co-
 lorent, hinc inexpugnabiles orthodoxæ fidei sententias, quas
 nec autoritate improbare, neque ratione labefactare possunt, a-
 pud imbecilles, dum in dubium vertūt, mira quadam arte illos
 infirmant, & quos apertis nugis fallere nequeunt, ambiguita-
 tis laqueo, quasi præstigio quodam circumuenientes, obscu-
 rant. Hisce ex insidijs, etiamnum sub dubium vocant: An sola
 scriptura, sit omnium credendorum agendorumque regula, cum
 ecclesianusquam hactenus non docuerit, solam scripturam ex-
 pressam nequaquam credendorum omnium posse regulam es-
 se, modo ad sensum quem hæretici prætexunt intelligamus.
 At isti ex aduerso incedentes, totis animis solas scripturas oim
 D fide

CONFUTATORIUM SCRIPTUARIO.

fide tenendorum, cunctorumq; agendorum regulam vnicā, & sufficientem faciunt, pugnātissime docent, inuerecundius proclamant, nimirū, quas sciunt facile interuerti, torqueri, trahiq; posse, pro vaferrimis suis ingenijs in quodcunq; velint suum institutum, ac per hoc præscribere nobis, quicquid ipsi vel credendum aut acceptandum, refutandumue confinxerint, denique nos eo secū trahere posse putant, quo scripturas (a se perperam intellectas) haud aliter intelligamus, nec aliud ipsas sentire credamus, quam intelligunt sentiunq; illi. Porro ecclesia Christi, meliore edocta doctore, spiritu videlicet veritatis istā hæreticorum pestilentissimam assertionem, tanquam perniciosissimum catholicæ fidei errorem declinat, exhibilat, damnat, fidelibus autem veritatem sequendam tribus doctrinis mox sub scribendis, luce clarius adaperit.

¶ Candidum tamē velim præmonitum lectorem, ne tractatu præsentē, quo solam scripturam nostræ fidei sufficientem regulā inficiamur, perperam intellecto, hallucinetur. Enimvero scripturam credendorum regulam catholici nequaquam diffitentur, nisi quatenus extra scripturas, & apertos apices, nihil fide credendum, moribusue seruandum, a scripturarijs impudenter asseritur. Omnia inquit, sunt apostolis & verbo & arcano quodam diuini numinis afflatu patefacta, quæ christianum credere necesse est, quæ & scriptis ad æternam memoriā consignarunt, atque in libros quæ nos Biblia vocamus, retulerunt. Non est igitur ne iota quidem vnum credendum, quod illic scriptum non inuenitur.

PRIMA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Infallibilem aliquam, in ecclesia militante regulam esse, perpetuoque in ea manere necessum est, secundum quam in oibus credendis & agendis inerrabiliter dirigatur.

PROBATIO.

hanc &

HAnc, & si nemini (cui christianum pectus est) aut obscu-
 ram putemus aut dubiam, ob Scripturariorum tamen
 improbitatem, qui omne, quod planis non obtruditur literis, re-
 spuunt, eam scripturis fundatam paucis ostendemus. Cum fi-
 des, a deo ecclesie militanti necessaria, ut absque illa deo place-
 re possit minime, ex auditu sit, auditus autem per verbum dei
 quod absque predicante non auditur, predicent vero non so-
 lum theodidacti & a deo missi. Imo & quibus deus haud locu-
 tus est, angeli plane sathanæ, transfigurantes se, adulteratione
 verbi dei, in angelos lucis, de quibus apostolorum vertex bea-
 tus Petrus. Erunt inquit in vobis magistri mendaces, nimi-
 rum hæresiarchæ, qui introducent sectas, & multi sequentur
 eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur, et in
 auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Venturi sunt, in-
 quit, non vnus, sed plures, non rudes, sed magistri ingenij vi-
 uacitate pollentes, eruditione præstantes, linguarum periti-
 am callentes. Rethorculi, periti, rabini, quos denique miretur
 tota ecclesia. At mendaces erunt nequaquam veritatis docto-
 res non sanæ doctrinæ prædicatores, sed errorum ac schismatū
 autores, qui sectas nouas, ac falsas doctrinas, hæreticas prau-
 tates erroneas collectiones, introducent, per quos via verita-
 tis, Christus ipse, seu fides catholica, et recta conuersatio chri-
 stiana, blasphemabitur, fictisque verbis, in auaritia, de fidelibus
 negociabuntur, per benedictiones et dulces sermones innocē-
 tium corda seducentes. Quis autem in tanto doctrinarum per-
 egrinarum discrimine, intanta Christum prædicantium vari-
 etate, non concuteretur, quis tam ferreus ut non vacillaret,
 quis a deo perfectus ut non hallucinaretur, præsertim, cum
 nullus hominum, excepto eo qui ob nostram salutem carnem
 indutus est humanā, plenam habeat omnium scientiam, prædi-
 xeritque veritas, plurimos illorum hypocritis seducendos, mul-
 tos illorum luxurias secuturos, nisi infallibili quadam amussi ser-
 uaretur? Cū ergo hallucinari, errare, labi, decipi, vbique peri-
 culosum, in rebus autem animæ periculosissimum sit, omnino
 Eñ necessariū

Hebre. ii.
Roma. 9

Hiere. 23
2. Co. 11.
2. Cor. 4
2. Petr. 28

Iohan. 8.
Iob. 21.
Rom. 16.

Matth. 24

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Eph. 5.
Luc. 22.
Matth. 24.
Ephes. 4.
2. Petr. 2.
Iohan. 14.
Matth. 18.
1. Cor. 10.
Coloss. 4.

necessarium est in ecclesia regulam manere, ne magistris circumuenta mendacibus, a sana doctrina degeneret. Et quis nescit ecclesiam dei viuentis, fundamentum, columnamque veritatis omnis, tam agnoscendæ, quam agendæ, ac propterea in omnibus cum credendis tum agendis oportere semper, absque omni ruga scandali, & errorum macula perseuerare. At hoc qui fiet, nisi regulam aliquam habeat infallibilem, qua dirigatur, vt inerrabiliter recta ingrediatur via, & a vero nusquam diuertat? Enimvero sibi ipsi, regula (nisi forsan lesbica) nequit esse. Derelicta namque sibi, inerrabilis non est, id quod tum subortæ tot hæreses ingenue probant, tum fusa per dominum Christum pro eius fide ne deficiat precatio demonstrat. Alio qui, quomodo post dominum Christum apostoli futuros in ecclesia pseudoprophetas, deceptores, illusores, mendaciorumque magistros cecinissent, qui perditionis sectas introducerent, quibus in nequitia, & astutia ecclesiam adoriantur, vt imponant illi ac circumueniant in erroribus? Sed nec spiritum sanctum in ecclesia permanere oportuisset perpetuo, nec dominus scandala futura, neque Paulus hæreses venturas pronunciaissent, si se ipsa fuisset inerrabilis, si indeceptibilis, si nullo denique errore obliquabilis. Ac inuicta hætenus perstitit, inconcussa, veluti marpesia cautes, semper resedit, a veritatis scopo, tot errorum periculis exposita, tot hæreticorum oppugnata machinamentis, nunquam dilapsa est nunquam auelli potuit, imo semper victrix triūphum egit & aget. Necessum est itaque regulam aliquam, cui quam maxime nitatur infallibilem habeat, secundum quam in omnibus credendis & agendis inerrabiliter dirigatur, vt iam non simus paruuli, nec omni doctrinæ vento fluctuantes circumferamur.

SECUNDA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Huiusmodi regula, non potest esse sola textualis, expressæ scriptura.

PROBATIO.

Sola

C A P V T II.

Sola textualis scripturarum litera, quam plurimis sui spiritus ductum sequentibus, fuit (si diuis credamus apostolis) erroris occasio, id quod nihil magis stabilire potest, quam priorum hæreticorum exempla, quotquot retro sæculis nos præcesserunt, quorum errores ex scripturis, secundum literam perperam intellectis, ortum habuerunt, ut Hymeneus & Alexander, Ebrian & Cherintus, Arrius vir alioqui doctissimus & acerrimo præditus ingenio, Eutices, Sabellius, Vigilantius, Iouinianus, Eluidius, Donat⁹, Pelagius, Manichæus, Vuy cleffus, ac similes, quos suis ingenijs confisos, ex scripturis minus recte intellectis occasionatos, turpiter errasse compertissimum est, secundum illud beati Pauli: Litera occidit, Id ipsum quoque hodie fieri posse, imo quam multis contigisse, Germanorum tot schismata & hæreses, a septemcipite hæresiarcha Martino Luthero renatę conuincunt. Qui possit ergo sola scriptura veritatis esse regula e qua tot errorum myriades occasione accipiunt? Dein, scripturæ cortex credenda nequaquam omnia exprimit nec agenda, id quod mox infra probabimus, quam ob rem ad solas, nos spiritus sanctus nusquam remittit scripturas, quod tamen cum primis oportuisset, si scripturam solam, ecclesiæ regulam posuisset. Enimvero si rectitudinem, qua alia rectificari debent, in se regula haud exprimat, quomodo regula erit? Omnis autem christianæ disciplinæ rectitudinem ex credendis agendis que pendere, nemo est qui addubitet. Ecclesiæ ergo regula, non poterit esse, nisi quod in vniuersum, tam credenda quam agenda, indefectibiliter exprimit, Solis autem scripturarum apiculis id haud quaquam fit, qui ne leui argumento regula credi possent, nil suis scriptum manibus seruator noster, post se reliquit, ne vel textuarij seu scripturarij, aut alij quiuis hæretici, eius scripturæ prætextu fideles circumuenirent facilius, deciperent astutius, perderent animosius, & pertinacius in ecclesiam perpetuo proteruissent. Cum enim humanis, hoc est, hominum digitulis exaratis, nimirum Apostolorum, Euangelistarum ac Prophetarum, scripturis, tantum iam tribuant, & præter eas, siue infide siue in moribus,

2. Col. 3,
2. Petri 1.3.

i. Timo. i.

2. Cor. 3.

D iij nihil

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO,

nihil admittendū necesse putent, quid facerent, quæ suis dijs thura p̄soluerēt, quātū (modo de pressas) erigerēt cristas, si quē admodum Moyses olim tabulas, dei digito scriptas, ita producere possent & ipsi scripturas aliquas proprijs seruatoris nostri manibus confectas.

¶ Deniq; scripturam, secundum exteriorē literā, pluribus in locis apparenter sibi non solum non constare, imo superficie tenus inspectam, ex diametro pugnare quis non videt? Exemplo sunt, dicit alicubi Christus: Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniū meū non est verū. Alibi vero: Si ego testimoniū perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, Quis hæc sibi non pugnare credet sola inspecta litera? Sic apparēt contraria, Ego non iudico quemquam, & sicut audio, iudico. De Ioanne quoque legimus, Ipse est Helias, Ego non sum Helias, Orandū dominus in cubiculo docet, clauso super se ostio, Apostolus eius in omni loco viros orare iubet, Omnem cibum Christus liberum reliquit, Apostoli liberos omnes noluerunt, & reliqua q̄ tot & tanta sparsim in euangelijs leguntur, vt beatus August. ad compescendos hæreticos, scripturarum contrarietatem pertinacissime obtrudentes, specialem de euangelistarū concordialibrū edere compulsus sit. At quod sibi videtur minime constare, q̄ poterit alteri veritatis indeficientis esse regula, quam sibi numquā non constare oportet etiam apertissime. Interea nemo, nisi trunco & stupidior, eam aut cognoscēde veritatis, aut operis sui regulam constituet, q̄ impossibile quoduis proponit. Quis em̄ vnquam impossibilius captandis concessit vel manum vel animum relaxauit? Apparet autem, scripturam, secundum nudam intellectā præcise literam, multa continere atq; proponere impossibilia. Exēplo est quod legitur in Exodo: Deuorauit virga Aaron virgas eorū hoc est magorum, Et serpentis cū muliere confabulationem, q̄, si fide haud iuuetur, non aut impossibile, aut Aegyptiacum portentum reputabit? Sic nos fieri natura seu opere nostro impeccabiles, quo impossibilius nihil, scriptura proponere videtur vbi ait: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis

Ioanis .5.
Ioan. 8

Ioan. 5
Math. ii.
Ioan. i.
Math. 5.
i. Timo.
Math. 15.
Actu 15.

Exo. 7.
Gen. 3.

Eccle. 7.

C A P V T II.

peccabis. Eiusmodi sunt, Oportet semper orare & nunquam deficere, Sine intermissione orate, Estote perfecti sicut pater vester coelestis. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulavit, & ipse ambulare. Hæc & id genus reliqua plura, vt primum interim ac in lege maximum illud charitatis præceptum, multis prorsus impossibile visum taceam, secundum literæ propositionem, extra hominis potestatem putantur, & tamen in scripturis proposita leguntur.

Lucæ. 18.
1. Timo 5.
Math. 5.
1. Ioānis. 2.

¶ Quid si literam etiam nū multa in specie falsa continere probauerimus? num vt regulam agat, digna censebitur? Ierunt, inquit, ligna, vt vngerent super se regem, Quid falso similis? In psalmis legitur: Comederunt Iacob &c. Quid portentuosius? In Mathæo, Ioānes ipse est Helias, In Marco: Iesus non poterat ibi virtutem vllam facere. In Matthæo. Extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea. Simile Lucas habet, In Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, Hoc autem secundum literam carnaliter intellectum, esse falsum, ipse dominus testatur dicens: Caro non prodest quicquam.

Iudic. 2.

Psal. 73.

Math. 19.

Mar. 6.

Math. 12.

Lucæ. 8.

Ioan. 6.

¶ Amplius, cum regulam oporteat esse inflexam & vniformissimam non Prothei more, in quamcunque formam transformabilem. Scriptura vero secundum nudam literam tam mire flexibilis tam varie tractabilis sit, qui fiet vt eam habeamus regulam? Probant hanc varietatem diuersæ contrariæq; hæreses in eadem litera fundatæ, Legimus in epostola ad Romanos, Vix pro iusto quis moritur, Nam pro bono forsitan quis audeat mori. Duæ hæreses (diuus ait Hieronymus) ex occasione huius testimoniij quod non intelligunt, diuerso quidē errore, sed pari impietate blasphemāt. Marconi enim qui iustum, deum & creatorem legis facit & prophetarum, bonum autem euangeliorum & apostolorum, cuius vult esse filium Christum, duos introducit deos, alterum iustum, & alterum bonum: Et pro iusto asserit vel nullos vel paucos appetisse mortem. Pro bono autem, id est Christo, innumerabiles martyres extitisse.

Roma. 5.
Hirony. in
quæstione
ad alga
quæst. 7.

Porro

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

¶ Porro Arrius, iustum ad Christum refert, de quo dictum est: Deus iudiciū tuū regi da &c. Bonū autē deū patrem, de quo ipse filius confitetur. Nemo bonus, nisi vnus deus pater. Pro filio autem quem blasphemans deum nugat, vix inquit aliquis moritur. Ex eisdem quoque verbis Christi videlicet: Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo, monstruosissimę leguntur enatae hæreses. Prima, Eumenianorum Accianorum, & Donatistarum, dei filium patri coequalē diffidentium, ex hoc verbo: Non est meum dare vobis. Alia Vuycleffistarum, Hussorum, ac Lutheranorum, Diuinam prædestinationem & præscientiā, prædestinatis, atq; præscitis, imponere necessitatem asserentium ex hoc dicto: Quibus paratum est a patre meo, Albigenes & Cathafrigæ ex hoc Petri verbo: Vos estis regale sacerdotium &c. Omnes vtriusque sexus Christianos, ecclesiasticos pertinacissime asserabant sacerdotes.

¶ At pauperes de Lugduno solos iustos esse veros ecclesiæ sacerdotes prædicabant.

¶ Audiebant Nazarei dominum dicentem: Non veni solvere legem sed adimplere, Et fidem Christi absq; legalibus obseruantijs ad salutem haud sufficere dicebant. Venit angelus satanæ Lutherus & solam fidem, absque bonis operibus, ad salutem quibusuis sufficere baptizatis inculcat.

¶ Legit Oecolampadius: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei, Et Christianæ gratiæ baptismum, non in aqua sed solo spiritu fieri debere profitetur, spiritum & aquam prorsus confundens. Audiunt eadem verba Lutherani, spiritum quoque destruunt ab aqua, quam tamen ad Christianam regenerationem necessariam nullatenus confitentur. Ex eisdem euangelicis verbis, baptismum, ecclesiæ necessarium negant cum Manicheis Oecolampadiani. Porro cum Vuycleffistis, exorcismum baptismalem Lutherani contemnunt. In venerabili eucharistiæ sacramento, docet cum Oecolampadio Zuuinglius non esse veraciter corpus Christi, sed his Lutherus manibus, quod aiunt, & pedi-

& pedibus obsistit, Cum pane materiali, Christi corpus vere præfens affirmans eodem domini sermone quo & priores sibi aduersarij nixus, hoc est corpus meum. Mat. 26.

¶ Et quis tandem omnes, ex scripturæ litera haud probe intellecta, prognatas enumerabit hæreses? Proin verissimum est, qd Paul. orbis doctor olim cecinit dicens: Litera occidit, spiritus autem viuificat, quod non tam de legis, quam euangelij litera accipiendum, venerandus Origenes his verbis aperit. 2. Cor. 3.

Agnoscite quia figuræ sunt, quæ in diuinis voluminibus scripta sunt, & ideo tanquam spirituales, & non tanquam carnales examine, & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carnales suscipitis, ledunt vos & non alunt. Est enim & euangelij litera quæ occidit, non solum in veteri testamento occidens litera depræhenditur. Est et in nouo testamento litera quæ occidat eum, qui non spiritualiter quæ dicuntur aduerterit. Si enim secundum literam sequaris, hoc ipsum quod dictum est: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, occidit hæc litera. Vis tibi & aliam de euangelio proferam literam, quæ occidit? Qui non habet (inquit) gladium, vendat tunicam suam & emat gladium. Ecce & hæc litera euangelij est, sed occidit. Si vero spiritualiter eam suscipias, non occidit, sed est in ea spiritus viuificans. Orige. super leui. Homi. 7.

¶ Huic sententiæ beatus Petrus apostolorum princeps, de paulinis epistolis sermonem faciens pulchre subscribit: In quibus (inquit) sunt quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Ecce quosdam pronunciat hac scripturarum litera interiisse, qui scripturas ob earum difficultatem, haud satis intellectas, ad suam perditionem deprauarint, id quod & Paulus ad Corinthios testatur, suum euangelium in his opertum esse qui pereunt affirmans. Occidit igitur & quosdam euangelium. Quam ob rem obscurum nemini potest esse, literam quosdam occidere, & nonnullos turpiter in sacris literis hallucinatos, & adhuc hallucinari posse. Præterea, in scripturarum translationibus, non solum non vniformis litera, id quod liguarum Ioan. 6.

E

peritis Lucæ. 22.

2. Pe. 2.

2. Cor. 4.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

peritis notissimum arbitramur, imo tanta, nec semel varietate dissident, vt quid certum teneas, vix scire possis, sed & in eadem translatione eundem textum sepiuscule variare, apud etiam annum eundem translatores. Viri haud vulgaris doctrinae, Lens. & Stunica in Erasmania triplici editione latina, nec non eximia eruditionis famosissimus, iuxtaq; piissimus Hieronymus Emserus in duplici Lutherana noui testamenti translatione improbissima, manifestissimis indicijs comprobauerunt. Qui fiet igitur vt infallibilis possit esse regula?

Origenes
homi., 1, su
can.

Nota,

¶ Demum quis nesciat ante omnem scripturam, imo quando forsitan nec dum vllae extabant literae, fuisse ecclesiam nec illam tunc in necessarijs ad salutem in quoquam defecisse? Siue enim Chaldaeae, quarum Abrahamus (Philone teste) creditur inuentor, siue Hebraeae (quas Moyses primum tradidisse perhibetur) primae fuerunt. Omnem tamen ecclesia scripturam antecessit. Sic enim venerabilis Origenes habet: Non tu mihi ex aduentu saluatoris in carnem, sponsam dici ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi, Imo vt Paulo duce, altius mysterij huius originem repetam, ante etiam constitutionem mundi; Sic enim dicit ipse: Sicut elegit nos in Christo ante constitutionem mundi, vt essemus sancti & immaculati coram ipso in charitate praedestinans nos in adoptionem filiorum Israel. Sed & in psalmis scribitur: Memento congregationis tuae domine, quam congregasti ab initio. Prima etenim fundamenta congregationis ecclesiae statim ab initio sunt posita, Vnde & apostolus dicit aedificari ecclesiam non solum super apostolorum fundamentum, sed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo & in ecclesia dicens: Propter hoc reliquet homo patrem suum & matrem suam, & adhaerebit uxori suae & erunt ambae in carne vna. Euidenter enim de his dictis eius dicit apostolus, quia mysterium hoc magnum sit, Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Fuit ergo ante omnem scripturam ecclesia, At regulae, quae opus vt recte fiat necessario

cessario prouenit, posteriorem tribuit locum, Ea propter non poterit ecclesiae regula nuda esse scriptura, id quod omnium postremo vel hoc manifestius probat, quod in scripturis non omnia credenda, nec agenda sunt expressa, Alioqui unde schismaticis ac haereticis cum patribus, tantum est de scripturis, de credendis, deque rebus ac moribus dissidium, aut quibus oculis vident isti, quod hi contueri nequaquam potuerunt? Dicant vbi in scripturis, inueniunt diem dominicum obseruari praecipit, quem tamen ecclesia colendum praecipit? Nec est neotericum inuentum, sed a primordijs ecclesiae traditum, & Christianis haecenus accuratissime custoditum. Dicant rursus, vbi iussum fuerit in scripturis diuorum imagines esse venerandas? Certe septima synodus (quae fuerat .ccclxxvij. patrum) condemnauit execratores earum, Et voluit omnes Christianos digna eas veneratione complecti. Dicant etiam quae scriptura tradat patrem ingenitum dici, Nam Augustinus hoc ipsum in scripturis nusquam inuenire se potuisse testatur, & tamen ad fidei substantiam pertinet. Sed nec quod filius hominis dictus alicubi fuerit, si credimus Augustino, possit inueniri, & tamen hoc ipsum est articulus fidei. Dicant insuper, qua scriptura cogemus proteruentem, vt fateatur spiritum sanctum a patre simul & a filio procedere, & tamen id ipsum est articulus fidei.

¶ Dicant quoque vbi reperiemus quod pascha, non alio quam dominico die celebrandum sit? profecto nusquam in sacris literis istud comperies, & tamen hoc a priscis illis obseruari, distinctius imperatum est. Dicant tandem vbi scriptum sit in sacris literis, quod baptizatus ab haeretico, non debeat rebaptizari, & tñ etiã autoritate Cypriani renitente, post mortem eiusdem Cypriani per concilium Carthaginense decretum fuit, An non CHRISTVS asseruit multa se hebuisse, quae dicturus apostolis fuisset, si tunc ea ferre potuissent? Et vbi quæso sunt illa scripta? Sed & Paulus post suum redi-

E ij tum,

Ioan. 7

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

i. Cor. ii.

tum, quædam Corinthijs pollicitus est, se dispositurum. Cætera inquit, cum venero disponam, Et hæc in sacris literis nusquam scripta inuenies. Non ergo omnia quæ vel ad fidem vel ad leges morum et operũ pertinent, plene sunt in scripturis expressa. Ex his probe colligitur, solam scripturam secundum exteriorẽ nudam literam non esse posse regulam infallibilem credendorum.

i. Cor. v.

¶ Eam ob rem non tam subdole quam friuole nos ad solas scripturarum voces & sonos, tanquam vnicam sufficientemque credendorum agendorumque omnium regulam, adigere conantur hæretici, hanc prorsus inutilem, etiamnum adusque raram nobis succinentes cantilenã, Scripturas, Scripturas, Scripturas, Ranarum ægyptiæ cantus hic est, Nec non obstinatissimorum Iudeorum qui velamen super cor habentes positum, eandem in hodiernum vsque diem conclamant cantiunculam, nihil fidei, nihil salutis acceptantes, non spiritui sancto, sed solis literarum formulis, figurisq; scripturarũ corda accommodantes. ¶ At nos lucifugas has noctuas sinamus, Indignum eĩ est, vt gratia & veritate illustrati, tenebras amplexemur, vt CHRISTVM lucem veram habentes ductorem, cæcos sequamur duces, idignũ est vt Christiani hoc in carmine pestilentissimo Iudæis contãtur, ac cum eis contra scripturas conclamẽt, Scripturas, Scripturas, Scripturas, Hoc siquidẽ imperfecte longeque deficientis fidei manifestissimum est indicium, opus habentis sui a domino augmentum postulare atq; cum apostolis dicere: Domine adauge nobis fidẽ, Aut certe cum alio quopiam, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Reasonibus autem inductis instructi fateamur, Solam scripturam, secundũ exteriorẽ duntaxat literam, grammaticaliter præcise intellectam, nequaquam esse sufficientem & infallibilem vniuersorum credendorum agendorumque regulam in ecclesia, tum propter exteriorẽ literæ periculositatem, tum propter contentorum in superficie defectuositatem, sed & propter textuũ apparentem contrarietatem, tum etiã, ob falso seu impossibiliũ q̄ continet apparẽter pluralitatẽ.

tum ob

Luca. 7.
Mar. 9.

tum ob pugnantem textuum traductionem, tum deniq; ob miram translationum varietatem, demum etiam propter ecclesiae prioritatem.

TERTIA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Infallibilis & totalis regula, qua ecclesia militans in omnibus credendis inerrabiliter dirigitur, bifariam in se continet regulam partialem, vna, quae credenda reuelat. Et haec est, increata, nimirum Spiritus sanctus ecclesiae cuncta credenda reuelans & agenda. Ad hoc enim promissus & datus est, vt ecclesiam in verbo suo, hoc est, in scripturis, concilijs, & patribus, indefinenter erudiat, & in omnem absq; vlllo errore veritatem inducat, secundum quod dominus promisit dicens. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, intellige ad fidem, & salutis necessitatem pertinentem. Haec etenim omnis veritas complectitur. Spiritus inquit, non propheta, non apostolus, aut patriarcha, non doctor aut euangelista, non in lege doctus scriba, nec hominum quisquam, nec vlla scriptura vos, tanquam primus reuelator, omnem docebit veritatem, sed spiritus, neq; quiuis, sed ille spiritus, nimirum, veritatis, omnium creatorum spirituum autor, qui veritas ipsa inerrabilis, indeceptibilis ac infallibilis est, qui nec fallit aut fallere potest, fidelis enim est in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, neq; est in illo, est & non, sed est in illo est. Ille inquam docebit, ille inspirabit, ille sugeret, ille reuelabit omnem veritatem, omnium ad salutem, pro omni tempore necessariorum, scientiam infundendo. Adeoque complete & indefectibiliter, vt nulla sit siue in credendis siue in agendis veritas, quam non sit illi aliquando reuelaturus, spiritus ille sacer. Propterea dixit, docebit vos omnem veritatem. Is ergo cum sit in se indeficiens, semper est rectus & certus ecclesiae cuncta credenda certissime reuelat, & sua reuelatione ecclesiam in omnibus regulat ac gubernat, non illi externam alienamue quamuis regulam applicando, sed seipso omnia rectificans, quasi ipsa ecclesiae regula, ars, & sapientia, propter quod Paulus ait. Nobis

.1. Cor. 2.
Ioann. 14.
Actu. 1.

Ioan. 16.

Psal. 144.
Iaco. 1.
2. Cor. 1.

Sapi 7.

Sap. 7.
Actu. 6.

E. in reuelauit.

CONFV TATORIVM SCRIPTVRARIO.

reuelavit deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda dei. Et Iohannes: Unctio eius docet vos de omnibus tam credibilium mysteria reuelans, quam agenda edocens. Proin, supplex ecclesia ad patrem precatur, quatinus bono illo spiritu suo deducatur, ne vel errore hallucinetur aut falsitate circumueniatur, vel vlla vnquam polluatur hæresi, imo absq; macula & ruga perseueret semper, vt ex auditus inueniatur, qui dixit. Ego pro te rogavi vt ne deficiat, siue in credendis siue in agendis, fides tua.

¶ Alia est, quæ reuelata per spiritum sanctum credenda proponit & explicat, porro hæc creata est. Catholicæ videlicet ecclesiæ autoritas, quam sacer ille spiritus, tanto firmavit robore tanta cura, tanta prouidentia gubernat, vt in fide nunquam defectura, nullo vnquam in credendis errore casura, nulla hallucinatione decipienda, nullius cuiusuis, etiam infernalis potestatis vi subuertenda. Eius autoritas tanta est, vt quisquis illius sententiam contempserit, quisquis illam non audierit, quisquis eius dicto haud obedierit, Christo iudice, velut ethnicus habendus sit & publicanus. Nec audiendos arbitror qui verbum hoc de morum correptione duntaxat, nequaquam autem de credendorum diffinitione putant accipiendum, credibilia, non ecclesiæ, sed scripturarum decreto, statuenda asserentes. At vaniloqui isti nasutuli, non intelligentes, sicut Paulus habet, nec quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Si credibilia scripturis, non ecclesia decernuntur, dicant velim, quis nam scripturis eã dederit credulitatem, vt canonicę, quibus idubitata ab omnibus fidelibus fides debeatur agnoscat sintq; vere illorum quibus inscribuntur. An non ecclesiæ? Ego, diuus inquit Augustinus, euangelio non crederem, nisi me ecclesiæ commoueret autoritas. Credulitatis itaq; ratio, scripturis ex ecclesiæ prouenit, vniuersali autoritate, Sibi, a sponso, capiteq; suo domino Christo concessa dum eam sub anathemate audiendam præcepit. Fidelium itaque nemini dubium esse debet. Huiusmodi saluatoris verbum, non solum ad morum emendationem, sed vniuersalius ad credendorum videlicet omniumque in fide & vita fidelium

lium

lium necessariorum insinuandum directorium prolatum, & si ex fratris correptione, suæ prolationis causam acceperit, nisi forsan, deum optimum, ecclesiæ suæ sponsæ certam in morum quidem dispositione regulam, supremumque iudicatoriū pro uidisse. At in fidei ac credendorum determinatione, ex quibus præcipua animæ salus dependet, eam prorsus incertam, dubiam, vagam, fluctuantemque reliquisse credamus. Absit autem hæc a cordibus fidelium stulta impiaque cogitatio, tam æquitati, quam scripturæ, quam rationi pugnans, sed eam diuo cum Paulo, veritatis columnam ac firmamentum ingenue fateamur, cuius autoritate, omnia inter fideles credenda agendaque fieri necnon decerni oportet.

Eph. 9.
i. Timo. 4.
i. Petr. 5.

¶ Dicamus igitur, secundū hanc regulam, primæ coniungentes, & ex his duabus partialibus, vnam perfectam totalemque conficientes. Infallibilem ecclesiæ regulam esse. Sensum & doctrinam ecclesiæ catholicæ, spiritus sancto gubernatæ, in proponendo & explicando credenda, huius nos diuus Paulus commonefacit, vbi ait. Veruntamen ad quod peruenimus vt idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula, illa nimirum, quam inter fidei articulos numeramus, cum dicimus. Credo sanctam ecclesiam catholicam. Sanctitatem ecclesiæ manifeste profiteamur. At qui potest esse sancta, nisi ab omni contagione & immunditia falsi sit immunis & libera. Sanctum enim nequaquam appellari potest, quod labe aliqua conspergitur. Non est autem parua mentis immundities error, seu falsitas. Ecclesiam igitur nemo sanctam credere poterit, nisi qui eam credit sic ab omnibus liberam erroribus, vt etiam errare haud possit. Tanto etenim nexu secunda primæ, primæque regula secundæ cohæret, vt quicumque vni adhæserit, non possit non adhærere alteri, quam ob rem Paulus, sollicitos nos voluit seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Sic ergo, quicumque spiritui sancto tanquam articulorum fidei rerumque credendarum reuelatori assentit, ab ecclesia, reuelata proponente & explicante, dissentire non potest, sed illam, in
propo

Phil. 5

Leu. 10
Ezech. 22
Leuit. 5
Ec. ii. 15, 17
Coloss. 3
2. Thess. 2
1. timo. 6
Iaco. 5
2. Pet. 5.
Ephes. 4.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

proponendo explicandoque fidei articulos, ne utiquam errare posse, necessum est credat. Sicut enim spiritus sanctus credenda, extra ecclesiam nemini reuelat, quem deus pater per Iesum Christum dominum nostrum non extra sed in ecclesiam abunde effudit, sic proponere explicareque reuelata, alteri nemini quã ecclesiã concessum est. Propter quod apostolus Paulus illam veritatis columnam firmamentumque audacter pronunciat. Et sic hæc vel illa credendi rationem non aliam, quã spiritus sancti reuelationem producimus ita, quod hæc vel illa in hoc vel in illo sensu credantur, causam assignamus, quia ecclesia spiritu sancto gubernata, sic credenda proponit. Id quod apostolus ingenue expressit, vbi ait: Secundum reuelationẽ notum mihi factum est sacramentum absconditũ a seculis in deo, quod nunc reuelatum apostolis eius & prophetis in spiritu. Et sequitur, vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia dei, &c. Ecce manifeste Paulus dicit, fidei mysteria, per ecclesiam, spiritu sancto edoctam, apostolorum videlicet prædicatione reliquorumque patrum sana doctrina, cæteris innotescere. Ea propter, qui catholice ecclesiã vel sensum vel doctrinam inficiatur, velit, nolit spiritum quoque sanctum diffitetur, ac pernegat esse veracem esse veritatis catholicæ reuelatorem, esse gubernatorem ac doctorem ecclesiã. Quæ cum prorsus impia sunt, oportet fateamur, ecclesiã regulam esse, sensum et doctrinã ecclesiã catholicæ, in proponendo et explicando credenda, spiritu sancto gubernatę. Hanc regulam quicumque secuti fuerint, pax super illos et misericordia.

¶ Cum autem spiritum sanctum primam et increatam ecclesiã regulã ostenderimus, nemo superfluere putet ecclesiã sensum et doctrinam. Etenim sacer ille spiritus ecclesiã credenda reuelat quidem per seipsum, at non omnibus, sed testibus præordinatis, nec per seipsum omnibus reuelata proponit, et explicat, sed per creaturas, non tamẽ quaslibet, sed angelos et homines ad quos per se loqui dignatus est, quibus credenda in ecclesia proponenda per se reuelauit. Ideo fidem apostolus ex auditu

ditu verbi dei, per ordinarie missos prædicatores propositi fa-
retur, Eam ob causam, præter regulam increatam oportet eti-
amnum esse in ecclesia creatam quoque regulam, qua' creden-
da reuelata omnibus præponantur & explicentur. Sicut nam-
que deus pater præter spiritum sanctum inuisibilem, etiam vi-
sibilem proposuit nobis doctorem infallibilem, nimirum dile- Math. i6.
ctum filium suum, ipsum inquit audite. Sic filius præter eun-
dem spiritum inuisibilem & increatum, nobis etiam creatam,
ac visibilem contradidit inerrabilem magistram, in omnibus
absque omni timoris scrupolo audiendam ecclesiam videlicet
catholicam, cuius sensum atq; doctrinam qui non recipit, stuil-
tum se probat, spiritusque sancti expertem. Hæc est igitur ec-
clesiæ catholicæ fides, hæc firma veritas, hæc solida sententia
contra quam nec inferorum portæ præualere possunt, Ita cre-
dit, ita sentit, ita docet, sic omnibus fidelibus sentiendum tra-
dit, Qui aliam sectatur viam, aliam regulam quærit, decipitur,
hallucinatur, seducitur, errat, & in perditionis foueam semet
cum alijs præcipitat, An non vniuersi hæretici atque schisma-
tici, ex huius regulæ contemptu turpiter perierunt?

¶ Arrius dicit, filius minor est patre, creatura est, non creator,
sed errat, quia regulam ecclesiæ deserit.

¶ Sabellius dicit, In deo sicut est vnitas naturæ, sic est & vnitas
personæ, sed errat, quia regulam ecclesiæ transiit.

¶ Eutices ait, In Christo tantum est vna natura sicut & perso-
na, sed errat, quia regulam ecclesiæ contemnit.

¶ Theodorus monasticus credit in Christo personarum sicut &
naturarum dualitatem, sed errat, quia regulam ecclesiæ non audit.

¶ Pelagius dicit, liberum arbitrium ad salutem sufficit, sed errat,
quia regulæ ecclesiæ contradicit.

¶ Philippus melanchthon confitetur liberum arbitrium nul-
lum in homine, sed errat, quia a regulæ ecclesiæ dissentit.

¶ Carolstadius post Vuycessum, asserit ecclesiasticas constitu-
tiones ligare neminem, sed errat, qui ab ecclesiæ regula deuiat.

¶ Erasmus roterodamus dubitat, an sacramentalis confessio in
ecclesia consueta sit de iure diuino, atq; salutis necessitate, sed

F errat,

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

errat, quia a regula ecclesiæ discordat.

¶ Zuuynglius cum Oecolampadio, negat in venerabili sacramento eucharistiæ, esse verum corpus Christi, sed errat vterque, quia contra regulam ecclesiæ Christum blasphemant.

¶ Oecolampadius baptismum aquæ fatetur non esse de necessitate salutis, sed errat, quia a regula ecclesiæ recedit.

¶ Baltazarus pacemontanus rebaptizãdos fideles docet, cum ad prouectam venerint ætatem, sed errat, quia regulæ ecclesiæ pugnantia dogmatizat.

¶ Martinus Butzerus sanctorum imagines, & cultum pariter ac inuocationem docet in ecclesia non toleranda, sed errat, quia ab ecclesiæ regula variat.

¶ Luder Martinus omnia opera bona etiam optime a fidelibus facta docet esse peccata mortalia & damnabilia, sed toto errat cœlo, quia contra ecclesiæ regulam exorbitat.

¶ Idem missam cum sacramentis ecclesiasticis damnat, sed errat, quia cum ecclesiæ regula haud concordat.

¶ Clamant lucifuge scripturarij, nihil in ecclesia statuendum, nihil credendum, nihil admittendum nisi scripturis doceatur expressum, sed errant, quia ab ecclesiæ regula desciscunt.

¶ Et quid iuuat singulorum hæreticorum errores inducere? Indeficiens ecclesiæ regula, qua ierrabiliter in omnibus dirigitur: sensus est et doctrina ecclesiæ a spiritu sancto gubernatæ. Ab ista qui deuiat, a veritate atque veritatis regno deuiat

5Eph. 4

Apoc. 21.

(quæ sola manet in æternũ, & viuit & obtinet in sæcula sæculorum) partem tamen in ignis stagno, cum omnibus mendacibus habiturus.

Ecc. 3.

¶ Infelices igitur scripturarij, qui solis scripturarum voculis, credendarum rerum principatum tribuunt, conticescant, qui suo pestilentissimo errore ecclesiam scindunt, scandala promouent, pacem turbant, & fidem prorsus destruunt. Manifestum hoc faciamus exemplo. Habet scriptura: *Vnus iteritus est hominis & iumentorum & æqua vtriusque conditio, Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo fumento amplius. Hæc si ad literam spectes, si literæ sensum mordicus teneas, quod te quæso aliud suggerunt, quam*

quam homini post hanc vitam restare nihil, non sibi credenda seu speranda vita futura, in qua boni premia mali supplicia, sunt recepturi, nullam esse communem mortuorum resurrectionem, non venturum iudicium, nullam esse vitam aeternam, pro somnijs habenda, quae de gehenna traduntur &c. An putas euadat qui dicet scripturam alibi sese declarare ubi hominem in nouissimo resurrectionem perpetuoque victurum declarat? Nequaquam: Oportet enim aut scripturam pugnare scripturae, aut sensum & doctrinam acceptare ecclesiae quae sola hunc Gordij nodum disseccare potest. Simile est huic: Nemo ascendit in caelum nisi filius hominis qui est in caelo. Quid hic in litera aliud audio, quam hominum neminem, caelum unquam conscensurum? Nisi forsitan nos a caelo lapsos, cum Origene fateamur, Quod si nemo fidelium caelum ascensurus sit, omnis fides de saluatore perit & redemptore, Et de dei providentia quod scriptura pronuntiabit? Circa cardines igitur caeli perambulat, nec nostra considerat. Nullam itaque deus istorum inferiorum habet providentiam, id quod & sanctus Paulus, secundum nudam literam, haud improbare videtur ubi ait: Nunquid de bobus cura est deorum? In Hieremia quoque legimus: Scio domine quoniam non est hominis via eius, nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos. Ex his verbis, quae non promoueatur ad negandum liberum in homine arbitrium, si praecise vocum sensum sequatur? Ab omnibus igitur fidelibus sensus & doctrina ecclesiae (quam fidei nostrae regulam in proponendis & explicandis credendis probauimus) diligenter ac reuerenter amplexanda, & firmiter obseruanda est, ne circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia, ad circumventionem erroris. Ab vniuersis autem Christianorum finibus procul pellendum, scripturarium pestilentissimum dogma, quo nihil putant in ecclesia excipiendum, nisi claris viderint scripturis exculptum, tum quod fidem destruat, tum quod ecclesiam in varias proscindat sectas, eaque innumeris haeresibus prostituat, quam Christus deus verus optimus, unicum absque omni scissura nec non falsitatis macula, perpetuo manere voluit, super omnia cum deo patre et spiritu sancto benedictus in aeternum. Amen. Augustae. M. D. XXX. septembris. XV.

Ioannis .5.

i. Cor. 9.

Hierem. 10

F ij Eccle

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.
ECCLESIAE SCRIPTVRAEQVE COLLA.
CAPVT III.



Insuper & hoc problema, vtrius nam potior sit ad credendum autoritas ecclesiae an scripturae? hoc est, an ecclesiae vel scripturae magis standū, aut credendum sit (Gordonij sioris intricatius) plures saepiuscule reflicabant nonnullis q̄ scripturarum sonitu, ecclesiae nunquam obstrepere cessant, scripturis herbam, absque omni selectu porrigentibus, reliquis vero ab hac opinione, tanquam minus vera prorsus dissentientibus, Vtrihorum verius sentiant, tribus (deo duce) subscriptis quasi macheris nodum secantibus obiectum, paradoxis aperiemus.

PRIMUM PARADOXVM.

¶ In diuinis scripturis certior est apud nos veritas quam in ecclesiae decretis.

Putasne gratiose dñe p̄posite schismaticorū her. ac vniuersa hec viperarū genimina, ad hoc plenis armis insurrectura paradoxū, & quasi nostris nos cassib⁹ teneāt captos, iamq; plena euicerit victoria stentorij vocib⁹ insultatura, Si maior est scripturarū quam ecclesiae veritas, cur vos ecclesiam scripturis antefertis? Si certior in scripturis quā in ecclesia veritas, quare non cedit ecclesia scripturis, sicut veritati autoritas, sine qua nec valet autoritas? Si plenior ē apud scripturas veritas, quā ob rē scripturarū autoritate propellitis & aduersum scripturas ecclesiae definita, adeo festiuiter & tāquā e tripode dicta suscipitis? Si certior in scripturis veritas, cur non poti⁹ in scripturae quā ecclesie sententiā conceditis? Quare nos scripturas appellātes tāquā ethnicos abicitis, nec vllō pacto auditis? An non propria vos sententia iam dñatos tenemus, Si scripturarū veritatem vobis annunciamus, quare non creditis nobis. O insensati filij ecclesiae, quis vos fascinoit non obedire veritati, En doctissime domine p̄posite hi sunt harū beluarū fremitus, hi luporū istorū impetus, Isti perfidorū lucifugarū scripturariorū congressus, q̄ dū hęc & his similia de scripturis friuole obtrudūt meminisse iuabit, neminē sibi oportere blādiri, iuxta sententiā sc̄ti Hierony.

si de scripturarum apiculis videatur affirmare, quod dicit, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturae non in legendo consistant, sed intelligendo. Quae si curiosulis istis haud sufficient, partes nostras fortiter propugnantem doctissimum Tertullianum audiant, in haec verba, cum nostram causam egregie defensantem, tum vniuersis haereticis prouocationem scripturarum frustaneae praetendentibus, inutilem & prorsus interdictam, hoc modo diffinientem. Scripturas obtendant haeretici, & hac sua audacia, statim quosdam mouent. In ipso vero congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Hunc igitur potissimum gradum obstruimus, non admittendo eos ad vllam de scripturis disputationem, si haec sunt illae vires eorum, uti ne eas habere possint, fides enim nostra obsequium apostolo debet, prohibenti quaestiones inire, nouis vocibus aures accommodare, haeticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Deinde, quoniam nihil proficit, congressio scripturarum, nisi plane, ut aut stomachi quis ineat versionem aut cerebri. Ista haereticis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiecti onibus & detractionibus ad disputationem instituti iteruertit. Et si recipit, non recipit integras. Et si aliquatenus integras praestat, nihilominus diuersas expositiones commetata conuertit. Tantum veritati abstrepit ad alter sensus, quantum & corruptor solus. Variarum praesumptionis nolunt agnoscere ea per quae reuincuntur: His nituntur quae ex falso composuerunt, & quae de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum? Cum si quid defenderis negetur ex diuerso. Si quid negaueris, defendatur: Tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione, nihil consequeris nisi vile de blasphematione laudem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in his constituendum certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa. Et item, si haeretici sunt, christiani non sunt. Itaque non christiani nullum ius capiunt christianorum literarum, ad quos merito dicendum est. Qui estis? Quando & vnde venistis. Quid in meo agitis non mei. Quo denique Marcion iure syluam meam caedis. Qua licentia

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Valētine fontes meos tranſuertis? Qua potestate Apelles limites meos commoues? Quid hic cæteri ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? Mea eſt poſſeſſio (inquit eccleſia catholica) olim poſſideo. Habeo origines firmas, & iſtis autorib⁹, quorum fuit res. Ego ſum hæres apoſtolorum. Sicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exherudauerunt ſemper, & abdicauerūt, vt extraneos, vt inimicos, vnde aut extranei & inimici apoſtoliſ hæretici, niſi ex diuerſitate doctrinæ, quam vnusq; de ſuo arbitrio aduerſus apoſtolos aut protulit aut recipit. Illic igitur & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ: Quibus fuit propoſitum aliter dicendi, neceſſitas inſtituit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ, hæc ille.

¶ Quis iam non videt nec vllum hæreticis ius, ſcripturas ad ſuum vaſriſſime detortas inſtitutū, contra catholicos producēdi relictum, niſi q; aduerſus eccleſiam catholicam ſcripturarū citatione proſcribere poſſe. Quod ſi illic & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ, quis ambiget, cum ſcripturas, tum expoſitiones, per modernos hæreticos ac ſchiſmaticos eccleſiæ Chriſti obiectas, in vniuerſum adulteratas, apud quos tanta eſt varietas, tāta contrarietas, tam pertinax doctrinæ pugna, tantaq; deniq; digladiatio, vt niſi ſit relictum ſpei, ſarciēdæ concordiæ. Oecolampadium excommunicat Lutherus, Lutherum damnat Carolſtadius, A Carolſtadiouariat Zvuynglius, huic contradicit Baltazarus. Ab illo diſcordat Butzerus, Butzerum deturbat Brentius, cum illo peſſime conuenit Lamberti Franciſcus. Et quid tandem iuuat has monſtruoſiſſimas, interq; ſe pugnantiffimas recensere beluas. Diſpeream, ſi commonſtrentur duo, quorum alter non ab altero, niſi forſan in veritatis & eccleſiæ impugnatione, i quam omne ſoppido quā pulcherrime conſpirant. Imo ſi vnus, qui non ſexcenties euariet a ſeipſo. Si ergo ſcripturarum & expoſitionū adulterationē nil certius teſtatur, quā doctrinæ varietas, q; adeo, nullius naſi caprarius eſt, q non

non olfaciat protinus, tam scripturas quã scripturarũ sensus, expositiones & traditiones, ab hæreticis aduersus ecclesiam productas aut vnquam producendas, quibus omnia viciant, omnia viroso sibulo intoxicant, oïalerno spiramine interturbant, nũquam non adulteratas. Hoc igitur exploratissimũ habẽtes, nulatenus fidefragis & desertorib⁹ illis transfugis apostaticis fidẽ dabimus, nũquam in illorũ nugacissima iurabimus commenta. Sed omni scrupo posito, in ecclesiæ sensum manib⁹, vt dicitur, & pedib⁹ concedemus, certiss. arbitantes, qđ vbi apparuerit esse veritas disciplinæ & fidei christianæ, illic sit etiam veritas scripturarũ & expositionũ, & omniũ traditionũ christianorũ. Nũc itaq; flaccidis cauillis, qbus in calce responsuri sumus, dimissis, verum ostendamus propositum paradoxum.

PROBATIO PARADOXI.

¶ Quam longe relegata sit a nostris inuentis certitudo veritatis, & scriptura testatur & expientia. Sic namq; legimus. Cogitationes mortaliũ timidæ, et incertæ prouidentia nostræ. Corp⁹ em̃ qđ corrũpitur aggrauat animam, et deprimat terrena in habitatio sensum multa cogitantẽ. At cũ fragili cogitatu, cũ incerta prouidentia, cũ depresso deniq; sensu, q̃ stabit certitudo veritatis. An non pp hoc, diuino plenus spũ David intrepidus exclamat. Omnis homo mendax. Tm̃ abest ab omni homine veritatis certitudo, vt etiam nũ ab ipsa veritate, plusquam dis dia pason distet. Quid em̃ mēdatio plus repugnat quam veritas, porro nihil a mendace verũ dici potest, tm̃ abest vt apđ illũ vlla veritatis certitudo p̃sumatur, vnde cũ etiam ecclesiasticorũ decretorũ autores, homines fuerint et sint, conse qns est, eos in reb⁹ fidem haud tangentibus et mores, humana nonnũquam passos hodieq; pati, nec ipossibile erit quin alicubi errent alicubi contraria pugnantiaue scribant, ordinent, decernant, statuunt, non nunquam a seipsis dissentiant, in multis hallucinentur, Nec omnes oïa videant. Eius rei gratia Paulus ip̃e intertiũ vsq; coelũ raptus, in quo et Chrũ loq̃tur, ex parte cognoscit et ex parte prophetat. Videt nunc non intuitiue, sed p̃ speculũ in ænigmatate, et orare secundum quod oportet nos nescire dicit. Nec euariat ab hac sententia sapientissimus Salomon. Intellexi

Sapi. 9.

Psalm. 115.

Eccl. 14.

2. Cor. 12.
& 13.

Roma. 8.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Eccl. 8.
Hierony.
Gene. 27.
Num. ii
Num. 20
1. Reg. 16
ii. Reg. 7
longes. 3
3. Reg. 21
Esa. 38
Mach. 1,
Actu. 9
Gala. 2
Matth. 26,
Marc. 14
Lucæ. 25
Ioann. 13
Phil. 2
 (inquit) quod omnium operum dei, nullam possit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole, & quanto plus laborauerit ad quærendum tanto minus inueniat, etiamsi dixerit sapiens se nosse, non poterit inuenire. Veritatis itaq; certitudo, hominum commentis plurimum deest. Hinc in epistola ad Damasum Hieronymus ait. Nullus homo, excepto eo qui ob nostram salutem carnem est dignatus induere, plenam habuit scientiam & certissimam veritatem, nec dabitur, qui non aliquando dormitarit. Sic Isaac, deo dilectus patriarcha, quia homo defecit, cum minorem filium Iacob benedicens, natu crederet maiorem. Sic defecit Moyse, populum Israel per semetipsum in terram promissam inducendum opinatus, quem tamen ad terram promissam minime perduxit. Defecit Samuel propheta, quando maximum filiorum Iesse videns, regem super Israel vngendum credebat. Defecit & Nathan propheta, Dauid persuadens, domum domini ædificare. Defecit item Ionas Niniuitis cladem in quadragesimum diem prænuncians, quæ tamen deleta est. Defecit Helias mala ventura in diebus Achab prædicens, quæ etiam vsque in obitum Achab suspensa fuere. Defecit et Esaias in crastinum Ezechia mortem prænunciãs quæ vsque ad annos quindecim prorogata est. Defecit insuper Petrus apostolus quãdo dixit ad dominum. Propitius esto tibi, et hoc non erit tibi. Item quando a Paulo reprehensibilis reprehendebatur, et præcipue dum Christum iureiurando negauit. Defecit quoque Saulus, licet in lege doctissimus, quando spirans minarum et cædis in discipulos domini, accessit ad principem sacerdotum et petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inuentret, huius viæ viros ac mulieres victos perduceret in Hierusalem. Defecit & Paulus, Philippis se quandoque rediturum arbitratus, id quod sibi minime concessum fuit. Et quid de reliquis dicemus. Si viri tanti, sancti spiritus organa effecti ita domino permittente a certitudine defecerunt, quanto magis a certitudine veritatis defectibiliores reliqui sunt, quos nec spiritus ille sacer inuisit, nec vita commendat, neque doctrina illustrat. Certissimum est ergo veritatis certitu-

CAPVT III.

certitudinem, nobis, nostrisque inuentis, incertissimam esse, Id quod & ipsa experientia nunc manifestum faciemus.

¶ Inter homines quid veritatis certitudini propius excogitari potest, quam ipsa scientia per demonstrationem, vt aiunt dialectici, ex primis veris principijs procedentem acquisita. Et hæc tamen a certitudine plusquã coelũ a terra distat. Vis probemus. Demonstrationem, inquiunt Aristotelis sectatores, q̄ scientiam causat, per quidditates, vt vocant, per proprias rerũ differentias, nobis licet occultas & ignotas, perq; fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentem prudentum autoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quæ experientia comprobamus per sensus, fieri necessum est. Quis vero nisi vel trunco stupidior, vel talpa cæcior, non videt tam fragilibus, tam incertis & a nobis absconditis, nihil certitudinis ad esse posse? Quod si vel nulla vel minima veritatis certitudo in principijs demonstrationis nobis cognitis inuenitur, quanta putas erit in ipsa demonstratione, quanta deniq; in scientia per demonstrationem acquirenda? Hinc manifestarium apparet, quam sint incertæ veritates vniuersæ humanæ scientiæ & disciplinæ, quam sint ambiguæ, quã fallaces quam incertæ, quam plenæ nonnullæ periculo, vt quantum ex ipsis est, ne dum non scire, imo nescire cogamur, vbi nam certissima quiescat veritas id quod in vnica sua, de scientiarum incertitudine, declamatio ne vnde & ista desumpsi, Henricus Cornelius Nettehemus, qualia qualia scribat alias, miro probat ingenio.

¶ Porro quod de scientijs, idem etiamnum, de statutis decretisue humanis, siue ecclesiasticis, siue civilibus sentiendum, modo extra fidei negocium sint arbitramur, hæc enim ipsis ex quibus enascuntur, autoribus hominibus, certiora esse neutiquam possunt. Quod si quis de ecclesiasticis, nã civilia ipsa sua inconstantia & variabilitate, incertissima sese testantur, sub dubium reuocet, perspicuum illi fiet, modo suarũ originũ (nimis concilioꝝ non tamen legitimoꝝ ac veroꝝ) ex quibus profiunt, incertitudinẽ aduertat. An & de ipsis talib; concilijs ambigitis? Defecit nec mis; conciliũ Ephesinũ secundũ. A beatissimo papa

G Leone

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Leone anamathizatū, qđ dioscoro consentiēs Euthicetis, Vnā in Christo naturā et volūtātē, dogmatizantis errorē approbauerat, cuius condēnationi Synodus Calcidonēsis subscripsit.

Vin. i spe
hist. li. 24
c. 58. & 176

¶ Defecit conciliū Constantinopolitanū trecentorū triginta epōrū, adorationē imaginū Christi et Sanctōrū dānās, qđ se qns conciliū Romanū reprobauit, sacras iconas adorādas diffiniēs.

¶ Defecit etiam Aqlegiense concilium, fidem in Constantinopolitano, concilio catholico, traditam suscipere recusans, cui se papa Sergius opposuit, & eiusdem errorem damnauit.

Vin. lib. 16
& c. 21

¶ Defecerunt etiā concilia Aqsgranē. simul & Parien. raptā non posse raptori matrimonialiter copulari, determinātia, quib⁹ Hierony. se opposuit, & contra ābo p̄ualuit, nā eius sniam ecclesia in Meldensi cōcilio recepit, cōtra ambo p̄dicta concilia determinans, vt habetur. xxxij. q. ij. c. placuit, & sequētib⁹

¶ Defecit deniq; conciliū Ariminen. numerosiss. nimirū. ccccxxx. episcoporū, q̄ concluderūt Christū non homouision. i. consubstantialē patri, sed homouision. i. similem patri debere dici, volētes p̄ hoc Christi diuinitatem negare, sed damnatur, dix. xv. ca. Iā nūc. v. qb⁹ & pauca. Sed qđ moror? Certe nisi me pusilloꝝ scandalū absterret, quamplura alia q̄ suo sensu conueniant defecisse facile cōmonstrarem. Qđ si tot tantiq; viri, tam vita clari, quam doctrina vt putabatur p̄cellentes, defecisse deprehenduntur, reliq; tam morib⁹, quam scientia inferioribus, q̄ veritatis certitudo p̄sumetur adesse? Quid de plurimis summorū pontificum, simul & Cæsarū decretis, ip̄e etiam Protheo mutabilioribus, & artemone versatilibus dicemus, q̄ toties oportet, mutantur, varientur, dispensentur, alterentur, tandē etiam abrogentur, aliaq; substituuntur, quoties vel hoīm vel temporū id ratio exposcit, huiusmodi nonne satis testantur, humanis siue prouidendū siue disciplinis, vel nullam vel minimam veritatis adesse certitudinem.

¶ Nec ista scribo, quo legitimis ecclesiæ generalib⁹ plenarijs sacrosctis concilijs detraham, aut fidem rescindam, q̄ nūquam diuinæ gratiæ suffitu destituta, semp vera, semp certiss. semp infallibilia prorsus agnoscimus, quemadmodū summorū eccle. pontificū, & oīm sublimiorū potestatū, veneranda, cū apost. Pau.

CAPVT III

ho, modo religioni haud repugnent religioſe ſuſpicimus decreta, a nemine ſub damnationis interminatione contēnenda. Sed quo reꝝ humanarꝝ ſibi derelictarꝝ inſtabilitatem ac oimodam commonſtremus incertitudinem, nullamq; de ſub cœlo vel diſcipl. vel eccl. eſſe, q̄ ſibi derelicta et a ſpū de plenaveritatis certitudine gloriari poſſit. Solis hoc diuinis (quæ canonicæ appellantur) reſeruatū eſt ſcripturis, præuilegium eſt catholicarum ſeu diuinarum ſcripturarum omnimodam habere veritatis certitudinem alteri non dabitur, id quod iam oſtendemus

¶ Canonicas ſcripturas ſupponimus, non legis doctorꝝ eſſe placita, non huius mundi ſapientū excogitata, commenta, non quarūlibet ſectarꝝ decreta, non cuiuſuis hoīs opa, ſed diuina q̄dā oracula, ſibi inuicē miro modo conſonantia, i vniuerſali eccl. vnanimi, ac ſtabili conſenſu, recepta, miraculis, prodigijs, portentis, & omnimoda ſanctitate, vitæq; diſcrimine, ac ipſo effuſi ſanguinis teſtimonio probata, non denique humana voluntate allata, ſed ab ipſo. ſ. a ſpū veritatis, ab ipſa veritate prognata, tanto cunctis hominum commentis certitudine veritatis ſupiora, quanto deus ipſe glorioſus hominibꝰ eſt ſublimior & veracior, q̄ ſolus fontem veritatis continet, imo q̄ ſolus verax, imo ipſiſſ. veritas eſt. Harꝝ ſcripturarꝝ tanta eſt maieſtas, vt qcquid pronunciauerint, non poſſit non eſſe verꝝ, ſed abſq; omni ambiguitate ſuſcipitur, firmiſſ. creditur, & ſine vlla retractione verū ſctmꝰ ſeruatur. De hiſ b. Aug. ad ſctm̄ Hierony. ſic ſcribit Ego ſolis eiſ ſcripturarꝝ lib. qui iam canon. appellantur, didici hūc timorē honorēq; referre, vt nullū eorꝝ autorem ſcribendo erraſſe audeā credere, aut ſi aliqd in eiſ oſtēdero qd videatur contrariū veritati, nihil aliud exiſtimē, quā mēdoſum eē codicē, vel non eē aſſecutū itēptē, qd dictū eſt vel me minime itellexiſſe non ambigā. Alios aut ita lego vt quātalibet ſctate, quātaue doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerint, ſed quia mihi p̄ alios autores vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorret, perſuadere potuerunt hæc ille. Ad has tanquam veritate certiffimas, Chriſtus dominus, legiſperitum de vita æterna conſequenda per

2. Petr. 1

Ioann. 8

Diſt. 9. c. ego

Luc. 16

Et in cun-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Ioh. 5. 7. 8 cunctantem, fiducialiter dirigit, ad illas nutantes olim de se Iu-
Aa. 17
Iohan. 7
Luc. 16 daeos remittit, præcipiens vt scrutentur scripturas. Ad illas ex
i. Corin. 2.
2. Timo. 3
Hier. 10.
Prou. 8
2. timo. 4.
1. tim. 4. 6. Iudaismo quondam conuersi fideles refugiūt, scripturas quoti-
Titum. 2 die scrutantes, si hæc q̄ ab apostolis euangelizabantur ita se ha-
Iohan. 5 berent, insup & pharisæi ad has, tanquam nulla falsitate suspe-
ctas, sed de veritate certissimas, venerandū ac vere religiosum
principem Nicodemū demittūt, in qb. certiozem de Messie ad
uentu conspecturus esset veritatem. Nonne & diues ille epu-
lo, in Tantalii horto, apd̄ iferos sepultus dū in tormētorū testem
pro fratrib⁹ suis, ne & ipsi supplicijs ifernalibus deputarentur,
Lazarū exostularet, ad scripturas, tanquam ipsa etiam resusci-
tatorū mortuorū relatione, credibiliores, ab Abrahamo dirigi-
tur. Omnes isti, nisi veritatē i scripturis certiozem cognouissent
non aliter incertos, ad scripturas, quam q̄ bouem, vt dicitur, ad
ceroma mittit, destinassent. Hinc apost. ad contestandam hanc
scripturarū certitudinem infallibilem, earū scripturarū doctri-
nam Spūs doctrinam, ac diuino spū inspiratam, & affectam ap-
pellat, quam oportet in veritate certissimam esse. Spūs namq̄
veritatis, nihil nisi certiss. verū suggere potest, dicit em̄. Iusti
sunt omnes sermones mei, non est i eis prauū qd̄ neq̄ puersum.
Nominat etiam nū eandem doctrinam, sanam, q̄a nullis errori-
bus ifectam. Doctrinam bonam, q̄a nullius veritatis ambigui-
tatem in se habentem. Doctrinam pietatis, q̄a fidei veritatem,
absq̄ omni mendacio docentē. Doctrinam saluatoris, q̄a rectā
Christi veri dei agnitionem certiss. afferentem. Qd̄ si vel mi-
nimā icertitudinis suspicionem haberet, quō sacra, quō bona,
quō pietatis, saluatoris, ac spūs doctrina diceretur: q̄ suo, siue le-
ctori siue auditori nec pietatem, nec salutem, neq̄ veritatem
certius afferret, sed semp̄ tremulum, semper anxium, semper
de veritate dubium relinqueret? Certissima proinde veri-
tate stabilita sit necessum est. Propterea quod de eiusmodi
scripturis veritas ait. Hæ sunt quæ testimonium perhi-
bent de me. At qui veritati testimonium perhiberent, si in-
certa illis inesset veritas? Et vnde, te quæso, tam plu-
rima nobis alioqui prorsus incredibilia, scripturarum au-
toritate

toritate producta, Vnde inquam a nobis tanta fide suspiciuntur, tanta credulitate acceptantur, tam mordicus verissima tenentur, vt etiam pro illorum indubia veritate, ne dum sanguinem profunderent, Imo & vitam ipsam intrepide ponere velimus, si certior in scripturis non crederetur veritas? Quid igitur amplius fluctuamus? Certior est apud nos veritas in diuinis scripturis, quam in quibusuis hominum inuentis aut commentis. Dico apud nos, quia veritatis certitudo secundum se, in ecclesia catholica haud minor est quam in scriptura canonica. Vnum enim vtraque spiritum sibi semper praesentissimum habet, nimirum spiritum veritatis, q̄ sicut a scriptura omnem incertitudinis ambiguitatem, omnemque falsitatis scrupulum abigit, Sic ab ecclesia omnem prorsus errorem depellit, vt indubitabilis in vtraque veritas secundum se, absque vlla formidine infallibiliter habeatur. Quia tamen in canonicis scripturis certior nobis offertur veritas, pro eo quod illas scimus necessario veras, & impossibile veras non esse, nulla etenim humana voluntate, sed soli⁹ sancti spiritus autoritate atq; inspiratione allatas agnoscimus, q̄ scriptor illarum & autor est, non homo, qui calamus duntaxat scribae eius, qui velociter scribit, non etiam scriba nuncupatur. Ecclesiae vero & quorumuis hominum decreta, a voluntate humana de se errabili, immediate enascuntur, cui etiam quam saepiuscule non adsit spiritus ille sacer superiora commonstrant. Ideo certiozem apud nos in scripturis diuinis esse veritatem profiteamur. Haec pauca iam sufficiant. Nec enim comitiorum negocia, neque mala corpusculi mei valetudo plura de his scribere sinit. Obiectos a principio casses, amodo desecemus.

A.D. PRIMVM.

¶ Cum obijciunt, Si maior est scripturae quam ecclesiae veritas, cur inquit, scripturis ecclesiam antefertis?

RESPONDEMVS.

¶ Primo, Maiorem in scripturis, quam in ecclesia veritatem esse, prorsus inficias imus, nec hoc diximus, Nimirum quibus idem est spiritus & vna veritas, Cum hoc tamen ingenue fate-

G in mur

Ioan. 14.
2. Petri, 1.

2. Timo. 3.

Psal. 44.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

temur, in scripturis canonicis maiorem nobis quantum ad nos attinet, veritatis certitudinem (quam aut in ecclesiæ decretis, aut in illis qui ecclesiam representare creduntur) relictam, tum quia scripturas illas a spiritu sancto, non villo ab homine certius certo scimus editas, Nequaquam vero sic de quibuslibet ecclesiasticis decretis sentimus, tum quia spiritus ille sacer immediatus & principalis est diuinarum scripturarum autor, quibus nunquam deesse potest. A representantibus autem ecclesiam & illorum statutis quam sæpiuscule abfuerint superiora restantur. Proin in veritate perpetuo manent canonicæ scripturæ, non sic ecclesiæ statuta, In scripturis diuinis nullum mendacium, nullus error inuentus est, nullus vnquam inueniri poterit, non sic de ecclesiasticis quibusuis decretis. Dein ecclesiam canonicis scripturis, haud vnde quaque, sed quantum ad iudicij autoritatem ac credibilium propositionem præferimus id quod sequenti commonstrabimus paradoxo, Scripturas autem ecclesiæ anteferimus, quantum ad certitudinem veritatis quo ad nos, hoc est, Certius nobis est, scripturas esse plenissime & infallibiliter veras, quam quæ extra fidei negotium per ecclesiam definita leguntur, præcipue vbi quid extra scripturas, nec ad fidem, nec ad vniuersalem ecclesiam pertinens decernitur, Nam de huiusmodi paradoxum nostrum & quod præmissimus intelligi volumus.

AD SECVNDVM.

¶ Cum dicunt, Si ergo certior est in scripturis quam in ecclesia veritas, quam ob rem non cedit scripturis ecclesia, sicut veritati autoritas, sine qua nec valet autoritas.

RESPONDEMVS.

¶ Ecclesia cedit scripturis, non propter illarum ad ecclesiam impossibilitatem, sicut argumentum prætendit, nec ideo, vt, quicquid scripturis obtruditur, statim ad hoc ecclesia cogatur, Alioqui infinitis hæreticorum scateret erroribus, quorum plures multis veris probabiliore per scripturæ literam apparent, id quod Eluidij heresis manifeste probat, sed propter certiore in eis quantum ad nos attinet veritatem. Ingenuè si-
quidem

quod ecclesia fatetur, certiore esse quantum ad nos in scripturis veritate, & inde mox consequitur, quod absque omni scrupulo ac contradictione, verum conceditur quicquid in authenticis scripturis vere probatur contentum aut fundatum, non autem quicquid ab ecclesiasticis praelatis auditur pronunciatum. Porro veritati semper cedere debet autoritas, ubi sine veritate est autoritas. At fidelium nemo ecclesiae auctoritatem absque scripturarum auctoritate fatebitur, ideo non oportet, vel scripturam ecclesiae, vel ecclesiam scripturae cedere, sed inter illa summa manet in charitate ac fide Christi concordia, nihil in ecclesia legitimum scripturis pugnans inuenitur, nec in scripturis quod sit aduersum ecclesiam, propter quod neutrum alteri tanquam contrarium contrario, aut veritati mendacium, cedere necessum est, sed fulcit ecclesiam scriptura, & scripturam approbat ecclesia.

AD TERTIVM.

¶ Cur autem scripturas repellitis, si certior in eis est veritas.

RESPONDEMVS.

¶ Scripturam recte ac catholice intellectam, nequaquam repellimus, Omnem tamen scripturam ab haereticis & schismaticis, ecclesiae desertoribus (contra sensum quem scripturae dedit ecclesia) productam, merito suspectam habentes, prorsus abijcimus, non ob scripturae infirmitatem, sed illorum variciem, qui vel raro vel nunquam non ignem alienum scripturae supponunt, nec alias recipiunt scripturas, nisi quas aut de tractionibus, aut additionibus ad sui dispositionem instituti interuerterint, aut dolosis commentis extraveram intelligentiam versatili ingenio traxerint. Et quia tantum obstrepit veritati adulter sensus (secundum Tertullianum) quantum & corruptor stilus, scripturam a desertoribus ecclesiae productam haud oportet euestigio admittere, sed ecclesiae calculo primum probari & sic vel recte intellectam admitti, vel adulteratam proijci. De hoc diuus Hilarius in hunc modum scribit: Videntur haeretici sibi de singulis quae asserunt praestare rationem, quia

Hila. li. 4.
de tri.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

quã singulis assertionibus suis, quãdam ex diuinis voluminibus testimonia subdiderunt, quo corrupto intelligentiã sensu, solis tantum ignorantibus blandiãtur, specie veritatis secundum prauitatem interpretantium præstituta. Subscribit & venerandus Origenes in hæc verba: Scripturã hæretici alienum ignem imponentes, hoc est, sensum & intelligentiam alienam a deo, & veritati contrariam, introducentes incensum domino, non suaue, sed execrabile offerunt. Et ideo forma ecclesiarum sacerdotibus datur, vt si quando tale aliquid fuerit exortum, ea quidem quæ a veritate aliena sunt, ab ecclesia dei penitus abstrudantur &c.

AD QVARTVM.

¶ Qærunť a nobis catholicis, quam ob rem non potius in scripturã quam ecclesiã sententiam concedimus.

RESPONDEMVS.

¶ Quæstio proposita, ex falso nostrã assertionis intellectu procedit. Nam (vt præmisimus) a scripturis recte intellectis, nulatenus dissentit ecclesia catholica necq; variat ab ecclesia scriptura, sed concordi spiritu & fide, prorsus eadem continent sentiunt, & docēt. Ideoque ne utiquam potius in scripturã sententiam imus, quorum perpetuo vna est sententia. Quicquid enim sentit ecclesia, sentit & scriptura, & econtra, ea propter magna laborant aduersarij acrisia, nobis minus recte imponentes, nimirum quod Ecclesiam audientes, in aliquam scripturis contrariam sententiam, aut a qua scriptura quouis modo variet catholice intellecta concedamus, id quod longe secus habet.

AD QVINTVM.

¶ Interrogãť quare illos prouocantes ad scripturas non accipimus, eis que scripturas allegantibus haud credimus.

RESPONDEMVS.

¶ Ideo hoc fieri, non quod fidem scripturis minime habeamus, vt minorem veritatis certitudinem in illis suspicemur, Sed quod vertiatibus desertores, aut non suscipiunt scripturas, aut quas suscipiunt, suis technis interuertunt, vel adulterantes extra rectam & catholicam intelligentiam trahunt. Porro ga
nequa-

nequaquam alienorum, sed Christi duntaxat & sponsæ eius ecclesie, vocem perpetuo audimus, eos qui alieni sunt (nimirum scripturarum corruptores) merito non suscipimus, eo quod sanam doctrinam in ecclesiam haud afferant. Non itaque nos, quin potius vos, o ter miseri scripturarii, vos inquam ecclesie catholice desertores insensati estis, ipsoque insaniore Oreste, An non insania est, ecclesiam contemnere, ac nihilo secius in Christo sese viuere credere? In Christo viuere non potestis, nisi vos illi ecclesie subdatis, Si dubitatis, Christus caput est, ecclesia corpus, nisi Paulus in quo Christus loquitur, inuere cuncte mentiatur, iam caput sine corpore, & rursum corpus sine capite, quo modo constabunt? Erratis igitur si in Christo vos manere putatis, contempta ecclesia, Et rursus, si in ecclesia, contempto Christo. Siquidem tanta horum est vnitas, tam neruosa compaginatio, vt non corpus solum vnum, sed & vnus sit spiritus. Hinc post apostolum Paulum cum beatissimo martyre Cypriano profitemur, cum Christo non posse esse, qui cum sponsa Christi, atque in eius ecclesia non est, In ecclesia, non extra ecclesiam, Christus est, hæc ille. Nobiscum itaque, non vobiscum Christus est, At vbi Christus an non ibi via, veritas, & vita? Si nobiscum via, cur istac non inceditis? Si nobiscum veritas, certe vt mundus insaniat, vt abusio nihil non conspurcet, Non potest errare veritas, non potest non esse verissimum, quod hæcenus sensit & credidit ecclesia, Cur illam ergo non auditis? Si nobiscum vita, qua fronte nos reiecta vita, sub vexillis mortis, ac stipendio gehennæ, quemadmodum vos militaremus? Abite igitur insensati scripturarii, stulti & ad credendum tardi corde, abite cæca pectora filij tenebrarum, mentes Cymerijs vmbri atriores, & ecclesie frustra obstrepere, vel vestro quoque malo, aliquando cessate.

Roma .ii.
1. Cor. i. 2
Eph. i. & 2
Cor. 2.

Eph. 4. 5
Cyprianus
li. 2. ex
epi. 8.

Ioan. 14.

PARADOXVM SECVNDVM

¶ Tanta est ecclesie catholice maiestas, vt in iudicando de
H pertinen

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

pertinentibus ad fidem, maior sit illius, quam sacrae scripturae
autoritas.

PROBATIO.

¶ Erit & hoc, candido cuius lectori perspicuum, modo supre-
mum in christiana religione iudicatoriū ecclesiam agnoscat.
Vtile siquidem nostrae religioni, imo valde necessarium arbitra-
mur vbi de scripturis, aut de veritate quauis ad fidem perti-
nēte controuersia suboritur, vt ab aliquo infallibili iudice, lis ea
dirimatur, Nec enim poterit nostra conditio deterior esse,
quam fuerat olim synagogae, cum hanc Christus suscepit,
Illam autem (iuxta Esaiae vaticinium) repudiauerit. Porro
synagogae Moyses prouidit, vt quoties nata fuisset inter iudi-
ces controuersia, super ambiguitate sanguinis, causae aut le-
prae, mox negocium ad locum quem elegerit dominus ad sa-
cerdotes leuitici generis, & ad supremum inter eos iudicem
deferretur, cuius iudicio penitus esset standum. Sic enim
Deuteronomio scribitur: Si difficile & ambiguum apud te iu-
cium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam
& causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas vi-
deris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit domi-
nus deus tuus, veniesque ad sacerdotes leuitici generis, & ad
iudicem qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui iudi-
cabunt tibi iudicij veritatem, Et facies quodcunque dixerint
qui praesunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iu-
xta legem eius, Sic Moyses synagogae prouidit, vt in cunctis
dubijs negocijs infallibilem semper haberet praesentem iudi-
cem, per quem sibi veritas iudicaretur, Et CHRISTVS
religioni nostrae, ecclesiae suae (pro qua & proprium fudit san-
guinem) nullam ad controuersias dirimendas, quas tamen in-
numeras praesciuit orituras, dereliquit iudicem? Est itaque
& in nostra religione, nemini dubium, suprema aliqua pote-
stas iudiciaria, ad omnem controuersiam, siue quae de scriptu-
ris, si-

Esa. 2.

Deu. 17.

ris siue q̄ de virtute quauis alia, ad fidē catholicam spectante nascitur, dissoluendam & penitus rescindendam sufficiens. Is autem iudex non quilibet indifferenter homo potest esse pro eo quod omnis homo mendax, sed nec scriptura sacra quemadmodum nec apud Iudæos lex ipsa iudex erat, & maxime cum de verbis legis ageretur, tum etiam quod hodie nulla durior, nulla sanguinolentior, nulla pertinacior est contentio, quam de scripturarum intelligentia, catholicis illam, sicut par est, ad ecclesiæ & patrum orthodoxorum sententiam, Hæreticis vero necnon schismaticis, ad sui proprii sensus commutationem, plus quam mordicus trahentibus. Quem ergo iudicem habebimus infallibilem? Ecclesiam vtique catholicam, hæc enim est ad quam dominus remittit, cum nobis locum, quem elegerit ipse pro dirimendis controuersijs adeundum præscribit, ac iudices in eo quorum sententiæ tutius sit standum decernit, vt ex loci selectu, ab vniuersis hæreticorum conuenticulis reuocaret, ex leuiticorū sacerdotum designatione, A populari, cui hæretici cum primis standum arbitrantur, stulto inconstantiq; iudicio deterreret, ex iudicis superioris propositione, quis præcipue hoc in loco audiendus subindicaret, nimirum CHRISTI ESU vicarius, Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, diuo Cypriano ad Cornelium pontificem teste, aut nata sunt schismata, quã inde, quod sacerdoti dei non obtemperatur, nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur, cui si secundū magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se non episcopi, sed deifaceret, nemo diffidio vnitatis, CHRISTI ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet, hæc ille. ¶ Sicut ergo durante synagoga, pro submonendis legis diffidijs & cauendis schismatibus

Ecclesia infallibilis.

Cypria.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

matibus, deo iubente, itum est, ad ad locum quem elegit dominus, itum est ad sacerdotes leuitici generis, itum est ad iudicem illius temporis, sic vt figuræ respondeat veritas, nobis christifidelibus adeūduus est locus quem elegit deus, de quo p
Esai. 60. Isaiā ait: Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus & pinus simul ad orandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo. **Psal. 60.** Quis est iste locus, nisi de quo Psal mista: Deus in loco sancto suo, deus qui inhabitare facit vnanimis in domo, hoc est ecclesia, hæc enim locus est a domino **I E S V** mirifice glorificatus, primo quidem, vt sit locus sanctificationis suæ, apud quam solam sanctitas acquiritur, extra quam nemo sanctificatur, semper sancta & immaculata in fide perseuerans, **Eph. 5.** Dein vt sit in religione christiana supremum iudicarium, firmamentum stabile, & immobilis columna veritatis, tādē vt esset locus, in quo nobis de vniuersa fide veritas ac iudicium infallibiliter recte iudicaretur. **i. Timo. 3.**

Math. 16. **Math. 18.** **Joāns. 14.** ¶ Ad hanc itaque christianis (sicut olim Iudæis ad Moseos cathedrā) pro dirimendis quibuslibet controuersijs fugiendum est, quæ dubijs in fidei rebus, nunquam non erit adiuta diuinitus vt certam nobis depromat veritatem, nisi falsa sit veritatis promissio dicentis: Portæ inferi, id est heretici vel schismatici, non præualebunt aduersus eam, aut illam dominus Iesus frustra præceperit tanquam supremum iudicem audiendam, aut certe spiritum sanctum ei fallaciter promiserit perpetuo affuturum, semperque præsentem synceræ veritatis custodem, ac illam omnem edoctrurum veritatem. Ad illam sicut ad fidei nostræ tutissimam ancoram, maiores nostri, tam doctrina quam vitæ sanctimonia spectatissimi, confugerunt, Ad hanc a patribus nostris itum est in quibusuis fidei ambiguis negocijs, nunquam ab illis ad solam scripturæ nudam literam, cereo quod dicitur, naso hæreticis flexibiliorē itum est, neutiquam ad plebæos, nullatenus ad quosuis pestilentissimos hæreticos, non ad Arrianos, non ad Donatistas, non ad Pelagianos, non ad Bohemos, non ad Saxones, non ad Hel
ad Pe

C A P V T III.

fos, non ad V vicleffum aut Huffum, non ad V vangionum no-
ctuam aut Laucium, non ad Lutherum aut Butzerum, non ad
Oecolampadium aut Carolstadium, non ad Zvuynglium, aut
Brentium, non ad Ottonem Brunfeldium, aut Franciscum
Lambertum, non deniq; ad quemlibet schismaticū, sed itum
est ad Christum, itum est ad supremum Christi vicarium, itum
est ad solidam P E T R I cathedram, itum est denique ad
locum quem elegit dominus, nimirum ad ipsam ecclesiam,
& in ea semper auditus omnipotentis dei vicarius. Extra illam
neminē tuto imitabimur. Nam vbiq; errores, vbiq; scrupi, vn-
diq; lacunæ putres, circumquaq; inconstātia, circumquaq; me-
racissima cauillatio. Sola ecclesia catholica est, quam nullus er-
ror maculabit, nulla falsitatis ruga deformabit, quam nulla per-
uersa doctrina subuertet, sed manet in ea perpetuo constans
tutissimaq; veritas, quæ sola, tanto gloriatur apostolico testimo-
nio, quod firmamentum sit & columna veritatis, necnon Chri-
sti voce de omni veritate assecuratur tuta, nulli vnquā perfidiæ
subijcienda. His testatū sit, esse præstantiorem ecclesiæ, quā
scripturarum autoritatem, in iudicando de ad fidem pertinen-
tibus, super quarum scripturarum retentione ac fide, iam nūc
ecclesiæ dispiciamus autoritatem.

¶ Nemo est q scripturā a deo mutā nesciat, vt seipsam, vel in-
dicare, vel iudicare seu diffinire canonicā ne quaquā possit, ab
alio (sicut lumē suū luna) necesse est id munus expectet, & tali,
cui & tutissima assit veritas, & iudicaria potestas plenissima.
Hæc autem post deum, quid aliud, quam sponsa sua, catholica
ecclesia, pro qua dominus Christus seipsum tradidit, vt illam
sanctificaret, mundans illam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt ex-
hiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam
aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immacu-
lata. Hæc est ergo quæ scripturæ tribuit, apud nos, quibus de-
us per se non loquitur, autoritatem, diffiniens eam catholicam,
& absq; omni dubio canonicam esse, credi & reputari, quam i-
psa declarat, decernit, diffinitq; canonicam. Ob hoc beatus Au-
gustinus. Ego, inquit, euangelio non crederē, nisi me catholice

Act. 15. 21

i. timo. 3.
Matth. 16.

Eph. 5

Au. c. 8. ep.
Manic. c. 51.

H in eccle

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Idē in ser.
3. de dñi.

ecclesiæ commoueret autoritas. Et iterum: Si quis aliquas scripturas, præter eas quas catholica ecclesia recepit, vel autoritatem habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus anathematizatus sit. Hinc quoties quis fidem alteri facturum, in Matthæum aut Marcum, dicta sua reijcit, mox sacris illis autoribus, vt dignum est, defertur, & quæ ab illis scripta referuntur, non aliter, quàm de tripode prolata, accipiuntur. At vnde quaeso, certum est Matthæi aut Marci euangelium esse, quod secundum Matthæum Marcumve inscribitur? Nusquam enim Matthæus pollicetur se scripturum euangelium, id quod Lucas sui euangelij prooemio sese facturum scribit, nec vspiam in diuinis scripturis ostendes aliquid sacrarum rerum conscripsisse Marcum, quale aliquid se fecisse Iohannes testatur, hanc in euangelio suo coronidem adijciens, hic est discipulus ille qui scripsit hæc, vnde ergo illis sua fides, nisi ab ecclesia, quæ singulis euangelij, suos quos nunc videmus titulos præfixit, quo fide forent digna? Iam denique receptum est, quattuor esse euangelia, neque his plura neque pauciora. Primum rogo, qua autoritate? Dein Cùm plaris sit testis vnus oculatus (vt est apud Plautum) quam decem auriti, cur non Thomæ potius, Thadæi, Andreæ, Bartholomei, atque item aliorum euangelia sunt recepta, quos ex choro duodecim fuisse constat, adeoque Christum in carne vidisse, & quod Lucas ait ministros fuisse sermonis. Atque Marcum in eorum albo non fuisse spectatorem ac testem operum Christi, sed audita magis ab alijs, certissimæ tamen fidei viris quam a se visa descripsisse, vel ex ipsius prooemio testatius est, quam vt dubitari possit. Proinde & hoc ecclesiæ autoritati acceptum ferri oportet, quæ quattuor duntaxat euangelia, fide & lectu iudicari digna. Insuper epistolam ad Laodicenses a Paulo scriptam, ex quarto ad Colossen. capite manifestum est, & eius circumfertur præfixo titulo, cur eam canonicis non ascribimus. Sed & euangelium, cui secundum Hebræos, titulus præfigitur, quod toties a beato Hieronymo citatur, quare etiam illud extra autoritatem est. Nonne & magnus ille Dionysius apostoli Bartholomei euangelium allegat, quod tamen hodie extra canonem

Dio. i. mis.
The. c. i

canonem dinoscitur. Quam putas ob causam. Hic rursus fatearis oportet, id quod res est, ideo scilicet eis haud parem, atq; cæteris deberi fidem, qd ecclesiæ iudicio velut apocrypha reiecta sunt. ¶ Præterea qui euangelia aliaue id genus sacra literis prodiderunt. Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes, Paulus Iacobus, &c. membra sunt ecclesiæ. Si itaq; propter hos aut alios, æquæ autoritatis viros fides habenda est scripturis, quanto magis ecclesiæ quæ est corpus Christi, ac sponsa ipsius speciosa, adeoq; veritatis certissima testis. Addendum his videtur quod sine scripturis plura religiose recipimus ex traductione ac traditione ecclesiæ. Atqui sine ecclesia, nullam prorsus quasi Canonicam admittimus scripturam, non iota vel apicem vnum. Maior proin est ecclesiæ autoritas. ¶ Huic proxime accedit, quod Christus de spiritu quem accepturi erant apostoli ait. Docebit vos omnem veritatem. At hanc frustra docturus erat, si ab ecclesia post futura, eam voluisset abscindi. Proinde concedas oportet, omnem veritatem consequendę saluti necessariam, ad nos quoque peruenisse. At non omnia q̄ creditu sunt necessaria in pellibus & carthis, id quod supra ostendimus, exarata sunt. Propter solius itaq; ecclesiæ iudicium & autoritatem hæc credenda seruantur, cuius iudicium spiritui veritatis, qui nunquam illi præsens non est, nititur, vt impossibile sit eam, in iudicando de fide errare. Ex quo probe colligitur maioris infidei iudicio autoritatis esse ecclesiam, quam scripturas, præcipue, cum nullam, scripturæ fidem daturi simus, nisi ecclesiæ iudicio approbatæ. Quisquis ergo christianus es, tibi ceu sacra quædam ancora sit communis ecclesiæ fides, cui firmiter adhæreas. Neq; enim periculum est, ne ecclesia, q̄ quantum ad fidei veritatem attinet spiritus sancto regitur, a seipsa discedat, quanquam ab ea recesserint alij. Cæterum qui recedunt, a veritate recedunt, atq; hi sunt, quos velut pestilentes & perniciosos Paulus auersari iubet.

Eph. 1. 4. 5.
Coloss. 1. 2

Iohan. 16

2. Timo. 3

TERTIVM PARADOXVM.

¶ Nihil falsitatis esse potest in diuina scriptura, nec, quantum ad fidem attinet, in ecclesia.

PROBA

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

PROBATIO DE SCRIPTVRIS

Matt. 7
2. Cor. 11

¶ Veritati testimoniū nihil afferre potest, nisi cui falsum subesse nequit. Nam quod falsi alicuius suspicione tangitur, mox ab idonea veritatis testificatione repellitur. Quod enim de se nullam veritatis certitudinem habet, qui poterit firmum & infallibile veritati testimonium præbere? Vnde dominus a falsis prophetis, tanquam de veritate suspectis, attendere docuit, & in falsis fratribus Paulus periculum intrepide asserit.

Ioh. 5.

At diuinæ scripturæ, infallibile veritati testimonium dant. Sic enim de illis veritas ait: Ille sunt quæ testimonium perhibēt de me, per figuras scilicet, per prophetas, & per angelorum ministeria, imo ipsæ sunt testimonia, quæ de veritate pater pronunciat, de quibus Psalmista: Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Non potest igitur illis aliquod subesse falsum.

Psal. 118

Iohan. 18

Alioqui dominus Christus illas nequaquam indissolubiles dixisset. Scriptura inquit solui non potest, vt videlicet negetur aut non verum putetur quod in ea vere legitur affirmatum. Neesse itaq; est eas esse verissimas, ac potius cælum terramq; trāsire, quam iota vnum aut vnum apicē de scripturis a veritate excidere.

Mach. 5

PROBATIO DE ECCLESIA.

Roff. con.
ca. Ba. c. 12

¶ Porro diffinitive sententiæ ecclesiæ, nihil posse, quātum ad fidem attinet, subesse falsitatis, omnibus qui superiora candide legerint, manifestarium credimus. Nam si reperiri queat in terris vsquam, absque vlla falsitate, veritas, nusquam infallibilis, quam in ecclesia reperitur, id quod reuerendus pater & dominus Iohannes Roffensis episcopus, vir doctrina pariter & vitæ sanctimonia clarissimus, tribus scripturæ testimonijs, cuiq; perspicuum facit.

Iohan. 14
Mat. 8

¶ Quorum primum est, quod Christus, qui se veritatem appellat, pollicitus est, se cum ecclesia futurum, omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi. Si Christus, qui est ipsa veritas ecclesiam nullo tempore destituet, certum est nec eam esse veritate destitutā vnquam.

¶ Alterum est, quod idem ipse Christus promiserit. Spiritū
sanctum

sanctum in ecclesia perpetuo futurum, & eam ducturum in omnem veritatem. Ego, inquit, rogabo patrem, & alium consolatorẽ dabit, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Et haud multo post. Quum venerit ille qui est spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Si spiritus veritatis ecclesiæ nunquam non aderit, & eandem in omnem ducet veritatem, qui fiet, vt vel illam falsitati subiectam, vel pro veris falsa per illã nobis tradi paciatur ?

Iohan. 14.

¶ Tertium est, quod Paulus ad Timotheum scribit. Vt noris, ait, quomodo te oporteat in domo dei versari, quæ est ecclesia dei viui, columna & basis veritatis. Basis ideo, quia fideles, ne vel erroribus, aut fallacijs quorumnis perfidorum, a veritate abducantur, firmat. Columna ideo, quia in ea non tantum certissima veritas. Imo etiam infallibilis certitudo, certissime habetur. Si ergo domus dei, quæ est ecclesia dei viui, sit columna basisque veritatis, ruere is non potest, q̄ doctrinæ per eam tradite, constanter innititur. Et hoc est quod in fidei symbolo profiteamur. Credo sanctam ecclesiam catholicam. Sanctam, quia ab omni falsitate, mendacio, & errore (quantum ad fidei rationem attinet) mūdissimam, id quod in Canticis sponsus de illa testatur dicens. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Tota, inquit, pulchra, propter veritatis certitudinem, omni ex parte, veritate, qua nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil formosius, ornata es, & macula videlicet erroris seu falsitatis, circa fidem, non est in te, alijs licet interim defectibus a deo subiecta, vt de te ipsa profitearis. Nigra sum, sed formosa filie Hierusalem. Nigra, per naturam, formosa, per gratiam, nigra propter morum defectibilitatem, formosa, propter fidei indefectibilitatem, nigra & vilis in oculis me auersantium, formosa in oculis verorum Christi fidelium, nigra, quod hæreticorũ incessantes impugnationes perfero, formosa, quod omnibus his assistente Christi spiritu indeficienter præualeo, & certitudine veritatis, Christi autoritate stabilita, gloriosa semper & formosa, vera fide, refulgeo.

1. Tim. 5

Cant. 4
3. Esd. 4

Cant. i

¶ Ista profecto quemlibet catholicum vsq; a deo mouere debent,

I bent,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

bent, vt non hæſitanter adhæreat his, quæ ſcit per eccleſiæ definitionem eſſe vniuerſaliter approbata. Hæc enim certiffimū eſt autoritate ſanctiſpiritus confecta pariter & roborata, qui viuit & regnat, vnus cum patre & filio ſuper omnia benedictus deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Auguſti M. D. XX. Septembris vltima.

¶ Inter ſcribendū Gratioſe domine, mēti meꝝ nouū quoddā occurrit problema, quod coronidis inſtar, prioribus haud inutiliter adijciendum videbatur, ideo quæſtiones ſequentes differens, mox, quod incidit, ſubſcripſi.

¶ CHRISTVS QVAMOBREM DOCTRINAM ſuam per ſeipſum non ſcripſit, vt alijs de illo ſcribentibus, nimirum apoſtolis & euangeliftis, credere neceſſum ſit.

CAPVT III.

¶ Propoſiti problematis ſecundum mentem Beati Auguſtini, determinatio.

BEATVS Auguſtinus in primo de conſenſu euāgelistarum, hanc dubitationem ab infidelibus quibusdam, dominum Chriſtum, ſapientiffimum quidem virum opinantibus, filium autem dei negantibus, æuo ſuo ſubindicat exortam. Erant enim qui ſacroſanctis euāgelijſ credere recuſabant, pro eo quod non ab ipſo domino, ſed ab eius diſcipulis (quos exiſtimant ei diuinitatem qua deus crederetur errore tribuiſſe) conſcripta ſunt. Solis autem illis libris, quos ſuis manibus dominum exaraffe putant, fidem dari debere conſtanter aſſerunt, quorum etiamnum aliquos ad Petrum, & Paulum ſcriptos, illisq; tanquam epistolari titulo prenotatos.

Aug. i. de
con. euan.
c. 8

CAPVT IIII

notatos, quos tamen nequaquam proferre possunt, sese vidisse dicunt. Porro ex hac perfidia scripturariorum, æui nostri schismaticorum hæresis, præter expressas scripturas nil admittentium, iam olim damnata, vel repullulasse, vel potius e frigidis ac extinctis Vulcani, quibus sepulta iacebat, cineribus, infelicitè reuocata renataq; videtur. Nam hoc solo a prædictis infidelibus differunt, quod Christum ore verum confitentur deum, quem tamen reuera factis, dogmatibus & vita negant. Scripturas etiam ab apostolis ac euangelistis nobis traditas, & unanimi catholicæ ecclesiæ consensu receptas, aut omnino recusant, aut non nisi suam ad perfidiam, iuxta peruersissimam suorum ingeniorum variciem tortas excipiunt, quorum hæresim superioribus scriptis satis explosam credimus. Infidelium autem prædictorum, quos scripturarij integro pede sequuntur, impiam vanitatem, quibus medijs beatissimus Augustinus arguat, repellat, reuincatq; iam videamus. Et si non fallor, eam primo quidem ex illorum proprijs, dein ex nostris, non tam docte quam erudite, confutat pariter & exhibeat, ex eorum proprijs per hæc verba: Quid causæ est, cur de istis, hoc est, aliquibus Philosophis hoc credant, quod de illis discipuli eorum literis commendarunt, & de Christo nolunt credere, quod eius de illo discipuli conscripserunt, præsertim cum ab eo cæteros homines sapientia superatos esse fateantur, quamuis eum deum fateri nolint. An vero illi, quos isto, hoc est Christo, multo inferiores fuisse non dubitant, veraces de se discipulos facere potuerunt, & iste non potuit? Quod si absurdissimæ dicitur, credant de illo, quem sapientem fatentur, non quod ipsi volunt, sed quod apud eos legunt, qui ea quæ scripserunt, ab illo sapiente didicerunt, Hæc ille: Quid his verbis beatus **AVGVSTINVS** velit, paulo explicatius dicamus. Increduli, si scripturis, inquit, quibus fides minus est danda credunt, id quod perfrictis frontibus facere haud erubescunt, certe quibus maior debetur fides, non nisi temerarie recusantes, discredunt, hoc quod nemo, cui cerebrum est, pernegat. At ipsi, nonnullorum ho-

I ij minum,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

hominum, videlicet, discipulorum quorundam Philosophorū, quos tamen Christo longe inferiores fatentur, scriptis quæ de suis magistris scripserunt, ingenue credunt, quibus tamen fides minus erat danda, quam discipulis Christi, cum absurdissimum sit ampliore veritatis autoritatem minus sapienti, præ sapientissimo tribuere. Porro Christum esse omnium hominū sapientissimum, quam libentissime admittunt. Temerariū itaque est, Philosophorum minus sapientum, non autem Christi sapientissimi, discipulis credere velle, nisi forsan Philosophi Christo prorsus inferiores, potuerint suos discipulos de se facere veraces. Christus vero, cunctis Philosophis sapientia & veritate incomparabiliter præstantior, id muneris haud quieverit suis contradere discipulis, hoc vero cum sit apud incredulos istos absurdissimum, impia vanitas est, scripturis discipulorum Christi fidem pernegare, quam literis discipulorum Philosophorum sua sponte concedunt.

Vbi su. c. 8. ¶ Acrius autem contra eosdem Augustinus inuehit, illosq; fortius stringit, cum subdit. Deinde dicant, inquit, vnde saltē q̄ sapientissimus fuerit nosse vel audire potuerunt? Si fama disseminante, certiorne de illo fama nuntia est quam discipuli eius, quibus eum prædicantibus, ipsa per totum mundum fama fragrauit? Postremo famam præferant famæ, & ei famæ de illo credant quæ maior est. Ea quippe fama quæ de catholica ecclesia, quam stupent toto orbe diffusam, mirabili claritate dispergitur, tenues istorum rumores incomparabiliter vincit. Ea porro fama tam magna, tam celebris est, vt eam timendo, isti trepidas & tepidas contradictiunculas in sinu suo rodant, iam plus metuentes audiri, quam volentes credi filium dei vnigenitum, & deum prædicari Christum, per quem facta sunt omnia. Si ergo famam eligunt testem, cur non hanc eligunt, quæ tanta claritate præfulget? Si scripturam, cur non euangelicam quæ tanta autoritate præpollet? Hæc diuus Augustinus. Est autem horum verborum hæc sententia.

Quod

CAPVT IIII.

Quod euangelistis ac noui testamenti scripturis infideles nul-
 latenus credunt, aut ratio, aut fama facit, aut certe scriptura.
 Porro rationem non facere, iam mox immediate superioribus
 dictis ostendimus, famam vero si in causam traxerint, nonne p
 omnes conclamabitur, eam quæ celebrior, quæ maior, quæ in
 omnium ore magis versatur, quæ denique verior, merito de-
 bere præferri? At talis est ecclesiæ catholicæ fama (quam eti-
 annum ipsi perfidi stupent toto orbe diffusam) tenues illorum
 rumores incomparabiliter vincens. Quod si causam in scriptu-
 ram traiecerint, illæ omnium ore esse fide potiores prædica-
 buntur, quæ sunt autoritate magis præpollentes. Tales autem
 sunt apostolorum & euangelistarum scripturæ in ecclesia catho-
 lica, totius orbis consensu receptæ, literis interim vniuersis
 omnium hæreticorum prorsus damnatis & exhibitis, Hinc nec
 ad orbis publicum, nisi militibus, gladijs, fustibus, lanceis, ter-
 que saluo, quod aiunt, conductu circumsepti procedere, neque
 vnquam ad harenam cum catholicis ausi fuerint descendere,
 sed trepidi & timidi, lucifugæ, vespertilionum, aut nocticora-
 cum instar suis incauernis delituerunt & hodie delitescunt, in-
 terim sua pestilentissima dogmata (haud secus quam ardea sua
 stercora) mundo propinantes. Sic latitat ter maximus hæreti-
 cus Lutherus apud Saxones, sic Zuuinglius apud Heluetios,
 sic Sneppius cū suis apud Hessones, Oecolampadius apud
 Basilisceos, Carolstadius vagus vndique transfuga, Butzerus
 & Capito cū Hedione apud Argentoracos, excucullat⁹ Vlmē.
 Dionysius, cum suis socijs apostaticis apud Francfordianos,
 Baucius cum noctirace apud Vuormacien. Georgius Posler
 & Hector apud Norebergam, Rotenac Ker apud Vlmam, su-
 os denique obseruat Augusta. Hi sunt scripturarum adulte-
 ratores & corruptores, filij Belial, id est, absque iugo, noler-
 tes audire legem, filij superbix & diffidentix, filij maledi-
 ctionis, filij præuaricatorum, stultorum & ignobilium, quorum
 sermo vt cancer serpit, quorum dissidentibus ac inuicem pu-
 gnantibus literis, totus hodie concutitur mundus, & ab vniuer-
 sa ecclesia pax relegatur, quorum fama quanto diffusior, tan-

Judic. 19.
 Esa. 10.
 Job. 41.
 Col. 3.
 2. Pe. 2.
 Danic. 11.
 Job. 30.
 2. Ti. 2.

CONFUTATIO IN SCRIPTURARIO.

to periculosior, quāto maior, tanto obscurior, quanto vulgati-
or, tanto obscenior. Sed hæc missa facientes, ad nostræ reuer-
tamur institutum.

¶ **F**ama qua hi, de quibus nobis cū Augustino sermo est, permo-
ti apostolorum & euangelistarum libros negabāt prorsus erat
falsa, ex duplici falso procedens fundamento. Primum, quod
Christus, dum hanc in terris adhuc mortalem ageret vitam,
nonnullos manu sua libros conscripserit. Secundum, quod eos-
dem suis Petro & Paulo discipulis, inscriptos reliquit. Enim-
vero neutrum potest esse verum, Non primum, hoc quod bea-
tus Augustinus his verbis probat: Si aliquos, inquit, libros se
habere dicunt, quos eum scripsisse asserunt, prodant seu pro-
ducant eos nobis, Profecto enim vtilissimi & saluberrimi sunt
quos vt ipsi fatentur, vir sapientissimus scripsit, Si autem ti-
ment eos proferre, vtique mali sunt, Porro si mali sunt, non
eos sapientissimus scripsit, Sapientissimum autem Christum
fatetur. Non ergo Christus tale aliqd scripsit, Similiter quod
eosdem ad Petrum & Paulum tanquam epistolari titulo præ-
notatos dicunt, oportet vero dissimilimum esse, Toto namque
tempore (ait beatus Augustinus) quos Christus in carne mor-
tali cum suis discipulis vixit, nondum erat Paulus discipulus
eius, quem post passionem suam, post resurrectionem, post as-
censionem, post missum de cœlis spiritum sanctum, post mul-
torum Iudæorum conuersionem, & mirabilem fidem, post la-
pidationem Stephani diaconi & martyris, cum adhuc Saulus
appellaretur, & eos qui in Christum crediderant grauitè per-
sequeretur, de cœlo vocauit, & suum discipulum & apostolum
fecit. Quomodo igitur potuit libros, quos antequam morere-
tur, eum scripsisse putari volunt, ad discipulos tanquam fami-
liarissimos Petrum & Paulum scribere, cum Paulus nondum
fuerit discipulus eius? Impia igitur vanitas est, propter hæc
nugacissima ridicula, scripturas apostolorum & euangelista-
rum pernegare atque contemnere. Ex nostris quoque do-
gmatis

Augusti-
nus vbi.
supra. c. 10

Christianis, idem error per beatum Augustinum hoc modo confutatur, Quicquid per apostolos Christi scriptū legimus, haud aliter accipiendum est, quā si ipsius domini manus, quas proprio in corpore gestabat, scripsisset, eo quod ex Christo & eius apostolis vnum quoddam corpus, sicut ex capite & mēbris conflatum erat, inde dominus apostolis tanquam sui corporis, membris & manibus vtebatur, At dementissimi, multumque temerarij capitis esset, solis quidem Christi scriptis credere, manuum autem suarum scripturis neutiquam credere velle. Nemo igitur inficias ibit, infideles, solis Christi scriptis sese credere velle fingentes, non tam friuole quam temerarie, libros euangelicos per apostolos scriptos reijcere. Porro ne ista nostro figmēto excidisse putentur, beati Augustini verba subscribere libuit, qui sic habet: Omnibus discipulis suis Christus per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. Itaq; cum illi scripserunt, quæ ille ostendit & dixit nequaquam dicendum, quod ipse non scripserit, quando quidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt, Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit, hoc vnitatis consortium, & in diuersis officijs concordium membrorum sub vno capite ministerium, quisquis intellexerit, non aliter accipit quod narrantibus discipulis Christi in euangelio legerit, quam si ipsam manum domini quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit, hæc ille. Hic beatus Augustinus Christum per suos quidem apostolos scripsisse, eorumque libris indubitatam fidem dandam verissime docet, At cur non per semetipsum, sed per suos discipulos scripserit, intactū prorsus reliquit, Hoc tamē axioma scriptū faciet manifestū, interim si (teste beato Augustino) apostolorum & euangelistarum scripturæ eatenus ab ecclesia suscipiendæ sunt, quatenus proprijs Christi manib⁹ scriptæ. Ne ne consequens est illas proprias Christi contemnere scripturas, qui.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

ras, qui suorum apostolorum literas haud admittunt? Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, inquit Augustinus, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit. Porro qui Christi scripturas contemnit, nonne pariter & Christum pernegat? Quid ergo scripturarum adulteratores, scripturam faciunt, scripturas apostolicas per ecclesiam probatas pra sua sponte, ne dum negantes, imo veluti nugas abiicientes, & de canone penitus, si deus placet, deturbantes? Quid inquam aliud faciunt, quam christum dei sapientiam, quasi nugiuendum, apud vniuersum orbem reuera mendacii insimulant? Et dum scripturas quas volunt tanquam veras admittunt, quas nolunt, quasi falsas & a vero remotissimas spernunt, nonne Christi manus nimirum apostolos falsitatis vna cum Christo accusant, illosque magis pseudoapostolos, quam Christi & veritatis discipulos agnoscunt? At male valeant hi perdidissimae sectarum magistri, veritatis blasphematores, qui cogitationes iuxta Esaiam, concinnant, ad perdendos mites in sermone mendacii, per quos, beato Petro teste, via veritatis blasphematur, ponentes mendacium spem atque protectionem suam, & in auaritia fictis verbis de alijs negociantes, quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat. Nos vero quod per apostolos & euangelistas suos Christus scripsit & ecclesiae reliquit, reuerenter exosculemur, haud secus, quam si ipsius domini manibus (quas in proprio corpore gestauit) scriptum esset.

Esa. 28
2. Pet. 2.

AXIOMA.

Christo suam doctrinam per semetipsum scribere non congruit, et si ab apostolis et euangelistis suis conuenienter in scripturas redacta sit.

PROBATIO.

Euidens hoc fiet, si Christi primum quidem summam in docendo dignitatem et auctoritatem, dein praecellentem eius doctrinae maiestatem, postremo ordinatissimum diuinae sapientiae, ima per media, media vero per supremam gubernantis, subindicauerimus processum, Et summam quidem Christi in docendo

36

docendo dignitatem, æque autoritatem, eius excellentissimus docendi modus probat, quo doctrinam suam, modo quodam digniore, adeoque sibi proprio tradere voluit, quo se non tam excellentissimū omnium doctorem, quam verum deum comprobaret. Legimus in historijs, nonnullos philosophorum præclaros suorum monimenta dogmatum in scripturis tradidisse, exēplo sunt ex ethnicis Tales Milesius inter orbis sapientissimos plurimum famosus, Hermes qui & Mercurius Trifidus antiquissimus, Plato diuinus, meoq; iudicio, suo æuo omnium longe doctissimus, Aristoteles vnde quaque peritus ac reliqui, Ex nostris prophetæ, apostoli, & euangelistæ domini, qui ea quæ a spiritu sancto, quo pleni erant, didicerant, eius ordinatione ac prouidentia, literis pro nostra consolatione, eruditione simul & spe reliquerunt. Hos imitati sunt innumeri patres orthodoxi, insignes fidei nostræ proceres, & antesignani, tam eruditione quam vitæ sanctimonia spectatissimi, qui egregijs suorum operæ monumentis, ecclesiam & Myda & Cræso ditiolem, & Hercule Ioueque fortiolem, aduersus hæreticos reddiderunt. Horum diuus Hieronymus, & post illum Genadius Massiliensis ecclesiæ presbyter vir in diuinis ac secularibus literis ad perfectum instructus, texentes catalogum celebrem, nobis memoriam fecerunt, quorum linguis & scripturis sanctus spiritus, ad Heresum extirpationem, et ad plenā ecclesiæ super rebus dubijs instructionem, hæctenus vsus est, & vtetur semper. Is autem doctrinationis modus, etsi nobis sit utilissimus, inferior tamen & indignior est, tum quod magis ad dogmata conseruanda, quam ad doctrinandum institutus, tum quod ab infimę fecis hominibus, æque sicut ab excellentioribus vsurpatus, tum denique quod passim omnibus siue doctis siue indoctis communissimus, Nā scribimus (ait HIERONYMVS) indocti, doctique poemata passim, Sola scripturarum ars est, quam sibi passim vendicant, hanc garrulatus, hanc delirus senex, hanc præsumptuosa iuuentus, hanc tophista verbosus, hanc hodie puluerulenti pelliones,

K

lutulenti

Roma .ij.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

lutulenti sutores, & pene vniuersi plebæi præsumunt, docent
antequam discant.

Augustin⁹
io .de ciui.
c. 25.

Fuere quoque alij, plurimum excellentes viri, reliquis philo-
sophis, tanto excellentiores autoritate, quanto superiores in-
genio, qui suarum lucubrationum nihil literis tradidisse legun-
tur, sed doctrinam suam, viuæ vocis actu discipulis profude-
runt, qui modus tanto superior priore creditur, quanto ab ex-
cellentioribus doctoribus vsurpatus, & ab illis ad docendum
magis accommodus iudicatus est. Viua namque vox, la-
tentis quiddam energiæ habet, diuo Hieronymo teste, quod
in aures discipulorum de autoris ore transfusa fortius sonat, in-
timaque penetrans, discipulorum animis magistri doctrinam
infert vigorosius. Sic Pythagoras quo in contemplatiua virtu-
te, nihil tunc habuit Grecia clarius, non tantum de se, sed nec
de vlla re aliquid scripsisse perhibetur, Socrates autem quem
rursus in actiua, qua mores informantur, omnibus prætule-
runt, ita vt testimonio quoque dei sui Appollinis omnium sa-
pientissimum pronunciatum esse non taceant, Aesopi fabulas,
pauculis versibus profecutus est, verba & numeros suos ad-
hibens rebus alterius, vsque adeo nihil scribere voluit, vt hoc
se coactum imperio sui dæmonis fecisse dixerit, sicut nobilissi-
mus discipulorum eius Plato commemorat. Septem etiam
orbis sapientissimos, monumentorum nihil quod ad literas at-
tineat, posteris reliquisse, Sanctus AVGVSTINVS
scribit, nisi quod Solon quasdam Atheniensibus leges dedisse
& Thales qui physicus, suorum quoque dogmatum libros ali-
quot reliquisse dicitur.

Col. 2.

¶ Hic ergo modus, cum ab excellentioribus vsurpatus fuerit
doctoribus, a domino nostro IESV CHRISTO tan-
quam omnium excellentium excellentissimo doctore, in quo
sicut omnes perfectiones eminenter & omnes thesauri sapi-
entiæ & scientiæ dei reconditi, nullatenus negabitur, Ipse
enim est quem pater sanctificauit, & doctorem ac salutis ma-
gistrum

CAPVT IIII.

gistrum, omnibus audiendum dedit qui falleret neminem. Veritas cū ē & sapiētia, de quo in psal. scribitur: Magn⁹ domin⁹ noster, & magna virt⁹ eius, & sapiētiæ eius non est numerus, in cuius ore nec dolus neq; mēdaciū locū habere poterant. Hic est q̄ omnem hominem venientem in hūc mundum illuminat, qui pro scripturis intelligendis sensum aperit & intellectum, qui discipulis suis dixit, Ego dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri, in quo & prophetarum vaticinia sunt adimpleta, in quibus legitur, Erunt homines docibiles dei. Esaias quoque: Non faciet, inquit, dominus auolare a te ultra doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum, post tergum monentis, de quo Moyses Prophetam de gente tua & de fratribus tuis suscitabit tibi domin⁹ deus tuus, ipsum audies. De hoc MATTHEVS euangelista scribit: Erat docens eos, sicut potestatem habens & non sicut scribæ & pharisei. Hi namque ea quæ prius in lege & prophetis scripta fuerant, licet non adeo sincere, dogmatizabant: dominus autem etiam non scripta docebat, isti sicut homines non sua, sed dei autoritate, ille vero quasi deus & prophetarum omnium dominus, propria potestate qui & suæ voluntatis libertate, vel ea quæ minus in lege videbantur scripta, addebat vel commutans populo prædicabat, id quod nec Moysi, nec Prophetis, nec Scribis neque Phariseis licuit vnquam, Isti dicebant, hæc dicit dominus, Ille crebrius replicabat, Ego autem dico vobis, quo loquendi modo, plane sui magisterij subindicabat excellentiam, cui vt excellentior quoque docendi modus responderet, i scripto suam tradere doctrinam, non debuit.

Psal. 14

i. Cor. i.

Psal. 14

Esa. 53.

Ioan. i

Lucæ. 24.

Esa. 50

Mat. 5.

Deut. 18

¶ Porro cū ex diuinitate Christi dignitas quæ maxie p̄deat, tali certe modo suā debuit tradere doctrinā quo non puri hoīs

imo

K ij

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Hiere. 31.

Ioan. 6

Math. 22.
Ioan. 17.
Apoc. 14.
Psal. 116

Actu. 3.

imo magis dei probaretur doctrina, Hoc autem minime fieri potuit suam doctrinam solum scripto tradendo, cum huiusmodi modus vniuersis communis sit hominibus. Nullatenus igitur debuit doctrinam suam, aut in chartis papireis, aut in tabulis carnalibus scribendo tradere, quin potius in cordibus hominum, id quod soli sibi reseruatum Hieremiæ comprobatur vaticinio dicentis: Ecce dies veniunt dicit dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda foedus nouum &c. Sequitur: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam &c. Sane doctrinam, quæ non literarum aut mortis, sed magis spiritus & vitæ erat, emortuis demandari literulis haud decebat.

Quomodo namque doctrinam, quam in æternum duraturam voluit, interituris aliquando pellibus inscripsisset, blattis, tineis, muribusue rodendam aut temporum iniuria obliterandam, aut situ carieque, aut certe scribarum socordia viciandam, deprauandam, contaminandam relinquens ac mutilandam? Hi namque ex emendatis in emendata describere, ex mendosis reddere solent mendosiora, prætermittere quod legunt, quod non legunt apponere, corrumpere quod non intelligunt, adeoque inutiles vetustissimorum ac clarissimorum autorum libros exhibere, vt de illis vix vlla nobis hodie vel certitudo vel integritas relicta sit. Hæc ob causam indignum erat CHRISTI doctrinam (nullatenus desituram) nunquam non defecturis tradere literis, præcipue cum eiusmodi doctrina magis lumine intus infuso diuinitus, quam mutis apicibus acquiratur, quod nobis Eunuchus ille (diuinæ legis adeo studiosus, vt etiam in vehiculo literas (quas tamen haud intelligebat) legeret sacras, de mundi extremis finibus veniens in Iudæam, vt eum quem in libro nesciens venerabatur, desuper accepto per baptismi sacramentum lumine gratiæ, sub mutis latitantem literis agnosceret) perspicuum facit. Lex enim dei spiritalis est, & reuelatione opus est vt intelliga-

intelligatur, nudis literarum formis se ipsam plene nequaquam exhibet, propter quod Dauid orabat. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Quod si non litera, sed spiritus reuelatione Christi doctrina comprehenditur, nonne solis literis eam frustra commendasset. Id certe quod suam maiestatem, quia deus verus, nequaquam decuit, qui nihil frustra operatur.

Psal. 38

¶ Eius quoque doctrinae maiestas & abyssalis profunditas, id ipsum exoptulabat, quae tanta est, ut nulla comprehendi scriptura, nullo quantumuis etiam acutissimo ingenio perscrutari, sed nec totius orbis amplitudine capi possit, propter quod de ea semper altius aestimandum est, quam nuda premonstrat litera. Illius etenim ineffabilem maiestatem & inenarrabilia dona continet, de quo scriptum legimus. Ecce deus magnus vincens scientiam nostram. Doctrina mea, inquit dominus, non est mea, sed eius qui misit me, qui sicut ipse incomprehensibilis est, ita doctrinam sibi reseruauit nullis figuris intercludendam, sed in vniuersum omnes excedentem scripturas. Alioqui in dubijs rebus, ad scripturas ipsas non ad scripturarum scrutinium, ad mortuam literam, non ad spiritum, ad mutos magistros, non ad viuos interpretes, in vtraque lege remisisset. Hanc excellentiam atque maiestatem discipulus quem diligebat dominus Iesus subindicabat vbi ait. Sunt autem & alia multa quae fecit Iesus, quae si scribantur per singula, nec ipsum mundum arbitror capere posse, eos qui scribendi sunt libri, quod beatus Augustinus, non locorum spatij, sed legentium capacitati tribuendum dicit. Nostra enim intelligentia, nequaquam omnia quae de Christo scribi possent capere valeret, sicut nec vllis comprehendi scripturis, quae de illo dici possunt. Magna siquidem sunt iudicia eius, & inenarrabilia verba sua. Propter hoc, ait scriptura, in disciplinatae animae errauerunt. Hinc tertio caelo dignus Paulus exclamat. O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Et beatus Iohannes, diuinorum mysteriorum incomprehensibilitatem vbertim flebat, quae tamen

2. Corin. 9

Iob. 36

Iohan. 7

Iohan. 7

Sap. 17

Roma. 11

Apo. 7

K iij Christo,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Christo tandem docente gaudebat explanata. ¶ Ne igitur tanta eius doctrinae maiestas vilesceret, de qua ea altius nihil quam de reliquarum humanarum scripturarum literis suspicaretur, ne vel tota scripturis comprehensa, vel amplius nil quam quod nudi exprimunt apiculi, id quod reliquis humanis scripturis commune est, crederetur continere, non debuit tantae profunditatis, tantaeque maiestatis doctrina, per ipsum autorem scripto tradi. Semper enim sublimius aliquid de illius doctrina, quam de quavis scriptura sentiendum est, Quod si Paulo arcana verba, quae in tertium raptus coelum audiuit, loqui haud licuit, certe minus Christo suam doctrinam in corde patris abditissimam, quam nemo nisi filius & cui voluerit ille reuelare nouit, mortuis ac defecturis pellibus committere conueniebat, praecipue, cum illam pro sua maiestate non papiro aut pergameno, sed cordibus hominum per ipsum dominum inscribendam, propheta praedixerit. Ut ergo veritatis propheta, verax inueniretur, noluit dominus suam doctrinam per semetipsum atramento describere. Exigebat hoc idem diuinae sapientiae pulcherrimus ordo, quo deus, sicut non omnia per seipsum solum, nec tamen quodlibet ex quolibet, quasi e quodam Anaxagorico chaos indistincte producit, sed sua rebus singulis seminaria natiuaque dedit principia quibus ordirentur: sic non omnia per seipsum solum, nec tamen quodlibet per quodlibet confuse gubernat sed ordinatissimo quodam modo, corporalia per caelestia, ignobiliora per nobiliora, inferiora per media, ista vero per superiora, illa denique per seipsum regit, omnia suauiter disponens & ordinans, id quod & Philosophis haud incognitum fuit. Hunc ordinem in omnibus seruatum creaturis, Christus ipsa dei sapientia, non debuit refringere docendo, cum per suum apostolum dicat. Quae a deo sunt, ordinata sunt. Propter quod immediate quosdam per semetipsum, reliquos vero per eos qui ab ipso didicerant docere voluit. Sic angelos per se, homines autem per angelos edocet. Sic in veteri lege patriarchas ac prophetas per angelos instruxit, in noua quoque dominus discipulos suos immediate per se, per illos autem illorumque successores vniuersum

2. Cori. 12

Mat. 11

Here. 13. 7

Sap. 8

1. Cor. 1
Rom. 1.

Hel. 1.
Actu. 7

Matt. 10.

CAPVT IIII

sum reliquum orbem, tam verbo quam scripto docuit, docebit que semper. At solis scripturis si suã tradidisset doctrinã, non potuisset hunc ordinem seruasse. Oportuisset enim vel singulis Christianis, singulos conscripsisset libros, id quod superfluum fuisset, cum iam totus mundus ad vnum euangelium conuersus credat, aut suam ad omnes totius orbis homines doctrinã immediate dedisset, quod vel difficile nimis aut impossibile magis fuisset, tum propter idiomatum linguarumque varietatem, tum propter locorum distantiam, tum deniq; propter rei ipsius impossibilitatem. Quos enim ad Christum, tot ac tantę virtutes, tot signa, tanta prodigia & mirabilia, tantique prædicantes vix conuertere potuerunt, quid mutæ effecissent literæ? Et ecclesia quantam putas hoc medio passa fuisset iacturã? Quantum scripturarij contra ecclesiam viuentis dei ansam suorum peruersissimorū errorum habuissent, si de Christi scriptura suis manibus confecta, vel apicem vnum aut vnum iota habere potuissent? Quam superbe suas erexissent cristas? Quam magna audacia ecclesiæ reiecissent statuta solamq; Christi appellitassent scripturam? Quanto labore, nisu, conamine suas cæteris effundere tenebras decreuissent? At noluit hoc ipsa diuina sapientia, q̄ ad illuminandum venerat, noluit tantæ stulticiæ tantæ cæcitati, tanto deniq; facinori præstare patrociniũ, quin potius integrũ suũ seruare ordinẽ, & ab hoc nullatenus p̄ semet ipsam, sed p̄ alios magis suam scribere doctrinã id quod & domini nostri Iesu Christi summam decebat humilitatem.

¶ Ad eius enim doctrinæ confirmationem, sic oportuit illius miracula stupenda, admiranda opera, laudatissimæ conuersationis insignia, saluberrimæ doctrinæ p̄conia, famã etiã quã ex his admirabilẽ i populis habuit, ac validissimas suorū aduersariorum redargutiones, cum quibus crebrius in harenam, nunquã aut non gloriose triumphans descendit, quorum errores atque malitias haud semel detexit nec non ægregie confutauit. Hæc inquam omnia, sic oportuit conscribi, vt ex ipso scribendi modo, eius perfecta nobis humilitas, non tam insinuaretur, quam imitanda commendaretur, eo quod illam, suæ doctrinæ cape-

Luce. ii.
Marc. vii.
Iohan. vi.

Iohan. ii.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

næ capescendæ, primarium fecerit fundamentum, dicens. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Etenim nisi paruuli fueritis, meæ doctrinæ capaces neutiquam eritis, quam pater a sapientibus abscondens, paruulis, quibus illam est pollicitus, reuelat. Quod etsi absque arrogantia, de se Christus dominus hæc per semetipsum scribere potuerit, in nostris tamen cordibus, haud ita illius humilitas, propriæq; laudis & gloriæ perfectus contemptus infulsisset, sicut se nobis ingerit, dum de se nihil per se scripsit, nec dum mortalem ageret vitam scribere fecit, permisit aut commisit, sed per alios post eius mortem, nimirum discipulos, & reliquos, de quibus per prophetam dicit. Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit, vide licet in scripturis de me, secundum illud. Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea, id est prophetarum apostolorum & euangelistarum, ad quos cum primis spectabat Christi doctrinam fideliter conscribere conscriptamq; fidelibus relinquere. Idem insuper sancti spiritus autoritas commendanda exigebat. Nam ea quæ Christus dominus adhuc mortali corpore viuens nobiscum gloriose fecerat & docuerat, nec vlllo scribente fuerat excepta, necessum erat ecclesiæ doctoribus (de quorum albo primi sunt apostoli & euangelistæ, iterato suggererentur per spiritum sanctum, pro eius commendanda autoritate. Sic enim dominus promiserat: Paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret omnia quæcunq; dixi vobis. Per talem namque suggestionem, eiusdem sancti spiritus autoritas ac maiestas, apostolis, & per illos toti innotuit orbi. Sicut enim domini personam in opere redemptionis, necnon exterioris exempli atq; magisterij, autorizari, ita spiritus sancti autoritatem oportuit in opere interioris inspirationis & illustrationis spiritualis ædificationis ac solidationis ecclesiæ commendari. At hanc suggestionem seu inspirationem prorsus non oportuisset fuisse, si Christus dominus per seipsum solum suam doctrinam plene scripsisset. Ad seruandam igitur non tam Christi personæ dignitatem, quàm spiritus sancti autoritatem, per alios

Christi

Mat. ii

Luce .io
Psal. is

Esa. 43
Psal. 86

Iohan. i4

CAPVT III.

Christi doctrina scribi debuit. Nam sicut verbi proprietates est, verbo paternam exponere veritatem in seipso completam, sic spiritus sancti proprietates est, veritatem verbi, suggestionibus internis, cum in se, tum in his quos inspirando inhabitat, completam omnibus manifeste monstrare, & quæ per Christum annūciata fuere, confirmare, perq̃ solemnia & publica instrumenta cuiusmodi sunt quæ per scribas publicos in autentica scripta rediguntur, vniuerso mundo publicare, id quod apostolorum & euangelistarum scripturis effectum est.

¶ Hoc ipsum, rerum per Christi doctrinam conscribendarum, ordo ex postulat, cuiusmodi sunt Christi in terris conuersatio, triumphalis ac gloriosa passio, fortissima Sathane debellatio, admirabilis resurrectio, & id genus reliqua, quibus vniuersum orbem innouauit. In annalibus etenim regum historijs consuetum non est, regum bella, magnifica gesta, præclaræque facinora, antequam sint obtenta & celebrata, conscribi. Et ideo dominus noster Iesus Christus, rex regum solus, abiecta prius pati, sua gloriosa gesta prius egregie conficere, stupenda agere miracula, magnifici sui prælij opera præclarissima, quibus mundum innouare, illuminare & redimere venerat, prius debuit consummare, antequam literis exciperentur. At istud nequaquam fieri potuit, ipso adhuc nobiscum in corpore mortali permanente, quam ob rem describendarum sua doctrina rerum ordo, minime patiebatur Christum suam doctrinam ante mortem per se metipsum scribere. ¶ Exigebat pariter id ipsum ecclesiæ autoritas, quam a domino Christo maximam acceperat, videlicet autorizandi, solemnizandi, interpretandi, publicandi, proponendi, necnon scribendi, omnem fidei veritatem, nec hanc autoritatem apud se debuit occultare, quin potius cunctis fidelibus publicitus exhibere, quam pro omnium salute, spe, & consolatione acceperat, At hoc quo pacto fieri potuit melius, quam quod ecclesiæ seruaretur autoritas, doctrinam & euangelium Christi, per eos, quos ad hoc spiritus sanctus in ecclesia deputauerat, scribendis? Nullibi siquidem omnis fidei veritas consummatior certiorque reperitur, quam

L in apo-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

in apostolorum & euangelistarum scripturis, per ecclesiam approbatis. Conuenientissimum itaq; fuit, per alios Christi doctrinam conscribere, id quod omnium ultimo, tam legis quam euangelij differentia haud obscure commonstrat.

Exo. 31
Deut. 31
Roma. 8

¶ Nam illa in figuris sensibilibus dabatur, ideoq; typis sensibilibus a principio conuenienter scribebatur, hinc & lex literæ dicta est, euangelium vero, lex est spiritus vitæ, & ideo non atramento, sed spiritu dei viui, non in tabulis cartareis, sed cordis, per autorem suum dominum Christum cum primis scribi debuit, ne forsan aliud nihil, quã caduca crederetur scriptura, quemadmodum de lege Iudæi olim credebant, & hodie scripturarij de euangelio peruersissime sentiunt.

Rom. 15.

¶ Porro quia incertum habebamus, per quem spiritus ille sacer, nobis Christi doctrinam aut loqueretur, aut doceret infallibiliter, ne per pseudapostolos (quos innumeros venturos dominus præsciuit) a doctrina sana & ipsa ueritate in errorum abduceremur profundum, ne deniq; omni variarum ac peregrinarum doctrinarum vento essemus perpetuo expositi, eidem spiritui sancto, cuius oculis omnia præsentia sunt, cuius intuitum nihil effugere potest, cuius prouidentia omnia ambit, placuit, Christi doctrinam cordibus primum infusam, carnalibus quoque literis ob oculos profundere, nec tamẽ per quoslibet, sed eos dumtaxat, quorum corda ipse repleuerat, & a se plenissime edoctos, ad tantam doctrinam, quam illis sincerissime integerrimeque suggesserat, scribendam instigauerat, vt per earum diuinarum scripturarum consolationem, spẽ haberemus firmiorem, fidem certiore. & ueritatem consummatiore. Cum enim Christus ascra conscendisset, & apostolos, quos per se erudierat, & quibus Euangelium ubique prædicandum mandauerat, mox ad se assumpturus erat, quid te quæso nobis, inter tot errorum myriades, inter tam varias uenturorum pseudoapostolorum doctrinas relictis, certi de Christi doctrina fuisset, absque apostolorum scripturis? Et qui iam

contradicientibus clarissimis scripturis, apud se tantum esse doctrinam Christi clamitant, quid fecissent, si nullum pro Christi doctrina clarum habuisset ecclesia testimonium? Plurimum itaque necessarium erat ecclesiae, doctrinam Christi certissimis scripturis testatam apud se habere. His quare Christi doctrina literis, non per Christum quidem, sed alios excipi debuerit probatum esto.

¶ Quod si quis obiecerit, Ad Christum qui venerat illuminare eos qui in tenebris & mortis umbra sedent, pertinet erroris occasiones excludere, id quod melius fecisset per seipsum scribendo. Potior enim fides illi quasi deo quam suis discipulis data fuisset. Vnde videtur conuenientius, q̄ per seipsum quā alios suam doctrinam tradidisset.

Luc. i.

¶ Respondendum est huic, dominum Christum utiq; ad omnem hominem qui in hunc mundum venit illuminandum de caelis descendisse, differenti tamen modo illuminat. Nam per seipsum illuminat solum intus ignorantiae tenebras, vel lumine naturae, vel gratiae, pellendo, secundum illud. Signatum est super nos lumen / vultus tui domine. Et illud: Per viscera misericordiae dei nostri visitauit nos oriens ex alto illuminare his q̄ in tenebris & umbra mortis sedent. Extra vero, tum per se, tū per alios, videlicet suos prophetas, apostolos, euangelistas atque doctores, verbo pariter illuminat & scriptura. Dicit enim Psalmista: Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis. Et rursus. Præceptum domini lucidum illuminās oculos. Porro de apostolis suis dominus ait. Vos estis lux mundi. Sicut enim sol ad noctis tenebras pellendas, suos dirigit radios, ita & dominus, qui est sol iusticiae, ad effugandas humani generis tenebras, suos direxit apostolos. Euntes, inquit, docete oēs gētes. Luminis aut natura est, diuo Hilario teste, vt lucē quocunq; circumferatur emittat, ac aedib⁹ illatū, luce dominante tenebras interimat. Mundus igitur extra dei cognitionē positus obscurus, ignorantiae tenebris tenebatur, cui p̄ apostolos, scientiae lumē inuehitur, & dei cognitio claret, & de paruis eorum

Iohann. i.

Psal. 4.
Luc. i.

Eph. 4.
Psal. 118
Psal. 118
Mala. 4.

Matt. 26.

L ij cor-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

corpuseulis, quocunque inceserint, lux tenebris ministratur. Unde sicut qui a solis radijs non illustratur, nec a sole vnquam illuminatur: sic illi qui scripturis apostolorum credere nolunt, nec ipsi Christo scribenti crederent. Illi namq; aliud nihil scripserunt, quam quæ ille scribenda docuit, ostēdit, suggestit, nec istos quicquam scripsisse credendum, nisi quod dicente eorū capite domino Christo, scribendum cognouerunt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum istis, teste Augustino, tanquam suis manibus imperauit. Hoc autem nullatenus ipsum effecisse æstimandum, nisi nobis vtilius, meliusque perspexisset. Nequaquam ergo melius suā doctrinam per se ipsum nobis scripto tradidisset. Et si maior scripturis secundum seipsas, si quas scripsisset, fides danda fuisset, quia tamen huiusmodi scripturæ autoritas, ad nos haud aliter quam vel suorum discipulorum vel ecclesiæ testimonio peruenisset, maior vtiq; fides aut discipulorū aut ecclesiæ, quā Christi literis prorsus adhibenda fuisset, id quod non in parua domini cessisset iniuriam & indignitatem. Quis enim nos de illius scriptura certificasset, nisi vel illorū literæ qui cum eo perpetuo conuersabantur, vel ipsius ecclesiæ, quā tanquā veritatis magistrā in oibus audiendā p̄cepit. Possent aut maliuoli & illas calūniari, & dicere, vel non esse Christi, vel viciatas, aut certæ non æqua ad nos trāslatione trāsmissas. Proinde sicut Abrahamā diuiti epuloni, fidē ex quopiā resurgente ex mortuis ex postulāti dicebat. Habēt Moysen & Prophetas, audiāt illos, quos si non audierint, neq; si q̄sex mortuis resurrexerit credēt, ita respondemus incredulis apostolorū & euangelistarū scripturis, habent prophetas, apostolos, & euangelistas, audiant illos, q̄s si non audierint, neque si Christus quid scripsisset, credent. In illis enim dominus Christus locutus est, per illos tanquam per suas manus scripsit. Quamobrem si illorum scriptis non credunt, neque Christi scripturis essent credituri. His satis ostensum putamus domini nostri saluatoris doctrinam, scripto quidem ecclesiæ debere commendari, at non per seipsum immediate, sed eius apostolos & euangelistas, ad no-

Luc. 16.

2. Cor. 13.

ad nostram vtilitatem, suam vero perpetuam laudem & gloriam, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus vnus super omnia benedictus in æternum. Amen.

Augustæ M. D. XXX. Octob. XIII.

¶ Et quia plura de scripturis diximus, iustum nobis visum est, tractatum quem superioribus diebus ad Reuerendum Carthusiæ patrem montis Beati, Dominum Lambertum Pascua-lem, viræ tam vita quam religione quam doctrina spectabilem meum amicum & patronum, de libris Canonicis scripsi, præ- senti loco inserere, ne quispiam errore circumuentus, aut qualibet canonicas reijciat, aut non canonicas pro canonicis suscipiat.

SE QVITVR TRACTATVS DE
libris Canonicis.

¶ De Canonicis scripturis Ioannis Dietenbergij. M. CCC
CCXXVII.

EPHE. QVARTO CAPITVLO.

¶ Iam non simus paruuli fluctuantes & non circumferamur omni vento doctrinæ in nequicia hominum, in astucia ad circumuentionem erroris.

PLVRIMVM REVERENDO PATRI ET
domino meo amantissimo, domino Lamberto
Pascuali Rectori Carthusianorū apud Con-
fluentiã p̄ceptoris suo obseruadissimo.

IN tuis, reuerende pater, auspicijs in lucem produ- Math. 13.
cimur, magnum illum ecclesiæ thesaurum quo noua Acto. 13.
recondita sunt & vetera, nempe salutis nostræ ver- Roma. 10.
bum, Euangelium inquam, quod Paulus noster, om-
ni credenti, virtutem profitetur in salutem, a nonnullis perfri-
ctę frontis hominibus, adeo nostris temeratum temporibus, vt
iure possit dubitari, quibus nam hodie fides sit habenda scri-
pturis, dū videas pro nonnullorū perfidia, alias de canone de-
turbari, & easdem quidem deturbatas ab eisde (non sine Chri-
stianæ pietatis ingenti iactura) rursus in canonem suffici, qua

L iij. leuita

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

leuitate, diuinis scripturis plane adimitur omnis certitudo, fit ambigua scripturarum veritas, in vtrum, quod aiunt, christiana vertitur fides, & suo Christi ecclesiae ecclesia gladio, Dei scilicet verbo dispoliata, fidei hostibus nuda, inermis, iugulandaque prostituitur, quod vtique tanto periculosius agitur, quanto magis, non vna tantum persona ciuitas aut prouincia, sed tota christianae religionis respublica laeditur.

Cū igitur communi periculo instante, om̄im sit conclamare, in vnum concurrere, ac ferre praesidium, desperationis potius quam religionis esse arbitratus seruare silentium, officij mei consideratione, manum moui, breuibusque quo potui, quae hodie apud catholicam ecclesiam incunctanter habende sunt canonicæ scripturae, hoc compendio descripsi, id quod tu Reuerende pater laeta fronte dignaberis suscipere, tui nominis auspicijs in lucem porrectum, hoc enim vt facerem non tam mihi persuasit singularis quidam ac vt gratuitus, ita perpetuus animi in me tui fauor, quam vno omnium ore praedicata tua non vulgaris doctrina, morum integritas cum admirabili rerum agendarum prudentia, parique religionis zelo coniuncta. Boni itaque consulas animi affectum pluris quam operis siue muneris huius quantitatem ducens, Tuam R. P. foelicem diu conseruet, bonisque omnibus augeat is a quo solo omnis profiscitur foelicitas. Ex Confluentina prima augusti. M. D. XXVII.

SCRIPTURAE VNDE DICVNTVR

canonicae. Caput quintum.



CANONICAE scripturae dicuntur, quae sunt de canone, Porro de canone appellantur haec, quibus ecclesia tanquam canone, id est, principio quodam regulatiuo tam in credendis vtitur quam agendis, et ideo talibus, sicuti principijs indubitata vult habere fidem, quibus

bus contradici phas non est, de quorum veritate nemini dubitare permittitur Christiano, de quibus vere sint an ne, disputare non licet, sed incunctanter tanquam prima quædam in lumine fidei, per se nota principia credendæ, Quibus omnium aliorum credendorum agendorumque veritas regulatur & comprobatur, quemadmodum & apud humanas scientias prima principia dicuntur, quæ per se nota, & absque omni contradictione probata sunt aliorum scibilium quasi canones, id est, regulæ quædam, quibus omnium aliorum veritas mensuratur, Propterea scribitur: Et si non credideritis neque intelligetis, hoc est, Neque rerum credendarum neque agenda- rum rationem habebitis, si fidem canonicis tanquam primis quibusdam principijs non præstiteritis scripturis, ex quibus omnium credibilium & agibilium veritatem oportet metiri, Ob hoc enim ad nostram doctrinam traditas Paulus testatur.

Esa. 7.

Lucæ 16.

Roma 15.

¶ Sunt autem quibus ecclesia pro canone utitur, in duplici differentia. Nam quædam appellantur diuinæ, quædam ecclesiasticæ siue diuinis annumeratæ, Diuinæ sunt, secundum beatum Augustinum, quas CHRISTVS deus dei benedicti filius prius per prophetas, deinde per seipsum, postea per apostolos locutus est, vel secundum sanctum Paulum, quas deus olim patribus per prophetas, nouissime nobis in filio & per filium in apostolis tanquam idoneis noui testamenti ministris locutus est, At proinde eminentissime sunt autoritatis, quod ab ipsa per se infallibili prima veritate traditæ, ideoque suapte natura vniuersalis autoritatis apud omnes, tam fideles quam infideles, obque id proprie canonicæ dictæ. Porro diuinæ ideo, quod a deo vero immediate primo datæ, de que deo, diuina quædam, nulli creato intellectui per uia, tamen ad consequendam salutem scitu necessaria diuino modo

2. Cor. 13.

2. Timo. 3.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

modo, id est, alatiore lumine, scilicet fidei, veraciter sine errore, absque omni fallacia edoceant, & ad deum optimum maximum principaliter ordinent, nihil omittentes, quod ad humane ciuilitatis conuictum in deum verum ordinatū pertinere dinoscitur, Hæc sunt diuina quædam oracula, dei viuentis consulta, eius reuelatione & traditione accepta, sanctique spiritus iussu a prophetis & apostolis fideliter conscripta, in quibus fides, quæ diuinæ reuelationi præcipue nititur, plenissime continetur, & ob hoc ad autoritatē ecclesiasticorū dogmatum credendorum confirmandam, eaque roboranda quæ in concionem veniunt idonea, Hæc sunt quibus Christus ipsa veritas testimonium perhibet, quas sanctus Petrus diuinitus probat inspiratas, Paulus autem salutis verbum, euangelium, dei virtutem in salutem omni credenti, pronunciat, Hæc sunt quæ nec falli vel fallere possunt, quibus nihil prudentius, nihil castius, nihil verius, religiosius nihil. Hæc sunt preciosus ille thesaurus, de quo omnis scriba doctus in regno cælorum noua profert & vetera. Secantur enim huiusmodi diuinæ scripturæ in veteris nouique testamenti scripturas. Nam cum fidei, quæ in his quæ per se primo & plene continetur, alia sit apud veteres, id est, Christum præcedentes, qui in venturum crediderunt, alia apud novos, id est, comitantes vel sequentes, qui in eum, qui iam venit, credimus, dispositio, Alius, oportet sit canon scripturarum veteris, quibus fides secundum dispositionem Christi adhuc venturi, alius item noui testamenti, quibus Christum pro totius mundi salute iam olim venisse de promitur.

¶ Veteris igitur testamenti canon quas contineat scripturas, Christus paucis exprimit verbis dicens: Necessè est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me. Continet ergo veteris testamenti canon, scripturas legis Moyse, Prophetarum, & psalmorum, quas hoc modo diuus Hieronymus explicacius enumerat, Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, quæ scribimus hebraice omne quod loquimur, & eorum iniquis vox humana compræhenditur, ita
vigin-

Dist. 37. c.
vino.
dist. 38. c.
indignum
Esaiæ. 7.

Ioan. 1. & 15
2. Petri. 1.

Acto. 15.
Roma. 1
August. de
pecca. mer
& re. li. 1.
ca. 22.
Idem de
vtili cre.
ca. 5na.
Math. 13.

Ioanis. 3.

viginti duo volumina supputantur, quibus quasi literis & exordijs indei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iusti eruditur infantia.

¶ Primus apud eos liber vocatur Bresit, quem nos Genesim dicimus, Secundus Veellesmoch qui Exodus appellatur, Tertius Vagichra, id est, Leuiticus, Quartus, Vegidabor quem Numerorum vocamus, Quintus Elbe haddaberim, qui Deuteronomiũ p̄notatur. Hi sunt quinque libri Moyli, quos prope thorath. i. legem appellant. Secundum prophetarum ordinem faciunt, & incipiunt ab Iesu naue quia apud eos Iosue benum dicitur, Deinde subtexunt sophtym, id est, Iudicum librũ & in eundem compingunt Ruth, quia in diebus iudicum facta eius narratur historia, Tertius sequitur Samuel, quem nos Regnorum primum & secundum dicimus, Quartus Malachim, id est regum, qui tertio & quarto Regnorum volumine continetur, meliusque multo est Malachim, id est, Regum quam Malachtoth, id est, Regnorum dicere, Non enim multarum gentium describit regna, sed vnus Israelici populi quibus duodecim continetur, Quintus est Esaias, Sextus Hieremias, Septimus Ezechiel, Octauus liber duodecim prophetarum, qui apud illos vocatur Thareafra, Tertius ordo agiographa possidet, Et primus liber incipit ab Iob, Secundus a Dauid quem quinque incisionibus & vno Psalmorum volumine comprahendit, Tertius est Salomon, tres libros habens Proverbia quem illi parabolas, id est, misse appellant, Quartus Ecclesiasten, id est, Coeleth, Quintus est Canticum canticorum quem titulo Schirasirim prænотant, Sextus est Daniel, Septimus Drabreiamim, id est, verba dierum, quod significantius Chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare, qui liber apud nos Paralippomenon primus & secundus inscribitur, Octauus Esdras, qui & ipse similiter apud græcos & apud Latinos, in duos libros diuisus est, Nonus Hester, Atque ita fiunt pariter veteris legis libri viginti duo, id est. Moyli quinque, Prophetarum octo, & Agiographorum nouem, quamquam nonnulli Ruth & Cinoth inter agiographa scriptitent,
M & hos

Apoc. 4. 5

& hos libros in suo putet numero supputandos, ac per hoc esse
 prisca legis libros viginti quatuor, quos sub numero viginti
 quatuor seniorum Apocalypsis Ioannis inducit, adorantes agnum
 & coronas sub prostratis vultibus offerentes stantibus coram
 quatuor animalibus oculatis ante & retro, id est, in praeteritum
 & in futurum respicientibus, & indefessa voce clamantibus,
 Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus omnipotens, qui erat &
 qui est, & qui venturus. Hic prologus quasi scripturarum ga-
 leatum principium omnibus libris quos de hebraeis vertimus
 in latinum conuenire potest, vt scire valeamus, quod extra hos
 est, inter apocrypha esse ponendum. His verbis sanctus Hiero-
 nymus, quae de veteris testamenti canone sunt, scripturas fide-
 liter expressit, Cui sanctus Mellito Sardenis ecclesiae vene-
 randus antistes, vetustissimus doctor, quem Tertullianus quo-
 que prophetam testatur. Vixit autem circa annum domini
 c. xl. taliter subscribit: Mellito Onesimo fratri Salutem. Quo-
 niam quidem frequenter me rogasti pro studio quod habes er-
 ga verbum dei, vt excerpam tibi testimonia ex lege & pro-
 phetis de saluatore & fide nostra, simulque indicem, qui sit or-
 do vel numerus veteris testamenti voluminum, postulata li-
 benter impleui, sciens quod sit in te discendi studium, vel magna
 fidei deuotio, & vt vitae desiderio nihil praeponas. Scias ergo
 me perrexisse vsque ad orientis locum, vbi praedicationis no-
 strae coepit exordium, & vbi gesta sunt illa omnia quae legun-
 tur scripta, ibique diligenter de omnibus explorasse, quae es-
 sent veteris testamenti volumina. Ibi igitur quae cum omni in-
 uestigatione comperi haec sunt, Moyse libri quinque, Gene-
 sis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum de-
 inde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Pa-
 ralippomenon libri duo, Psalmi Dauid, Salomonis prouer-
 bia, & quae Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob,
 Prophetarum autem, Esaias, Ieremias, duodecim prophetarum li-
 ber vnus, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex his ergo eelastibi,
 id est, excerpta testimonia, in sex libris digesta transmisi,
 haec ille.

Orige-

CAPVT V.

Origenes vero de eiusmodi scripturis in hunc scribit modum. Non est ignorandum viginti duos esse libros in canone veteris testamenti sicut Hebræi tradunt, secundum numerum scilicet elementorum, quæ apud ipsos habentur. Hi sunt autem viginti duo libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu naue, Iudicum, Regum primus & secundus vnus apud illos, quem nominant Samuel, item tertius & quartus vnus est apud ipsos quem appellant Regnum David, Paralipomenon primus & secundus in vno habentur, quem dicunt sermones dierum, Esdras primus & secundus in vno est, Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius Ecclesiastes, & eiusdem tertius Cantica canticorum, Sed & duo decim prophetarum liber vnus est, Esaias propheta Ieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester, In his concludunt Canonem voluminum diuinoꝝ. hæc ille.

Nec inutile arbitror eorū etiam qui foris sunt, nempe Iudeorum, de ipsis libris audire testimonium, Iosephus Iudæus, historicus insignis de huius canonis scripturis sic habet, Solummodo prophetis antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam a deo cognoscentibus, conscribendi potestas data est, Neque infiniti libri apud nos habentur, discordantes & sibimet repugnantes, sed solummodo duo & viginti habentes temporis totius descriptionē, quorū iuste fides admittitur. Horum ergo quinque quidem sunt Moyses, qui natiuitates continent & humani generis traditionem habent usque ad eorū mortē, hoc tempus a tribus millibus annis paululum minus est. A morte Moyses usque ad Artaxensem, Persarū regē qui fuit post Xersem, prophetæ post Moysen & quæ secundum eos sunt gesta conscripserunt, in tredecim libris. Reliqui vero quatuor, hymnos in deū & vitæ humanæ noscuntur pignora continere, Ab Artaxerse vero usque ad nostræ tēpus singula quæ conscripta, non tamē priori simili fide sunt habita, eo quod non fuerit certa successio prophetarū. Palam namque est ipsis opibus quæ admodum nos proprijs literis credimus, Tāto namque seculo iam præterito, neque adicere quicquam aliquis, nec auferre, nec trans-

N ñ formare

formare præsumpsit, Omnibus enim insertum est mox & prima generatione Iudæis, hæc diuina dogmata nominare, & in his vtiq; permanere, & propter ea, si oporteat, mori libèter. Hæc de Canonicis veteris testamenti scripturis adducta sufficiant, pluribus eadem testimonijs infra ponēdis roboraturi. Iam noui testamenti scripturas videre libeat, de quibus ita scribit sanctus Hieronymus.

QVAE SCRIPTURAE CANO.

diui. noui testamenti.

TAngam & nouum breuiter testamentum Mathæus, Marcus, Lucas, & Ioānes, quadriga domini, Paulus apostolus ad septem scribit ecclesias, Octaua ad Hebreos a plerisque extra numerum ponitur, quos idem Hieronymus alibi improbat dicens: Magis opus esse credendum, quæ tanto doctrinæ suæ fulget eloquio quam alicuius alterius. Decem ergo sunt epistolæ quas apostolus ad ecclesias scripsit, scilicet ad Romanos vnā, Ad Corinthios duas, Ad Galatas vnā, Ad ad Ephe. vnā ad Coloss. vnā, Ad Thesia. duas, Ad Hebreos vnā. Reliquæ sunt adhuc quatuor ad discipulos suos specialiter directæ scilicet, Ad Thimotheum duæ, Ad Titū vnā, Ad Philomenem vnā, Hos sequuntur Actus apostolorum, Hunc vero septem epistolæ apostolorum, Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ, Vltimus est Apocalypsis Ioannis, atque ita fiunt pariter nouæ legis libri viginti septem, scilicet quatuor Euangeliorum, Epistolæ Pauli quatuordecim, Actus apostolorum. Epistolæ Iacobi, Petri, Ioannis & Iudæ, septem, & Apocalypsis Ioannis, Hæc Hieronymus. Cui venerabilis Origenes in hæc verba subscribit.

¶ Ex traditione didici de quatuor euangelijs, quæ hæc sola absque vlla contradictione suscipi debent, in omnibus quæ sub cælo sunt ecclesijs dei, Ita enim tradiderunt patres, quia primum oim scriptum sit Euangeliū a Matthæo quod aliquādo fuerat publicanus, hebraicis literis, & traditum his qui ex circūcisione crediderant, Secundum vero scriptum esse a Marco, iuxta
ea quæ

C A P V T V:

ea quæ sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua commemorat dicens. Salutat vos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus apostolus collaudat, tanquam his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia vero esse euangelium Iohannis. Is vero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non litera, sed spiritu. Paulum dico, qui repleuit euangelium ab Hierusalem in circuitu usque ad Illiricum. Nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissime scribit, quæuis & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitauerint pro eo quod non videatur in ea seruari eius illa sententia quæ de seipso pronunciat dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi a maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri, ita eam ut Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiratur a me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus uideat. Opinio tamen quæ ad nos usque peruenit huiusmodi est. A quibusdam dicebatur, quod Clemens, apostolorum discipulus, & episcopus urbis Romæ, græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit, alij quod Lucas qui euangeliū scripsit & actus apostolorum. Petrus vero super quem Christi fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, e quibus a nonnullis & de secunda dubitatur. Iohannes qui supra pectus domini recubuit, post euangelium scribit & Apocalypsim. In qua tamen reticere iussus est quid tonitruorum voces locutæ sint. Scripsit autem & tres epistolas, e quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. Hæc pro Origene ex Eusebio Cæsariensi desumpsi, Origenis codice originali destitutus, unde mihi constare non potuit, an subsequenter Origenes etiã apostolorum Iacobi & Iudæ recensuerit epistolas, licet earum auctoritati præiudicaretur nihil, si præterierit, quod illas yniuersalis ecclesia, sicut infra patebit, in canonem manifeste conscripserit. Hic tamen uelim candidus lector aduertat, quanto studio, quanta cura diligentiaque maiores nostri, patres cum sanctitate, tum uirtute ac scientia perspicui, veterrimi doctores, pro denotanda

i. Petr. 5.
2. Cori. 8

2. Cori. 13.
Roma. 15

2. Cor. 11

Matth. 16

M. iij. dis

dis, & ex nomine designandis, numerandisque diuinis scripturis desudarint, ne posteri vel ignorantia vel prauo aliquo, vel vano, siue peregrino dogmate seducti, a fidei sinceritate demigrarent. Attendat etiam quanta veneratione, quas earum prædecessores inter canonicas sanxerunt, complexi sunt scripturas, vt nec addere, nec demere quicquam præsumpserint, comperietque nostrorum nouitiorum euāgelistarum manifestam insaniam & furorem, quo vel in canonem tranſciunt, vele canone detrudunt, aut denique rursus in canonem sufficiunt, quas cum que perfidiae furore agitati voluerint, nihil canonicum, nihil firmum, sanctum nihil habentes, quod eorum cauterizata pollutaque sit & mens & conscientia, sed nos quod reliquum est prosequamur.

¶ Aliæ sunt scripturae in ecclesia Christi canonicæ, quæ dicuntur a maioribus ecclesiasticæ, seu diuinis annumeratae, hæ sunt quæ vniuersalis ecclesiae iudicio ad comprobendam fidem, eaque roboranda quæ in contentionem veniunt, solum apud & inter fideles autoritatem obtinuerunt, & ideo ab orthodoxis patribus antiquioribus (eas duntaxat quæ proprie canonicæ sunt designare curantibus) non semel prætermittæ reperiuntur. Sunt autem istæ, liber Sapietiae, Ecclesiasticus, Tobias, Iudith, Machabæorum duo, de quibus ita scribit Hieronymus. Sapietia quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber, Iudith, & Tobias, & pastor, non sunt in canone scilicet hebræo. Machabæorum autem libri, licet non habeantur in canone hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Apud hebræos liber Iudith inter apocrypha legitur, cuius autoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Hunc tamen librum Synodus Nicena, in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, librum vero Tobiae, hebræi de catalago diuinarum scripturarum secant, his quæ Apocrypha memorant mancipantes.

¶ Augustinus Prophetas etiam ipse Salomon reperitur in libris suis, quorum tres recepti sunt in autoritatem canonicam. Prouer-

Prouerbia, Ecclesiastes & cantica canticorū, alij vero duo, quorum vnus, Sapiētia, alter vero Ecclesiasticus dicitur, propter eloquij nonnullam similitudinem, vt Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non esse autem ipsius, non dubitant doctores, eos tamen in autoritatem maxime occidentalis antiquitus recepit ecclesia. Et alibi: Quorum supputatio temporum non in scripturis sanctis quæ canonicæ appellantur, sed in alijs inuenitur, in quibus & Machabæorum libri quos non Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet. Idem, hanc scripturam quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut legem & prophetas & Psalmos, quibus dominus testimonium perhibet dicens. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & Psalmis de me, sed recepta est ab ecclesia non inutiliter. De his etiam Isidorus sic habet, librum Sapientiæ, quæ apud Hebræos nusquam est, Iudæi Philonis esse affirmant. Ecclesiasticus apud Iudæos reperitur, sed apud Apocrypha habetur, Iudith, Tobia, Machabæorumque libri quibus autoribus scripti sunt, minime constat.

Lucæ. 24.

¶ De libro Sapientiæ Eusebius Cæsariensis ita scribit. Verum hic scilicet Egesippus in quinto commentariorum libro & Hyreneus, & omnis antiquorum chorus librum qui intitulatur Sapiētia, Salomonis dixerunt, sicut & Prouerbia, id quod efficaciter probat dominus Iudocus Clitoveus doctor theologus Parisiensis in suo commentario super Damas. multis argumentis ostendens librum istum non posse esse Philonis. At reliquum est, vt simul de vtrisque apud ecclesiam Canonicis, id est diuinis & ecclesiasticis, maioris nostrorū iferam⁹ testimonia.

¶ Ciprian⁹. Quæ sint noui ac vete. test. volumina quæ scdm maioris traditionē p̄ ip̄m s̄. inspirata creduntur et ecclesijs Christi tradita, competēs videtur in hoc loco euidēti numero, sicut ex patris monimētis accepimus designare. Itaque veteris instrumenti. Primū oim Moisi quique libri sunt traditi Gen. Exo. Leuit. Num. Deute. Post hæc Iesu naue, Iudicū Saul cum Ruth. Quatuor post hæc Regum libri, quos hebræi duos numerant. Paralipomenon qui dierum dicitur liber. Et Esdræ libri duo, qui

qui apud illos singuli computantur, & Hester. Prophetarum vero, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Præterea duodecim prophetarum liber vnus. Iob quoque & Psalmi David, singuli sunt libri. Salomonis vero tres ecclesijs traditi Prouerbiorum Ecclesiastes Cantica canticorum. In his concluderunt librorum numerum veteris testamenti. Noui vero quatuor euangelia Matthæus Marcus Lucas Iohannes. Actuum apostolorum quos Lucas scripsit. Pauli apostoli epistolas quatuordecim: Petri apostoli epistolas duas. Iacobi fratris domini & apostoli vnâ Iudæ vnâ, Iohannis tres, Apocalypsim Iohannis. Hæc sunt quæ patres intra Canonem concluderunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt. Sciendum autem est quod & alij libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastica maioribus appellati sunt, vt est Sapiencia Salomonis & alia sapiencia quæ dicitur filij Syrach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali vocabulo, Ecclesiasticus appellatur, quo vocabulo non autor libelli sed scripturæ qualitas cognita est. Eiusdem ordinis est libellus Thobæ & Iudith & Machabæorum libri. In nouo vero testamento libellus qui dicitur Pastoris siue Hermetis, qui appellatur duæ viæ, vel iudicium secundum Petrum, quæ omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Hæc nobis a patribus tradita opportunum visum est in hoc loco designari, ad instructionem eorum, qui prima fidei elementa suscipiunt, vt sciât ex quibus sibi fontibus, verbi dei, haurienda sint pocula. Hæc ille.

¶ Augustinus. Credit ciuitas dei scripturis sanctis & veteribus & nouis quas canonicas appellamus, vnde fides accepta est. Porro quas dicere velit canonicas alio nobis loco subindicat dicēs. Totus canon scripturarum his libris continetur. Quinque Moyses id est Genesi, Exodo, Leuitico, Nūeri, Deuteronomio, vno alio Iesu naue, vno iudicum, & vno libello quod vocatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia pertinere videtur. Deinde quatuor Regum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulque pergentibus, hæc est historia, quæ sibi met annexa tempora continet atque ordinem

CAPVT V.

ordinem rerum. Sunt alie tanquam ex diuerso ordine, quæ neque huic ordini neque inter se connectuntur. Sicut est Iob, & Thobias, & Hester & Iudith & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam, usque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam. Deinde prophetæ e quibus David vnus liber Psalmorum, Salomonis tres, scilicet Prouerbiorum, Canticorum & Ecclesiastes. Nam illi duo libri vnus qui est Sapientia & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus Syrach eos scripsisse constantissime perhibetur. Qui tamen quoniam in autoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri qui proprie prophetiæ appellati sunt. Duodecim prophetarum libri singuli, qui connexi sibi met, quoniam nunquam seiuncti sunt pro vno habentur. Horum nomina prophetarum sunt hæc. Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor prophetæ maiorum voluminum. Esaïas, Hieremias, Ezechiel, Daniel. His quadraginta quatuor libris veteris testamenti terminatur autoritas. Hæc Augustinus: Sed scito, quod in secundo libro retractationum capitulo quarto, retractat quod hic dixit. Iesum scilicet filium Syrach Sapientiæ librum scripsisse his verbis. Istud non ita constare sicut a me dictum est, postea didici & omnino probabilius comperi, non esse hunc eius libri autorem. Subdit autem continenter vbi supra hoc modo. Noui autem testamenti autoritas his libris terminatur. Quatuor euangeliorum, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Iohannem. Quatuordecim epistolis Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duabus, ad Galatas vna, ad Ephesios vna, ad Philippenses vna, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses vna, ad Timotheum duabus, ad Titum vna, ad Philemonem vna, ad Hebræos vna, Petri duabus, Iohannis tribus, vna Iudæ & Iacobi. Actibus apostolorum libro vno, Apocalypsi Iohannis libro vno. Hæc August.

¶ Iohannes Damascenus, Quatuor Pentatheucis libri vete

N ris te-

FRENVM LVTHERANORVM.

ris test. combinantur duabus extantibus super prima pētatheu-
cus legales dicuntur. Genesis scilicet Exodus, Leuiticus, Nu-
meri, Deuteronomium. Alia Pentatheuc⁹ Agiographa. i. san-
ctorum scripta dicuntur, Iesus naue Iudicū cum Ruth, Regno-
rum primus & secundus, liber vnus, Regnorū tertius & quar-
tus liber vnus, Paralipomenon primus & secundus, liber vnus,
Tertia Pentatheucus sunt libri versu facti. Iob scilicet, Psalte-
rium, Prouerbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica canticorum.
Quarta pentatheucus prophetica, duodecim prophetarum li-
ber vnus. Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Deinde Esdrę
duo Hester: Qui aut omnium virtutum doctrina referti sunt,
hoc est Sapiencia Salomonis, & Sapiencia Iesu quam pater Sy-
rach composuit hebraice, græce interpretatus est nepos Iesu
filius Syrach, studiosi quidem hi libri pulchriq; & honesti, sed
non numerantur in prophetis libris, neq; ponebantur in ar-
ca. Noui vero testamenti sunt quatuor euangelia, secundum
Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundū
Iohannem. Actus apostolorum Lucæ euangelistæ: Catholicae
epistolę septem, Iacobi vna, Petri duæ, Iohannis tres, Iudę v-
na: Pauli apostoli epistolæ quatuordecim Apocalypsis Iohan-
nis euangelistæ, Canones sanctorum apostolorum per Clemen-
tem. Hæc Damascenus.

¶ Isidorus. Hebræi vetus testamentum, Esdra autore iuxta
numerum literarum suarum in viginti duobus libris accipiunt,
diuidentes eos in tres ordines. Primus ordo in quinque libris
Mosi accipitur, id est Genesi, Exodo, Leuitico, Numero, &
Deuteronomio. Secundus est prophetarum in quo continen-
tur, Iosue, Iudicum. Regum primus & secundus, Esaias, Hie-
remias, Ezechiel, duodecim prophetarum. Tertius ordo est
Agiographorum id est sancta scribentium, in quo sunt nouem
scilicet Iob, Psalmorum, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica can-
ticorum, Daniel, Paralipomenon, Esdras, Hester. Quartus
est apud nos ordo veteris testamenti, eorum librorum qui in
canone hebræo non sunt, quorum primus Sapienciæ liber est,
secundus

CAPVT V.

secundus Ecclesiasticus, tertius Tobias, quartus Iudith, quintus & sextus Machabæorum libri. Quos licet hebræi inter apocrypha separent. Ecclesia tamē Christi, inter diuinos libros & honorat & prædicat. In nouo autem testamento duo sunt ordines, primus euangeliorum in quo sunt Matthæus Marcus Lucas & Iohannes. Secundus apostolicus, in quo sunt Paulus in quatuordecim epistolis, Petrus in duabus, Iohannes in tribus, Iacobus & Iudas in singulis, Actus apostolorum & Apocalypsis. Hæc Isidorus. Nec ab his dissentit Innocentius primus in sua epistola sic scribens.

¶ Innocentius. Qui vero libri recipiantur in canone breuis annexus ostendet. Hæc sunt ergo quæ desiderata voce mouere uoluisti. Mosi libri quinque id est Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Iesu naue & Iudicum, & Regnorum libri quatuor simul & Ruth, Prophetarum libri sedecim Salomonis libri quinque, Psalterium. Item historiarum Iob liber vnus, Tobia vnus, Hester vnus, Iudith vnus, Machabæorum duo, Esdre duo, Paralipomenon duo. Item noui testamenti, euangeliorum libri quatuor. Epistolæ Pauli quatuordecim, Epistolæ Iohannis tres, Epistolæ Petri duæ, Epistola Iudæ, Epistola Iacobi. Actus apostolorum, Apocalypsis Iohannis. Cætera autem quæ vel sub nomine Petri & Iohannis quæ a quodā Leucio scripta sunt, vel sub nomine Andreæ, quæ Axenotharde & Leonide Philosophis, vel sub nomine Thomæ scripta sunt, & si quæ sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noueris esse damnanda. Hæc Innocenti⁹. Cui sanctus Augustinus his verbis subscribit. Si quæ aliquas scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, vel autoritatem habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit. Porro ne desit etiam vniuersalis ecclesiæ testimonium, Carthaginensis concilij tertij, cui beatus interfuit Augustinus decretum, de scripturis canonicis in canone. xxxvi. positum subscribendum duximus.

¶ Item placuit, vt præter scripturas canonicas, nihil legatur

N ij in ec

FRENUM LUTHERANORVM.

in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem Canonicae scripturae haec. Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium, Salomonis libri quinque, libri duodecim prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudit, Hester. Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui testamenti Euangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorum liber vnus. Epistolæ Pauli tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri apostoli duæ, Iohannis apostoli duæ vel tres, Iacobi apostoli vna, Iudæ apostoli vna, Apocalypsis Iohannis liber vnus. Hoc etiam fratri & confacerdoti nostro Bonifacio & alijs earum partium episcopis pro confirmando isto Canone innotescat, quia a patribus ista accepimus in ecclesia legenda, liceat etiam legi passiones martyrum cum anniuersarum dies eorum celebratur, hæc ibi. Easdem quoque scripturas decernit. Canonicas Canon. ccxlix. Concilij Africani, vt in ore trium, videlicet vniuersalium conciliorum, summorum pontificum, & aliorum sanctorum patrum ac maiorum, stet omne verbum pro canonicis scripturis receptum, de quibus sanctus Augustinus in quadam ad sanctum Hieronymum epistola sic scribit. Ego solis eis scripturarum libris quæ iam Canonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum autorem scribendo errasse audeam credere aut si aliquid in eis offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem, quam vel mendosum esse codicem, vel non esse affectum interpretem, quod dictum est, vel meminime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios autores, vel Canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere potuerunt. Nec te mi frater sentire aliud existimo, prorsus inquam, non te arbitror sic legi libros tuos velle, tanquam prophetarum vel apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore careant, dubitare nepharium est. hæc ille.

PER

PERORATIO AVTORIS.

EN pater reuerende, quæ secundum maiorum traditionem, & omnium vnanimem consensum ab initio nascentis ecclesiæ, tam veteris quam noui testamenti scripturæ habitæ sint canonicæ, breuiter descripsi, nihil ex meo confingens, sed sanctorum patrum testimonia fideliter proferens, quod scriptum sciam, Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui, propter quod & Paulus ait: Itaque fratres stete & tenete traditiones quas didicistis. Dominus quoque per Hieremiam ait: Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris: Non (inquit) vobis erit refrigerium in nouis quibuslibet adiuuentiunculis, sed in bonæ veteriorisque viæ diligenti obseruantia refrigerabuntur animæ vestræ. At quænam via ista antiqua & bona, nisi de qua scriptum legimus: Beati qui ambulant in lege domini: Ab hac qui errauerit, Salomonis iudicio in cœtu gigantum, id est, perditissimorum hominum vel spirituum immundorum commorabitur. Hac ergo cunctis pie credentibus incedendum via, non ad dextram neque ad sinistram declinandum, In hac enim scriptura illæ numerantur, quæ a nobis tanquam vere canonicæ sunt acceptandæ, reuerenter exosculandæ atque suscipiendæ, a quibus nec transuersum (quod aiunt) digitum diuertendum, sed his fortiter mordicusque inherendum, ut etiam si res ita poposceat, libenter animam ponamus. Hæc est sapientia de qua dominus ait: Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri, quæ sicut turris Davidis Salomon cum propugnaculis ædificatâ describit: Mille (inquit) clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, qua freti, sponte contra hæreticos prodimus, eos aggredimur, prosternimus & occidimus, quia muniti, contra spirituales nauicias triumphaturi secure procedimus. Hæc est illa salutaris doctrina immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele sapientiam præstans paruulis, recta lætificans corda, lucida illuminans oculos. Hæc sana est doctrina, quam docendam, acceptandam &

Prover. 28

2. Tes. 2.

Hier. 7.

Psal. 118.

Prover. 21

Lucæ. 21.

Canti. 4.

Ephē. 9.
Psal. 18.

N. in. dam &

FRENVM LV THER ANORVM.

Titū. i.
i. Timo. i.
2. Cor. 2.

Deut. 4

Philip. 4.

2. Thi. 1.

i. Thi. 2.

dam & seruandā Paulus vbique docet. Hæc est doctrina spir-
ritus, qua spiritualibus spiratualia comparamus, ad quam san-
ctus hortatur spiritus dicens: Fili mi appone cor ad doctrinā
meam, nempe in canonicis libris descriptam, quæ pulchra erit
tibi cum seruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs
tuis vt sit in domino fiducia tua. Vnde & tibi o candide lector
eam ostendi hodie, Ecce descripsi eam tibi tripliciter. In te-
stimonio scripturæ. In decretis catholicorū conciliorum, &
in sententijs maiorum, vt ostenderem tibi firmitatem & eloga
indubitatae veritatis, respondere etiam eis qui contradicunt
veritati. Hanc enim ob causam est a maioribus tam diligen-
ter in authenticis libris numerata, tã reuerenter tractata, tam
inconcussa seruata, vt in tot annorū spacijs vel addere vel de-
trahere quicquam præsumpserit nemo, sed earum numerum
semper custodierunt penitus inconuulsum, diuinę obaudien-
tes iussioni qua dicitur. Non addetis ad verbum quod vobis
loquor, nec auferetis ex eo. Quod vtinam nouicij nostri euan-
gelistæ, proprios sibi scripturarum canones statuētes, & scri-
pturas non alias nisi quas ipsi volunt, sibi autorizantes, eas-
demque pro sua leuitate rursus ab autoritate detrudentes,
bene audiissent. Esset profecto nobis hodie syncerior fidei
credulitas, illustriorque scripturæ veritas auctior ad deum
pietas, reuerentialior ad ecclesiam venerabilitas, profusior ad
proximum charitas, maior vitæ religiositas, amplior maiorum
honestas, pax Christi quæ omnem exuperat sensum integrior,
omnis discordia Christianis a finibus relegator, quo tran-
quillam quietamque vitam ageremus in omni pietate & casti-
tate. Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore no-
stro deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & sanctarum
scripturarum eruditione ad agnitionem veritatis peruenire.

¶ His nostro libello finem ponimus, quo pro canonicis
scripturis dinoscendis, quilibet vti poterit securius, certo cer-
tius agnoscens, quod extra has est, quas iam præscripsimus ca-
nonicas, inter apocrypha esse ponendum, Nullam autem illa-
rum, quas

rum, quas maiorum nostrorum iudicio accepimus canonicas aliquis ob quorumcumq; blateramenta extra canonicas reijciat. Nam sicut fidem patribus habemus in scripturarum decernenda veritate, ita par est & sanctioni in decernendis canonicis scripturis per eos tradite, presertim ubi omnes consentiunt, pariter exhibeamus. Etenim si quisque nostrum suum iudicium & proprium spiritum sequatur, tot haud dubie Canonici erunt libri, totque e canone reijcientur quot fuerint capita, & pro fidei veritate solidum relinquetur nihil. Quocirca maiorum diffinitionibus standum, quemadmodum Paulus noster manifeste docet, precipiens ecclesijs custodire precepta apostolorum ac seniorum, & dogmata quae erant decreta ab apostolis & senioribus, ne peregrinis seducerentur mendacijs, a veritate & salute.

Acto. 15.
& 16.

Quod si mouearis, cur inter reliquas canonicas scripturas, libros Esdrae tertium & quartum (etiam corpori biblię insertos) non nominauerim, in prompto responsio est, quod illos licet multa vera contineant, ab ecclesia tamen vel ad fidei probationem seu morum instructionem, aut ad publicam lectionem, nusquam compererim receptos, sed apud Hebraeos & Graecos & Latinos, tanquam apocryphos & somniculosos ex sancto Hiero. didicerim habendos. Vale Reuerende pater, multis mihi noib⁹ charis. & hunc meum laborem boni consule, auibusque iubeas prodire felicibus. Ex Confluentia prima Aug. M. D. XXVII.

DE SANCTORVM INVOCATIONE.

Sanctorum denique cum Christo in caelesti gloria congregantium iuocatio, non solum apud multos dubitabilis, sed a scripturarijs prorsus abominabilis & Christianę fidei ac dei verbo pugnans videbatur, qui quam toto errēt coelo quam longe sint, ab ipsa veritate, quam vili etiam ac fragili quam tenui & infirmo, imo quam ruinoso nitantur fundamento, septem catholicis paradoxis, id est, egregijs ac

FRONTIVM LVTHERANORVM.

Gen. i.
Psal. ijo.

gñs ac insignibus Christianissimis sententijs, adiectis suorum quorum specie hallucinantur paralogismorum dissolutionibus, palam faciemus, vt quotquot diebus Sanctus sanctorum deus omnipotens, vniuersum mundum e tenebris vanitatis, imo ex nihilo produxit, totidem paradoxis, sanctorum suorum, imo eius q̄ in sanctis colitur, gloria e tenebris peruerlissimorum errorum schismaticorum, atque ex vanissimarum suarum captiuncularum nihilo fortiter vindicetur, pariter & eruatur, vt vel sic tandem ecclesiæ fides & ritus circa sanctorum inuocationem seruatus hactenus, nec religioni nostræ, neque pietati, neque dei verbo pugnare manifestarium omnibus fiat. |

AN SANCTORVM INVOCATIO

hactenus inter fideles religiose seruata, ideo non debeat admitti vel conseruari in ecclesia, quia claris & expressis verbis aut exemplis (vt plerique friuole iactitant) haud docetur in scriptura.

¶ Obscurum hoc problema, septē catholicis paradoxis dissoluendum promissimus, horum primum esto.

PRIMUM CATHOLICVM PARADOXVM

¶ Non omnia in ecclesia vel admittenda vel seruanda, Canonicis scripturis verbotenus sunt expressa.

PROBATIO,

Col. i.

Mar. i.
Ioan. i2

Ioanis. i5.

¶ Neminem adeo obesi ptuamus ingenij Gratiose D. P. q̄ fidei et charitati, credendis videlicet & agendis, primum inter admittenda perpetuoque in ecclesia catholica seruanda, non tribuat locū. Hæc em̄ duo caput ecclesiæ Christi oibus, & in omni tempe, cū primis ad salutem necessaria docuit, De fide sic inquit: Pœnite mini & credite euangelio: Qui non crediderit, condemnabitur. De charitate vero: Qui non diligit, habet qui iudicet eum, Sermo meus quem ego locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die, hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes & arefcet, & colligent, & in ignem mittent, & ardet.

CAPUT VI

det. Quis autem in Christo manere putandus est, nisi qui in eius fide & charitate perseuerauerit: Enimuero sic beatus Ioannes habet. Si quod audistis ab initio in vobis permanferit, & vos in filio & patre manebitis, nam qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. Propter hoc sanctus Paulus de fide scribit: Absque fide impossibile est placere deo, De charitate: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitate autem non habuero, nihil sum. Et alius discipulus, rursum. Omnis qui non permanet in doctrina Christi, deum non habet, Qui non diligit, manet in morte.

¶ Inter admittenda igitur ac in ecclesia seruanda, fides & charitas credenda & agenda, primum sibi merito vendicant locum, sine quibus nemini vnquam potuit contingere salus. Inde nulla tenus audiendos arbitramur, qui totam fidelium salutem in solam reñciunt fidem, quam adeo ad salutem sufficere, contra clarissimas CHRISTI & apostolorum scripturas perfricta fronte docent, vt etiã nullã prorsus operam habendam esse, vel curam, vel rationem perfidis vocibus asserat: Sola (inquiunt) fides saluandos saluat, sola damnandos infidelitas damnat, At quam apertissimis hic error scripturis pugnet paucis ostendemus. In Veteri legimus, primos parentes non propter infidelitatem, sed propter inobedientiam damnatos, Cain non propter infidelitatem, sed fratricidium iudicatus, vniuersus orbis, non quia discrediderat, sed quia omnem suam viam corruperat, penitus deletur, Dathan Abyron ac Chore cum suis percutiuntur, non propter infidelitatem, sed superositate contemptũ & rebellionem, Flagellatur toties filij Israel, non ob discredulitatem, sed ingratitude, sed contradictionẽ, sed diuine præceptorũ transgressionẽ, atque illicitam murmurationem, Et Dauid: Perdes, inquit, omnes, non solum infideles, sed omnes qui loquuntur mendacium, Cũ Hypopocritis mali serui partẽ Christus ponit, non quia deo non crediderat, sed quia conseruos suos percusserat & cum ebriosis manducauerat ac biberat, Peccatorum indulgentiam non dimittentib⁹ debita proximis negat, non propter

O illorum

i. Ioan. 2

i. Ioanis. 4
Hebre. 11.

i. Cor. 13.

Ioã. 2.

i. Ioan. 2

Gen. 3.

Gen. 4.
Gen. 7.

Num. 16

Psal. 6.
Math. 24

Math 6.

Math. 7.
6. & 15.
Math. 18.

I. Cor. 6.
Eph. 5.
Gal. 5.

Sola fides
ad salutē
nō sufficit

illorum incredulitatem, sed inuidiam vt immisericordem iniuriarum retentionem, Perditionem comminatur impoenitentibus, non propter incredulitatem, sed impoenitentiam, Introitum regni cœlorum haud regeneratis pernegat, non quia non crediderant, sed quia regenerationis sacramentum, aut contempserint, aut nullatenus acceperint. In omnium denique generali resurrectione sedens pro tribunali plerosque damnabit, non quoda fide per infidelitatem exciderint, sed quia sub fide fuerint operarij iniquitatis, misericordiæque neglexerint opera, Ecclesiæ scandala inferentibus, perditionem minatur, non ob infidelitatem, sed pusillorum credentium ruinam. Paulus etiam: Nolite, inquit, errare, neque fornicarij, neque idolis seruietes; neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum dei possidebunt, Hic apostolus nec memoriã infidelitatis habet, sed in vniuersum cunctos fornicarios, ebriosos, auaros &c. dei regno proscribit, Deficiet me tempus, si vniuersam nostro proposito adduxero scripturam, Semel accipe, & in summa intellige, Decretum est statutum est, sic est perpetua lege diuinitus sancitam, Qui non crediderit condemnabitur, Qui non diligit manet in morte, Non ergo sola fides aut credenda sufficiunt ad salutem, sed & charitas, & charitatis opera fidelibus pariter adiiciantur necessum est, propter quod prima quæ in ecclesia catholica, vel admittenda vel seruanda dinoscuntur, fides & charitas, hoc est, credenda & agenda sunt.

¶ At nec omnia necessario credenda nec agenda quæque, canonicis scripturis expressa leguntur, id quod primo de credendis palam facimus, Tres esse numero distinctas in indiuisibilissima vna deitate personas, nemo dubitat creditu necessarium, hoc tamen nulla expressa legitur scriptura, Et quibus obsecro, quiuis etiam in lege pariter & euāgelio peritissimus, vnquam claris & expressis scripturis probabit, patrem ingeni-
tum.

tum, filium homouision patri, Spiritum sanctum a patre procedere & filio, CHRISTVM vnā in duabus naturis subsistere hypostasim, rationalem animam illum cum carne assumpsisse, in illo duas esse voluntates, in triduo mortis illum non fuisse hominem, Ipsum in eucharistiæ sacramento præsentem substantialiter secundum seipsum, solam panis speciem laicis sufficere ad salutem, Confessionem sacramentalem hætenus in ecclesia consuetam (quam necessitatis articulus non excludit) esse post baptismum peccatoribus ad salutem necessariam. MARIAM CHRISTI matrem theotocon, perpetuam que mansisse virginem, Sanctos apostolos & martyres hac vita defunctos, ammodo in cœlis Christo conregnare, Papam esse verum & immediatum in terris Christi vicarium, Indulgentias valere, purgatorium esse, & id genus alia, Porro fidelibus hæc necesse esse credenda ex eo probamus, quod ecclesiæ (quæ talia nobis credenda proponit) sensum & doctrinam, quilibet fidelis pro infallibili credendorum regula habere tenetur, Alioqui non crederet ecclesiam sanctam, Non enim potest illius sanctitas stare sine rectitudine doctrinæ fidei in ipsa, de quo supra plura scripsimus. Non ergo omnia fidelibus necessario credenda, nudis verbis in sacra scriptura exprimuntur.

¶ Agedum, ostendamus idem & de agendis, An non inter agenda in ecclesia admittendæ sunt firmissime que, modo diu credamus Paulo, seruandæ traditiones apostolicæ, cuiusmodi sunt, Exorcismi, benedictiones ecclesiasticæ, paruulorum baptismus, Crucis consignatio, versus orientem adoratio, defunctorum fidelium in tremendis miseris commemoratio, ecclesiæ consecratio, altarium erectio, sacrarum imaginum vsus, & cætera similia quæ nullis expressis scripturis docentur, Nec par uam auctoritatem beatus apostolus ecclesiasticis consuetudinibus tribuit, quas etiã irrefragabiliter seruari cœsuit, quæ tamen ppaucas scripturas commemorat, Quis igitur non videt

2. Thes. 2.

Acto. 15. 16

i. Cor. ii.

in scri-

O ij

FRENVM LVTHERANORVM.

Philip. 4.

Ioan. i4.

Mat. i8.

Acto. i5.
1. Tl. 3.

Ioan. 5.

in scripturis nullatenus omnia expressa, quæ per ecclesiam admittenda iudicantur? Nonne sanctus apostolus admittenda docet in ecclesia pariter & seruanda, quæcunque vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ. At quæ nam scriptura nobis exprimit omnia vera, cuncta pudica, vniuersa iusta, quælibet sancta, singula amabilia, quæcunque bonæ famæ? Non sunt igitur in scripturis expressa cuncta seruanda, Alio qui vnde tot in ecclesiam irrepsissent hæreses, vnda tot prodissent schismata? In foribus enim nemo delinquit, nec opus iam esset sanctum in ecclesia perpetuo residere spiritum, vt eam in necessarijs ad salutem instrueret. Nam quæ necessitas esset eius informationis, si sufficienter per expressas scripturas in omnibus erudiretur ecclesia? Quid opus esset alio doctore, perpetuo illam erudiente? At dominus Christus ecclesiæ sanctum promisit paracletum, vt in ea maneret in æternum, inter que subortas variarum hæresum tempestates, quæ fluctuantem eam redderent, de omni veritate, etiam scripturis haud expressa, semper faceret certiores. Itaque manifestissimum arbitramur, non omnia verbotenus esse in scripturis expressa quæ in ecclesia sunt fideliter admittenda, & integraliter seruanda, nisi contra Christum ac scripturam fateamur, sacrorum vniuersalium conciliorum religiosa decreta & diffinita prorsus inania, catholicamque ecclesiam, contra sanctum Paulum, erroribus atque hæresibus nunquam non maculatam, aut certe cum rethorianis hæreticis, cunctos præteritos hæreticos, verum perpetuo docuisse credamus.

¶ Hinc clare consequitur, extra scripturæ expressa verba esse necessaria pleraque in ecclesia admittenda & seruanda, hoc qui negauerit, infideles semetipsum produnt perfidisque Iudeis pari cecitate percussis similes, quos vtrosque dominus Christus vno verbo percutit & exhibilat dicens: Scrutamini scripturas, Quid hac diffinitione clarius, quid elegantius, quid denique validius contra perfidos nostros schismaticos.

CAPOT VI.

ticos dici potuit, non ad nudas scripturas, non ad ieiunam scri-
 pturarum lectionem, non ad mortuam solam literam, non ad ver-
 borum duntaxat figuras, sed ad intima, ad medullam, ad scruti-
 nium demisit scripturarum; Scrutamini scripturas inquit, ga-
 ille testimonium perhibent de me. Quasi diceret, haud recte quæ-
 ritis, sola scripturarum superficie contenti, penitus introspecti-
 endæ sunt scripturæ, intimius penetrandæ, exactius scrutandæ.
 Harum etenim humili scrutinio reuelabitur quod credendum
 seruandumque æstimabitis. Non in sola scripturarum cortice con-
 quiruntur vel explanantur omnia, ecclesiæ necessario credenda
 & seruanda, imo plura, cum literæ elucidatione, tum spiritus
 sub litera latitantis suggestionem, pro temporum varietate ac he-
 resum insurgentium qualitate, traduntur, quæ literularum fi-
 guris nequaquam exprimuntur. Propter hoc diuus Hierony-
 mus ait. Marcion & Basilides & cæteræ hæreticorum pestes
 non habent dei euangelium, quia non habent spiritum sanctum si-
 ne quo humanum euangelium non docetur. Nec putem in verbis scri-
 pturarum esse euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla, non
 in sermonum folijs, sed in radice rationis. Iudaizant igitur qui
 extra scripturæ verba, nihil in ecclesia admittunt, a quibus haud
 longe sunt, qui curiosissima sollicitatione non cessant, insultanter
 opposcentes interrogare. Vbi nam hoc, aut illud, ab vniuersali
 ecclesia receptissimum, scriptum est; puta sub vna specie popu-
 lum communicare, certis diebus a carnibus abstinere, per qua-
 dragessimam ieiunium seruare, & similia. Omnes tales dominus
 Christus Iudæis comparans, non ad scripturas, sed ad scriptu-
 rarum remittit scrutinium, respondens illis pro ecclesia sicut
 olim Iudæis. Scrutamini scripturas, id quod si fecerint, indu-
 bie sese debitores inuenient, ad credendum & seruandum,
 non solum quæ litera scripturarum foris tradit, imo etiam ea
 quæ ab vniuersali ecclesia siue credenda siue agenda agnoue-
 rint diffinita,

Mar. 13:

SECUNDVM CATHOLICVM PA-
 radoxum.

¶ Inuo-

FR ENVM LV THER ANOR VM.

INuocationem sanctorum Christo iam foeliciter conregnatum in caelis, non oportuit scripturam expressis docere verbis.

PROBATIO.

PRæsenti instituti, Reuerend. D. P. non est probare sanctos, in domino quiescentes, Christo iam in caelis conuiuere ac conregnare, nimirum, quod hoc ipsum in alijs nostris scripturis antea palam fecerimus. At ne & istud tuæ, D. ex scripturis videatur improbabile, aut ex eo nostra reddatur magis dubia, pauculis hoc ipsum scripturis ammodo reddimus manifestum. Qui vicerit, ait veritas, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Porro sanctos iam gloriose euicisse, putamus inficiabitur nemo, de quibus scriptum est. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Datum est ergo eis sedere cum Christo, non qualitercunque, sed quemadmodum ipse cum patre sedet in throno eius. At nemo negat illud in Christo iam impletum, & nullatenus dilatum. Igitur nec in sanctis eius dilatum, sed impletum esse oportet.

Apoça. 3

Hebre. ii

Luc. 22

Alioqui, datum eis non esset sic cum Christo sedere, sicut cum patre Christus sedet in throno eius. Ad hoc valet quod dominus ait. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Porro ne quis dubitaret, quando nam istud sanctis contingere posset, iam ante præmisit. Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis quod percinet se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Sanctis ergo tunc obueniet in caelis quiescere, cum venerit dominus. Hoc autem quando sit, nisi in mortis hora? Tunc enim veniens dominus se præcingit & facit illos discumbere super mensam suam. Sed ubi putamus locorum? In regno (inquit) meo. Sancti ergo post huius vitæ cursum, in caelestibus regnis brauium mox accipiunt, ubi discumbentes edunt & bibunt, super mensa eis a domino Christo parata. His beatissimi Pauli testimonium, haud deest. Dum sumus, inquit, in hoc corpore,

Lucæ. 12.

Luc. 12.
2. Cor. 5.

pore peregrinamur a domino. Audemus autem & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad dominum. Quid his verbis clarius dici potuit? Dū sumus, ait, in corpore, peregrinamur a domino. Quasi dicat, hoc est quod incolatum istum quotidie deploro, quia in corpore hoc esse mortali, pegrinos nos & longe a deo efficit. Quid ergo beatissime apostole, si a corpore isto fuerimus absoluti? Præsentes, inquit, ad dominum constituimur, præsentes tunc in caelis esse ad dominum, audemus potestari. Certo igitur certius est sanctos a corpore peregrinos factos, iam in caelis præsentes esse apud dominum. Nec enim vlla admittit pietas, dominum Christum beatissimæ suæ matri semper virgini, reliqueque dilectissimis sanctis suis crudeliter denegasse, quod iniquo olim latroni misericorditer indulgit in cruce. Nam huic petenti & dicenti. Memento mei domine dum veneris in regnum tuum, mox responsum accepit. Hodie mecum eris in paradiso: Quod si Christus omnium iustus iudex dicit. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua, malis autem hinc migrantibus, peccatorum stipendia indilate, absque omni controuersia, reddit, nimirum damnationem, cur suis electis hinc transeuntibus, meritorum premia, regna videlicet promissa caelestia non statim redderet? Qui summatis laboribus, & huius exilij cursibus, post nouissimam horam operarios statim vocari iubet, & reddi mercedem illis. Cum, inquit, sero factum esset, dixit dominus vineæ procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem. Quando factum est sero, non solum vocantur operarii, sed & merces mox exolui iubetur. Redde, ait, mercedem illis. Non differ aliquantulum, moretur ad tempus, illorum apud te merces, sed redde in præsenti, absque dilatione, sine mora. Alioqui, quomodo essent futuri nouissimi, primi, & primi nouissimi, si vniuersorum sanctorum merces dilata, pariter omnibus redderetur? Oportet ergo aut CHRISTI euangelium non esse verum, aut sanctos qui in domino mortui sunt, iam accepisse regni caelestis mercedem, nisi dominum
 sue

Luc. 23

Apoc. 22

Matth. 24
Luc. 16

Matth. 20

FR ENVM LV THER ANO RV M.

Leuit. 19
Apo. 7
Apoca. 3
Esaia. 7
Iohann. 5
2. Petr. 1.
Act. 4. 10
Iohann. 16

suæ ipsius legis præuaricatorem fecerimus. Ait enim: Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsq; mane. Qui ergo non vult apud homines operariorum inorari mercedem, qui fiet vt non statim & ipse suis fidelissimis operarijs exolueret? Hinc beatus Iohannes dominum huius suæ legis obseruantissimum testatur vbi ait. Post hæc vibi turbam magnã quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum. En quibus dominus Christus supra promiserat in throno secum sessurus, hos diuus euangelista, beatose ante thronum vidisse ingenuè testatur. At nos hæc claris probata scripturis missa facientes, nostræ firmemus institutũ. Cum præcipua scripturæ ratio sit vt incognita naturaliter, ad salutem tamen cognitu necessaria, nobis per scripturam innotescant. Hæc etenim quia naturaliter hominis cognitionem fugiunt, nec ei nisi per diuinam reuelationem (quam per scripturas accipit) innotescunt, illa sacram scripturam expressis oportuit docere verbis, quo per se primo ad omnium salutem ordinata, pro omni tempore omnibus necessario credenda erant, quemadmodum & sancti apostoli fidem Christi prædicantes, teste venerando Origene, de quibusdam quidem quæcunq; necessaria putauerunt omnibus credentibus, etiam his qui pigriores ergainquisitionem diuinæ scientiæ videbantur, manifestissime tradiderunt. Hortum autem de albo non est sanctorum inuocatio. Alioqui falso testaretur scriptura, non esse sub cælo datum aliud a nomine Iesu, nomen, hominibus in quo saluos eos fieri oporteret. Etsi enim sanctorum inuocatio, extra nomen domini Iesu nequaquam fiat, id quod infra monstrabimus, non est tamen de illorum numero, si ne quorum fide, nulli vnquam salus contigit. Quamobrem illam haud oportuit scripturã claris & expressis proponere verbis, præsertim, quod Christus ecclesiæ caput, omnem veritatem christianæ pietati conducibilem, nullatenus docturus erat ecclesiam per solas euidentes nudasq; scripturas, sed & spiritu sancto, de quo pronuntiauit. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Clarificat filius patrem, cum ea

quæ

quæ per prophetas locutus est pater, vera fuisse declarat. Clarificat & filium spiritus, tum quando ad filij doctrinam populo fideli communicandam, secretis ecclesiam inspirationibus illustrat, tum quando veritatem quamlibet catholicam fidelibus conducentem, licet expressis scripturis minime patentem, orthodoxorum patrum eruditionibus ac interpretationibus luculentius apertiusque annunciat, ne in rebus vehementer ambiguus, ecclesia perpetuo nutet ac fluctuet.

¶ At dum hæc scribo, quosdam submissitates audio. Si sanctorum inuocatio a deo non est necessaria, ut etiamnum illam ne utiquam credi oporteat, quid ergo tot, tantæque de ea mouentur in ecclesia tragœdiæ, ut qui negauerit illam, omnino sicut ethnicus & anathema maranatha habeatur. Respondemus: Sanctorum inuocationem non esse fidelibus necessariam, prorsus inficias imus, nec hoc docuimus, imo fatemur ingenue eam apud prime necessariam, id est, plurimum utilem, ac fidelium salutis haud parum conducibilem: non tamen asserimus eam, de illorum numero, quæ omni tempore, omnibus necessario credenda fuere. Alioqui absque sanctorum inuocatione & eius fide, nemini unquam potuisset contingere vel hodie contingere salus, id quod omnino falsum est, licet aliquos illorum inuocatione operari habere, nequaquam diffiteamur: quod beatus Ambrosius his verbis testatur: Videtis quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, quæ pro se impetret. Adhibeat ergo ad medicum alios precatores: Aegri enim nisi ad aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt, infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem, debile non potest explicari vestigium. Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. Martyres obsecrandi sunt, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis orare nostris, qui proprio sanguine si qua habuerunt peccata lauerunt, &cæte. Et beatus Augustinus. Ad protegendam gratiam diuinitus datam, ad hanc non expellendam, dominus addidit angelos, & omnes spiritus be-

P tos

PRENV M LV THER ANOR V M.

Psal. 31
Matt. 18.
 tos, addidit quoque omnes in æterna vita collocatos, addidit & in carne viuos & totam sanctam ecclesiam omnibus in suo bono succurrentem. Et rursus in lib. xxi. de ciuitate dei cap. ultimo, ponit aliqua delicta, quæ ad suam purgationem ultra omnia sic viuentis merita a deo requirunt sanctorum intercessionem, vt indulgentiam absque illorum patrociniò nequaquam mereantur. Et forsàn de huiusmodi culpa Psalmista ait. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, ì tempore opportuno. Est ergo sanctorum inuocatio ecclesiæ necessaria, & ideo in ecclesia magnifice commendata, a cuius sententia quicumque volens desciscit iuste anathema iudicatur. ¶ Non autem prorsus idem est, sanctorum inuocationem sic non credere necessariam quasi non possit aut, id quod catholici asserunt, nolit deus, absque illa quenquam saluare: quemadmodum fidem, gratiam, ac charitatem necessaria arbitramur, & eam omnino non necessariam, imo superuacua, ac inutilem credere, id quod hæretici profitentur, in hoc a catholicis ac veritate, imo & ipsa pietate christiana omnino dissentientes, idcirco merito tanquã anathema maranatha habentur.

Act. 15
1. Tim. 1.
 ¶ Porro qui sanctorum inuocationem ideo non recipiunt, quod eam in scripturis expressam nequaquam legunt, in eo hallucinantur, quod omnium in ecclesia admittendorum, eandem arbitrantur necessitatem, id quod non esse, & ex superioribus ostendimus, & exemplo apostolici decreti, quod a principio nascentis ecclesiæ de quorundam cibariorum abstinentia apostoli statuerunt, probamus. Visum est (inquiunt) spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, &c. Ecce manifeste asseritur necessaria quorundam cibariorum abstinentia. At quam non fuerit simpliciter ac pro omni post futuro tempore fidelibus necessaria, eiusdem decreti retractatio per apostolum Paulum, spiritus sancti autoritate facta declarat vbi ait. Omnis creatura dei bona est, & nihil reñciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.

CAP V T VI

rur. Sanctificatur enim per verbum dei & orationem. Non ergo omnium quæ in ecclesia recipiuntur, eadem est necessitas, pro eo quod quædam sic admittuntur, vt perpetuo inuariata, omnibus omni tempore sint ad salutem necessaria, sicut est fides, gratia, charitas, spes, & huiusmodi, vel quæ scripturam habent expressam. Sunt & quæ pro fidelium ac temporum ratione & varietate statuuntur necessaria, non tamen sic, quod absq; illis non possit esse salus, sed vel propter reuerentiam & honestatem, vel scandalorum seu etiam periculorum vitationem, vel propter ordinem & vnitatem in ecclesia seruandam, aut aliam legitimam causam. Talia vero immutabilia haud sunt, nec aliquando expressam scripturam, sed ecclesiam, spiritu veritatis gubernatam, pro sui autoritate habent, huiusmodi sunt, iam apostolicum citatum decretum, ritus confessionis, modus communionis, festorū celebritas, vniuersalia ieiunia, & similia. Sunt etiam quæ licet non adeo clare in scripturis exprimantur, fundantur tamen, aut ex illis recte inferuntur, & talia eatenus necessaria sunt, quatenus declarantur, vel in scripturis fundata, vel ex illis dependentia, vel ad salutem seu etiam rectam fidem pertinentia. Huiusmodi sunt, non reiteratio baptismatis, Confessio sacramentalis & similia, in quorum albo sanctorum quoque numeratur inuocatio, id quod sequentibus paradoxis manifestum fiet, interim vnde sumus digressi reuertamur.

¶ Plura sunt quæ spiritus sanctus scripturarum velamine, recte latere voluit, quæ litera haud explicare oportuit, ne vel sanctum daretur canibus, vel ante porcos mitterentur margaritæ pedibus illorum calcandæ, fieretque tam cœlestium sacramentorum margaritis iniuria, quam nobis vitæ periculū siue mortis occasio, ipsa nostra indiscretio. Eas siquidem ob causas, talem condidit scripturam spiritus ille sacerque & ab indignis cœlestia mysteria celaret, & ab omnibus non facile intelligeretur: quod fieri nequaquam potuisset, si cuncta reuelanda, nudo sermone descripsisset. Porro quanta diuinæ

P n scripturæ

FRENUM LVTHERANORVM.

Scripturæ facta fuisset iniuriâ, quanta si delibus præstita salutis impedimenta, si sanctorum inuocationem euidentibus scripturis conspexissent, sequens monstrabit paradoxum, interim his ostensum sit, illam expressis scripturis, nullatenus oportuisse subindicari.

¶ TERTIVM CATHOLICVM PARADOXVM.

SAnctorum inuocationem non debuit aperte in scripturis repone-
ni a principio.

PROBATIO.

Roma. 15
2. Pet. 1
Deut. 27
Leu. 19

Lucæ. 24.
Iohan. 5

Spiritus sancti prouidentia taliter ordinari deuit scripturam, sicut scripturæ finis per scripturam minime impediretur, & omne, quoad id fieri posset, pusillorum tolleretur, non poneretur scandalum, cum illam ad fidelium consolationem ac ædificationem, non ad destructionem dederit, maledictumque decernat in lege, quod cæcum (ponens ostendiculum) errare facit. Sanctorum autem inuocatio, si scripturis a principio plane fuisset inserta, multis tam conuertendis ad fidem, quam conuersis, scandalum excitasset, finem quoque scripturæ, qui est homines ad Christum agnoscendum, ipsumque solum tanquam verum deum inuocandum ac colendum inducere, haud parum impediuisset. Etenim cum infideles conuertendi vidissent aut audiuisent, aut ipsa scripturarum lectione probassent, non solum dominum Christum pro seruatore inuocandum, imo & alios sanctos pro quauis salute vel necessitate implorandos, facile unius seruatoris fidem risissent, qui scripturis expressis ad plures mitterentur, nec paruum de Christi diuinitate, quasi non potentis omnibus auxiliari subdubitationem accepissent, qui creaturas quoque edocti fuissent pro suis necessitatibus implorare, neque inter fidem ac infidelitatem agnouissent discrimen, qui scripturis non solum ad deum, sed quemlibet sanctum agnoscendum inuocandumque prouocati fuissent. Quis illis obsecro unquam facile persuasisset, dominum Christum solum verum esse seruatorem mundi, & in eius solo nomine salutem omnibus dandam, quod ad sanctorum patrocinia pariter imploranda perpetuo fuissent.

fuiſſent remiſſi? Eiuſdem erroris cauſa fidelibus quoq; nonnullis ab initio conuerſis veriſimiliter accidiffet. Nam inter illos plures erant imperfecti, rudes, ſimplices valde, & nouiter vel a Iudaismo, ad idololatriam alioqui proni, vel a gentilitate in qua homines etiam ſceleratiſſimi pro dijs colebantur ac inuocabantur, conuerſi, qui inter inuocationem qua deum inuocamus, vt eam qua ſanctorum patrocinia imploramus, haudquaquam facile diſcreuiſſent. Ex quo tandem dominum Chriſtũ non ſufficientem ſeruatorem, non omnipotentem adiutorem, non perfectum ſaluatorem, putaffent. Sed nec deuiſſent, qui ſanctorum inuocationem, non minus quam Chriſti fidem & paſſionem, omnibus omnino de ſalutis neceſſitate credidiffent id quod & hodiernum in eccleſia ſchiſma teſtatur. Si enim plures chriſtiani moderni, perfecte olim in fide inſtructi, idcirco a communi fide eccleſiæ deſciſcunt, quod ſanctorum inuocationem eccleſia admittit, quam idololatriam putant, ac Chriſti dignitati iniuriam, quomodo imperfectiores, & quibus in fide adhuc lacte opus erat, a fide recta non ſimiliter recidiffent, & eandem hæreſim non incidiffent?

¶ Ad hæc igitur atq; ſimilia cauenda, non debuit ſanctiſpiritus prouidentia, ſanctorum inuocatio ſcripturis a principio plane inferi.

¶ Nec aliquem moueat, quod hodie ſanctorum inuocatio fidelibus, absq; talibus periculis proponitur. Non eſt enim par ratio præſentis temporis, & primæ naſcentis eccleſiæ. Moderni ſiquidem fideles, cum ab incunabilis in fide ſufficientiſſime inſtructi, & dominum Chriſtum ſolum, verum agnoſcere adorareq; deum, illius etiam ſolum inuocare nomen atque ſanctorum implorationem, eius inuocationi haud obſiſtere plene edocti ſint. Veriſimile non eſt apud eos communiter talia contingere poſſe, qualia ab olim apud eos qui vel ab idolorum cultura, vel Iudaismo, nouiter ad Chriſtum conuertebantur, nullum inter domini & ſanctorum inuocationem agnoſcentes diſcrimen, qui cum ad Chriſtum, non ad ſanctorum quemuis

P in addu-

FRENUM LVTHERANORVM.

adducendi, & nomen domini, non cuiusuis sancti inuocare docēdi erant, nullatenus decebat CHRISTI nomine neglecto, sanctorum suggerere inuocationem, aut illam inuocationi nominis domini, i vulgi auribus parificare, id quod omnino factum fuisset, si sanctorum inuocatio parem obtinuisset in scripturis expressionem. Nec prætereundum, quod in fide perfectiores, tam ardentis tunc erant charitatis, vt cæterorum sanctorum, cum essent ipsi sanctissimi, patrocini non solum non haberent opus, sed etiamnum post futuris suis patrocinatori erant meritis, quam ob rem, non oportuit ad illos de sanctorum inuocatione sermonem habere, Nobis vero in quibus et charitas refriguit, & domini timor euauit, quibus & propria delunt, & aliena merita vix sufficiunt, qui & a primis ecclesiæ sanctis, plus quã cælum a terra distamus, eorum ratio habenda est & potissima cura.

Obiectio.

Solutio,

Mat 15

¶ Non obstat voluntarium modernorum schismaticorum scandalum, & impia a fide CHRISTI discessio, Dicitur enim illis, quod illorum similibus, aliquando respondit dominus, Omnis plantatio quam non plantauit pater cælestis eradicabitur; Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

Acto. 9.

¶ Quod si quis interroget, an apostoli populū primo Christianum non potuerint sufficienter de differentia inuocationis nominis domini, ac sanctorum informare. ¶ Respondemus, Apostolos utique potuisse, sed non oportuisse, nec decuisse ob causas prædictas. Is enim primo cordibus fidelium inducendus erat, a quo fideles sancti afficerentur, & sancti facti reliquis fidelibus aliquando patrocinaerentur, vt locum haberet quod scribitur; Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

QVARTVM CATHOLICVM

Paradoxum.

¶ Quilibet fidelis his quæ per vniuersalem ecclesiam credenda

denda vel seruanda diffiniuntur, non minus fidem dare tenetur, quam quæ in sacris literis expressius leguntur.

PROBATIO.

¶ Quia in alijs libris per nos emissis plura de isto inseruimus, paucissimis idem statuere decreuimus, Absque dubio quiuis fidelis fidem dare, parereque spiritui sancto tenetur, secundum illud: Nolite contristare spiritum dei sanctum, videlicet, aut per infidelitatem, aut per inobedientiam: Nam illi per maxime obedire oportet, Hinc rebelles Iudæi a Beato Stephano duræ ceruicis esse, ac inconcisorum cordium & aurium grauitè arguuntur, qui semp vna cum suis patribus (teste quoque Moyse) spiritui sancto restiterint. At sacer ille spiritus haud minus nobis per ecclesiam, quam per scripturas loquitur, id quod ex eo colligere debemus, quod in ea quæ per ecclesiam vniuersaliter vel credenda vel seruanda decernuntur, non minus quam ipsæ scripturæ spiritui sancto tribuuntur. Quoniam igitur idem spiritus est qui & in ecclesia & in scripturis loquitur, nulli dubium esse potest, quin ea quæ per ecclesiam vniuersaliter credenda seruandaque spiritus ille sacer decernit, tantæ sint fidei, quantæ sunt quæ per scripturas loquens fidelibus proponit, præsertim cum CHRISTVS iam olim pollicitus sit, illum ecclesiæ perpetuo fore præsentem.

¶ Eam ob causam fideles suos, dominus CHRISTVS non tam ad scripturas, quam ad ecclesiam remittit, quam etiam haud minus audiendam sub anathematis poena præcipit dicēs: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, Quid autem aliud est, sicut Ethnicum & Publicanum esse, quam ab ecclesia, quæ est corpus eius, esse præcisum? At qui a corpore CHRISTI præcisus est, non potest eius spiritum habere, Qui vero illius spiritum non habet, nec ab eo viuificatur, neque eius est. Non potest ergo Christi esse qui ecclesiam non audit, Hinc beatissimus martyr Cyprianus ait,

Ephe. 4.

Acto. 4.

Actu. 7.

Deu. 9.

Actu. 15.

Ioan. 16.

Math. 7. 18.

Ioan. 16.

Roma. 16.

1. Cor. 3.

ait,

FRENUM LVTHERANORVM.

Nota,
i. Thef. 4.
4. Thef. 3.
i. Cor. 5.
i. Ioan. 2.

ait, non pertinet ad Christi premia, qui relinquit ecclesiã Chri-
 Alienus est, prophanus est, hostis est, habere iam non potest
 deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem, cum deo ma-
 nere non potest, qui esse in ecclesia dei viuentis noluerit, quam
 qui spernit, non hominem, sed deum spernit, qui etiam dedit
 spiritum suum sanctum in ecclesia, Hinc ab apostolo grauissi-
 ma percutitur censura, qui huiusmodi est. Dicit enim: Si quis
 non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non
 commisceamini cum illo vt confundatur. Quid est non com-
 misceamini cum illo, quam anathema sit talis? Nam sic præmi-
 sit: Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini no-
 stri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante
 inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a
 nobis, Et rursus, Scripsi vobis cum huiusmodi non commisce-
 ri, nec cibum sumere. Subscribit his beatus Ioannes dicens: Si
 qs venit ad vos, & hanc doctrinam videlicet Christi & eccle-
 siæ suæ non affert, nolite eum recipere in domum, nec aue ei
 dixeritis, Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius
 malignis, Ecce prædixi vobis vt in die domini non confun-
 damini.

Ioan. 15.

¶ Deum immortalem, quam longe sunt ab his apostolicis p-
 ceptis, reges plurimi, principes & potestates multi, qui schis-
 maticos & hæreticos quosuis, ecclesiæ doctrinam non solum
 non asserentes, imo etiam damnantes, non tantum ad se recipi-
 unt, sed per mare, per terras, perq; mille discrimina quærunt,
 sequuntur magnificis muneribus, a diuorum templis ac e pau-
 perum faucibus direptis, conducunt, vrgent ad domos, & in do-
 mesticor; album conscribunt, adeoque perfidis illis commif-
 centur, vt quasi anathema reliquos habeant vniuersos fideles,
 At expaueant interim qui sunt eiusmodi, expendantque quan-
 ta sit hæc culpa, pro qua (apostoli sententia) illis futura prædici-
 tur in die domini, corã omnibus angelis domini, confusio per-
 petua, etiam si eã euaserint, quæ hac in vita illos manet. Non
 potest enim non verum esse quod veritas ait: Si quis in me non
 manserit, mittetur foras sicut palme & arefcet, & colligent
 eum,

eum, & in ignem mittent & ardet. Porro qui non manet in ecclesia Christi, absque dubio in Christo non manet, cum vnus sit vtriusque spiritus, & vnum ex vtrisque conflatum sit corpus. Non ergo minus audienda est ecclesia, quam Christus ipse in scriptura. Ad hæc, fides deo tanquam articulorum fidei reuelatore nititur. At inter articulos fidei continetur etiam vnus ecclesiæ catholicæ sanctitas. Tenentur itaque fideles ecclesiam credere sanctam, Alioqui non crederent deum esse verum articulorum fidei reuelatorem. Sed hoc fieri nequit, nisi non minus ecclesiæ quam scripturis credant, Nemo siquidem minus illi credit nisi minus veram æstimet, Acqui hac opinione tenetur, non credit ecclesiam sanctam, quam falsitati subiectam putat, quo consequitur vt nec deum huius articuli veræ credat reuelatorem, Hoc ergo minus credere ecclesiæ in non paruum dei cedit iniuriam, Eam ob rem oportet non minus ecclesiæ præcipue circa credenda, quam scripturis credere, nisi deum fallacem articulorum fidei reuelatorem fecerimus. Et quid ni par ecclesiæ, sicut scripto euangelio fides deberetur, de quo beatus scribit Augustinus, sese nullatenus illi crediturum, si non crederet ecclesiæ, a qua euangelia habent quod euangelia credantur. Hinc semper ab initio ecclesiæ, omnes qui temere vel ecclesiæ vel sanctis concilijs, haud lecus ac ipsa Christi euangelia venerandis, contradixere, tanquam hæretici ac schismatici habiti, pariter & damnati sunt. Quare non minus ecclesiæ quam scripturis fideles credere tenentur.

QVINTVM CATHOLI. PARADOXVM.

¶ Ecclesiæ sacra concilia diuos inuocare docent, eos autem qui fidelibus hoc non licere temere dogmatizant, tanquam hæreticos damnant.

PROBATIO.

¶ Primus ab ecclesia sanctorum inuocationem improbe reijciens, fuit Basilides antiquissimus hæreticus, ante mille ducentos annos, teste B. Hiero. in epi. ad Riparium & Desiderium, quem secutus est Vigilantius, qui Galliam hac hæresi macula

Q uo, hunc

FRENUM LUTHERANORVM.

uit hunc etiam beatus Hiero. suis scriptis conuicit, post illum quidam nomine Felix surrexit, qui fœlicem alioqui Germaniam, hoc errore infœliciter infecit, quem Franc Kfordianum concilium sub diuo Karolo magno, damnauit, Istũ secuti sunt diuersis temporibus Catari, Vualdēses, Lollardi, Piccardi, VicKleffi, & tandem Lutherani, omnes sanctorum scriptis ac diuersorũ conciliorũ decretis, p̄cipue Aurelianen. Franc Kfordien. Romanisq; pluribus damnati, vt patet in actis eorundem. Scripserunt contra huiusmodi hæreticos, sancti, Diony. Areopagita, Hilarius, Ioānes, Damascenus, Hiero. Ioannes Chrysostronus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Cæsar Carolus magnus, Beda, Bernhard⁹ & alij plures vnanimi corde, spiritu & litera, in Oriente, Asia & Europa, cœlestes sanctos quã deuotissime iuocandos docentes, quorũ verba, ob vitã dã prolixitatẽ studiose p̄teriuimus, in promptu eadem habentes si quis expostulauerit.

SEXTVM CATHOLICVM PARADOXVM

¶ Sanctorũ inuocatio, & si non esset in scripturis verbotenus expressa, non tamen ideo iuste repelleretur ab ecclesia.

PROBATIO.

¶ Facile hoc ex prioribus firmatur. Nã scriptura non oĩa exprimit in ecclesia admittẽda, sicut primo paradoxo demonstrauim⁹. Nec oportuit nec decuit expressam, de sanctorũ inuocatione fieri in scripturis, memoriã, sicut probauim⁹ in secũdo & tertio. Ea vero q̄ ab vniuersalib⁹ diffiniũtur concilijs recipiẽda, non possunt iure ab ecclesia repelli, prout in quarto firmauim⁹, Sanctorũ at̄ inuocationẽ testati sumus autoritate generalium synodorũ edoctã ac decretã in q̄nto, ex q̄bus probe & palã consequitur, eam non ideo posse ab ecclesia iure repelli, quod non sit expressa scripturis.

SEPTIMVM CATHOLI. PARADO.

¶ Verbis, & si non adeo clavis, ac exẽplis Canonicae scripturae docemur sanctos cœlestes inuocare.

¶ PROBATIO.

¶ Opinãtur scripturarij, ideo sanctorũ inuocationẽ nequaquã

in ecclesia toleranda quod scriptura nequaquam ei meminit. Huic
 principiissimo fundamento ab inferorum spiritibus orbi, per os Lu-
 theri profuso, & ex Sathana omni dubio procul profecto, vix quod
 scriptura non ostendit, nequaquam esse in ecclesia tolerandum, imo
 a Sathana descendisse necessum esse, perpetuo nitentes, ac nos
 ex ploto superius hoc pestilentissimo errore, suimet destructivo
 Nusquam enim hocce verbum in scriptura canonica legitur, quam
 ob rem oportet sit a Sathana profectum ingenue fateamur, scriptu-
 ram nullibi sanctorum invocationem, sub hac nomenclatura obice-
 re, nec tamen ideo a Sathana profecta oportet. Etenim ecclesia
 catholica, quae spiritu sancto perpetuo regitur, & de omni veritate in-
 fallibiliter edocetur, non voces dumtaxat, seu nudam literarum seq-
 tur superficiem, id quod haereticorum est proprium, sed sensum ma-
 gis sub verborum figuris latitantem, quem sanctus efflagitat spiritus,
 Propterea inanes vocum pugnas, iuxta Pauli preceptum cen-
 temnentes, rem piam diuinis edoctam scripturis palam ostendemus
 quatinus videant scripturarii ecclesiae scripturam nequaquam
 deesse, sed vnum eundemque spiritum tam per scripturas, quam per
 ecclesiam, sanctos inuocandos docuisse

1. Ti. 6.

¶ Primum ex scripturis monstrabimus sanctos pro no-
 bis intercedere. Ex quo probe eliciemus, eisdem scripturis san-
 ctorum invocationem edoceri. Dein paralegismos scripturarium,
 quibus hallucinantur, exhibebimus, Vt autem clariora sint omnibus omnia,
 ex ratione nominis ad rem veniemus. Sanctos dei pro nobis
 apud dominum intercedere nil aliud dicimus, quam sanctos vna
 nobiscum, seu nostra vice, deum orare nostramque apud illum,
 non tam nostra quam sua merita & vota, pro obtinenda salute
 offerendo, causam agere. Sic Abraham filiorum Heth inter-
 cessionem apud Efron exoptulans, aliud voluit nihil, quam
 illos secum vel sua vice rogare Efron, & apud illum suam, pro
 consequendis votis eius, agere causam: Intercedite, inquit,
 apud Efron filium Seor ut det mihi speluncam duplicem &c. Sic Iob
 apud regem David pro Absolone filio regis intercedens re-
 gem, tamquam ille bene meritus, pro Absolone, seu vice Absolonis
 precabatur ut eius faciem Absoloni aliquando videre mereretur, Sic na-

Gen. 25.

1 Regum. 14

Q u i ter

FRENVM LVTHERANORVM.

ter filiorum Zebedæi procidendo adorans, & vice filiorum aliquid a domino petens, pro filiis apud dominum intercessit. Sic Ioan. 12. Andreas & Philippus apostoli pro gentilibus (quorum vota ad dominum Iesum referebant) deuotius intercesserunt. Sic Roma. 15. Paulus dum fidelium pro se Romanorum orationes exoptulat, illorum intercessionem habere cupiebat. Nihil aliud ergo intercessio sonat, quam patrociniū, quo alter alteri, vel precibus vel meritis apud potiore[m] aliquem, pro quauis consequenda re subuenit. Ea propter si sanctos nobis apud deum patrocinari, nostramque (pro votis nostris consequendis) apud altissimum (tam suis quam nostris, siue precibus, siue meritis oblati) causam agere ex scripturis commonstrauerim, quod nisi Leberide cæcior, non videbit, sanctos eosdē pro nobis apud deū etiam intercedere necessum esse. Pergamus itaque, Raphaelem angelum, Thobiae dixisse legimus, Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam domino, En angelum Thobiae preces domino pro Thobia obtulisse audimus. At mox ostendim⁹, intercedere aliud nihil esse quā alteri alteri, vel precibus seu meritis apud dominū patrocinari. Cū itaq; sanctus angelus tam preces, quam merita Thobiae domino, pro Thobia obtulerit, utiq; pro Thobia intercessit. Apertius hoc scriptura confirmat, vbi ex milibus angelis intercessoribus vnū specialiter introducit loquentem, id est, intercedentem pro homine illiusq; annūciantē pro liberationis misericordia æquitatē, Si inquit, fuerit pro eo angelus loquens vnus de milibus, vt annunciet hominis æquitatē, miserebitur eius, & dicet, libera eū vt non descendat in corruptionem, inueni in quo ei propiciet, Nec est huic dissimile quod in Zacharia legimus, Et dixit angelus domini, Domine exercituum, vsquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Iuda quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est, Et respondit dominus angelo qui loquebatur in me, verba bona verba consolatoria, Similiter in Daniele, SANCTVM MICHAEL EM, principem magnū

CAPVT VI.

magnum, archangelum, stare legimus pro filijs populi dei. At quid est illum pro filijs populi dei stare, quam illos sua & intercessione & propugnatione, adiuuare. Expressius autem ex li. Machab. nobis suffragatur testimonium, vbi fortissimo Iudæ, visus est Onias sacerdos manus protendens, & pro omni populo Iudæorum orans. Post hoc apparuisse & virum alium, ætate & gloria mirabilem & magni decoris habitudine circa illum, respondentem vero Oniam dixisse, hic est fratrum amator & populi Israel, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei. En duo producuntur viri sancti. Onias sacerdos videlicet & Hieremias propheta, rebus humanis iam olim exempti, multis pro populo Israelitico precibus apud dominum intercedentes. Nec obstat hæc somnii fuisse visionem, quam rei sequentis euentus diuinitus immissam ostensionem probauit, sicut & magorum, ne rediret ad Herodem in somnis responsio, diuina quædam fuit illuminatio. Per somnium enim in visione nocturna quando irruit sopor super homines & dormiunt in lectulo, tunc deus aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. Ecce tot aptissimis testimonijs veteris instrumenti scriptura, sanctorum angelorum & aliorum commemorat intercessionem, pro cuius ampliori testatione, quid & noui testamenti scripturæ habeant, iam proferamus.

2. Mach. 14

Matth. 2
Iob. 33

¶ Beatus Iohannes, perfidis Iudæis Christum aliquando dixisse, scribit. Est qui vos accusat apud patrem Moses, in quo vos speratis. Duo Christus hic affirmat. Primum Mosen iam dudum vita functum, incredulos apud patrem accusare Iudæos. Secundum, Iudæos in Mose, non quidem tanquam in deo, cum illum utique verum hominem agnouerint, sed sicut intercessorem apud deum sperare. Nam Christus, contrarium eius quod sperabant, Iudæis insinuabat, nimirum, Mosei accusationem apud patrem, cum ipsi e contrario sperassent illius apud deum intercessionem. Approbavit ergo dominus, non tam Iudæorum per Mosen accusationem, quam Mosei speratam intercessionem, illam verbis expressis certificando, istam vero

Iohan. 5

Q. in tacite

racite denegando. Nequaquam enim Mosi, quam Iudæispe-
rabant, intercessionem, tanquam illicitam aut erroneam reie-
cit, id quod indubie haud omisisset, si tacendo illam probare
noluisset. Hoc itaq; verbo dominus Christus manifeste testa-
tur pro Iudæis Mosen intercessisse potuisse. At quod de facto
non intercesserit, non Mosi defectibilitas, nec intercessionis im-
possibilitas, aut indignitas, sed perfida, testante euāgelij textu
Iudæorum incredulitas fecit. Quod si Mosi seruo domini pro
Iudæis intercedere concessum est, modo illorum haud ob-
stet infidelitas, qui negatum credemus, amantissimis dei ami-
cis, nimirum, virgini Mariæ matri Christi, Sanctis apostolis,
Martyribus, & reliquis, quibus pro speciali prærogatiua, id
muneris promissum ac concessum est, vt quodcunque patroni
in nomine domini Iesu petituri essent, procul omni dubio con-
sequentur? An potentio rem putamus Mosen pro Iudæis quā
Theocoen & omnes sanctos pro christianis? Aut Mosen deus
ampliori gratia pro bono Iudæorum, quam omnes reliquos e-
lectos, pro salute christianorum dotauit? Procul absit a fideli-
um cordibus hæc infidelis cogitatio, vt vilio rem credant san-
ctorū christianorū, iā in cœlis Christo conregnantiū, super o-
mnia Christi bona constitutorum conditionem, quibus gratia
& veritas per Christum facta legitur, quam fuerit olim patrū
Iudæorum, in inferno manentium, quibus adhuc & regnum
cœlorum claudebatur, & domini videre faciem negabatur. Ex
ipsis igitur Christi verbis consecrariū est, sanctos esse nostros
intercessores, modo nostra non obsistat, vel improbitas, vel in-
fidelitas, Alioqui eosdem habituri nostros accusatores, haud
aliter, quam ipsum Mosen Iudæi.

¶ Eandem de angelis beatis sententiam dominus Christus
probat, cum ait. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis q
in me credunt. Dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis vi-
dent semper faciem patris mei qui in cœlis est. Ad quid au-
tem vident, nisi vel ad accusandum si contempserimus, qui ali-
oqui nobis dati sunt ad intercedendum, si nos bonos dei præ-
stiterimus (sicut Petrus iubet) æmulatores & Hoc et beatissi-
mus

Iohan. 15.

Matt. 24.
Iohan. 1.Prou. 28.
Iaco. 5.

Matth. 8

i. Pet. 5

C A P V T VI.

mus apostolus in tertium raptus cælum subindicare voluit, vbi de ipsis cælestibus sanctis spiritibus scripsit. Omnes administratori sunt spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem accipiunt salutis. Si in electorum ministerium mittuntur pro salutis aliquando capefcenda hæreditate, quomodo non pro electis intercedunt? Enimvero si ab illis intercessionem negaueris, qui ministeriales spiritus intelliges. An non omne reliquum illorum ministerium ad hoc potissimum tendit, vt electi hæreditatem capiant salutis. Hinc venerandus Origines ait. Angelos dicimus ministrantes spiritus quosdam & in ministerium eorum gratia missos, qui hæreditariam sunt habituri salutem, & hos quidem ascendere vt hominum vota precesque & obsecrationes ad ea loca perferant quæ cælestia sunt; & inde rursus descendere, eorum cuique pro meritis iussos aliquid subministrare, qui dei affecti sunt beneficio. Subscribit his beatus Augustinus in hæc verba: Isti sunt prouinciarum custodes, dignitates nostras tam spirituales quam temporales omni diligentia custodientes, ipsi sunt contra omitem impetrantes. Ipsi sunt pro nobis contra dæmones victoriam obtinentes. Ipsi sunt per quos ad fletum compungimur, & per quos nostra facta vel cogitata ad cælum hilariter portantur. Ipsi sunt sanctissimi spiritus, qui pro nobis semper vident faciem patris qui in cælis est, vnde firmiter credendum, quod omnia opera nostra, quæ operamur, die ac nocte, siue bona siue mala, ab ipsis in conspectu dei nuncientur, hæc ille. Oportet ergo cælestes illos spiritus aut agnoscamus intercessores, aut diffiteamur esse spiritus ministeriales.

Hebre. i.

Gene. 28

¶ Diuitem item epulonem, in inferno sepultum, pro fratribus suis hic agentibus, natura ad hoc impellente, apud Abrahamum intercessisse legimus, ne & ipsi in hunc, cui ille addictus erat, tormentorum locum venirent. Cum autem sanctorum cælestium ad suos conciuēs domesticos & confratres, nimirum C H R I S T I A N O S adhuc in terris, eorum

Luc. 16.

Eph. 2.

Hebre. ii

eorum patriam inquirentes, potior sit charitas quam damnato-
rum ad suos affines, quomodo supplicantibus damnatis pro
suorum seruatione, sancti piorum obliuiscerentur christiano-
rum non orando non intercedendo pro illis, vt & ipsi meritis
ac precibus illorum adiuti, regni cœlorum aliquando confor-
tes efficerentur, præcipue cum non sine illis consummabun-
tur? Non credendum, damnatos, charitate expertes, pro cauē-
da suorum amicorum damnatione propensiores esse, quã sint
electi in regno cœlorum, charitate pleni, pro suorum amatissi-
morum confratrum, & conciuum promouenda salute. Sed ad
huc apertissimum ex Apocalyp. producimus testimonium.

Apoc. 4

Sic enim beatus apostolus, cui secreta reuelata fuere cœlestia,
scribit ibidem: Cum agnus aperuisset librum, quatuor anima-
lia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes
singuli cytharas & phialas aureas plenas adoramentorum
quæ sunt orationes sanctorum. Et rursum. Stetit angelus ante
altare habens thuribulum aureum, & data sunt ei incensa multa,
vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare au-
reum, quod est ante thronum dei. Et ascendit fumus incenso-
rum de orationibus sanctorum de manu angeli coram deo.

Apoca. 8

Quid de omnium sanctorum patrocinio & intercessione clari-
us aut dici aut scribi potuisset, non video. Sanctorum etenim
omnium orationes (haud dubium quin pro se & alijs) ante dei
thronum fieri, beatus apostolus aperte testatur, cuius vel vni-
co testimonio, & cuncti, sanctorum patrocinia impie negantes
exhibeantur, & sanctorum cœlestium intercessio testatissima re-
linquitur.

Apo. 6.

¶ Forsan ex inducto textu quispiam mouebitur, sanctorum
quidem orationes commemorari, at quod pro nobis fiant, neu-
tquam apparere, tum quod huiusmodi orationes non nisi quæ-
dam gratiarum actiones esse videntur, de quibus mox ibidem
subiungitur. Et cantabant canticum nouum dicentes, dignus
es domine, &c. tum quod & si essent orationes propriæ, non
tamen pro nobis, sed magis pro se ipsis fuisse commemorantur
id quod textus sequens probat vbi legitur. Vidi subtus altare

animas

CAPVT VI.

animas interfectorum propter verbum dei & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Vt que quo domine verus & sanctus non iudicas & non vindicas sanguinem nostrum, &cæt. Pro se itaque non pro nobis, suas subtus altare profundunt orationes, quam ob rem, autoritas Apocalypsis sufficiens videtur ad sanctorum pro nobis intercessionem probandam.

¶ At hic paralogismus facile refellitur, tum quod nec hac sola (etiam si non sufficiat) autoritate nitimur, tum quod eam ad sanctorum pro nobis intercessionem probandam esse validam manifestius patebit, si textus & diligenter consideretur & fideliter tractetur. Principio quidem inficiandum est, sanctorum orationes, per textum commemoratas non esse nisi quasdam gratiarum actiones. Inserta namque copulatiua coniunctio, ne utiquam id admittit, cum dicitur, quæ sunt orationes, et cantabant canticum, &c.

¶ Duo siquidem diuersa, beatis scriptura tribuit, orare videlicet, & nouum canere canticum, siue gratias agere. Per primum animus illorum deum perpetuus, ac complendæ beatitudinis affectus, designatur. Vnde & ad modicum fufis iam precibus, expectare iubentur. Per secundum, eorundem gratitudo commemoratur. Hæc sunt duo beatis in regno cælorum ante resurrectionem iugiter præsentia, secundum illud: Beati qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Deo siquidem patri super hominis per Christum liberatione, sancti gratiarum actiones incessanter fundunt, sed & orationes intercessorias facere pro capescenda eius, tum in se, tum confratribus suis, liberationis participatione non obmittunt. Ea propter idem esse nequaquam possunt, orationes, & gratiarum actiones. Nam gratiarum actiones, ad præteritorum beneficiorum acceptorum gratitudinem, ideoque canticum nominantur. Orationes vero, ad intercessionis suffragium, necnon futura capescenda, referuntur. Sunt enim postulationes, quibus sancti aliquid a deo determinate petunt. Hinc ubi nos legimus, plenas odoramentorum, Diuus Cyprianus le-

Apoc. 6

Psal. 63

Apoc. 5

R git,

FRENUM LUTHERANORVM.

git, plenas odoramentis supplicationum, quæ sunt orationes sanctorum. Dein negandum est, sanctorum orationes non fieri pro nobis, nam incensis odoribus & odoramentis haud frustra comparantur. At odoris proprium est, in se non subsistere, quin potius se circumquaque diffundere, ac omnibus communicare, quantoque fuerit intensior, tanto esse diffusio-rem. Talem igitur esse proprietatem orationum quæ a beatis fiunt, hac comparatione scriptura subindicare voluit, videlicet, ut non in sanctis præcise subsistant, imo ad alios diriuentur, seque diffundant, ita, ut quanto sunt, vel ex maiori charitate vel abundantiore merito, intensiores, tanto sint & diffusiores.

Iohan. 3.

2. Cor. 12.

Nam & charitas, quæ harum orationum principium est, in se nequaquam consistit, sed foris se latius diffundit. Nisi ergo sanctis, vel charitatem penitus excidisse, vel deuotionem & merita prorsus ab eis euanuisse somniemus, oportet ex hac scriptura fateri, orationes sanctorum pro nobis quoque fieri, de quo fidelium nemo deinceps addubitare permittitur, præcipue, cum id ipsum nostræ fidei professione contestemur ubi dicimus.

Credo sanctorum communionem, sanctorum omnium tam cum Christo regnantium, quam adhuc a Christo peregrinantium, communionem, hoc est, in meritis, precibus, & intercessionibus participationem. Nec enim aliud credendum est sanctos facere, dum pro nobis orantes intercedunt, quam quod nobis apud deum, sua communicant & preces & merita, quæ dominus deus optimus, nostra voluit esse suffragia, teste ipso seruatore nostro. Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Luc. 16.

Quomodo enim nos ex hac vita excedentes, aliorum, nimirum, amicorum beneficio in æterna recipimur tabernacula, si non sua nobis, & merita & intercessionis suffragia communicant? Et quos potiores agnoscimus amicos, quam hi de quibus dominus ait. Iam non dicam vos seruos, sed amicos, & Psalm. Nimis honorati sunt amici tui deus. Hos (vna cum deo) nobis amicos de mammona iniquitatis facimus, quando domini mandato obsequentes, confratres nostros pauperes, nostrarum diuitiarum participes facimus. Hæc de sanctorum indubitata intercessione sufficiant, reliquum est,

Iohan. 15.

Psalm. 138.

Iohan. 15.

CAPVT VI.

vt qđ restat, videlicet eisdē scripturis qbus sanctorū intercessio insinuatur, etiā nobis eorūde inuocationē concedi statuamus.

¶ Nemini, patrocinatoris opē idiguo, patronus vel intercessor datur, nisi simul ip̄a exhibitione facultas quoq; concedatur opē intercessoris aliquādo implorandi & illa p̄frui. Eo ip̄so si qđe quo alicui datur intercessor, concessa sibi intelligitur intercessoris inuocatio ac intercessionis p̄fruitio. Vt qđ eī mibi deputaretur intercessor, si nec eius opē implorare, neq; illi^o auxilio possem vnquā p̄frui. At iā ex scripturis demonstrauius, sanctos a deo nobis datos intercessores. Ex eisdē igitur scripturis intelligitur eorū nobis concessa inuocatio, & si verboten^o eā scriptura haud exprimat. Quēadmodū eo ip̄o quo nobis ex scripturis ecclesia p̄cipitur audiri, dinoscitur etiā p̄ceptū, definita ab ecclesia reuerēter acceptanda, quāuis hoc scriptura non explicet. Et sicut eo ip̄so, qđ Ep̄is scriptura causarū cognitio nē tribuit, temporale quoq; iurisdictionē clero concedit, nam hęc ad illā ordinatur, non obstāte qđ ei^o iurisdictionis scriptura haud meminit, sic eo ip̄so quo nobis sanctorū intercessionē scriptura contradit, p̄p quā fit inuocatio, etiā illoꝝ licitā inuocationē ostēdit ac concedit. Ex hoc fundamento, sanctorū inuocationē in ecclesiā processisse credimus, ad quā vltērius probā dā scripturarū exēpla nullatenus desunt. Vt autē de mutua vnoꝝ intercessione, quā vtriusq; test. paginā abūde probāt, interī taceam^o, ip̄m Iob adhuc ī terris agentē audiam^o, ī hęc verba sanctos cælestes deuoti^o implorantē & inuocantē. Misere mini, iqt, mei, misere mini mei, saltē vos amici mei, qđ manus domini tetigit me. Sup qb^o verbis b. Aug. ī anno. ait. Angelos videtur postulare, vt pro eo de p̄cētur, aut certe sc̄tōs, vt pro p̄cēntē te orent. Dauid quoq; sc̄tōꝝ cælestiū patrociniū, si eidē credim^o Aug, testatur vbi ait. Leuaui ocu. meos ī montes, vnde veniat auxilium. Auxiliū meū a domino, qđ fecit cælū & terrā. En paucis admodū verbis, diuin^o psaltes, simul & sanctorū cælestiū sub montiū auxiliatricū metaphora, designauit patrociniū, cū dicit. Lauaui ocu. meos ī montes vnde veniat auxilium mihi, & illū qđ ap̄d quē pro nob̄ sc̄tī patrociniātur, deū vicz, qđ fecit cælū

2. Cor. 4.
1. Timo. 1

Gene. 20.
.1. Reg. 12.
Hester .4
Matth. 15.
Marc. 1.1.
Lucæ. 7.
Iohan. 12.
Rom. 35.
Ephē. 6.
Iob. 19.

Psal. 120.

R ij &

& terram, a quo principaliter, sapientissimo tamen ordine, omne nobis prouenit auxilium. Leuauit ergo Dauid oculos suos in montes, dum auxilium diuinum sibi per angelos, aut sanctos affuturum implorauit. Quod si sub veteri testamento sanctos inuocare licuit, cur non licebit & sub nouo? An non idem sub utroque deus, eiusdem in se potestatis misericordiae, ac bonitatis? praecipue cum huiusmodi inuocatio secundum se mala non sit, nec speciem aut occasionem habeat mali, sed nec fidei, nec charitati, aduersetur, neque Christi gloriae, quod statim probabimus, quouis modo prauiudicet. Dein domini verbo a deo non pugnet, ut etiamnum ex illo per maxime probetur.

Roma. 12. ¶ Omnes namque christianos, siue hic a domino peregrinantes, siue Christo iam in caelis conregnantes, oportet unum in Christo corpus fateamur, singulos autem alterum alterius membrum. At membra pro inuicem a deo sollicita sunt, ut si quid patiat unum membrum, compatiantur omnia. Ergo sicut naturalibus membris ex natura concessum est pro inuicem sollicitari ita ut membrum patiens, aliud adhuc validum quaerat, inque sui auxilium naturaliter petendo conuocet, sic & nobis tanquam infirmioribus membris, diuinitus ex gratia datum est, ut patientes, ad alia membra, perpetuo bene valentia, sanctos nimirum, ardentissima pro nobis charitate sollicitos, recurramus, eos imploremus, rogemus, inuocemus, quasi illorum patrocinio tam hic quam in futuro melius habituri, hoc, si non fallor, in fidei symbolo profiteamur, ubi dicimus. Credo sanctorum communionem. Ad hanc enim participandam, tam intercessio quam inuocatio ordinatur. Intercedunt enim pro nobis, ut nobis deo miserante sua communicent suffragia. Inuocantur ut illorum suffragiis potiamur. Ea propter, professio communionis sanctorum, inuoluit cum intercessione simul & eorundem inuocationem, ita quod sicut explicite sanctorum profiteamur communionem, sic eadem professione, nos etiam credere contestamur sanctorum intercessionem atque inuocationem. Per haec etenim nobis sanctorum contingit communicatio, & ad negationem intercessio sanctorum, necessario sequitur negatio inuocationis pariter & com-

communione sanctorum, ita vt qui sanctorum discredat intercessionem, oportet quoq; discredat sanctorum inuocationem ac communionem. Nam si sancti non intercedunt, certe nec inuocandi sunt, nec erit per consequens aliqua sanctorum expectanda communio. Omnis namque communio, aliqua fit participatione, vnde si nobis nulla sit cū sanctis participatio, nulla erit communio. Itaque nisi Christi fidē negemus, oportet sanctorum inuocationem admittamus. Eam ob rem de ea fidelium nemo deinceps dubitet, quam diuinis paginis & exemplis probatam atque fundatam, & vniuersalis ecclesie consensu receptam, sed & ipsa fidei nostrae professione testatam aspicit, non obstantibus schismaticorum paralogismis, quibus hallucinati caeci caecis ducatum p̄bentes, simul in tenebrarum foueas proruant, quos iam videamus.

PRIMVS PARALOGISMVS.

¶ Quicquid ad salutem necessarium est, & ecclesiam credere oportet, fidelibus praescribitur haud dubium in scripturis. At sanctorum inuocatio, nusquam in scripturis legitur, ergo non debet ab ecclesia recipi vel tolerari.

RESPONSIO.

¶ In scripturis absque dubio praescribitur etiam verbote-nus expresse, quicquid omnibus omni tempore necessarium est ad salutem. Porro sanctorum inuocationem probauimus non esse de illorum albo, quam ob rem verbalem de hac in scriptura haud oportuit fieri mentionem. At non omne verum in ecclesia necessario iam creditum, hoc modo in scripturis continetur. Sufficit enim quod scriptura hoc virtute contineat, Sanctorum autem inuocationem, tū scripturis contineri, tum scripturarum exemplis monstrari docuimus, ideo ab ecclesia legitime recipitur & recepta fideliter custoditur.

SECVNDVS PARALOGISMVS.

¶ Scriptura solum deum inuocandum docet, vt patet. ij. Regum. xx. Job. xxvij. Psal. xvij. xix. xlix. lxxiiij. cxv. Ecclesiastici. xij. Hierem. xxix. Iohel. ij. Ro. x. Non ergo licet inuocare sanctos.

RESPONSIO.

¶ Cum a capite huius paralogismi dicitur, Scriptura solum deum inuocandum docet, hæc vocula, solum, cū sit exclusiua, duo potest excludere, & sic iuxta duplicem exclusionem duplicem quoque eius propositionis reddere sensum. Primū quidem excludere potest alietatē dei, & tunc erit sensus: Scriptura solum deum, id est non alium deum quam deum verum inuocare docet, In hoc sensu admittitur, & vtriusque testamenti scriptura, (per aduersarios contra sanctorum inuocationem apparenter producta) multipliciter sed superuacue probatur, vt patet in locis in paralogismo citatis. At nos hoc modo sanctos quasi deos inuocandos nullatenus docemus, sed deum verum per sanctos suos tanquam intercessores ab illo nobis datos, sic scriptura iubente, imploramus. Non enim alienum inuocat, deum, qui solum deum verum per sanctos inuocat, ideo sanctos inuocans, in scripturas nullatenus peccat, Potest etiam excludere alietatē consorcij inuocationis, & tunc erit sensus: Scriptura deum sic inuocandum docet, quod alium prorsus neminem, hoc est, Scriptura, quempiam extra deum inuocare prohibet. In hoc sensu, tanquam falso scriptura tributa proijcitur, ac negatur, in quo tamen ab hæreticis assumitur, nam scriptura aliorum inuocationem a deo non prohibet, vt etiam eam quam maxime doceat.

Iob. 24
Iaco .5.

¶ Potest eadem sententia sub his verbis tradi. Dupliciter aliquis inuocatur. Vno modo sicut autor & dator salutis, & sic solum deum inuocandum scriptura docet, Alio modo tanquam intercessor apud autorem salutis, pro consequenda ab illo salute, & hoc modo scriptura etiam alios extra deum inuocare docet, & præcipue sanctos ac iustos, quorum apud deum assidua oratio multum valet, non quia deus absq; illorum patrocinio dare non potest salutem, sed quia sic in sua prouidentia disposuit, vt sine illorum patrocinio quibusdam dare nolit, id quod ex supra citatis scripturis liquet.

Iaco .5.

¶ Per simile vero declaratur: Terrænascētia de⁹ absq; dubio æq; bene sine cœli motu ac lumine solis producere posset, qđ
tamen

tamē nequaquā facit, non quia sine illis non possit, sed quia sic prouidit ut sine illis nolit. Ita est in proposito. Ad hoc nobis sanctorum inuocationem concessit & patrocinia dedit, quia salutem absque illorum intercessione, interim, nullatenus dandā, prouidit. Sancti ergo, non in dei iniuriam, sed ad eius implendam prouidentiam inuocantur. Hinc b. August. de beato apostolo Paulo ait. Planius dicam: Si b. Steph. sic non orasset, ecclesia Paulum non haberet. Nec scripturæ deest testimoniū. Sic enim legimus: Dixit dominus ad Eliphan Themanithen. Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, &c. sequitur. Sumite septē thauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, &c. Iob enim seruus meus orabit pro vobis, faciē eius suscipiam, ut non vobis imputetur stulticia. Abierunt ergo & fecerunt sicut locutus fuerat dominus ad eos, & suscepit dominus faciē Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Ecce salutē amicis Iob, haud aliter dandam dominus prouidit, nisi ad preces ac intercessionem sancti serui sui Iob, id quod in translatione septuaginta manifestius legitur, ubi sic habetur. Si non propter eū perdidissem utique vos. Simile apud euangelistas habetur, ubi propter portantium paralyticum fidem, paralyticus, corporis & animæ salutem consequebatur. Cum vidisset, inquit, Iesus fidem illorum, ait paralytico. Fili, dimittuntur tibi peccata tua, &c. Sequitur: Qui statim surrexit, & sublato grabato, abiit inde. Vbi venerabilis Beda. Quantum valet apud deum inquit, fides propria, apud quem sic valuit aliena, ut intus & extra sanaret hominem. Firmiter itaque credendum, quod deus aliquando nullatenus det salutem, absque sanctorum suorum intercessione, & ideo illos inuocari voluit, quos nostros apud suam maiestatem intercessores ab æterno præuidens, constituit.

Iob. 41.

Matth. 9.
Marc. 2.

TERTIVS PARALOGISMVS.

OMnis inuocatio, ad consequendam vel gratiam vel gloriam tendere debet, at hæc solus deus dat. Psal. lxxxij. q. semetipsum in omnibus tribulationibus paratissimum offert, auxiliatorem, liberatorem, ac seruatorem, ad seipsum nos dulciter

FRENVM LV THER ANORVM.

ter prouocans, non ad aliquem sanctorum demittens. Venite inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et rursus: Inuoca me in die tribulationis, eripiam te, & honorificabis me, Psalm. xlix: Non dicit, Inuoca Petrum aut Nicolaum, in die tribulationis, sed me, Nam ego non illi, te eruiam, & honorificabis me, non alium, inuocando me solum seruatorem ac liberatorem, Gloriam istam alteri non dabo, vt me contempto, alium inuocando honorifices. Esa. xlij. Prohibemur itaq; manifeste, sanctos inuocando honorare.

RESPONSIO.

¶ Plures hic paralogismus inuoluit hallucinationes, quarum circumventionibus haud pauci decepti, a veritate seducti sunt qui vt nemini deinceps sit in laqueum, singulas detegemus, & ex ordine singulas exhibebimus.

¶ Assumunt cum primis ex Psalm. Solus deus gratiam dat & gloriam, Sed prima latet in hoc verbo deceptio. Nam scripturam hic affirmasse credunt deum solum semper immediatum esse collatorem gratiae. At plurimum hallucinantur. Hoc etenim scriptura minime voluit, sed deum solum esse vniuersae gratiae conditorem & autorem, non semper immediatum exhibitorẽ docuit. Ea propter dicimus: Deus per se autoritate propria, tanquam vnicus gratiae creator, gratiam & gloriam solus dat, illam efficiendo seu causaudo, non semper tamen solus immediate, imo plurimis interuenientibus, scriptura teste, medijs gratiam dat videlicet, fide, spe, charitate, sacramentorum participatione, ecclesiae cooperatione, iniuriarum remissione, eleemosynarum largitione, sed & omnium sanctorum interuentione, Alioq; Psalm. non diceret, Pro hac, vitz iniquitate & eius remissione veniaq; consequenda, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Ecce omnem sanctum, pro impietate remittenda, & salute obtinenda, asserit quandoq; oraturum, nimirum, in tempore opportuno, in ista scilicet vita, vbi conuerti fas est. Opportunũ tempus, ait Arnobius a se laudatissimus, interueniendi pro seruo est, quando seruus emendatur,

R. o. 3. 8.
.1. Cor. 13.
Eph. 2.
Titum. 3.
Mich. 9.
Ioh. 3. 21.
Luc. 11.
Psalm. 74.

C A P V T VI

tur. Nos ergo damus tempus opportunū sanctis orādi pro peccatis nostris, quādo a peccato recedimus, hæc ille. Sic Philippensium orationem sibi Paulus in salutem suffragari audacter pronunciat. Et vt saluemur Iacobus orare pro inuicem iubet, qui tamen nemini salutem nisi deo autore, contingere posse optime nouerant. Quam ob rem nequaquam pugnant, deum solum dare gratiam ac gloriam, & sanctos inuocare seu intercedere pro consequenda a deo gratia & gloria.

Philip. i.
Iacobi. 5.

Psal. 36.

¶ Subiungitur in paralogismo: Qui semetipsum in omnibus tribulationibus paratissimum offert liberatorem & auxiliatorem &c., Sed latet in hoc verbo alia hallucinatio, nimirum, quod dominus omnibus, in cunctis necessitatibus per se solum immediate semper subueniat, id quod a vero quam sit alienum, infinitæ testantur scripturæ. Diuinum equidem auxilium in suis tribulationibus nemini (ipsum in ueritate inuocanti) futurum fatemur. At sicut vere inuocatur, nedum quando per nos ipsos, sed etiam per suos ac nostros, amicos exoratur, uidelicet sanctos, ita cunctis salutis suppetias affert, tam corporis quam animæ, non solum per seipsum, sed mediantibus sanctis suis, ac reliquis creaturis ad hoc ipsum sua prouidentia & clementia ordinatis. Hinc paratissimum sese liberatorem & auxiliatorem offert, cum per se solum quandoque tum per suos electos interdum. Sic cum in hunc mūdum aduenisset, omnes ab oībus curare languoribus, non tamē omnes per se immediate, imo plures per suos apostolos curauit: Nā ita legim⁹. Conuocatis duodecim ad se dominus, misit illos curare omnem languorem, & omnem infirmitatem, mortuos suscitare, leprosos mundare, dæmones eīcere, regnum cœlorum euangelizare. Ob quid autem aliud, quam ob salutem eorum qui credituri erant per uerbum illorum? Propter hoc dedit eis potestatem dimittendi peccata, nec non aliorum salutem procurandi, prædicando, exhortando, intercedendo. Dei namque

Psal. i46

Math. 10.
Lucæ. 9.
Mar. 6.

Math. 18.
1. Cor. i.

si Pau-

S

(si Paulo credimus) adiutores erāt pro Christo legatione fungentes, missi in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi. Placuit enim deo per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes. Hinc de seipso Paulus loquitur: Omnibus oīa factus sum, vt omnes saluos facerem. Nihil itaq; sanctorū vel inuocationi vel intercessioni obuiat, quod dominus sese paratissimū omnibus exhibet liberatorem, qui non tam per se, quā per suos electos quos vult liberat ac seruat.

Matth. ii

Sed his obstare videtur, quod in paralogismo sequitur, dicit dominus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis: & ego refocillabo vos. At subest & hic hallucinatio. Neminem enim pro intercessionis suffragio accersendum, hoc sermone dominum scripturarij p̄cepisse credunt, id quod nusquam voluit, sed ad se tanquā verum deum, vnicum omnium seruatorem, & solum salutis autorem omnes inuitauit, a sanctorū autem suorū implorando subsidio, adeo non auocauit, vt etiam ad hoc ipsum pro sua consequēda misericordia remiserit, sicut ex superioribus monstrauius. Porro qui sancti alicuius patrocinium apud deum implorat, non ad alium nisi ad solum deum verum accedit. A solo nanque deo auxilium quærit, pro quo assequendo intercessionis suffragium a sancto exposcit. Non minus ergo ad Christum accedit, qui per sanctum aliquem ipsum interpellat, quam qui per seipsum dominum exorat.

Psalm. 49.

Similis hallucinatio accidit, cum male intelligitur, quod secundum literam bene producit. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Hoc etenim sermone, non sanctorum imploratio, sed alieni dei adoratio simul & inuocatio interdicitur. Enimvero diuinitatis gloriam dominus alteri nequaquam dabit, ideoque præter ipsum non alius quisquam tanquam deus inuocandus. At intercessoriæ inuocationis priuilegium, etiam electis suis sanctis concessit, dum illos nostros (vt probauimus) intercessores constituit, quibus in tali nimirum intercessionis dono glorificari voluit, magnus licet

cet

cet in se, & terribilis sup omnes q in circuitu eius sunt. Vnde de quodā suorū sanctorum in reliquorū singulorum persona dicit. Posui adiutorium super potentem, & exaltaui electum de plebe mea. Exaltaui, inquit, glorificaui, magnificaui electum, sanctum, de plebe mea, fidei populo. In quo? In eo quod eum non solum potentem feci, imo & adiutorium illi su peraddiderim. Potentem feci, vt sit in se indeficiens, addidi adiutorium, in quo alijs, inuocantibus eius patrociniū suffragaretur, vt de singulis sanctis impletum verificetur, quod de sancto sanctorum ac prophetarum promissum legitur, inueniaturque verax qui ait: Amen amen dico vobis, qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Quod si qui adhuc credit hæc potest, quanto magis qui super omnia bona domini constitutus Christum videt in gloria? Quomodo enim super omnia domini sui bona constitutus intelligitur, qui de sui dominibonis inuocatus, alijs patrocinari nequit?

QUARTVS PARALOGISMVS.

Dominus Christus Iohannis decimo quinto capite docet. Si quid petieritis patrem in meo nomine, dabit vobis. Non dicit in nomine sancti Valentini, Hieronymi aut Cornelij vel Anthonij, vel cuiusuis alterius. Cum ergo inuocatio sit petitio quædam, quæ iubente domino non nisi ad patrem in nomine eius fieri debet, prorsus illicita & Christi verbo contraria sanctorum inuocatio videtur.

RESPONSIO

Deum immortalem, quot hoc paralogismo hallucinantur sanctorum inuocationem non esse, nisi quandam petitionem in nomine sanctorum deo porrectam æstimantes. At hi multum falluntur. Etenim si nihil nisi in nomine domini I E-S-V, ad sensum quẽ ipsi p̄texunt, a patre petere licet, cur extra nominis eius expressionem, nos idem dominus orare docuit.

S ij vbi

FRENVM LV THERANORVM.

Math. 6.
Lucæ. ii.

vbi ait, Sic orabitis: Pater noster qui es in cœlis &c. In hac namque precatone, nulla fit illius nominis memoria. An non potuit vltimę adijcere petitioni, vt diceretur: Libera nos a malo, per dominum nostrum I E S V M C H R I S T V M filium tuum? Aut ergo non licebit eam patri profundere, pro eo quod non fit in nomine domini, hoc est, cum expressa nominis domini inuocatione, aut si licet, haud recte nos filius docuit, vt a patre nihil nisi in eius nomine peterem? Ad hæc scripturarum schismatici respondeant, si possunt. Nos interim illis dicimus, sanctorum inuocationem haud minus illicitam quam orationem dominicam, quæ similiter absque nominis domini expressa inuocatione ad patrem porrigitur.

Ioan. i5

¶ At ne pusilli in fide hoc problemate scandalizentur, operæpretium est nosse quod in sanctorum inuocatione, licet eorum recensentur nomina, nihil tamen extra nomen domini a deo patre in illorum nomine petitur. Inuocare quippe sanctos, vt cum dicimus: Sancta M A R I A ora pro nobis, non est in illorum nomine quippiam extra nomen domini petere, sed est sanctos interpellare, rogare, orare, implorare, quatenus vna nobiscum pro nobis patrem in nomine I E S V precentur, ad obtinenda iuste desiderata. Hoc autem nihil periculi habet, id quod mox ostendemus. In nomine tamen sanctorum etiam (modo sane intelligatur) aliquid a deo petere licet, quod scriptura subscribenda docebimus. Nec hoc prohibuit dominus, quando discipulis suis dixit, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Non enim est hic sermo prohibitorius, sed assertorius est, non exclusorius, sed informatorius, neque patiemur vt hæretici (quorum proprium est scripturam extragenuinum detorquere sensum) nobis, ex assertorio faciãt interdiciu, aut ex informatorio, exclusiu. Nihil ad literam prohibuit, nisi forsan quod illi petitioni ex diametro pugnat, sed plane docuit, in cuius nomine apostoli tum
essent

CAPVT VI.

essent petitori. Non voluit hoc verbo quorumuis intercessorum exponere suffragia, id quod nec tum oportuit, imo magis insinuare illum, in cuius fide, quicquid obtinet oratio, mereatur ac omnia impetrantur, & qui solus potens est, apud patrem omnia petita cum patre donare. Ipse autem solus est, per quem pater omnia nobis donat.

Roma. 8.
2. pet. 1.

¶ Addimus, quod ei, quæ in nomine sanctorum, deo optimo, porrigitur, petitioni nequaquam pugnat. In alicuius enim nomine petitur, quando petendo, is vel in se vel aliquo sui, commemoratur, qui potens est rem petitam, vel per seipsum donare, vel apud potentem vt donetur intercedere. Sic Moses dominum in nomine sanctorum patriarcharum Abrahami, Isaac & Iacob precatus est. Sic Salomon, in nomine sancti Dauid deum inuocauit. Quid enim periculi est, dominum in eius aut illorum nomine inuocare, propter quem vel quos se benefacturum poenitentibus promisit. Propter Dauid, inquit, seruum meum faciã hoc, propter seruos meos, ait, faciam, vt non disperdam totum, &c.

Exod. 32.

2. Para. 6.
3. reg. 11. 15
4. Reg. 19
Esa. 37. &
65.
Iohan. 15.
Rom. 6.
Apoc. 10.

¶ An sancti, dei serui non sunt. Si ergo quibusdam olim misertus est propter seruos suos sanctos patriarchas, & prophetas, eorum nomine non solũ licite sed & utiliter inuocatus, quid prohibet, vt hodie quoq; in sanctorum suorum apostolorum aliorumq; nomine salubriter inuocetur, quibus pollicitus est, quæcunq; orarent credentes se accepturos, euenirent illis? Et rursus: Si manseritis (inquit) in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumq; volueritis petetis, & fiet vobis. Nequaquam ergo dominus in verbo premissio prohibere voluit se aut patrem in nomine sanctorum inuocari, sed illum, vt diximus, ostendere, in cuius fide omnem oporteret profundere ad patrem orationem, & cuius intuitu omnis petitio fieret exaudibilis, ac impetratoria.

Marc. 11.
Iohan. 15.

¶ Nec imaginandum, quod in nomine domini petere, aliud non sit, quam eius nominis sonum duntaxat recensere, aut per eius vocalem implorationem, vel expressam duntaxat inuocationem aliquid petere, vt puta dicendo, In nomine domini Ie-

S. iij. su

FR ENVM LV THER ANOR VM.

su Christi, vel propter nomen domini Iesu, seu per dominum nostrum Iesum Christum, &c. Alioqui dominicam orationem seu precationem, sicut diximus, ad dominum deum fundere neutiquam licebit, quæ hoc modo non fit in nomine domini Iesu. Sed in nomine domini petere est, absq; cordis nostri reprehensione, in vera & sincera domini Iesu fide, patrem pro aliquo ad salutem conducente, secundum suam voluntatem exorare. Sic tam Christus quam eius discipuli petitionem quæ fit in nomine domini exponunt. At cum sanctos inuocamus, aliud agimus nihil, quam quod eos rogamus, quatinus nostri sint apud deum comprecatores, & ea quæ in sincera domini Iesu fide, a patre nitimur obtinere, illorum accedenti comprecatione, facilius securiusque impetremus. Ea propter sanctorum inuocatio, petitioni quæ in nomine domini fieri iussa est, adeo haud aduersatur, vt eam quoque prorsus seruet ac veraciter includat. Enimvero sanctum aliquem (quod toties, nec abs re inculcamus) inuocare, non est nudum eius retexere nomen.

Aut illius in clamato nomine velle illius, non dei dono saluari, sed est sanctorum quempiam implorare, vt vna nobiscum patrem in nomine Iesu oret, ac in eodem nomine, recte desiderata impetret. Scimus enim plurimorum, & præcipue iustorum, orationes esse apud deum exaudibiliores, atq; ad impetrandum efficaciores. Consequitur ex his, quod cum dicitur. Non licet inuocare, nisi in nomine domini, duplicem huic verbo subesse sensum. Primus, quod non liceat extra nomen & fidem domini, hoc est non in nomine deorum externorum inuocare, & hic sensus catholicus est, scripturisq; probatus, nostro vero instituto adeo nihil officiens, vt ipsum etiam plurimum confirmet. Alius sensus est, illicitum esse, precibus ad deum fuis, alicuius alterius, quantumuis sancti ac dei amici, nominis inclamatione vti. Hic sensus infidelis est, & ab hæreticis extortus, sed a fide ecclesiæ Christi alienus, ideoque prorsus pernegandus.

QVINTVS PARALOGISMVS.

Sancto-

Marc. ii.
Iaco. 1.4.
1. Johã. 5.

Matth. 18.
Iaco. 5.

CAPVT VI.

Sanctorum inuocatio nos a deo auocat, & in creaturā, non in deum fidere facit, id quod lege diuina prohibetur, ergo sanctos inuocare nequaquam licebit.

Hier. 17

RESPONSIO.

Inuocatio sanctorum quæ in usu ecclesiæ est, a deo auocare, modo omnis absit abusus, nequit. Sepiuscule etenim, nec absq; causa præmisimus, neq; repetere piget, inuocare sanctos aliud non esse, quam rogare sanctos, vt vna nobiscum, pro nostris necessitatibus deum exorent, quod certe a deo non auocat a deo, vt ad ipsum etiā plurimū prouocet. Sed nec in creaturam fidere facit, sicut nec proximorum confratrum nostrorū exoptulata pro nobis oratio. Nā sancti, non quasi principales salutis autores, sed sicut per quos nobis auxilium a domino credimus eius ordinatione euenturum, inuocantur. Id autem licere, pluribus scripturis supra citatis docuimus.

SEXTVS PARALOGISMVS.

A B omni specie mala iubet apostolus cauere, i. Thessal. v. At inuocare sanctos mali speciem habet, videlicet idolatriæ. Cauenda itaq; est.

1. Thes. 5.

RESPONSIO.

Sanctorum inuocatio cælestium, non plus mali speciẽ aut idolatriæ habere potest, quam inuocatio iustorum hominū adhuc nobiscum agentium, quos cum inuocando non adoremus, sed illorum apud deum patrocinia, absq; omni specie idolatriæ, imploremus, ab idolatria quoq; prorsus alienā esse oportet inuocationem sanctorum, nisi sanctum Paulum idolatram fecerimus, qui toties sanctorum suffragia inuocauit.

Roma. 15.
Ephes. 6.
1. Thes. 3.

SEPTIMVS PARALOGISMVS.

Deus cum sit omnipotens ac misericordissimus, alieno haud indiget intercessore, vana est itaque sanctorum inuocatio.

RESPONSIO.

Assumitur in hoc paralogismo non causa pro causa. Siq; de inuocationis sanctorum causa est, non dei vel impotentia vel inuidencia vel inscitia, sed nostra deficientia, sed diuinæ

uinæ

FR ENVM LV THER ANOR VM.

uinae prouidentiae dispositio, sed suae bonitatis magnificentia, qua deus in se summe bonus, omnipotēs, omniscius, sibiq; sufficientissimus, non solum per seipsum, imo per sanctos, tanquam amicos, sua nobis bona communicare disposuit. Nam summi boni est, sui diffusiuum esse. Eam ob rem apostolos, orbis doctores instituit, quamuis per se solum nos erudire potuerit.

Matth. 5.
& 28.
Lucæ. 12.

Dedit illis potestatem super omnia dæmonia, & omnem languorem, quamuis per se potuisset, inuocatus, sanare. Sic sanctos suos nostros voluit esse patronos, auxiliatores ac intercessores, quamuis in se potentissimus sit opitulari in omnibus.

Qui & si sit misericor dissimus, pro sua tamē misericordia consequenda, a nobis exorari vult, tum per nos, tum per alios. Alioqui orare non iussisset. Dimitte nobis debita nostra, &c.

¶ Neq; fit per hoc aliqua diuinæ misericordiae seu potentiae derogatio, quemadmodum nec per hoc, quod non per seipm immediate, sed per solem crescere ac germinare facit terræ nascentia, & si absq; sole posset, sed ostenditur ac commendatur in hoc suae immensae bonitatis profusio, qua etiam creaturis communicat, quod per seipsum facere potens esset, vt sic etiam in creaturis suis magnificetur ac glorificetur. Itaq; nobis, etiam ipse, per sanctos suos, absq; omni derogatione suae misericordiae & omnipotentiae, imo ad præcipuam suae misericordiae commendationem, patrocinatur, qua electos suos a deo dignificet, vt ex sua potestate & bonitate possint, quod ex se valerent minime, quatenus sic eius circa nos bonitas ac dignatio tum diffusior tum clarior appareat, ad laudem ac gloriam suam, nostram autem vtilitatem, sanctorum quoq; ampliore dignitatis prærogatiuam.

OCTAVVS PARALOGISMVS.

Solus Christus in scriptura mediator designatur, cuius etiam intercessio sola sufficiens est ad salutem. Superfluit ergo sanctorum intercessio, & per consequens etiam inuocatio.

RESPONSIO.

Similiter hic non causa pro causa producitur. Etenim ob insufficientiam vel intercessionis vel mediationis Christi, sancto-

Gal. 3.
1. Tim. 2.
Iohan. 2.

rum nequaquam fit aut inuocatio vel intercessio, sed ad commendandam diuinæ bonitatis magnificentiam, & misericordiæ amplitudinem, atq; suæ prouidentiaë ordinem, quo voluit inferioribus, non solum per seipsum, sed etiam per alia superiora creata, terrenis, per cœlestia, mortalibus, per immortales, peccatoribus, per sanctos prouidere & auxiliari, propter quod sanctorum intercessio nullatenus superfluit, præcipue, quia intercessioni Christi, cuius sancti membra sunt, extranea nequaquam est. Nam in illorum intercessione, sicut & in eorum passione, Christus, tanquam caput in membris intercedit atq; patitur.

Aft. 9.

Nec ideo scriptura Christum, & non sanctos, mediatorem claris verbis describit, quasi sanctorum patrocinium omnino nullum sit, sed vt is agnoscat, ex cuius autoritate, dono, gratia, benignitate, misericordia, & liberalitate, tam nobis omne bonum originaliter ac autoritatiue prouenit, quam sanctis potestas intercessionis data sit. Eandem ob causam orare nos docens, nihil de sanctorum inuocatione immiscuit, non quia sit impiū iuocare sanctos, sed vt is (q sol⁹ est vt deus adorandus) solusq; in fide absq; omni hæsitacione, tanquam omnis boni autor, inuocandus, siue per nos ipsos, siue per illius amicos, agnosceretur, a quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum descendit, qui est pater luminum, deus super omnia benedictus, in sanctis suis semper laudabilis & gloriosus in sæcula sæculorum Amen.

Matth. 6

Luc. 2.

M. D. XXX. Augustæ, Octobris. xxvij.

DE nostris item operibus, grande mouebatur problema. An videlicet æternæ vitæ essent meritoria, si satisfactoria, si denique iustificatoria, id quod absque omni ambiguitate, christiana religio hæctenus docuit & tenuit. At vespærum vel pertilionum, brucorum, scarabæorum, atq; crabronum tū p̄sentiū, ac negatiuā aduersum veritatē tuētīū magis clamoribus & vanissimis cauillis, quā rōnibus tanquā quiddā difficillimæ solutionis, audiebatur. Verū licet q̄s deos (id' qd̄ ingenue fateor)

T Reue-

FRENUM LUTHERANORVM.

Reuerende D. P. facilius expugnabit, quam hoc genus hominum didaculum persuaserit, atq; conuicerit. Nos tamen illorum grunnitus nihil morantes, quid sancta doceat, prædicet & seruet ecclesia, aperta subscripsimus sententia.

CATHOLICAE ECCLESIAE SENTENTIA.

Opera nostra bona, quatinus ex fide per dilectionem operante fiunt, æternæ vitæ, quæadmodum & mala gehænæ, meritoria sunt, ac pro admissis satisfactoria, demum & nostri iustificatoria

DECLARATIO ET PROBATIO DE MERITO
Primum esto, quæ nostra dicantur opera bona exponere. Proximum, an & unde meriti accipiant rationem. Demum, æternæ vitæ probabuntur meritoria.

¶ Bona opera dicimus, quæ suos, ad summum bonum, operarios ordinant, & promouent. Huiusmodi vero sunt, quæ spiritu sanctus in nobis per fidem & dilectionem operatur. Propria siquidem fidelium, quatinus filii regni, opera sunt, quæ in fide per dilectionem, operantur. Quicquid enim vel extra vel præter, vel contra charitatem fit, fidelis seu christiani proprie dici nequit, sed humanum quoddam opus tum bonum tum malum, interdum etiam bestiis, nedum infidelibus Aethnicisque commune. Hinc fidelibus apostolus scribit. In charitate radicati & fundati. Super omnia autem charitatem continuam habentes. Omnia in charitate facite &c. Porro nostra dicuntur, quatinus per nos exercentur, & si ab exteriori quodam principio in nos deriuentur, ac in nobis efficiantur. Sicut enim sermo noster, qui nobis loquentibus ex ore nostro profunditur, licet a. s. detur, vere tamen noster, quantumuis a spiritu sancto principaliter proficiatur, sermo dicitur, eo quod nos verba formamus & resonamus, licet ille suggerat per nos loquatur. Sic opera quæ sacer ille spiritus in nobis & per nos operatur quatenus per nos exercetur, nostra quoque opera vere dicuntur. Nam & nobis, quasi Christi, membris utitur. Hinc quodam audacter fatebatur, Lingua mea calamus scribæ velociter scribetis. Enimvero quæadmodum literarum formatio, ipsius calami vere opus est, quod tamen calamus, nisi a scribetis, qui literarum principalis est autor, manu motus ne utiquam posset, ita bona quæ a. s. per fideles fiunt, vere sunt operan-

Matth. 5.
Gal. 5.
Colo. 3
i. Cor. 10

Mat. 10
2. Cor. 13
Act. 2.
2. Cor. 12
Gala. 5
i. Thes. 2
i. Cor. 6
Ephes. 4. 5.
Psal. 44.

opantiū fideiū opa, & si ad illa nequaquā assurgere possint, nisi
 a s. q. principalis illorū effector est, moti fuerint, sine quo nihil
 facere possunt. His rite collustratis, nemo ambiget, bona no-
 stra opa dici, q̄ p nos christifideles, s. i nob principaliter p cha-
 ritatē agēte, fiūt, hui⁹ rei gratia, b. Paul. genua sua flectit ad pa-
 trē domini nostri Iesu Christi, ex quo oīs paternitas i cœlis & i
 terra noiatur, vt det nobis scdm diuitias glorię suę virtutē cor-
 roborari p spm̄ ei⁹ i interiori hoīe Christū habitare p fidē i cor-
 b⁹ nostris: i charitate radicati & fundati, &c. Hæc si dei non es-
 sent i nobis agētis opa, non diceret apostol⁹. De⁹ est q̄ opatur i
 vobis velle & p̄ficere. Ip̄e est q̄ in nobis bonum incipit, ipse q̄
 & p̄ficit scdm virtutē qua opatur in nobis. Rursus: Si nostra
 non essent, ne utiquā p̄ciperet domin⁹. Videant opa vestra bo-
 na, vt glorificent patrem, &c. Nec scdm opera sua quisq̄ iudi-
 candus scriberetur. Itē, si non dei pariter & nostra essent, ne-
 quaquā propheta diceret. Oīa opa nostra, opatus es domine.
 En apte nostra opa, nec dubiū q̄ bona, deo tanquā actori tri-
 buit, & tamē vere nostra eē opa affirmat. Opa igitur q̄ de⁹ p
 nos ad gloriā suā, nostrā vero vtilitatē opatur, ip̄a sunt, q̄ in p̄-
 sentiarū, opa nostra bona dicim⁹, tm̄ de illo. Pergamus videre
 vnde meriti, p̄cipue æternæ vitæ, nomē & rationē accipiant.
 ¶ Opa æternæ vitæ meritoria, ab æternæ vitæ merito nomē
 accipere nemo dubitat. Porro æternæ vitæ meritū, humanā di-
 cim⁹ actionē, ex charitate factā, habētē ex diuina liberalitate, or-
 dinatione atq; promiss. vitā æternā pro mercede. Verbi gratia
 Pniam ex dei amore agere, meritoriū op⁹ noiatur, pro eo, qd̄
 ē actio hūana ex charit. nata, habēs ex diuina promiss. vitā æter-
 nā p̄stitutā. Ait em̄ dñs. Pniam agite, appropinq̄bit regnū cœ-
 lorū. Pniam, iqt, agite. Ecce op⁹ meritoriū. Appropinquabit re-
 gnū cœlorū, ecce merces promissa. Simile est huic: Qui facit vo-
 lūtatē patris mei, q̄ in cœlis est, ip̄e intrabit in regnū cœlorū, Fa-
 cere volūtatē patris, meritum est. Intrare in regnū cœlorum,
 merces est promissa. Ex hoc itaque nostra bona opera dicun-
 tur, æternæ vitæ meritoria, quod illis ex diuina ordinatio-
 ne & promissione æterna vita, pro mercede debeat, non

Iohan. 15

Ephē. 3.

Philip. 2

Ephē. 3.
Matth. 5
Psal. 61.
Prou. 24
Esai. 26Mat. 3
Mat. 7.

T ij tam ex

FRENUM LVTHERANORVM.

2. Timo. 4 tam ex iusticia, qua sibi ipsi, suæq; promissioni deus obligatur, quam ex gratia & misericordia, qua sic opera nostra bona, quibus non indiget, dignanter acceptat, vt illa etiam æterna remuneret vita. An non mira circa nos diuinæ pietatis clementia? Peccamus, & ob pœnitentiam non tantum indulget, imo & pœnas remittit commeritas, nec hoc satis, insuper pœnitentiam ipsam æternæ vitæ meritoriam efficit. Quis pœnitentis miserandi peccatoris opera, ne dum pœnarum remissoria, sed etiamnum regno cælorum digna æstimaret? Quis frigidum potum aquæ, proximo in nomine Christi præstitum, cælestis regni crederet meritorium? Sunt tamen isti similesque, quibus ex diuina ordinatione debetur regni cælestis meritoria. Hinc pietatis opera, tam huius, quam futuræ vitæ promissionem habere, Paulus ingenue fateatur.

Titum. 3.
Psal. 15.

Luc. 24.
Marci. 9.

1. Tim. 4

Ose. 13

Rom. 6.

Psal. 118
Psal. 55

Psal. 102.

¶ Aliud itaque bonis nostris operibus tribuimus nihil, cum illa prædicamus æternæ vitæ meritoria, quam quod illa, digna æterna confitemur vita, non ex ipsius nostri substantia operis, sed ex dei misericordia, sua in nobis dona coronantis, operaq; nostra taliter acceptantis, secundum illud. Perditio tua Israel, tantummodo in me in auxilium tuum. Ipsa siquidem bona opera, quatinus dei regno digna iudicantur, cum primis gratiæ ac misericordiæ dei in nobis operantis, haud nostra sunt opera. Iam etenim diximus, nec iterare piget. Non nostra, quasi nostra, sed sua in nobis dona, quibus nos saluare dignatur, deo coronat. Scdm illud Psal. pro nihilo. i. gratis, non ullo cuiusquam merito, labore, vel opere proprio, saluos facies, conuersionem, gratuita largitate præueniendo, concedens, & in conuersis, merita, ad salutem operans. ¶ Ea propter in nullo, diuinæ gratiæ præiudicatur, si quando bona opera nuncupantur meritoria, seu nostra merita. Nihil enim aliud, quàm dei in nobis miserationes sunt, de quibus Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. In misericordia coronat, quando nos sua benignitate præueniendo conuertit, gratia participes, & de impijs, pios faciens. In miserationibus aut, quando nos ad se conuersos, ad æternam per opera bona perducit vitam.

vitā. Inde consequens fit, vt dū nostra opa asserimus meritoria aliud nil dicamus, quā opera illa quæ deus sua gratia in nobis operatur, esse non absque premio, sed ad vitam æternam, illius misericordia, ordinata, id quod scripturæ vtriusque testamenti abunde probant. Enimvero, mereri nihil aliud appellamus, quam facere actionem, æterna vita, ex diuina misericordia dignam. Quam ob rem bona opera nostra, voculā hanc meritum, ne quaquam tantū horrent, quasi dis diā pason ab ea distet, id quod modernis schismaticis, nec nomē, nec nominis rationem agnoscentibus, visum est.

Opera nostra esse meritoria quid importet.

Mereri quid sit.

¶ Proin operibus nostris, dum asseruntur meritoria, nil, quasi nostris tribuitur, sed diuina, tam in illis, quam in nobis, misericordia magnifice commendatur, qua nos ad eum dignatur, vt nos etiamnum per nostram cooperationem sibi reddat acceptos, suoque dignos efficiat regio, id quod eius apostolus testatur dicens: Cum tremore & metu, vestram salutem operamini. Et Petrus: Satagite fratres, ait, vt per bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis. Sic em̄ abundanter ministrabitur vobis introitus in regnum dei, & saluatoris Iesu Christi. At si non essent ex diuina ordinatione eꝝ regni meritoria, q̄ nostrā faceremus certā electionē? Quomodo per illa nobis abundanter ministraretur introitus in regnum dei? Inde ergo dicuntur æternæ vitæ meritoria, quod ex diuina misericordia & acceptatione, ad æternam beatitudinem tanquam mercedem ordinata sunt, que madmodum & mala opera, gehēnæ meritoria dicuntur, quod ex diuina iustitia, ad æternam poenam, tanquam conueniens eis stipendium deputata sunt.

Phil. 2.
2. Petri.

Roma. 6.

¶ His candide perspectis, facile quisque videbit, opera nostra bona, veraciter esse vitæ æternæ meritoria. Diximus em̄ huiusmodi opera esse, diuinę in nobis gratiæ opera, quibus ex dei misericordia liberalique promissione & ordinatione, æterna (tanquam merces) debetur vita, quam vitam tum meremur quādo huiusmodi opera, spiritu sancto nos mouente facimus, De quibus saluator ait: Attēdite, ne iustitiam vestram coram

Math. 6.

T in hominibus

FRENUM LVTHERANORVM.

Math. 6.

hominibus faciatis, vt videamini ab eis: Altoquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Habet ergo iusticia nostra, modo non fiat vt ab hominibus videatur, repositam in cælis mercedem, cuius si meritoria non esset, merces illius nequaquam diceretur. Nam merces necessario alicuius meriti est. hoc & de eleemosyna, oratione, ieiunio, aliisque multis dominus confirmat dicēs: Te faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Tu cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. At cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quid autem aliud, putamus reddet, quam mercedem Abrahamæ olim promissam, quando ait: Ego merces tua magna nimis. Nā seminanti iusticiam, merces ipse fidelis. Nolite errare, inquit Paulus, deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Iustus enim est deus, iustis laborum suorum mercedem reddens. Non (inquit Sapiens) effugiet rapinam peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis: Omnis misericordia, faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum, & intellectū peregrinationis illius. Ecce scriptura, claris verbis opa nostra fatetur meritoria. Hinc rursus subdit: Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces dei manet i æternum. Et infra. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo. Hieremias quoque: Quiescat, ait, vox tua a ploratu, & oculus tuus a lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus omnipotens. Quid hoc testimonio validius? Sed euangelica forsitan testimonia audire vultis. Beati estis inquit in euangelio dominus, cum maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduer-

Gen. 15.

Prou. 11.

Gall. 6.

Sapi. 10.

Ecclesi. 16

Eccle. 18.

Eccle. 51

Hier. 31.

Math 5.

Lucæ. 6.

aduersum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate quoniam vestra merces, copiosa est in cælis. Quisquis potum dederit vobis, calicem aquæ frigidæ, in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et qui recipit prophetam, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et qui cunque ad bibendum dederit vni ex pusillis his poculum aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis, non perditurum est mercedem suam. Dignus est enim operarius mercede sua. Nam ei qui operatur, inquit Paulus, merces deputatur, secundum suum laborem. Ideo deus reddit vni cuique secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem, quærentibus vitam æternam. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Non enim iniustus est deus, vt obliuiscatur operis vestri. Quapropter abundantes estote, in omni opere domini semp, scientes quod labor vester non est inanis in domino. Beneficiæ vero & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus. Nolite ergo amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia namque vobis necessaria est, vt voluntatem dei facientes, reportetis promissionem quam autem aliam, nisi de qua beatus Iohannes. Vos, inquit, quod audistis ab initio in vobis permaneat, quia si in vobis manserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. Vbi beatus Augustinus sic habet: Forte mercedem quæreres & diceres. Ecce in me quod ab initio audiui custodio obtempero, pericula, labores, tentationes, pro ista mansione sustineo, quo fructu, qua mercede? Quid mihi postea dabit, quia in hoc sæculo, me video laborare inter tentationes. Non video hic esse requiem aliquam, mortalitas ipsa aggrauat animam & corpus quod corrumpitur premit ad inferiora, sed tolero omnia, vt illud quod ab initio audiui maneat in me, & dicam deo meo, Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras
Ad quã

Marc. 9.

Matth. 10.

Lucæ. 10.

Roma. 4.

Roma. 2.

i. Cor. 2.

Hebr. 6.

i. Cor. 15.

Hebr. 13.

Hebr. 10.

i. Ioan. 2.

Psal. 16.

FRENVM LVTHERANORVM.

Ad quam ergo mercedem? Audi, & noli deficere, Si deficiebas i laboribus, promissa mercede fortis esto: Quis est qui operetur in vinea, & recedit illi de corde quod accepturus erat? Fac illum oblitum mercedem suam, deficiunt manus, Memoria promissæ mercedis, perseverantem facit in opere. Et homo promisit, qui te potest fallere, Quanto fortior esse debes in agro domini, quando promisit veritas, cui nec succedi potest nec mori, nec fallere potest eū cui promissum est. Et quid est promissum? Videamus quid promisit: Aurum est, quod hic multum amant homines, an argentum? An possessiones ad quas fundunt homines aurum, quamuis multū ament aurum? An amœna prædia, amplæ domus, multa mancipia, animalia munerosa? Non est hæc merces quædam, ad quam nos hortatur, vt in labore duremus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna, Audistis, & gauisi exclamastis, Amate quod audistis, & liberamini a laboribus vestris in requiem vitæ æternæ. Ecce quid promittit deus, Vitam æternam. Ecce quid minatur deus, Ignem æternum, Quid illis ad dexterã constitutis? Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Ad sinistram quid? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius, Illud nondum amas, vel hoc time. Mementote fratres mei, quia vitam æternam vobis promisit. Nemo vos seducat ad mortem, promissionem vitæ æternæ desiderate, hæc ille.

Ecce quanto zelo, quanto studio, beatus ille doctor, fidelibus, ex apostoli autoritate, inculcare nititur, vitam æternam esse nostrorum operum bonorum mercedem a deo promissam, eiusque mememoriam, neutiquam debere nobis excidere, vt ex tali præmio digni tandem habeamur & interim in opere perseverantiores reddamur. Hinc idem apostolus rursus ait. Videte vosmetipsos, ne perdati quæ operati estis, vt mercedem plenam accipiatis. Apertissimis hisce scripturis qui dissenserit, operaque nostra bona, æternæ vitæ meritoria negauerit, infidelis est, ac infideli Cain, huius hæreseos primo autore, deterior. Hic etenim primus hanc orbi detestandam

infide

Matt .25.

Ioan. 2.

CAPVT VII.

infidelitatem inuexit, opera nostra primus meritoria negauit quem moderni hæretici, eius sectæ discipuli, fidelium opera bona apud deum negantes meritoria, ducem habent & patronum, de quibus gloriosus Christi apostolus Iudas ait: Væ his qui in via Cayn abierunt, eius impietatem sequentes, & de dei clementia impie sentiendo, poenitentiae opera nequaquam meritoria credunt. Hoc namque Cayn credidit, hoc asseruit, hæc incessit viam. Maior est (inquit) iniquitas mea, quam ut veniam merear. Quid autem hoc, nisi deo mea nunquam sic erunt accepta poenitentiae opera, ut veniae sint meritoria? Et hodie quod aliud blaterant meritorum destructores, merita negantes? At interim mercedem (quam a bonis operibus distitentur) sibi pro hac impietate debitam, a beato pronunciatam apostolo attendant: Væ (inquit) aeternae damnationis eis debetur, qui viam Cayn abierunt. Igitur manifestarium est bona opera negare meritoria, damnabile esse, id quod & alia scriptura testatur, ubi de impijs (non recte cogitantibus, imo sua excæcatis malitia errantibus) legimus, Nescierunt sacramenta dei, neque mercedem sperauerunt iusticiae, &cæt. Si scriptura clare diffinit iniquum, infidele & erroneum, iusticiae mercedem non sperare, quanto magis illam in vniuersum negare? Recte de talibus beatus Iudas ait. Hi autem, quaecunque ignorant, blasphemant, hoc est, seductores hæretici secreta fidei, quae intelligere nequeunt, negant, & inhonorant. Quaecunque autem naturaliter tanquam bruta animalia norunt, hoc est, quae sensitiua cognitione, brutis quoque communi, vel in rebus, vel in literis diuinis, agnoscunt, & sibi quasi delectabilia, suisque erroribus conuenientia apprehendunt, in his corrumpuntur, hoc est, talibus male vtuntur, & in eis damnabiliter delectantur, ac perseuerant, errantes, & in errorem mittentes. Sed hos deuita quisquis christianus cense-
Iudæ. 1
Gene. 4.
Sap. 2.
Iudæ. 1
2. Tim. 3

¶ At scripturariorum cohortem, deñtibus aduersum hæc stridentem audio, validisque clamoribus infirmare molientem, quae diximus, primo sic.

V PRI-

FRENUM LUTHERANORVM.

PRIMO.

A Eternam vitam nobis Christus solus sufficienter meruit. Nihil ergo nos meremur. Alioqui redemptore opus non esset, si nostris saluaremur meritis, aut Christus insufficienter meruit, si nostra adijcere oporteat.

RESPONSIO.

ET si dominus Christus sufficienter omnibus (Nam mortuus est pro omnibus) vitam meruit æternam, suo tamen merito, illam, non omnibus, sed sibi duntaxat, vt Paulus habet, obtemperantibus suaq; obedientia illam merentibus, debitam effecit. Quamobrem haud probe quisquis argumentatur. Si Chrs sufficienter meruit, ergo nos nihil meremur. Nos enim merendo precium nostræ redemptionis, quod solus ille præstitit, nequaquam exhibemus, sed vitam æternam, quam ille nobis sufficientissime meruit, debitam nobis, gratia cooperante, facimus, quod qui neglexerit, Christi merito nunquam saluus erit. An non dicturus est dominus, nonnullis fidelibus, quibus haud dubium sufficientissime cælum meruit merita tamen propria negligentibus: Discedite a me maledicti in ignem æternum, quod præparatus est diabolo & angelis eius. Oportet igitur beatitudinem, quam ille nobis sufficienter meruit, per merita nostra, debitam nobis faciamus. Alioqui nullus fidelium, imo nec infidelium aliquis damnaretur. Nam pro omnibus Christus sufficienter meruit. Nec apostolus fidelibus Colossensibus scriberet. Cùm aut Chrs apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. An non & pro illis Christus gloriam sufficienter meruit? Illi tamen hoc meritum ne utiquam proficere, ab apostolo itrepide asseritur, nisi eam sibi debitam, digna conuersatione, propriisq; meritis efficiant. Nostra itaq; merita, redemptorem nedum non excludunt, imo adeo exigunt, vt nisi esset redemptor, nisi sufficiens præcessisset redemptio, nequaquam vel vllum extaret meritum nostrum. Ea propter nec merito nec redemptioni Christi, nostra præiudicant merita, sed tam illius meritum, quam redemptionem præsupponunt, inq; his fundata sunt. Inde dominum vinee

CAPVT VII.

vineæ suæ procuratori dicturum legim⁹. Voca operarios (nimirum quos olim me a gratia ad vineam conduxī) & redde illis mercedem. Non dicet: Voca omnes quos ad vineam inuitaui, quibus sufficienter merui, sed operarios voca, illis mercedem quam ego eis meo merito, mea benignitate constitui, redde, eo quod illam sibi debitam suis laboribus (mea tamen gratia partis) effecerint. Vnde & beatus Paulus postquam dixerat: Bonum certamen certavi, cursum consumaui, fidem seruaui. Non ego, sed gratia dei mecum, mox subiunxit. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, hoc est præmium seu merces iustæ operationis & meriti, quam reddet mihi dominus, in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius, vbi venerabilis Haymo Illi diligunt aduentum eius, qui securi de præmio, sperant se remunerari ab illo. Sicut rex quilibet aut imperator alicui suorum principum coronam tribuebat antiquitus victoriam reportanti ab hostibus. Ita dominus suis victoribus ac militibus præmia æterna, & braua sine fine mansura donabit. Imo potius reddet: Neque enim dabit inquit, sed reddet, tanquã debitum aliquod, non munus, sit recepturus, quippe qui iustior sit, mercedem omnium decernet laboribus, fit itaq; vt vel debita corona hæc sit ob iudicis æquitatem.

Haymo

Theop.

SECUNDO.

Christus nos liberauit & vocauit, vocatione sua sancta non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia, ij. Timoth. i. Non ergo nostris operibus aut meritis saluos nos facit, Titum. iij. Quamobrem, æternam vitam nostris meritis obtinere impossibile est.

RESPONSIO.

Aeternã vitam ex misericordia seu gratia donari, & pro meritis dari, nequaquam pugnant, tum quia scriptura (quam solui impossibile est) deum æternam vitam, pro vtrisque dare manifeste testatur, tum quia, nostra merita nihil

V ij aliud

FRENUM LUTHERANORVM.

Iohan. 10.
1. Cor. 12.
2. Pet. 1
Gal. 5.
Mat. 18. 25
Iudæ. 1

aliud sunt, quam diuinæ gratiæ ac misericordiæ dona in nobis. Quod ergo pro meritis datur, necessario ex gratia datur, & quod meremur, ex gratia accipimus, eo quod merita nostra effectus sunt gratiæ dei. Eatenus itaq; nobis possibile est æternam mereri vitam, quatenus deum in nobis bona operari merita, quibus æternam vitam pro mercede constituit, ac promisit, possibile est. Ex quo probe colligitur, grandẽ esse blasphemiam, opera nostra per negare beatitudinis meritoria. Quis enim nescit esse blasphemum, asserere, deum in nobis opera, vita æterna digna, operari haud posse? An hoc non illius occasione, sed gratiæ, imo & promissioni pugnat? Igitur procul omni dubio, grauissime deum offendunt, & a recta Christi fide excidunt, qui opera nostra, non meritoria impie defendunt, de quibus beatus Iudas ait: Hi sunt in epulis suis male conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

TERTIO.

MAnifeste Paulus ait: Si ex gratia, ergo non ex operibus. Roman. xi. At beatitudo ex gratia datur. Romanorum. vi. Ergo non ex operibus, non ergo pro meritis datur.

RESPONSIO.

Rom. 11.
1. Pet. 1.

Gratia si quando primitus datur, omnino gratis datur, nequaquam ex operibus, gratiam meritorie præcedentibus. Alioqui gratia, iam non esset gratia. Illud tamen, quod habita gratia, vel ex gratia, vel propter gratiam datur, potest etiam vel ex, vel pro operibus gratiam sequentibus dari, & nihilominus ex gratia esse, eo quod gratiæ neuiquam repugnet, esse bonorum (meditantibus alijs virtutibus) operum principium, quorum finis est æterna vita. Hoc aut modo, beatitudo nonnullis ex grã datur, q̃a ex opib⁹ seu pp̃ op̃a gr̃e q̃bus.

bus æterna vita promissa est, vnde haud recte conficitur argumentum. Si ex gratia, ergo non operibus seu meritis. Equidem nihil pugnant, beatitudinem ex gratia dari, & tamẽ meritis dari, eo quod gratiæ (cui æterna debetur vita) merita, effectus sunt. Hinc patrem familias audimus cuidam pro denario diurno murmurãti, respondẽtẽ, suaq; responsione testantem, oparijs in sua vinea (sed sua sponzæ ac liberalitate) conductis, qđ erat gratiæ, diurnum pro factis laboribus, quod erat iusticiæ, denariũ reddi. Sic em̃ ait. Volo & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi, quod volo facere? vbi gratia commẽdatur. Et tamẽ iã ante iusserat oparios vocari mercedemq; illis reddi, quo certe subindicabat diurnũ denarium, pro laboribus in vineis actis reddendum, quod erat iusticiæ. Præmiserat siquidem. Ite & vos in vineam meam, & quod iustũ fuerit dabo vobis. Ea propter, æternæ vitæ merces diurno denario significata, & ex grã, & ex meritis a domino datur. Ex grã ẽ, quod nos ad illã suam misericordia vocauit. Gratiæ ẽ, quod nos meritis diuites facit. At quod nobis illã tãquã mercedẽ reddit, ex laboribus ac meritis nostris euenit, ad q̃ nos, pro ea consequenda mercede, conduxit.

Math. 20.

QVARTO.

Dicit Apostolus. Ei q̃ opatur, merces non imputatur secundũ debitũ. At merces æternæ vitæ secundum gratiam imputatur, ergo non secundũ debitũ, ergo nullũ ẽ ei⁹ meritũ.

Rom. 4.

RESPONSIO.

Aeternæ vitæ mercedẽ, scriptura, secundũ duo nos considerare docet. Primo p̃ respectũ ad deum, tãquam p̃ci se dãtem illã mercedẽ, & hoc modo, non ex debito, sed secundum gratiã merces imputatur. Nulli⁹ em̃ debitor ẽ de⁹, dicẽte Paulo. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? Dein, p̃ respectũ ad deum vt mercedẽ promittẽtem. Faciẽtib⁹ nãq; suã voluntatẽ, de⁹ æternam pro mercede vitæ promisit. Et hoc modo, btitudo seu merces æternæ vitæ, non secundum gratiam tm̃, imo secundũ debitũ diuinæ videl. promissionis, tãquam merces iusticiæ imputatur, secundum illud. Repolita

Matth. 7.
Ioan. 14.

2. Tim. 4.

FRENUM LUTHERANORVM

est mihi corona iustitiæ &c. Vnde cū in argumēto assumitur Aeternæ vitæ merces secundū gratiā imputatur, verè est, si consideretur p respectū ad deū tāquā p̄cise datorē, hoc siquē modo considerata, solū secundum gratiā, & non secundū debitum datur, eo q̄d nulla humana actio, ad diuinā p̄cipandā gloriam proportionata sit. At eadē merces si p respectum ad deum, tāquā promissorē consideretur, sic non secundū gratiam solū, imo magis secundū debitū imputatur. Hoc aut, non primo, modo, sub humano merito cadit, iuxta illud: Voca operarios, & redde illis mercedē. Qui facit volūtatem dei, manet ī æternū. Faciētib. em̄ nob̄ opa bona, abundanter ministrabitur introitus in æternum regnum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Non em̄ oīs q̄ dicit illi domine, domine, intrabit ī regnum cælorū, sed q̄ facit voluntatē patris ei⁹ q̄ in cælis ē. Quāobrem: Qui vult ad vitā ingredi, seruet mandata. Tūc etenim beatus q̄sq̄ erit, si cū hęc sciat, etiā fecerit ea.

¶ Et ne quēpiā hac ī re, sanctorū patrū verbis hallucinari contigat, hęc volui adiectā coronidē. Per propria saluari merita, aut ppria exigi merita, duplicem sensum habere potest Prim⁹, vt intelligātur propria, q̄ sunt p̄cise hoīs, ex solo libero arbitrio, diuinitus sibi semel concesso, opa beatitudine supna digna, opantis. Et hoc modo proprijs meritis saluari, sancti tamquam hæresim Pelagianā vehemēter detestantur. Hęc em̄ asserit hominem, si velit, suis viribus saluari posse, absq̄ dei gratia, contra quam hæresim, præcipue Hieronymus & Augustinus admodum plura scripserunt. Secundus, vt propria merita intelligantur, quæ non sunt p̄cise aliena, & nihil cooperantibus, tantum applicata, sicut in paruulis baptisatis contingit, sed etiamnum per nosmetipsos (cooperante Christi merito & gratia) effecta. Hoc modo proprijs saluari meritis, adeo necessariū est adultis, vt si talibus careāt, regnū dei numquam ingessuri sint, id quod domin⁹, sub fatuarū quinq̄ virginum pabola, si sanctis Hiero. credimus ac Gregorio, manifeste docuit. ¶ Tm̄ de nostrorum operum merito dictū esto. De satisfactione quoq̄ parum quiddam audiamus.

Opera

OPERA NOSTRA ESSE SATISFACTORIA

OSTensuri bona nostra opa, esse apud deum satisfactoria, opæpretium duximus, quid pœnitentialis satisfactionis (de hac siquidē nob̄ iā differendum est) nomine importetur præmittere, ne vel vllum in eius vocabuli sensu piculū timeatur, aut in quoquam, satisfactioni seu redemptioni domini nostri saluatoris Iesu Christi præiudicare videamur. Satisfacere pœnitēcialiter, est debitam deo pœnā (cuius nos p̄ peccata p̄terita, post baptismum admissa, obnoxios fecimus) secundum illius voluntatē reddere & exoluere. Debitā deo pœnam dicimus, quam a peccatoribus deus non exacta iustitia, sed amicabili reconciliatione exigit. Peccādo namq; duplex incurrit malū peccator. Culpam videlicet, qua deum offendit, & pœnæ reatum. Et si quidem mortalis fuerit culpa, æternæ reatum pœnæ incidit, quem tamen pœnitendo, dei qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, benignitate, sic euadit, vt in pœnæ temporariæ, siue hic, siue in purgatorio exoluendæ reatum, amicabiliter corripendus trāse at, p̄cipue, quando non antecessit tanta pœnitentia, seu contritio, quanta potuit, gratia cooperante, totum animum penitus ab omni reatu expurgare. Neq; enim ita remittuntur tunc peccata, quin dignæ pœnæ debitum adhuc subeūdæ maneat, cui peccator obnoxius est. Quod sane debitum, si Augustino credimus, inter alia numeratur, quū in oratione dominica dicimus. Dimitte nobis debita nostra. Neq; prius in cælum aditus patebit, quā hæc debita quoquo modo fuerint integre persoluta. At vbi talium solutio plenarie accesserit, deo, cum aliud quid a nobis haud exigat, satisfecisse dicemur. Sic Pylat⁹ Iudæis satisfecisse legitur, dominum Iesum illoꝝ voluntati tradēs. Nā aliud ab illo nihil ex postulabāt. Porro ne didacul⁹ q̄squā, p̄sentia tāquā n̄i capitis figmēta, cauilletur scripturis docebim⁹. Primum, dimissa culpa, remanere nonnunquā pœnā. Dein, q̄d peccator huiusmodi pœnam sua opa coopante gr̄a exoluere potest & tenetur. Postremo q̄d huiusmodi digne pacta, deo p̄ opa sua peccator

cator

FRENUM LUTHERANORVM.

cator recte satisfacisse dicitur. Age primum iam ostēdamus.

¶ Adam primum hominem (qui tanta fuerat sapientia p̄ditus) neminem dubitare putamus, post offensam statim restituisse, q̄ tamen a p̄na, peccato suo debita, nequaquam illico liberatus fuit. Fratres Ioseph, diu postquam hunc v̄derant p̄nas facti sui dederunt in Aegypto, vt & Rubē clamaret. Merito hęc patimur, q̄a peccauim⁹ in fratrem nostrū & tamen credibile non est Patriarchas tantos, nunquam interea p̄nituisse, neque culpam eis fuisse dimissam. In Leuitico scriptum legimus. Anima quę iurauerit & protulerit labijs suis vt male qd faceret vel bene & non fecerit, & illud ipsū iuramento & sermone firmauerit, oblitaq; postea intellexerit delictum suū, agat p̄nitentiā pro peccato, & offerat agnum de gregibus seu capram, orabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Audimus non sufficere p̄nitere, ingemiscere, & ap̄ctis resipiscere, sed oportere insup agnum aut capram offerre (quod ē satisfacere) pro peccato. Nam hęc oblatio, cum esset deo grata, haud fiebat, nisi post impartitam peccatori gratiam, ad culpę condonationē, & ideo non ad culpę quę iam dimissa erat, remissionem, sed ad satisfactionem pro p̄na culpę dimissę, debita. Moysen & Aaron, quibus in p̄nā aut fastus aut incredulitatis suę, non erat permissum vt populum Iudaicum in terram promissionis inducerent, num credemus eos diu ante non fuisse reconciliatos in gratiā? Remansit tamē in vtroq; p̄na pro peccato debita. Dauid, postquā intellexit adulteriū culpam sibi fuisse remissam, sed p̄nā reseruatā, non destitit fletib⁹ quā acerbis. p̄nā illā peccato debitā diluere, & cum gemitu orare, sibi deleri iniquitatē, ampliusque a peccato suo lauari. Afflict⁹ sum, inqt, & humiliat⁹ sum nimis, rugiebā a gemitu cordis mei. Et paulo post. Quā ego ī flagella pat⁹ sum, & dolor meus in conspectu tuo semp &c. Eodē ptinet, quod Ezechias rex, tāetsi culpa fuisset ei remissa, non tñ ei⁹ p̄ cūm, oī penit⁹ caruit punitione. Rursum ī Daniel. traditur qd quū Nabuchodonosor audierit somnii sui terribilē expositionē,

Da-

Daniel ei mox consuluit, vt eleemosynis peccata sua redimeret. Ad quid autem attinebat ista redemptio, nisi ad satisfactionem? Tum enim (si b. Augu. credimus pariter & Hierony.) facti sui pœnitens erat, & diserebat deus in eum sententiam, per menses duodecim illum expectans, ad satisfaciendum pro peccato. Certe nisi pœna, remissa culpa, soluenda restaret, Iohannes baptista populum ad se confluentem nequaquam fuisset cohortatus, vt dignos agerēt pœnitentię fructus, quod nos post sanctos, August. Greg. Chrysof. Hierony. Ambro. Cyprian. satisfacere nominamus. Nam faciendo dignos pœnitentię fructus, dignam deo pœnam exoluimus, nostro iudicio, diuinū euadentes, secundum illud Pauli. Si nosmet ipsos diudicarem, non utiq; iudicaremur. Vnde b. Chrysof. sup Matt. ait. Si vis (quod ego consulo) nec hic a deo pœna quauis cruciari, tu ipse tibi iustus sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi. Audi Paulum dicentem: Quoniam si nosmet ipsos iudicauerimus, non utiq; iudicaremur. Si id facies ordine paulatim progrediens, ad coronam quoq; peruenies.

Mat. 3.

1. Cor. 11

¶ His confine est quod Paulus in actis, affirmat se gentibus annunciaſſe, quatenus pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad deum, digna pœnitentię opera facientes. Quam rē apertius Romanis indicat inquiens. Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete membra uestra seruire iusticię ad sanctificationem. Ac cui putamus iusticię, & in quam sanctificationem? Iusti nimirum erant & sanctificati ad quos loquebatur Paulus, quantum ad gratiam intus iustificantem attinebat. Sic enim illos saluta uerat. Omnibus qui sunt Romę: Dilectis dei vocatis sanctis, &c. At erāt iſdem adhuc propter reliquias peccatorum & pœnas pro peccatis debitas, etiam iniusti, quippe quas nondum expiaſſent digna pœnitudine. Mansit ergo nonnihil in illis post culpam condonatam, quod iusto vindicandum erat & expiandum supplicio,

Act. 26

Rom. 6.

¶ Similiter Corinthiis scribens, gaudere se dicit, quod secū dum deum tristati fuissent ad pœnitentiam in salutem stabilē.

2. Cor. 9.

X Quæ

Quæ scdm deũ, inqt, tristitia est, pñiam in salutem stabilẽ opatur. At cum tristitia scdm deum absq; gratia non sit, hoc ipsum interius scdm deum tristari, ad remissionem peccatorũ opabatur. Ad qd ergo opus erat, exteriori, quam causabat, penitentia, nisi ad penarũ debitarũ post culpæ condonationẽ restantiũ expiationem? Vnde subdit apostolus: Ecce enim hoc ipsum, secundum deum contristari vos, quantam in vobis opatur sollicitudinem, hoc est, studium emendandi quod deliquistis, sed defensionem, hoc est, scdm Hierony. satisfactionem pcepti, sed indignationem, nimirũ, in vos ipsos, pro malis, q̃ gessistis, sed timorem, ne simile qppiam in futuro vobis contingat, sed desiderium, in melius proficiscendi, sed æmulationem pstantiorũ virtutum, sed vindictam, hoc est, castigationem vestri, pro peccatis admissis, &cæ. Si quis ad hunc modum cuncta q̃ in scripturis sunt recensere velit, qbus continetur, post dimissam culpã, remanere poenam peccatis debitam, grandis profecto liber prodiret. At nos iam qd scdm erat statuamus, nimirum, peccatorem posse sua opera, cooperante tamen gratia, huiusmodi poenam exoluere, & ad eius solutionem obligari.

Roma. 6

¶ Diuinæ volũtatis, pco magnificus, S. Paulus, dum huiusmodi poenarũ expiationem fidelibus commendaret Romanis solerter p̃misit. Humanũ dico, pp infirmitatẽ carnis vestræ. Humanũ, inqt, hoc est, leue, ad complendũ facile, & hois fragilitati plurimũ congruens. Vobis do pceptum, a quo nemo se rationabiliter excusare potest. Ideo vero leue, propter infirmitatẽ hoc est impfectionẽ vestrã, ac carnis vestræ fragilitatẽ, ob quã grauiora minime ferre poteritis pcepta. Vbib. Ambr. Medicus spiritalis, non plus a nobis exigit, nedũ pcepta quasi grauia fugeremus ppendentes infirmitatẽ nostrã, maneremus i morte. Origẽes, pudorẽ quẽdã p hoc icutit apostol⁹ auditorib⁹, vt hoc saltẽ obsequij dependant iustitiæ, & sanctificationi, qd prius imunditiæ & iniqtati detulerãt. Quid ergo tã humanũ, hoc est, qd tã leue, qd tã sine onere, & qd nulla ratione prorsus possit infirmitatis excusare, &c. Qd itaq; ab apostolo leue, ac cunctis penit⁹ facile p̃cipitur, q̃ possibile dubitabit? An humanũ dici

Ambr.

Origẽes.

pote

CA P V T VII.

potest, quod homini prorsus impossibile est? Alioq nec domini p̄cursor, nec apostolus Christi p̄ceptum hoc infirmis peccatoribus imposuisset, nec tandem intulisset. Si nos iudicaremus non utiq̄ iudicaremur. Penarum itaque relictarum exolutio peccatoribus possibilis est. ¶ Porro cum sola charitas, deo nostra faciat opera accepta, sitque soli illi talis vindicatio debita, ne utiquam ei digne exolui poterit, nisi cooperante charitate & gratia, ex qua si non prodierit, prorsus nulla apud deum reputabitur, dicente apostolo. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ea pp̄, necessum est istis expiationib⁹ charitas assit, & coopetur dei gratia, si satisfactionis rationē habere debeāt.

¶ Nec dubium arbitramur, quin ad huiusmodi satisfactiones peccator obligetur, cum illam deus exigat, præcipue quando non tanta præcessit contritio, quanta pro delenda culpa, & expianda commerita pena, a diuina iustitia exigebatur, id quod plurimis supra citatis scripturis ostendimus. Sufficiat iam Pauli autoritas, dicentis. Si nos iudicaremus, utique non iudicaremur. Eatenus nos ergo proprium super admissis obnoxios tenet, quatenus diuinum, vindictam illam exigens, euadere cupimus iudicium. Hinc cum per Iohellem dominus resipiscentiam indixisset. Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, mox satisfactoriam vindicationem, exostulans, adiunxit. In ieiunio, fletu & planctu, &c. Et paulo superius, plange quasi virgo accincta sacco, &c. Et ad sacerdotes. Accingite vos & plangite sacerdotes, lamentamini qui ministratis altari. Ingreddimini, dormite in saccis ministri dei, &c. Simile in Ezechiele legitur. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iudiciū, & iusticiā, vita viuet, & non morietur. Subscribit Micheas dicens. Indicabo tibi o homo, qd sit bonū, & quid dominus a te requirat. Vtiq̄ facere iudicium, & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo.

i. Cor. ii.

i. Cor. i.

i. Cor. i.

i. Cor. ii.

Iehel. 2
Ibid. 26

Ezech. 38

¶ Et quid aut vnum aut alterum prophetarū hic cito, quando Hieronym⁹ ip̄e fatetur, vocib⁹ omniū prophetarū nos voca

re deū ad pœnitentiã, hoc est, ad pœnã debitam pro peccatis. An non ex productis scripturis videmus, deum p̄ter conuerſionẽ ad se (quæ utiq; p̄ iustificantem gratiam fit, qua culpa remittitur) etiam exigere, vt faciat peccator iudicium & iusticiã, id quod ex diuo Paulo iã supra docuimus? At quid ẽ facere iudiciũ, nisi seipsum iudicare, hoc est, seipsum arbitrari plagis ac pœna dignum? Quid facere iusticiam, nisi istud exequi, quod iudicauit, & sibi pœnam statuere, vt isto iudicio, & eius executione, domini effugiatur iudiciũ? Hoc autem dei iudicium, si suo proprio iudicio & iustitia peccato effugerit, nonne deo suis operibus iam satisfecisse dicitur? Nam supra docuimus, satisfacere non esse aliud, quam deo debitam exoluere pro admissis pœnam.

¶ Hæc enim quicumque candide collegerit, haud dubium nisi malitia nolit, opera nostra pœnitẽtialia, ex charitate facta, probabit esse satisfactoria. Hinc dominus ait: Quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et rursus dimittite, & dimittetur vobis. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata v̄ra. Item, petite & dabitur vobis. Et Iacobus: Orate pro inuicẽ vt saluemini. Et Petrus. Caritas operit multitudinẽ peccatorũ. Caritas, hoc est, opera charitatis, quæ proximis ex affectu charitatis impendimus, q̄ sunt opa satisfactionis, opit multitudinẽ peccatorũ, vt deus vltra culpã non respiciat, imo p̄ illa opa charitatis etiã pœnã indulgeat. Hoc Pau. voluit vbi ait. Si nos diiudicarem, non utiq; iudicaremur, hoc est, Si nos nostras i deũ offensas propria austeritate vlti fuerim, vsq; adeo clemẽtẽ se nob̄ ip̄e p̄bebit, vt nolit vlcisci denuo. Neq; em̄ bis in idip̄m iudicat. Propter hoc & David sua p̄ctã vidicã, confidẽter ait ad deũ. Vide humilitatẽ meã, & laborẽ meũ, & dimitte omnia p̄ctã mea. Si non certo sperasset p̄ suã in semetipsum aĩ aduersionẽ, commeritas pœnas sibi condonãdas, nequam ad hunc modum sese afflixisset, neq; petisset condonari sibi peccata, hoc est, pœnas peccatis debitas. Iam enim de remissa culpa satis ei constitit. Huc quoque indulgentiarum gratia

Lucæ 11.

Lucæ 6.

Matth. 6.

Matth. 10.

Iaco. 5.

1. Petri. 4.

1. Cor. 11.

Psal. 24.

1. Re. 12.

gratia pertinet, qua absque dubio, poenae exsoluuntur debitae & abolentur peccatorum reliquiae, cum non frustra dominum Petro dixisse credamus. Quodcumque solueris super terram erit solutum & in caelis. En quot modis diuina clementia nobis satisfactionem praescripsit, nimirum, eleemosynarum largitione, iniuriarum remissione, propria vel aliorum precatione, charitatis affectione, propria & alterius austeritate, indulgentiarum concessione, vt non sit qui se abscondat a calore suae immensae benignitatis, sed inexcusabilis tandem inueniatur, qui has diuitias bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnit. Nec enim ammodo ignorare potest, quin benignitas dei ad poenitentiam & satisfactionis opera ipsum adducat. Nec scripturae desunt exempla. Satisfecerunt Niniuitae, poenitentiae & satisfactionis assumentes opera. Sic enim textus habet: Vidit deus opera eorum quia conuersi sunt, de via sua mala, & misertus est super malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Porro quae opera fuerint, praemisit dicens Et surrexit Rex de solio suo, & abiicit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius dicens: Homines & iumenta & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad dominum in fortitudine, & conuertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate quae est in manibus eorum &c. Ecce scriptura manifeste subindicat, Niniuitas domino satisfacisse, ieiunio, fletu, oratione, austeritate. Nisi enim his operibus deo satisfacissent, nec illis placatus, neque misertus (opera huiuscemodi respiciens) fuisset. Ita satisfacit Dauid. Item & Achab. Sed & Manasse. Sic Petrus, amare iugiter flens. Sic Magdalena, lachrymis seruatoris pedes rigans, alijque complures, quorum ingentem poenitudinem & afflictiones sua sponte susceptas, clementia dei, velut iustam poenae (quae sceleribus eorum debebatur) satisfactionem admisit, cohibuitque flagellum quod illis inferre meditabatur.

Matt. 16.

Rom. 2.

Ionae. 3.

2. Re. 11.

3. Re. 21.

2. Par. 33.

Matt. 26.

Lucae. 7.

¶ Certe si opera nostra non sint satisfactoria, dominus nos

X iij plurimum

Ioan. 6.

plurimum fefellit, orare docens. Dimitte nobis debita nostra &c. Inter hæc namque debita etiamnum pœnarum debita numerantur. Aut ergo satisfacimus orando, impetrantes debitorum & pœnarum quibus obnoxij tenemur relaxationem, & inficias ibit nemo, nos opere nostro satisfacere. Nam orare nostrum, opus quoddam est. Aut nunquam assequimur quod petimus, & fallax erit oratio, fallax & veritas quæ nos hac oratione debitorum remissionẽ certo consecuturos docuit. Ea propter satisfactionis contradictores, aut obmutescant, aut in nostram concedant sententiam, opera nostra fatentes satisfactoria, aut dominicam precationem, tamquam vanam ac fallacẽ penitus tollant. Hæc de nostrorum operum satisfactione sufficere credimus, si, ob vitandas hereticorum circũventiones, modicum hoc adiecerimus antidotum. Ex aduerso siquidem illi clamabunt: Christi passio sola sufficiens, imo & superabundans satisfactio fuit pro peccatis nostris, imo totius humani generis, secundũ illud. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non nostris autem tantum, sed etiam pro totius mudi. Aut ergo nostra satisfactio superfluet, aut illius insufficiens erit.

1. Ioan. 2.

RESPONSIO.

EX præmissis haud probe infertur hæc consequẽtia. Sua etenim satisfactione dominus Christus, nostrã nequaquam exclusit aut inuvalidauit, sed exigens, eã nobis magis parauit efficacẽq; nobis fecit, ac vigorem illi debitum soluendi dedit. Solus quidem sua passione satisfecit, nostræ redemptionis pretium plene exoluendo, secundum illud psalmistæ. Quæ non rapui, tunc exoluebã, disciplina quippe pacis sup eum, & liuore eius sanatis sumus, q in dilectione sua, & indulgentia sua nos redemit. Nec hoc tm̃, insuper sua satisfactione, nostris operibus vt essent satisfactoria commeruit. Satisfacim⁹ tamen & nos, non culpas diluendo, non humani generis aut nostrã ex nob̃ salutẽ procurãdo, non illius satisfactionis deficiẽtiã vel sufficiẽtiã supimplẽdo, sed commeritas post recidiuã pœnas, diuina iusticia exactas explẽdo. Aeterna quẽ lege decretũ ẽ, post peccata, baptismũ sequẽtia, si dei æquissimi, q tm̃ ingratitude malum, ne qua-

Psal. 68.

Esa. 53.

Esa. 63.

1. Cor. 11.

ne quaquam relinquet inultum, euadere iudiciū velim⁹, nosmet-
ip̄os, poenas soluēdo debitas, iudicem⁹. Quas qui hic exoluere
contēnit, post hac vel i purgatorio explebit, vel i inferno, nūquam
exoluturus reddet. lam de operū iustificatione pauca doceam⁹

Math. 5.

¶ DE OPERVM IUSTIFICATIONE.

Operibus nostris nos iustificari tam a schismaticis, quam
a nonnullis pro catholicorum parte stantibus, male au-
diebatur, illis asserentibus, blasphemum et a scripturis alie-
num. Istis autem sermonis impropriētatē causantibus ac-
dicentibus. Eatenus opera iustificare, quatenus beatificant
improprie iustificare, proprie beatificare. At q̄a nostrā non ē
in hac lucubratiuncula singulorū opiniones vel referre, vel re-
fellerē. Sed simpliciter ac sincere, nostrā fidēi veritatē osten-
dere pariter & firmare, hoc eīn & T, G, R, D, P, ex postolare
visa est, veram ac puram nostrā religionis ecclesiāe q̄ catholice
sententiam, subscripto accipito, paradoxo.

¶ CATHOLICAE FIDAEI PARADOXVM.

Operibus ex charitate factis, non solum beatificamur, sed
vere quoque iustificamur. ¶ Paradoxi declaratio.

Quia nob̄ vndiq̄ insidiātur scripturarij, scripturis contra
scripturā veritatē abutētes, p̄mittēdū duxim⁹, quā va-
rie scriptura diuersis tribuat beatificare, nec non iustificare.

Beatificare cū primis deo optio tribuitur, q̄ sol⁹ potēs ē sua au-
toritate, verā (cū om̄ib. ad illā conducētib⁹) p̄stare btitudinem

scdm̄ illud: Domin⁹ salutē tribuit, sperauim⁹ i dom. &c Non ē
, inquit, absq̄ me saluator. Dein btificare his tribuitur, q̄ alios

siue vere, siue false beatos proclamāt. Btificam⁹, inq̄t, Iacobus
eos q̄ sustinuerūt. Esai: popule me⁹ q̄ te btīm dicūt, ip̄i te deci-

piūt, & viā gressuū tuorū dissipant. Et rursum: Erunt q̄ beatifi-
cant populū istū seducētes, & q̄ btificātur p̄cipitari. Tādē btifi-

care q̄q̄ dicūtur, q̄ habita, suos possessores celesti btitudiē dig-
nos efficiūt. Hoc modo, dei dona, q̄b⁹ fideles ad supnā btitudi-

nē ordinātur, btificare dicūtur, siue habit⁹, siue act⁹, siue aliud
qd̄ sint. Sic beatificamur fide scdm̄ illud. Bti q̄ non viderūt &

crediderūt, Spe q̄q̄. d. Paul. Spe salui facti sumus. Charitate,
referēte Tho. btioēs q̄ diligūt te. Grā & remissione peccatorū

Eccle. 43.

Psal. 83.

Prou. 21.

.i. Tim 4.

Esa. 43.

Osee 13.

Iaco. 5.

Esaie. 2.

Esaie. 9.

Iona. 20.

Roma. 8.

Tobia. 13.

FRENUM LUTHERANORVM

Mat. 5.
L. 12. 6.

Mat. 25
Iohan. 13
Iohan. 5

Rom. 2.
Mat. 16

Iaco. 5.

Mat. 5.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates . Paupertate spiritus, mititate, luctu, patientia. Cordis munditia, pace, Similibusq; secundum illud. Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati qui lugent, Beati mundi corde, Beati pacifici, Beati qui patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Hoc modo certum est, & opera bona beatificare, testante saluatore, Beati (inquit) misericordes. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. Esuriui, & dedistis mihi manducare, & reliqua similia. Quamdiu enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Si hæc scitis, beati estis si feceritis ea: Venit enim hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ. Hinc Paulus ait: Reddet deus vnicuique secundum opera eius, his quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus vitam æternam. Et Iacobus: Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo, considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem prospexerit in lege libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Dicente domino: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum, beatificanti itaque suos actores, opera bona, hoc est, ad beatitudinem promouent, & meritorie perducunt, de quibus supra satis diximus, cum illa tam meritoria quam satisfactoria ostendimus: Quod autem a plerisque opera, proprie beatificare, non iustificare asseruntur, meo iudicio minus caute, minusque vere dicitur, eo quod operibus scriptura, iustificationem æque manifeste tribuit, id quod mox palam faciemus. Itaque ne propter incautam quorundam assertionem, diuinarum scripturarum, aut negare, aut non synceram confiteri veritatem cogamur, totaque scripturam nostra leuitate dubiam, nutantem, ac fluctuantem faciamus: opus nostra, nos vere iustificare iam docebimus, præmissa tamē primū eius voculæ, nimirum iustificationis declaratione.

¶ Cū

CAPVT. VII.

¶ Cum in scriptura iustificari, pro iustū fieri interdū vsurpetur, sitq; vulgaris hæc eius vocis significatio, nemo aut̄ suis opibus apud deum iustus fiat, imo iusta opa iustum, tamquam fructus arborē, sequantur. Scripturarū iustificationē opibus, nequaquā conuenire opinantur, ipsius vocis appellatione, eiusq; significationis ignoratione, manifeste decepti, credentes iustificationem haud in alia aliqua significatione vsurpari, id quod apte erroneū est. Nam apud Ezechielē de Hierusalem legimus. Iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas opata es. Iustificatæ enim sunt a te. At peccatis & abominationibus nemo iustificari, hoc est, iustus fieri creditur, & nihilominus peccatis iustificatæ sorores dicuntur. Oportet ergo iustificationis nomē aliā aliquam habere significationē. Et in Apocalypsi scriptū est. Qui iustus est, iustificetur adhuc. At qui iam iustus est, quomodo adhuc iustificari, hoc est, ex iniusto iustus fieri præcipitur? Si iniustus ē, non recte dicitur: Qui iustus est, iustificetur. Si vero iustus, non potest adhuc iustificari, hoc est, ex iniuste iustus fieri. Cum autem scriptura solui nequaquam possit, iustificationis nomen necesse est confiteamur haud vno modo in scripturis vsurpari.

¶ Scito itaq; diuinas scripturas iustificationem accipere, ne dū pro status iustitiæ immutatione quo de iniustitia ad iustitiā transitur, & iustitia de nouo adipiscitur, sed & pro adeptæ iustitiæ perfectione, augmentatione, consummatione, ac tandem p̄miatione, sic vt iustificari dicatur, non tm̄ q̄ ex iniusto iustus efficitur, id quod absq; omni dubio deus p̄ fidē ac gratiam facit: dicente Paulo. Deus est q̄ iustificat, cuius gratia iustificati sumus, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionē præcedētium delictorum, in sustentatione dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, vt sit ipse iustus & iustificans eū qui ex fide est Iesu Christi. Sed etiam illum q̄ iustus reputatur, & qui in iustitia crescendo, ac proficiēdo consummatur

Y

maturior

FRENUM LUTHERANORVM.

mator efficitur. Sic enim legimus, Qui iustus est (gratia videlicet per fidē a peccatis purgatus) iustificetur adhuc, bonis nimirum, opibus in iustitia crescendo, atque iustitiā adimplēdo, secundum illud. Sic decet nos omnem iustitiam adimplere. Nisi enim abundauerit iustitia vestra plus quā, Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Hinc iusto cuiquam præcipitur, Non verearis vsque ad mortem iustificari, & subditur causa, Quoniam merces dei, id est, æterna vita, manet in æternum, iustificatis videlicet parata. Illic etenim iustitia finaliter consummabitur, dicente scriptura: Nosse te, consummata est iustitia.

¶ His itaque modis, iustitiæ videlicet perfectione, adimplētionē necnon consummatione, scriptura iustificationē, operibus bonis tribuit. Iustitia etenim quæ lege præcipitur, legis obedientia, seu bonis operibus adimpletur, per adimplētionem autem & obedientiam legis quisquis iustificatur, hoc est, iustior, id est, in iustitia perfectior, & apud deū ac homines iustus reputatur, iustorumque albo adiudicatur. Non enim auditores legis, sed factores iustificabuntur. Propter quod dictus Iohannes ait. Nemo vos seducat filioli. Qui iustitiam facit iustus est. Quod si iustitiæ factores iustificabuntur, & qui iustitiam facit iustus est, quis iam addubitabit iustum operibus quoque adhuc iustificari, hoc est, in iustitia perfectiorem ac consummationem, iustitiæque præmio digniorem fieri? Hinc veritas ait, Si hæc scitis, beati estis, si feceritis ea. Et beatus Iacobus. Estote factores verbi, & non auditores tantum fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultū nativitatis suæ in speculo, consideravit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Simile est huic quod dominus ait. Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico. Omnis qui venit ad me, & audit

CAPVT. VII.

& audit sermones meos & facit eos, similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram, inundatione autem facta illisum est flumē domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificanti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina illius domus magna. Et alibi, cuidam interroganti, quid faceret vt vitam æternam haberet. Respondit. Si vis ad vitā igredi, serua mandata dei. His & similibus aptissimis scripturarū testimonijs iustitiam bonis operibus consummari, & consummatione beatitudinem mereri comprobatur, quamobrē opera iustificare haud inepte dicuntur, non quidem status immutatione, faciendo de impio pium, de prophano sanctum, de iniusto iustum, de pessimo optimum, nec iustitiam non habitam causando (nisi forsā dispositiue.) Hoc enim dei gratia in nobis efficit: Sed assecutum iusticiæ statum perficiendo & consummando ac etiam contestando, atq; tandem ad consummatam iustitiam perducendo, quod & Paulus plane docuit vbi ait: Filius dei factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Nemo igitur sibi de qualicunque solius fidei iustitia blandiatur, nisi enim & dei filio obedientiam, quæ fit operis exhibitione, præstiterit, sola fide non solum non iustificabitur, imo etiam fides illi poenas aliquando daturus commeritas, in peccatum reputabitur. Nec apostolus ait: Factus est omnibus solam fidem habentibus, sed omnibus obedientibus sibi, causa salutis æternæ. Clarum est itaque nos obedientia & operibus bonis iustificari & ad iustitiæ consummationem, hoc est, beatitudinis assecutionem perducere. Hinc bona ipsa opera, diuinæ videlicet legis obedientias ac obseruantias, **D A V I D** toties appellat iustificationes, nimirum, quod suos iustificat actores ipsa, eodem **P S A L M I S T A** dicente.

Y *ñ* In-

FRENUM LUTHERANORVM.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis
uiuificasti me. At sine iustificatione, neminem uiuificare pos-
sunt. Iustificat igitur opera bona, quãtũuis iustificatum sequã-
tur. Hæc, si iustificationem operæ negantes rite p̄sitaauerit,
nec ipsos posthac nobis aduersarios credimus futuros.

M. D. XXX. Augustę Octob. vltima.

DE SACRAMENTALI CONFESSIONE. CAP. VIII.

IN harenam quoq; sacramentalis illa, iam in ecclesia con-
suetata confessio, per scripturarios (Rotherodamicis forsan
argumētis motos quasi dubia) in his comitijs vocatur, quã
tamẽ ab ecclesiastico senatu, imo ab ip̄o dei verbo, decisam,
p̄ multos ānos feliciter complexi sum⁹. Hanc etsi ab hoīm ne-
mine primã institutã ostendere possint, nouitium tamẽ hoīs
licet nesciant cuius, figmentũ mentiri haud verẽtur, qbusq;
possunt viribus ab ecclesia moliũtur exturbare. At catholici
murum sese pro illa obijciẽtes, & gladio dei verbi defendũt
& hasta, de thesauris suis tã noua quam vetera proferentes,
qbus confessionẽ sacramentalem, quam & euangelicã eccle-
sia agnoscit, scripturis fundatã commonstrẽt. Paucis hæc sub-
indicabimus scripturarum authoritates quibus ad hoc ortho-
doxi patres vsi sunt breuiter adducturi. Beatus Clemens
Sancti Petri successor & discipulus, martyr venerandus, eã
confessionem scribit fundatam atq; diuinitus exactam, in ver-
bo beati apostoli Iacobi vbi ait. Confitemini alterutrum pec-
cata vestra vt saluemini. Hæc authoritas, etsi a modernis hæ-
reticis rideatur, nob̄ tamẽ haud aliter quã diuinũ qddã oracu-
lũ ẽ suscipiẽda, eo quod ab apost. Christi, ab vni⁹ illorum ore
profectam agnoscimus, de quibus dominus ait. Qui vos
audit, me audit, Vos non estis qui loquimini, sed spiritus
patris vestri, qui loquitur in vobis. Itaque quod Chri-
sti apost. ex Christi commissione, ex sancti spiritus suggestio-
ne, ex celestis patris inspiratione loquitur, ali⁹ nemo loqui cre-
dendus.

C A P V T VIII

dendus est, quam ipse Christus, imo ipsa sanctissima trinitas. Non ergo tanquam teruncium spernendum, sed quasi dei, cuius vere verbum est, reuerenter acceptandum & amplexandum. Proin, quid nobis de peccatorum confessione per apostolum dominus Christus loquatur, deuote auscultem⁹. Confitemini (inquit) peccata vestra, vt saluemini. O verbum gratiosum, Omni pietate plenum, O magnam circa nos diuinae misericordiae benignitatem, peccamus, & a peccatis vnigeniti sui pretio liberat. Ingrati reciduiamus, & adhuc remedium non negat. Sed antidotum, omnibus praesentissimam, nemini salutem amanti, difficilem praestat, Confitemini, inquit, peccata vestra, &c. Expendamus aliquantulum planius hoc apostolicum verbum, & quanta sub hac breuissima autoritate fidelium mysteria lateant aperiamus. Apostolus Christi diuersas circa peccatorum confessionem haereses, diuino spiritu, futuras prauidens, tot vere percutit ac expungit errores, quot de confessione verba scribit. Primo namque sacramentalis confessionis praecipuum, haud dubium Christi cuius erat apostolus commissio, promulgauit dicensque. Confitemini peccata vestra, illos cum primis exhibet haereticos, qui contempta delictorum confessione, peccatoribus, sola fide, salutem promittebant, aduersum istos perniciosissimos seductores, fidelibus iam fidem habentibus, sed post baptismum reciduantibus, scribit. Confitemini peccata vestra vt saluemini, Christi verbo prorsus conformiter vbi ait: Pœnitentini & credite euangelio, appropinquabit enim regnum caelorum. Crede-re enim omnibus necessarium fatemur, at hoc satis non est peccantibus, imo oportet etiam poenitentiam super admissis agant, alioqui regnum dei nunquam visuri. Etenim sicut poenitentia vana est absque fide, ita fides absque poenitentia mortua est. Quamobrem quemadmodum Christus poenitentiam fidei fidemque poenitentiae: sic eius apostolus confessionem fidei, fidemque confessioni coniunxit, vt sicut confessio nemini absque fide, ita nec fides vlli peccatori. quantumnis fideli, salutem mereatur absque peccatorum legitima confessione, haec est

Y. iij. Christi

FRENUM LVTHERANORVM.

Christi saluatoris nri dei, hæc eius apostoli, ab illo nec vnguẽ
latum diuertentis, sententia. Dein, huius confessionis matè-
riam insinuat dicens, peccata. Hæc enim sunt quæ confessio
exigit: Peccatorum confessio, pronũciatio, denudatio, Pecca-
ta (inquit) confitemini. Contra hæreticos, peccatorum enarra-
tionem in confessione necessariam negantes, ac confessionẽ
non ob delictorum enunciationem, sed ob verbi (quam ne-
scio) consolationem fieri debere impie dicentes. At aliter nos
Christi apostolus edoceat. Peccata (inquit) confitemini. Itaq;
non sola verbi consolatio, non aliud quoduis substituatur, sed
simplex peccatorum pronũciatio, hic quæ ratur & seruetur,
hoc si quis spreuerit, præcepti haud dubium) reus habebitur

¶ Addit apostolus vestra: Contra hæreticos, qui non omnia
peccata, necessario confitẽda dogmatizant, aduersum quos a-
postolus vestra, inquit, confitemini peccata. Nostra quippe
sunt, quæcunq; sponte, nostraq; volũtate admisimus. Omniũ
itaq; memoria habitorum peccatorum enunciationem exigit
confessio, nullum cælari vult peccatum, nullum tegi, nullum
tergiuersari, nullum obticeri, imo cuncta, si qua fides Christi
apostolo, de quibus nos conscientia repræhendit pronũciari
Quod si peccator vel minimum scienter contra conscientia
obticuerit, iam non deo sua confitetur, imo sibi ipsi sua refer-
uat peccata, & offendens in vno, fit omnium reus.

¶ Confessorem quoque legitimum apostolus exprimere
haud neglexit, dum ante verbum quod tractamus, de corpo-
re male affectis immediate præmitteret dicens. Infirmatur
quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent sup eum
&c. sequitur. Et si in peccatis sit remittẽtur ei. Inducat, inqt,
non quoscunq; sed presbyteros, nec quosuis, sed ecclesiæ, ne
que quolibet, sed quorum solutione, peccatorum assequatur
remissionem. Ad hoc namq; tales induci vult, vt infirmus si
in peccatis sit, ei remittantur. At per quos alios nisi quibus so-
lis dominus Christus potestatem dedit peccata remittendi?
Hos autem ecclesiæ presbyteros, hoc est sacerdotes, sacramẽ-
torum dei dispensatores, in quibus dominus reconciliationis
verbum,

CAP V T VIII

verbum (si Paulo credimus) posuit. Solis ergo talibus, peccatorum confessionem fieri præcipit apostolus cum ait. Inducat ecclesiæ presbyteros, quo verbo, plures simul percutit & damnat hæreses. Prima, docens solo corde deo duntaxat confitendum. At contra istos: Ecclesiæ quoque presbyteris oportere confessionem fieri declarat, quibus nemo solo corde confiteri potest. Secunda, asserens, quemlibet, cuiusvis aut sexus aut status sit, christianum, peccatorum legitimum confessorẽ, sed & hos apostolus confutat, dum ecclesiæ presbyteros, tanquam solos huic negotio idoneos nominat. Tertia: Affirmans, ecclesiæ presbyteros non esse quos hodie Ecclesiasticos appellamus, sacerdotes, sed viros quoslibet christianos fide plenos & spiritu, quorum errorem damnat, dum non pro quavis causa, sed pro peccatorum remissione consequenda inducendos specificat. At præter Ecclesiasticos sacerdotes, nemo potestatem accepit peccata remittendi. Talibus enim, non alijs, dominus dicit: Quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Quæcunq; ligaueritis sup terram, erunt ligata & in cælo. Quorum remiseritis peccata remittentur eis, quorum retinueritis, retenta erunt. Præcedit igitur sententia ecclesiastici sacerdotis, sententiam dei in cælis, vt qui ab ecclesiæ sacerdote solui contemnit in terris, nec a deo solutus a peccatis agnoscat in cælis. Stat enim firma sententia, quorum retinueritis peccata, retenta erunt. Cælum & terra transibunt, verbum autem istud non transibit.

¶ Tandem & necessarium confessionis modum exprimit addens. Alterutrum: Hac enim vocula, non confessorem, sicut schismaticis placet, quem iam antea demonstraerat, sed confessionis modum aperit, qui est, vt iam non solo corde sicut olim, non soli deo, sicut ab antiquo, sed homo etiam homini peccata sua detegat, hoc subinducat, alterutrum, idest, alter alteri, seu vnus alteri. Nec tamen quiuis cui libet, sed peccator ecclesiastico (sicut prædocuerat) sacerdoti, non qualitercunque constituto, sed clanculum. Nam istud, per alterutrum significatur

FRENUM LUTHERANORVM.

ficatur, vnus alteri, solus soli. Nostræ siquidem fragilitati clementissimus pater condescendens, vt ad confessionis institutum, sine quo peccatores, propter quorum salutem venerat, regulariter saluari haud contingeret, magis prouocaret quã auocaret, admissorum occultorum expiationẽ, publica fame nostræ iactura fieri noluit, sed secreta pœnitentia, præcepti sui obseruatione delere, taliter præceptum suum temperans, vt & pœnale esset, peccatorum detectionem, etiam homini fiendam mandans, & blandũ, clanculariam reuelationem sufficere commonstrans. Inde haud dixit: Confitemini ecclesiæ, seu coram omni multitudine, siue toti cœtui, id quod si fecisset, quis ex aduerso stetitisset? Quis illum accusasset? At nostræ misertus infirmitatis, pater misericordiarum & deus totius consolationis, occulta peccatorum confessione, prorsus voluit esse contentus, id quod per apostolum suum hic nos edocuit, vbi dicitur. Alterutrũ, quo verbo pariter & illos confutat hæreticos, qui oris confessionem negant esse ad salutẽ necessariam, & illos, qui peccatorum confessionem occultam, nequaquam sufficere, sed publicam coram omni ecclesia exigendam docebant.

¶ Et ne pestilentissimam Nouatianorum hæresim futuram, peccatorum remissionem post baptismum negantẽ, non exhibilaret, omnium nouissimo adiecit, vt saluemini. Declans confessione peccatorum, certissimam peccatoribus contingere salutem, modo secundum quod est ab apostolo præscripta, seruetur, quam qui contemptim præterierit, saluus esse non potuerit. Etenim iam excusari non poterit peccator (inquit Chrysostomus) qui legem contempnit vt delinqueret, & confessionis remedia amplecti noluit vt periret. Cape tu quisquis es o peccator remedia. Confessio afferat salutẽ, cui contemptus attulerat mortem. Consilia ad salutem data peccator amplectere, peccatorum indulgentiam, confessione instanti mercare. Quid horres fateri, quod libenter ac proprie commisisti? Cur confunderis dicere, quod non confusus es perpetrare? Cur vereris domino indicare, quod ipso præsentem
non

CAPVT VIII.

non veritus es committere? Aut nunquid eum ignorare quæ fecimus putas, nisi nobis confitentibus discat? Peius est confiteri nolle, quam legem contemnere, peius est admissi poenitentiam spernere, quam monita diuina despiciere, peius est dei offensam satisfactione nolle placare, quam peccando dei bonitatem offendere. Denique Niniuitæ confitentur & viuunt. Sodomitæ obdurantur & pereunt. Filij Israel quotiens peccant hostibus traduntur, quotiens se peccasse fatentur, de eorū manibus liberantur. Confitemini (inquit) domino quoniam bonus. Qui bonum ostendit, confiteri persuadet, peccatorē eī bonus absoluit, iustus condemnat, bonus indulgentiam tribuit, iustus peccatorum merita expungit. Apud iudicem bonū confessio mater est indulgentiæ, apud iustum debitum poenæ. Vnde fit, vt qui bonum sentire confitendo noluerit, iustum sentiat reticendo.

¶ Quare consule tibi peccator dum licet, dum qui offensus est suadet, cum ipse misereri desiderat, si qui offendit rogando non desinat, liceat confiteri, cui peccare non licuit. Confessio reddat, quod peccatum detraxit. Curet poenitentia, quod delictorum macula sordiderat. Serpentinum virus, satisfactionis antidoto recuretur. Peccatorum venena, precum instantia depellantur, vt qui nobis peccantibus fuerat offensus, confessione nobis misericors reddatur & pius. Hæc ille.

¶ En quam aperte, quam lucide peccatorum confessionē in ecclesia quotannis fieri consuetam, nobis apostolus Christi prodidit, vt etiam si nulla alia suppeteret scriptura, cunctis synceris fidelibus, vnica ista apostolica autoritate, sufficienter testata esset, nec tamen aliarū desunt scripturarū testimonia, a patribus catholice vindicata, quæ obiter videre libeat.

¶ Sanctus Dionysius beati Pauli discipulus in Christi verbo. Quorum remiseritis peccata remittuntur eos, & quorum retinueritis, retenta sunt, illam solidissimo fundat.

¶ Iohannes Chrysof. in precepto diuinitus dato Leuiti. v. Anima quæ iurauerit, vel aliqd mali fecerit, oblitaq; postea

Z cognouerit

FRENVM LVTHERANORVM.

cognouerit delictum suum, agat poenitentiã pro peccato suo, hic vbi nos habemus agat poenitentiam, litera Cyrilli sic habet. Et pronunciet peccatum quod peccauit. Cui hebraica veritas sic respondet, vbi sic habetur. Et confitebitur peccatum quod peccauit. Hinc Leu. xxvi. comminatur dominus, quod tabescent in iniquitatibus suis, donec illa confiteantur. Rursus Leu. xiiij. præcipitur de leproso mundando, quod ad sacerdotem adducetur, vt is de lepra dijudicare posset, & sententiam ferre, quæ res (si beato Hieronymo & Cyrillo credimus) confessionem sacerdoti faciendam effigiat, dicente scriptura, presbytero humilia animam tuam, &c.

¶ Item Basilii, in facto, quod act. xix. legitur, vbi cum spiritus nequam insilisset in septem filios Scæuæ principis sacerdotum ob peccata sua, multi leguntur ad Paulum venisse confitentes peccata quæ fecerant, tantus timor inuaserat omnes.

¶ Beatissimus martyr Cyprianus in confessione Danielis & Azariæ, Daniel. iij. & ix.

¶ Beatus Hieronymus. In dicto Esa. ca. xliij. Dic tu primò iniquitates tuas vt iustificeris.

¶ Sanctus Ambrosius in verbo Salomonis. Iustus prior est accusator sui, Pro. xvij. & Iohan. xx. Quorum remisistis.

¶ Diuus Augustinus in verbo Christi Luc. xvij. vade ostēde te sacerdotibus.

¶ Sanctus Gregori⁹ in verbo beati Iob. ca. viij. Non parcā ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

¶ Origenes in verbo Dauidis Psalm. xxxi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meã domino. Et Psalm. xxxvij. Iniquitatem meam annūciabo, & cogitabo pro peccato meo.

¶ Tertullianus, in confessione prodigi de qua Luc. xv,

¶ Sanctus Hilarius in verbo Psalm. vias meas enunciaui & exaudisti me.

¶ Hæc vt interim alia plura similia transleam, pro nunc adducere libuit, sanctorum patrum testimonia, vel potius iudicia, ab vniuersali Christi ecclesia probata, quibus peccatorum

rum

C A P V T I X.

rum confessionem (in ecclesia consuetam) diuinitus institutam, omnibus post baptismum mortaliter peccantibus, regulariter præceptam, & ab ecclesiæ exordio seruatam asseuerant, quæ si cuiquam proteruo non sufficiant, neque si nostra superaddidissimus profecissent, quamobrem his, quippiam superaddere, & in syluam, vt aiunt, ligna ferre, superfluum iudicauimus. Porro, rationes ab Erasmo Roterodamo alijsq; contra ecclesiæ institutum obiectas, quicumque volet, in nostro secundo quem iam dudum edidimus de confessione libro expunctas videbit.

¶ Anno quo supra prima Nouembris Augustæ.

DE EUCHARISTIAE SACRIFICIO.

C A P V T I X.

QUam cruentum, de Eucharistiæ sacrificio, bellum moderni hæretici Scripturarum mouerint, quot machinis imo technis, mira arte compositis, ipsum ab ecclesia deturbare contenderint, omnemq; ad hoc mouere lapidem, nec vsq; modo desistant, perfida illorum scripta, toti inuulgata orbi testantur, quorum tñ pseudoapostolorum varicies, neminẽ Euangelicæ philosophiæ candidatum eo permouere debet, quo vel ab apostolorum præscripto, vel prophetarum sanctorum vaticinio, aut ab ipso ecclesiæ catholicæ instituto, vel crinem quod aiunt, latum desciscat: imo quod illa, veritatis colūna, ab ipsis suis incunabulis, semper credidit, tradidit, docuit, seruauit, fideliter ac reuerenter acceptare, credere, seruare, si non magis ethnicus, quam christianus censerit velit, cuius quæ sit inconcussa fides, subscripta veritas manifestat.

VERITAS CATHOLICA.

SANCTA Eucharistia, quam altaris nuncupamus sacramentum, est verum ac præcipuum Christianorum sacrificium

PROBATIO.

HANC veritatẽ, & si vniuersa Christi Ecclesia toto orbe diffusa, nunquã habuerit dubiam, imo semper constanti

Z ij fide

FRENUM LVTHERANORVM.

fide seruaerit, nihilo secius, ne tantæ rei (quam scripturarij magis papisticam quam catholicam proclamant) diuinæ scripturarum deesse videatur testimonium, ex nouo (cuius eucharistiam esse sacrificium fatemur) testamento, præcipue statuere decreuimus, ab ipso diuo Paulo cælestium secretorum cognitore, diuinæ sapientiæ organo, facientes exordium. Apostolus Christi Hebræis scribens, posteaquã docuit, ac cor, non escis carnalibus seu legalibus, imo gratia stabiliendum, ne gratiæ scaturiginem ignorare contingeret, mox ipsum fontem gratiæ subindicauit dicens. Habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra, propter quod & Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum extra portam passus est, ubi nos legimus, altare, Græcus legit, Thytiastirion, quod latine sacrificatorium dicitur.

¶ En duo quædam apud fideles esse fatetur apostolus. Primum, altare sacrificatorium, dicens, habemus altare, seu sacrificatorium. Dein, quod in altari offertur, Sacrificium, nec qualecunq; sed quod ad manducandum solis fidelibus concessum est, de quo, inquit, id est, de cuius immolato seu oblato in se sacrificio, qui tabernaculo deseruiunt, edere potestatem non habent. Hæc duo apostolus adeo intrepide affirmat, ut nulli fidelium de his vnquam posse dubium esse putarit. Sacrificium igitur a fidelibus, ex altari sacrificatorio, manducandum, apostolica autoritate, cui nemo vere christianus contradicet, firmatum tenemus. Nam qui fiet, ut altare dicatur sacrificatorium, si non habeat quod in eo offeratur sacrificium? Quomodo de altaris sacrificio fideles edent, si nullum in altari inueniant sacrificium? Stat ergo fixum, hoc esse verum in ecclesia sacrificium, de quo fideles, ex altario reficiendi, edere potestatem habent. At christi-fideles, quo alio reficiuntur ex altari, quid aliud ex mensa domini, ex Christi altario sacrificatorio manducant & sumunt, quam corpus, & sanguinem Christi sub speciebus panis

panis & calicis benedicta? Sic enim idem habet apostolus: Calix benedictionis, cui benedicim⁹, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Id quod iam olim Christus dominus fidelibus promiserat ubi ait. Panis quem ego dabo caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. Caro mea vere ē cibus, & reliqua similia. Itaq; quod fideles ex altari sacrificium sumunt edentes, indubie corpus est & sanguis Christi. At sanctam eucharistiã aliud nihil dicimus, quam corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, pro fidelium communicatione sub speciebus panis & calicis consecrata. Consequitur ergo apertissime ex apostolicis verbis, sanctam eucharistiam esse verum in altari sacrificium. Sic namq; philosophatur: Quod ex altari sacrificatorio immolatum deo, soli fideles (non qui tabernaculo deseruiunt) edere potestatem habent, verum est sacrificium. Eucharistiam sanctam, soli fideles (non qui tabernaculo deseruiunt) ex altari sacrificatorio deo immolatam, edere potestatem habent. Est itaq; eucharistia sancta, verum sacrificiũ. Huic tam claro, tam euidenti apostolico testimonio, neminẽ nisi mere proteruentem atq; spiritui sancto resistantem, contradicere posse arbitror. Non sunt hæc nouitia, sed ecclesiæ & sancti spiritus antiqua tradimenta. Non figmenta papistica, sed apostolorum Christi vera synceraq; documenta, sed sanctorum qui a sæculo sunt Prophetarum, per quorum ora dominus locutus est vaticinia. Sic etenim de hoc altari sacrificatorio, simul & sacrificio Esaias prophetauit. In die illa erit altare domini in medio terræ ægypti, & titulus domini iuxta terminum eius, & erit in signũ & testimonium domino exercituum in terra ægypti. Sequitur. Et cognoscetur dominus ex ægypto, & cognoscẽt ægyptij dominum in die illa, & colent eum in hostijs & in muneribus, & vota vouebunt domino & soluent. Hunc textum patres orthodoxi, de altari ecclesiæ, & eucharistiæ sacrificio concorditer interpretantur.

FRENUM LUTHERANORVM

Prædixit & Daniel post Messiaë aduentum, ecclesie sacrificium, circa nouissima tempora desitutum. Quod apud Malachiam apertius legimus futurum. Sic enim habet. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra, ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnū est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mūda, q̄a magnum est nomen meum in gentibus. De hac oblatione & hoc sacrificio, Dauid ait: Erit firmamentum in terra in summis montiū &c. vbi Hieronymus sic legit. Erit memorabile triticum in terra, in capite montium &c. Targū rabbiionathæ sic ponit. Erit sacrificiū panis in terra, in capite montiū &c.

¶ Et in re clarissima quid moror? An non apertissime Dauid prædixit Christum dominū futurum secundum ordinem Melchisedech, sacerdotem in æternum? Num absque sacrificio, quod secundum ordinē esset Melchisedech sacerdos esse potuit secundum ordinem Melchisedech? At vbi Melchisedech ritum alias, nisi dum nouissimam cū discipulis suis ageret cœnam eucharistiam, hoc est, corporis & sanguinis sui sacramentum, sub speciebus panis & vini tradens) seruauit? Non habet ergo Christus, sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech, aliud secundum ordinē Melchisedech sacrificium nisi sc̄tam eucharistiā, quā si non sacrificauit, si non habuit sacrificium, mentitur scriptura, sacerdotē ipsum asserens secundum ordinem Melchisedech. Nisi ergo mēdacē quis fecerit spiritum sanctum, oportet ex hac scriptura Christum fateatur, nedum sacerdotem, sed & sacrificium egisse secundum ordinem Melchisedech. At cum non aliud nisi eucharistiam secundum hunc ordinem sacrificasse deprehenditur, manifestissime consequitur, eucharistiam ideo verē esse sacrificiū, q̄a dominus Christus vere sacerdos est in æternum secundū ordinē Melchisedech. Restat vt q̄ sc̄tam eucharistiā verē negāt sacrificiū, etiā dominū Christū verē diffiteantur, secundū ordinē Melchisedech, sacerdotē. Cū em̄ eucharistiā sacrificare, non aliud sit, quā panē & vinum, in altari, ad ritum
Christi

Christi, sacerdotis secundum ordinem Melchisedech, deo in memoria Christi, benedicere & sanctificare, negare Eucharistiā eē sacrificiū, non potest aliud eē, quā negare Christū, benedixisse & sanctificasse panē & vinū, secundū ritum ac ordinē Melchisedech. Hoc autē qd aliud est, quā Christū negare sacerdotē secundū ordinē Melchisedech, & spiritū sanctū arguere mēdaci, manifestāq; in illū ip̄ssimā dicere blasphemiam, nec hic nec in futuro remissibile? Quisq; ergo grandis blasphemie reus eē nolit, plus horreat eucharistiā cū hæreticis negare, quā cū apostolo, imo & ip̄o spū sancto atq; catholicis, confiteri sacrificiū, qm̄ istud ingens ē piaculū, hoc autē oī caret piculo. Porro qā plures doctissimi plura de hoc eruditissime scripserūt, nodulos cauillos hæreticorū doctissime dissoluētes, iā n̄m restringim⁹ calamū, & ad finē properamus.

Augustæ Anno M.D. XXX. Nouemb. II.

DE LIBERO ARBITRIO.

CAPVT X.

OMniū autē p̄niciosissime errāt Scripturarij libere hoīs arbitriū, plusquam oportet declinantes, & ex libero, post p̄ctm̄, seruū faciētes, imo re ip̄a, arbitrii libertatē (quā tamen asserūt scripturæ, comprobāt apostoli, sacri confitētur interpretēs, humanę nature testatur conditio, sed & toti⁹ ecclesiæ p̄petuus confirmat consensus) prors⁹ negantes, cū Manicheis, libere arbitriū non posse non peccare asserētes. Cum Nouatianis p̄nitentiā peccatorib⁹ conducibile negātes. Cū Vuic Kleffis, deum, totius iniquitatis auctorem faciētes, cuncta de necessitate absoluta, ab illo fieri ac prouenire, confitētes. De quorū singulis errorib⁹ differere non est p̄sentis instituti, sat nobis erit, ostendere ex diuinis scripturis, manere post peccatū in peccatorib⁹, libere arbitriū, quo se (non suis tamē meritis) sed diuina miseratione, possint, modo velint, ad gratiam, vt vocant, gratum facientem, quam nemini qd in se est facienti deus negat, p̄parare. ¶ De ea vero libertate loqmur q̄ nature libertas dicitur, nimirum, qua volūtas, & si haud semper quod velit assequatur, velle tamen aut
nol

FRENUM LVTHERANORVM

nolle, acceptare seu repudiare, eligere vel reprobare potest quod proponitur & illi vel assentire vel ab eo dissentire. Libertas enim illa, nequaquam in opere complendo (quod multipliciter, citra omnem arbitrii libertatem impediri potest) sita est, sed in assensu vel dissensu, in acceptione vel repudio, in electione vel reprobatione, voluntatis. Id quod si quis non attenderit, facile in hoc negotio hallucinabitur. At qui diligenter aduerterit, omnes hæreticorum cauillos facile trasiliet, qui liberum ideo a peccatoribus negant arbitrium quod se, sua virtute non possunt a peccato, diaboliq; potestate liberare. Sed toto, quod dicitur, cælo errant. Non est hæc liberi nostri arbitrii ratio, quod possit quæcūq; velit, aut mox, quod cupit assequatur. Solius hoc dei priuilegium est, omnia quæcūq; velit, efficere posse, de quo solo legimus. Omnia quæcūq; voluit fecit, in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Beatorum duntaxat est & erit, quādo deus erit omnia in omnibus, quæ velint mox consequi. Viatorum vero liberum arbitrium ad hæc se nullatenus extendit. Sed in hoc tantum consistit, vt libere possit eligere, aut non eligere, acceptare vel repudiare, quod proponitur. Ideo nãque liberum manere dicimus, etiam post peccatum in peccatoribus arbitrium, quia libera manet in eis potestas ad acquiescendum, aut non acquiescendum, ad assentiendum aut non assentiendum, salutiferæ gratiæ & gratiosæ inspirationi diuinitus illis immissæ, quam deus quantum in se est, paratus est omnibus dare, & per illam, omnes a se auersos, reuocare, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Alioqui non dixisset Paulus. Ignoras quoniã patientia dei, ad pœnitentiam te inuitat vel adducit. Certe si diuina patientia peccatores ad pœnitentiam adducit & inuitat, non modo liberum est illis pœnitere, & a peccato redire, verum etiam, dei benignitas præsto illis adest, vt opituletur. Hinc de Iesebele, seruorum dei seductrice, scriptum legimus, dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere a fornicatione sua. Certe si pœnitere noluit, liberum
illi

CAPV.T. X.

illi fuerat poenitere, si voluisset. Nec auxiliū dei, quatenus id faceret illi defuit, cui deus pro poenitendo tempus indul-
 sit. Hæc si breuiati non studeremus, plurimis diuinæ scri-
 pturarum historijs probare possemus, vt de Regibus Nabu-
 chodonosor, & Pharaone, de publicano & pharisæo, de Cor-
 nelio Centurione, de Petro negante & Iuda proditore. Sed
 interim christianissimum doctorem Augustinum sic de libe-
 ro, post peccatum, arbitrio scribentem audiamus. Manet (in-
 quit) ad quærendam salutem arbitrii libertas, id est, rationa-
 lis voluntas, sed admonente prius eo, & inuitate ad salutem.
 Id quod sane per primam gratiã fit. Et subdit: Initium ergo
 salutis nostræ, deo miserante habemus, vt autẽ acquiescamus
 salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est. Vt adipisca-
 mur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini ē mu-
 neris. Vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudi-
 nis nræ est, & cælestis pariter adiutori. Vt labamur, potesta-
 tis nostræ est, pariter & ignauitæ. Hæc ille. Ecce manifeste
 dicit, in peccatoribus manere potestatem acquiescendi salu-
 tiferæ inspirationi, qua diuina miseratione præuenti, ad be-
 ne agendum stimulantur. Manet ergo in eis arbitrii libertas
 Id quod manifestioribus verbis fatetur vbi rursus scribit: Vn-
 de Nabuchodonosor poenitentiam meruit fructuosam? Non
 ne post innumeras impietates flagellatus poenituit, & regnum
 (quod perdiderat) rursus accepit? Pharo autẽ ipsis flagellis ē
 durior effectus, & perijt. Hic mihi rationem reddat, qui di-
 uinum auxilium, nimium alto sapienti corde, diiudicat. Cur
 medicamentum vnius medici confectum, alij ad interitum,
 alij valuerit ad salutem? Nisi quia Christi bonus odor, alijs
 est odor vitæ ad vitam, Alijs odor mortis in mortem. Quan-
 tum ad naturam, ambo homines erant. Quantum ad dignita-
 tatẽ, ambo reges. Quãtũ ad causam, ambo captiuũ populum
 dei possidẽtes. Quãtũ ad poenã, ambo flagellis clemẽter ad-
 moniti. Quid ergo fines eorũ facit diuerso s? Nisi quod vnũ
 manũ dei sentiẽs in recordatione propriæ iniquitatis ingemu-
 it. Alter libero, contra dei misericordissimã veritatẽ, pugna-
 uit

FRENUM. LUTHERANORVM.

uit arbitrio. Haftenus Augustinus. En plane confitetur, in Pharaone flagitiosissimo, liberè māsisse arbitriū, quo contra diuinā misericordiā pugnavit. Quid dilucidius afferemus? Sed iā idē scripturis astruamus. In euāgelio legimus: Dedit eis potestātē filios dei fieri. Quibus eis? An solis iustis? Nequaquā. Nā hi (si q tales fuissent) haud dubiū, iā erant (p gratiā iustificati, filij dei. Peccatoribus itaq; quantūvis ingentibus, hęc potestas allata ē, vt si velint, & quantū in se fuerit, faciāt, filijs dei fiāt. Propter qd. S. Hila. 1. de tri. filios dei fieri non necessitatis esse dicit, sed volūtatis, qā pposito vniuersis dei munere, non per naturā gignētū affertur filiatio, sed volūtas pmiū consequitur. Cui. b. Augustin⁹ sup Ioh. homil. xiii. subscribit. Itē & d. Hiero., ad Damasū & ad Hedibiā. Ambrosi⁹ qd lib. primo de Iacobo & b. vita, capite. iii. Tertullianus aduersus Martionē lib. ii. Chrysostomus homil. lx. sup Mattheum. Damascenus libro. ii. capite xxvi. &c.

¶ Porro qd aliud dominus ipse subindicare voluit, vbi ad Hierusalē ait: Quotiēs volui congregare filios tuos, quēadmodū gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiti? Si noluit ad salutē congregari, extra salutē fuit. Si domin⁹ eam congregari voluit, ipsa vero noluit, quomodo non liberè illi (p sentissimo dei auxilio) fuit congregari, si voluisset? Ad idē ptinet, quod p euangeliū, p Prophetas, & Apostolos, ad pœnitentiā peccatores, tā crebro monentur, quod omnino frustra fieret si peccatorib⁹ liberè non sit resipiscere, & a pctis ad dominū reuerti. Clamant Esaias, Hieremias, Ezechiel, Osee, Iohel, & reliq;. Conuertimini & agite pœnitentiā. Idē & domin⁹ ipse. Alioq; inquit, peribitis, Pœnitentiā age (.b. Petrus ad Symonē Magum inquit) ab hac nequitia tua. Et Paulus, eos q veritati resistūt, in māsuetudine corripiēdos docet, ne quādo de⁹ det illis pœnitentiā ad cognoscendū veritatē, & resipiscāt a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur. Non vult em̄ de⁹ peccatores, si Petro credim⁹, p̄ire, sed oēs ad pœnitentiā reuerti. Hinc p Zachariā inuitat dicēs: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Hęc oia, nonne ostēdūt in peccatori

CAPVT. X.

toribus liberam voluntatem, liberum resipiscendi arbitriū?
 Vt quid enim deus vellet, moneret, præciperet peccato-
 rum conuersionem, si non sit eis liberum conuerti? Proin,
 ne quis impossibilitatē causetur. Dixi, inquit dominus, Con-
 uertere, & non est conuersa. Quomodo dominus iuste im-
 properaret peccatori non conuerti, si nequaquam esset in po-
 testate peccatoris conuerti? Mandatum hoc, ait scriptura,
 quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul
 positum, nec in cælo situm, vt possis dicere. Quis nostrum
 valet ad cælū ascendere, vt deferat illud ad nos vt audiamus
 atque opere impleamus? Neque trans mare positum, vt cau-
 seris & dicas. Quis e nobis poterit transfretare mare, & il-
 lud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod
 præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, &
 in corde tuo, vt facias illum. Si valde iuxta te est, nedum
 vt audiant peccatores quatenus conuertantur, sed etiam fa-
 ciant, & opere reuertantur, quomodo citra ingentē blasphe-
 miam, voluntatis libertas in peccatoribus non manere doce-
 bitur? Propter quod beatus Augustinus ait. Est igitur libe-
 rum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non
 est. Et rursus. Si non voluntate male facim⁹, nemo obiur-
 gandus est omnino, aut monendus. Quibus sublatis, Chri-
 stiana lex, & disciplina omnis religionis auferatur necesse
 est. Et rursus. Nullo modo cogimur, aut retenta perscien-
 tia dei tollere voluntatis arbitrium. Aut retento voluntatis
 arbitrio, deum, quod nephas est, negare præscium futuroꝝ,
 sed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter, & veraci-
 ter confitemur. Hæc de libertate arbitrij sufficere credimus
 ne dum ad astruendum liberum arbitrium. Imo etiam ad re-
 fellendas omnes stuppeas voluntatis libertatem negantium,
 circumuentiones.

a ij

Augu-

FRENUM LUTHERANORVM.

Augustæ M. D. XXX. Nouemb. IIII.

DE COMMVNIONE VTRIVSQUE SPECIEI CAPVT XI.

DE Laica communione, grãde catholicis bellum mouēt. Scripturarij, hoc est, Lutherani, pariter & Zvingliani, sepultã oli terq; dãnata pestilētis. Hussitarũ hãresim renouãtes contra cathol. ecclesiã sanctionẽ, praxi & religiosiss. consuetudinẽ ipie dogmatizãtes, laicã communionẽ, sub vtraq; diuinis. Eucharist. specie, de p̄cepto ac salutis necessitate fieri debere, q̄ error, cum manifeste pugnet scripturã, figurã, naturã, ecclesiã, consuetudini religiose approbatã, Sanctoꝝ attestatiõni, Canonum sanctioni, Christianissimorũ doctorum intẽtioni, Christi volũtati, Christianã vnitati, fraternãq; charitati, recte ab ecclesia catholica, tanquam dãnata hãresis eijcitur. Hãc enim, in rebus quibus nihil certi diuina scriptura statuit, mores populi dei, maiorumq; instituta pro lege seruari censuit, & sicut diuinarum prãuaricatores legum, ita consuetudinum ecclesiasticarum contemptores coerceri prãcepit. Eam ob rem quia diuina scriptura, de modo, laicos, vel sub vna, vel sub duplici specie communicãdos nihil expresse statuit, mos populi dei, maiorũ super eiusmodi negotio decreta, Ecclesiã catholicã sanctio, praxis & longissima consuetudo (quã e vt laici, & non conficiẽtes, vna dũtaxat, videlicet, panis specie communicentur) pro lege reuerenter acceptanda, firmiterque seruãda est, quã non ex quouis humano figmento, sed ex ecclesiã catholicã doctrina sana, mox subscribenda, in diuinis scripturis, recte intellectis, fundata, processit.

¶ ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

LAicis & non conficiẽtib. ad salutẽ sufficit diuinissimã Eucharistiã sacramentũ, sub vna videl. panis specie sumere.
Fun-

CAPVT XI.

¶ Fundata est hæc doctrina super firmam Petram, vt non pluuias schismaticorum, non flumina hæreticorum, nec ventos timeat principum inferorum. Fortissimum namq; fundamentum habet, nimirum, Christi euangelium, Christi beneplacitum, Christi praxim & exēplum, Apostolicum testimonium, Ecclesiæ generalis consensus, & vniuersale statutum, &c.

¶ In euangelio dominus Christus, cum de hoc diuinissimo sacramento, sermonem faceret, prorsus nunquam speciei calicis, aut vini meminit. Speciem vero panis, crebrius repetēs expressit, & panem manducantibus, vitam æternam promissit, id quod neuiquam fecisset, si panis manducatio, non ad salutem suffecisset. Qui enim vitam præstaret æternam, panis manducatus, si saluti haud sufficeret. Inde dicit. Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Si quis manducauerit ex hoc pane, non morietur in æternum. Nam qui manducat me, inquit, viuet propter me, & viuet in æternum. Hoc ergo Christi beneplacitum est, vt manducans panem, habeat quod ad salutem sufficit, atq; viuat in æternum. Oportet ergo, aut non esse de necessitate salutis vtramq; speciem, aut Christum, primam & summam veritatem, haud verum dixisse, vbi ait. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Simul stare non possunt, ex manducato pane habere vitam æternam, & panem manducatum non sufficere ad salutem. Si quis ex manducato pane viuet in æternum, nihil sibi necessarium ad æternam vitam deficit, habet ergo quod ad salutem sufficit. Confundantur itaq; Antichristi panis huius manducationem non ad salutem sufficere, sed vtriusq; speciei sumptionem sub præcepto necessariam, impie dogmatizantes, contra quos Christi verbum, manifeste pugnat dicentis. Panis quem ego dabo, caro mea est, qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Alterius hic speciei non recordatur, nullam facit de vini potatione mentionem. Qui manducat (inquit) viuet in æternum. Clarissime subindicans, alteram speciem, nimirum, quem manducatur, panis videlicet ad salutem sufficere. ¶ Hoc & praxis Christi confirmat: Nusquã enim in toto euangelio rep-
a in peritur,

FRENUM LVTHERANORVM.

peritur, Christum vel communicasse vel communicare p̄cepisse quemuis laicum sub vtraq; specie. Imo non semel vnam duntaxat speciem, si qua fides Chrysof. August. Theoph. Bedę, Theophyl. porrexisse, legimus, nimirum, discipulis in Emaus euntibus, vt patet Luc. vlt. Sic in historijs, vnica panis specie, b. Iacobus post Christi resurrectionem communicatus legitur. Similiter B. Dionys. ariopagita, & alij. Quem ritum etiam sanctus Paulus, si Chrysof. credim⁹, Act. xxvij seruauit, id quod nullatenus fecisset, si vnus speciei communicatio, Christi p̄cepto, contraria fuisset. Nec obstat duplicis speciei, in cœna institutio, quæ nequaquam fiebat ad popularis communionis modum p̄scribendum, sed qualiter a sacerdotibus hoc diuinissimum sacramentum esset conficiendum. Vnde & vtrasq; species, nulli, nisi solis apostolis, tunc p̄sentibus, ac sacerdotibus ordinatis, porrexit, quibus etiam solis dixit, hoc facite, consecrationis huius sacramenti substantiam & modum commendās. Distributionis autem regulam, nequaquam expressit, sed illam in apostolorum & ecclesiæ, suo spiritu gubernandæ, reliquit arbitrio, quæ Christi, sui sponsi, voluntatem hoc sacramentum, sub panis duntaxat specie petere docentis) simul & apostolorum in primitiua ecclesia p̄xim ac traditionem, hætenus seruata, attendens, post orthodoxorum patrum, haud absq; scripturarum fundamentis scribentium testimonia, multis in concilijs generalibus, vnicam panis speciem sufficere docuit ad salutem, quæ species, ex quo, cum minori, tam fidei, quam irreuerentiæ, atq; sacrilegij periculo ceteris exhiberi potest, populum deinceps, sub illa vnica duntaxat specie communicandum, in nouissimo E-cumenico Constantiæ celebrato Concilio, Gessione. xij. salubriter ordinavit, cuius ordinationis tenor hic est.

¶ Cū in nonnullis mūdi partibus, qdam temerarie asserere p̄sumant, populum christianum debere sacramētum euch. sub vtraq; panis & vini specie suscipere, & non solum sub specie panis, sed etiā sub specie vini populum laicum, passim communicēt, etiā post cœnā, vel alias, & non ieiuni, & com-
munican

CAPVT XI.

municandum esse pertinaciter asseuerant, contra laudabilem ecclesie consuetudinem rationabiliter approbatam quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur. Hinc est, quod hoc presens concilium sacrum generale Constantiense in spiritu sancto legitime congregatum, aduersus hunc errorem, salutis fidelium prouidere satagens, matura plurium doctorum, tam diuini quam humani iuris deliberatione prehabita, declarat, decernit, & diffinit, quod licet Christus post coenam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini, hoc venerabile sacramentum, hoc non obstante, sacrorum canonum autoritas laudabilis, & approbata consuetudo eccl. seruauit & seruat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post coenam, neque a fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, a iure vel ecclesia concessio vel admissio. Et sicut haec consuetudo ad uitanda pericula aliqua & scandala rationabiliter introducta est, sic potuit simili aut maiori ratione introduci, & rationabiliter obseruari, quod licet in primitiua ecclesia, huiusmodi sacramentum reciperetur, a fidelibus sub vtraque specie, tamen postea a conficientibus sub vtraque, & a laicis, tamen sub specie panis suscipiatur, cum firmissime credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini, veraciter contineri, unde cum huiusmodi consuetudo, ab ecclesia & sanctis patribus, rationabiliter introducta, & diutissime obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine ecclesie autoritate prohibito mutare. Quapropter dicere quod hanc consuetudinem aut legem obseruare sit sacrilegum, aut illicitum, censeri debet erroneum. Et pertinaciter asserentes oppositum praemissorum, tanquam haeretici arcendi sunt, & grauiter puniendi, per dioecanos locorum, seu officiales eorum, aut Inquisitores haereticae prauitatis, in regnis seu prouincijs, in quibus

contra

FRONTIVM LVTHERANORVM.

contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum, aut præsumptum, iuxta canonicas, & legitimas sanctiones in fauorem Catholicæ fidei, contra hæreticos, & eorum fautores salubriter adiuuentas, &c. Hæc itaq; praxis ecclesiæ, qua populum sub specie duntaxat panis communicat, est in euangelio dei fundata, verbis Christi consona, exemplo Christi probata, praxi & traditione apostolorum roborata, generalibus ecclesiæ concilijs firmata, Consuetudine rationabili ac antiquissima munita, doctorum sententijs contestata, & ideo firmiter seruanda. Nam qui Christi ecclesiam contemnit, ac eius vnitatem schismate proscindit, a Christo alienus est, & Christi sententia, tanquam ethnicus habendus.

Augustæ M. D. XXX. Nouembris vi.

DE PURGATORIO. CAP. XII.

Postremo quid de purgatorio, a Scripturanis negato, scriptura sentiat, Tuæ gratiæ manifestare decreui, & ne frustra, vanisq; cauillis tempus, alioqui cum Tuæ gratiæ, tū mihi breue perdam, ad rem propero. Gregorius præter multas historias, quas libro quarto dialogorum, ad confirmandā purgatorij certitudinem adducit, etiam scripturas duas memorat. Alteram ex euangelio Matth. qua dicitur + Si quis contra spiritum sanctum blasphemauerit, neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententia (inquit) datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Alteram ex beato Paulo, 1. Cor. iij. vbi de ædificante Paulus ait. Saluus erit, sic tamen tanquā per ignem. Id quod & beatus August. de igne purgatorij exponit. Origenes asserendo purgatorio Scripturam habet ex Psalmo. lxxv. Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Ad id em Hieronymus diuus Michæam allegat cap. vij. Cum sedero in tenebris dominus

dominus lux mea est. Iram domini portabo, quoniam peccauit ei, donec causam meam iudicet, & faciet iudicium meum. Educet me in lucem, & videbo iustitiam eius. Et illud Matthæi tertio: Baptizabit vos igne & spū sancto. Similem habet Iob pro purgatorio sententiam ubi ait. Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me, & abicondas me, donec transeat furor tuus, & constituas mihi tēpus, in quo recorderis mei. Hic locus etsi ad literam pro resurrectione ex sepulchro nouissima, inducatur. tamen a doctoribus sanctis, etiam ad literam de inferno proprie dicto intelligitur. In quem ante Christi aduentum sancti descenderunt, secundum illud. Descendam in infernum lugens filium meum. Et illud Pauli. Descendit ad inferiores partes terræ. Nec video cur non etiamnum de inferno purgatorio catholice intelligi possit. In quem indubie multi ante Christum natum descenderunt. nam & hic locus est furoris, hoc est vindictæ domini. In quem electi nondum satis emaculati, a domino detruduntur, sub illius quædam cura, & protectione reseruati, non tamē prorsus proiecti, quia nec imperpetuū poenas daturi. Sed ad constitutum a deo tempus, quo rursus quasi recordabitur illorum ad gratiam beatæ requiei purgatos admittens.

¶ Augustinus in sermone. XLIII, ad fratres in heremo purgatorium testatur ex scriptura libri Machabeorum, ubi legitur: Vir fortissimus Iudas facta collatione, duodecim milia dragmas argenti misit Hierosolymam, offerre ea ibi pro peccatis mortuorum, iuste & religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum & vanum videretur, orare pro mortuis. Et quæ considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare vt a peccatis soluantur. In hac scriptura, plura memoria dignissima notantur. Et primo, pro defunctis licere hostias & preces offerre. Id quod & diuus Crysostronus ab apostolis sancitum manifeste testatur. Dein, quod huiusmodi preces & sacrificia defunctis sa-

FRENUM LUTHERANORVM

lubria sint, id quod & Chrysoſt. apostoſos tradidiſſe commemorat. Poſtremo quod fidelibus defunctis optima ſit reſiſta gratia, videlicet remiſſionis peccatorum, vt (inquit) a peccatis ſoluantur. Oportet ergo locus aliquis ſit in quo expiantur & ſoluantur a peccatis. At talis in cœlo non eſt, in quo nihil intrat coinquinatum. Nec in inferno in quo nulla eſt redemptio. Alius ergo eſt ab illis, in quo fidelium animæ a peccatis expiantur, quem nos purgatorium appellamus. Hæc ſcriptura adeo fortiter hæreticos, purgatorium negâtes, conuincit, vt contra illam nec hiſcere auſint, ſed in vanam verſiſ fugam librum hunc Machabeorum, apud eccleſiam authenticam negant. Contra quos hunc librum beatus Auguſtinus canonicum probat de ciuitate dei libro decimo octa. cap. trigefimo ſexto, can. ſecun. epiſ. gau. libro ſecundo, cap. vigefimo tertio. In ſecundo libro de doctrina chriſtiana capite octauo, in libro de cu. pro mort. capite primo. Similiter beatus Hieronymus in ſecundo ſuper li. Machabeo. prologo. Idẽ concilia Eccleſiæ generalia Carthaginẽſe & Africanum. Quamobrẽ illam ſcripturam recte pro ſe catholici producunt ad probandum purgatorium.

Apo. 21.

Eſa. 38.

Pſal. 6

Aug. de ciuit. l. 18.

Math. 5

I. Iohan. 5

¶ Nec deſunt qui illud probant ex ſaluatoris verbo Mat. quinto. Non exhibis inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. Vbi locum aſſerere videtur, in quo nouiſſimus quadrans aliquando ſoluatur. Alij ex illo Iohann. Eſt peccatum vſque ad mortem, non dico vt pro eo roget quis: quod de peccato finalis deſperationis, ab orthodoxis intelligitur, perinde ac ſi dixiſſet pro eo quem cum deſperatione miſericordiæ dei hinc migrariſſe conſtat nullus oret, eo quod illi fidelium oratione nequaquam pro futura eſt. Reliquis ergo prodeſt qui cum pietate dormitionem acceperunt, vt per orationes a cruiatibus quibus detinentur eripiantur. Eſt itaq; purgatorium.

Phi. 2

Apo. 5,

¶ Ad hæc ſcriptura triplicem ordinem facit eorum qui domino Ieſu genua flectunt cœleſtium videlicet terreſtrium & infernorum. Et in apoc. traditur, quod nemo inuentus eſt in cœlo

in cœlo nec in terra nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum. Palam est autem eos qui in gehenna sunt genua non flectere nomini Iesu, nec de his aliqua probabilitas est aperiendi libri, quare de purgandis utrumq; intelligi debet. Et quid adhuc tuæ gratiæ R. D. P. molestus sum, quando nobis astipulantur omnia, nempe totius ecclesiæ consensus, apostolica traditio, patres orthodoxi, Græci pariter & Latini purgatorium ex his & alijs scripturis catholice intellectis fideliter asserentes? Opinamur neminem deinceps tam insanum fore, qui spretis tot tantisq; certissimis testimonijs a fide ecclesiæ Christi hæreticorum nugacibus persuasionibus) desciscere velit sine qua deum nemo videbit, Super benedictum in secula, Amen. M. D. XXX Augustæ Nouemb. vij.

HAbes R. P. ac princeps illustris. quod Christianis. tuas exoptauit animus, nimirum, perniciosiss. eorū q; scripturis se oia agere gloriatur, quū nihil min⁹ faciā, errorē suo gladio verbo videlicet dei iugulatū, ac freno rectitudinis catholici cohibitū, confutatū atq; restrictū. Opus verbis quidē non perinde elegās ac non nihil sermone iperitū, sed fidei sinceritate candidū atq; veritate splendidum. Hoc igitur quale quale sit, post hac aliquando (superis fortunantibus) locupletandū, boni consulito. In q; & si magnitudini rei haud satisfactū ē non paruo tamen studio tētatū ē, vt q; ad fieri posset, operis perfectioni nihil deesset. Porro haud T. C. fugit in magnis atque arduis, qualia fidei nostræ negotia sunt, non raro laudem mereri, ardens animi votum, etiamsi successus conatū destituat. Interim ter quaterq; damnatam scripturariorum hæresim, ceu nocentissimam pestem ex tuis finibus profligare conator, ecclesiæ fidei constanter adhæreto, & frenū istud quo impiorum maxillę, qui deo nequaquam approximant, cohibentur ac constringuntur, T. C. nuncupatum, vt felicioribus auspicijs te patrono in lucem prodeat, obuijs, quod dī, vlnis excipito quo impudicos illos emissarios ne plebem Tuæ Amplitudini creditam, solito astu circumuenientes, maximo videlicet animarum discrimine implicent, arcere poteris.

b ij

Bene

IOHANNIS DIETENBERG.

Bene vale in Christo Iesu Præfulum ornamentū, quem ille
Treuerianæ Ecclesiæ, & instaurandæ pietati, quã diutissime
seruet incolumem. Confluentiæ M.D.XXXI.

¶ Tuæ Gratosiss. D. deuotiss. ac deditiss. Iohan. Dietenb.

☞ SEQVITVR TRA

CTATV SEIVSDEM AVTORIS DE DI

uortio, iam olim elaboratus, ad clariss. virū, non tam sangui-
ne quam virtute ac eruditione vere nobilem. IV. do-
ctorem D. Valentinum Tetenlebē, Reuerendiss. D.

Archiepiscopi Mogontini & Consistis, Reuerendū

ecclesiæ Cathedralis Mogont. Canonicū,

& magnificum præpositum Franc Kfurd-

anum, olim scriptus, & his haud inuti-

liter adiunctus.



Non modicæ perplexitatis inter nos sermo iã pri-
dem exoriebatur Clariss. Doctor. Magnifice D.
præposite: nimirum de separatis diuortio coniugi-
bus. An, videlicet, ex laterali scripturæ sensu pro-
baretur vtrunq; post diuortium debere innuptū manere: id
quod ego asserēbā, & tua Excellentia verum minime du-
bitabat, sed in eo hærebat, quod hūc intellectū, non scriptura
imo poti⁹ ecclesiā p̄scripsisset, vt patet. XXXII. q. VII. Cui
opinionī nonnulli, nec abiiciēdæ autoritatis viri, cum primis
doctiss. Erasmo n̄ Rhot. (cuius p̄cipue motiuis in suis anno.
exp̄ssis moueri videbaris) subscribere videtur. Porro cū eas
annotatiōēs ad manū tūc non haberē nec antea legissem, res-
pondere, q̄adusq; earū mihi copia fieret, distuli. Præsentatis
aūt. X. Octob. p̄ R. dominū Lābertū Pascualē, Carthusiano-
rū apud Confluentiā religiosiss. moderatorē ac rectorem, ma-
gnę eruditionis virum, meum singularem amicum mox cala-
mum admoui, & quod de diuortio affirmaueram, præsentib⁹
firmare volui. Tuam tamen excellentiā cum primis velim
præmonitam, me hic de Matrimonij dissolutione, seu his

quæ
ineste tratados auno; ai algunos cosas de Erasmo
porun se para impugnantass lo qual se per me
por La B. regla del expurgatorio i su aucto-
rio esta en dicho expurgatorio.

DE DIVORTIO TRACT.

quæ contractum dirimunt Matrimonium, nequaquam scripturum (Nam pro eodem non accipio Divortium & dissolutionem vinculi coniugalis) neq; summus quid Pontifex, quid ue Ecclesia, circa coniugij direptionē possit, hic diffinire præsumo: sed meum duntaxat adnitar & reddere promissum, & ostendere propositum. Id vt fiat, primo omnium scripturæ dispiciendus est sensus. Dein catholicæ Ecclesiæ producendus intellectus, Qui si variet a sensu scripturæ, habet tua Excellētia quod intendit. Sin, mei quoq; compos ero propositi. At pro habendo indubitato scripturæ sensu, excutiendum, non iniuste, autumat Eras. quando, quibus, qua occasione, de Divortio dictum sit, sed & quid agat qui loquitur. Sic enim veram (inquit) germanamq; sententiam deprehendemus. Hæc namq; præcipua clavis est ad intelligendam mysticam scripturam. Eam igitur de Divortio loquentem cum primis dispiciamus.

¶ De Divortio Mosen in primis locutum, omnes fere scribentes testantur, quando in veteris legis explanatione Iudæis, ob eorum malitiam seu duritiam, repudij libellum indulgit Deuter. xxiiij. Christus quoq; Saluator noster non nihil hac de re locutus est. Et primo quidem in euangelicæ legis explanatione coram solis discipulis in monte Math. v. ca. Dein coram Pharisæis ipsum de hoc negotio tentantibus Matthæi. xix. Mar. x. Luc. xvi. Quinetiam beatum Paulum eius meminisse in aprico est, priore ad Corint. vii. capitulo. Quia vero non de nomine quin potius de re disputatio est, nequaquam inanes verborum pugnas, Christianis semper vitandas, agemus, an videlicet & vbi nomenclaturam istam, Divortium, scriptura prodat, sed an rem per illam significatam, coniugum, videlicet, alioqui recte coniunctorum, legitimam aliquam separationem, ex scripturis habeamus. Iam igitur singulorum dicta excutiamus.

¶ Moses primus huius negotij promotor sic Iudæis loquitur. Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem,

b ij scribet

IOHANNIS DIETENBERGII.

scribet libellum repudiij & dabit in manu eius & dimittet eam de domo sua, &c. Hunc textum vt diligenter expēdam⁹, primum ad Erasmi regulam, quibus sit dictus, attendamus. Si (i-quit, acceperit homo vxorē & habuerit eam. His ergo Iudæis dictus est qui & acceperint vxores & qui eas habuerint. Nec frustra adiectum crediderim, & qui eam habuerit. Nisi enim aliud quippiam Moses subindicare voluisset, quid opus erat hanc clausulam apponere cum præmissum esset. Si acceperit homo vxorem; Notissimum namq; est, omnem qui acceperit, etiam habere vxorem, quamuis hunc ipsum habē dīmodum Aristoteles alienissimum protulerit. At quid vouerit aperiamus. Qui textus simplici contentatur intellectu, Mosē hic coniugum vtriusq; consensum in Matrimonio necessarium subindicasse dicet, vt videlicet, Vxorem accepisse sit illam sup̄ius consensu tanquam coniugem excepisse. Habere vero sit eam ipsius mariti consensione in suam admisisse & traduxisse. ¶ Porro qui altius speculatur, non solū Vicarium hunc consensum, sed aliud etiam quiddam pro re cta diuortij seu Repudiij legis mox subiūciendę intelligentia dicet hic notatum, nimirum, vt accipere vxorem sed interueniente mutuo expresso consensu cum aliqua Matrimonium contrahere. Id quod ex Gen. cap. xxiiij. notabiliter probatur. Vnde Moses eum accepisse dicet vxorem, qui cum aliqua q̄ lege non est prohibita Matrimonium (vtriusq; interueniente consensione) contraxit. Vxorem autem habere, sit eam amplexu vxorio suam esse factam. Iacob enim licet acceperit, se tamen non habere putabat vxorem, donec ex more ingressus fuisset ad eam Gen. xxix. Itaque Moses illum habere voluit vxorem, q̄ vxorem amplexus esset, siue q̄ cum vxore, quā accepit, Matrimonium consummasset. Hoc ergo Mosaicus de diuortio siue Repudio textus inductus voluit. Qui acceperit vxorē (lege proculdubio non prohibita) & cum ea Matrimonium consummauerit, eiusmodi mulier si gratiam non inuenerit ante oculos ei⁹, &c. dimittet eam de domo sua. Ex quo infero Repudiij legē sup̄ consummato duntaxat Matrimonio,

Gene. 23

DE DIVORTIO TRACT.

monio, alioqui legitime contracto, latam esse. Id quod & Saluator in euangelio testatur. Hac enim sibi proposita Mosai-
ca lege. Erunt (inquit) duo in carne vna. Itaq; iam non sunt
duo, sed vna caro. At quomodo erunt in vna carne vel vna
caro, nisi nuptiarum interuenerit copula? Quod ergo Deus
coniunxit vt in vna carne & vna caro sint, homo non separet
Et mox subdit, Ego autem dico: Quicumq; dimiserit vxorem
excepta fornicationis causa, &c. Manifeste notās permissum
diuortium, seu dimissionem vel Repudium super his, q; in v-
na carne iuncta, imo vna caro facti sunt. Neq; propter hoc ve-
rum negauerim Matrimonium, vbi carnalis abest copula, sed
dico legis Repudium & exinde diuortium, ex vi textus, pri-
mum & potissimum habere locum, vbi consummatū est Ma-
trimonium. Nam sententia quæ de consummato Matrimo-
nio super inferendo legali Repudio præmittitur, hæc eadē
Euangelico (quod ostendimus diuortio præscribitur.

Math. 19

¶ Citat⁹ proin legalis text⁹ causam quoq; pp quā Repudio
mediāte, diuortiū fieri potuit, subiūgit dicēs. Et non iuenerit
gratiā ante oculos ei⁹, propter aliquā fœditatē, non quācun-
que videlicet, sed fornicariā, id quod Paulus Burgensis, natus
olim Iudæus, & in Iudaismo legis doctor promotus, post ad
Christi fidē conuersus non indocte probat rationē ex legis te-
xtu desumēs. Christi q; verbis confirmans. Dein modus quo
dimissio seu diuortiū fieri potuit, p̄scribitur. Repudiū (inqt)
libellū scribet, & dabit in manu eius. Postremo ad qd esset re-
pudiū aperuit. Et dimittet, ait, eā de domo sua. Vxor is igitur
viri domo dimissio, sub repudialis libelli inscriptione facta, re-
pudium dicitur. Porro talis dimissio, Diuortiū nomen, apud
nos, ob causam infra dicendam, accepit. Talis inquam dimis-
sio, hoc est, non omni modo a lege viri liberatio, sed vxoris dū
taxat e domo viri abactio. Nam ob id dictum est. Dimittet
eam, & notanter adiecta clausula dimissionis restrictoria, de
domo sua. Quid est enim vxorem non prorsus a se, sed e do-
mo duntaxat dimittere, quam eam a domesticæ consuetudi-
nis & thori consortio propellere?

Causa re-
pudiū
Paul. Bur-
gen.

Modus re-
pudiū

Repudi-
um quid
Diuortiū
quid

At forsan

IOHANNIS DIETENBERGII.

¶ At forsan de coniugij vinculo, maneat ne, an non, sub dubitatur. Audire libeat ex ipso legislatore huius solutionem. Qui (inquit) dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum & alij nupserit, mœchatur. Quid clarius haberi posset? Vides q̄ in Diuortij negotio maritus & vxor ad paria iudicantur? Quicumq; (inquit) dimiserit, iuxta legis videlicet & euangelij præscriptum, alias enim dimittere non licet. Math. xix. uxorem cum qua consummauit matrimonium, & aliam, priore dimissa, videlicet adhuc viuente duxerit, adulterium committit. At qui hoc esse posset, si coniugum Diuortium, coniugalis quoque vinculi ligaculum proscinderet. Similiter (ait) si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. At quomodo mœchia notaretur, si ex Diuortio esset a viri adhuc superstitis lege prorsus soluta? Vides nunc dimissionem, quam Diuortium nominamus, talem esse oportere, vt neutri, factio Diuortio, liceat alteri nubere? Ex ipsis itaq; Christi verbis habes, viri vel vxoris dimissionem, nomēclatura Diuortij importata, alterius quidem coniugis dimissionem, nullatenus vero coniugij solutionē significare. Manet ergo post Diuortium, infractum coniugale vinculum. Id quod etiā ex primo Domini, quem hac de re suos ad discipulos habuit sermone, clare videre licet.

¶ Dictum est (inquit) Qui dimiserit uxorem det ei libellū Repudij. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa facit eam mœchari Et qui dimissam duxerit adulterat. At vbi deest coniugalis fœderis nexus, mœchia vel adulterium accidere non potest. Manet ergo post diuortij pacti coniugalis vinculum vt alteri nubere nullatenus liceat, sed vel reconciliari dimisso vel inaptū manere oportet. Propterea notanter ait. Dictū est: Non scriptū aut diuina lege statutū, vt insinuaret se reprobare non qđ i lege scriptū mittebatur videlicet ex Repudio diuortium, sed quia in ore Iudæorum pharisaicis traditionibus circumuentorū communiter versabatur, dimittendam videlicet, quā-

DE DIVORTIO TRACTATUS.

quavis etiam ex causa vxorem ita vt pariter & coniugalis solueretur nexus, liceretq; post hac ex ipso diuortij seu repudij iure vtriq; cui vellet nubere, quod etiam dominus ibidē subindicat, cum dicit. Quicumq; dimiserit vxorem, non adijciēs legis p̄scriptū propter aliquā fœditatē videlicet. Nā & i fra quoq; capite. xix. interrogabant si ex quacunq; causa vxor esset dimittenda, id quod ipsi tradiderant. Hunc autē errorem reformans dominus his qui orbis magistri erant futuri Apostolis videlicet, dicebat. Ego autē dico vobis. Quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Et qui dimissam duxerit, adulterat. Manifeste Diuortium adpellans, ob fornicationem factam dimissionem, & talem quæ non dissolueret coniugalis vinculi ligamen, quod etiam Marcus non obscure verbis domini Saluatoris aperit dicens: Quicumq; dimiserit vxorem & aliam duxerit, adulterium committit super eā. Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. Apertissime notans, licere quidem diuortium, sed indissolutum nihilo secius post diuortium manere coniugale vinculum.

¶ Sed exceptoria clausula fortassis dubitationem ingerit. At illius nec Marcus meminit neq; Lucas, moxque de hac, quorsum referenda, dicemus. Interim Sāctum Paulum quoque diuinarum scripturarum, obscurum habentium intellectum, diuinum interprætē benigne audiamus.

¶ His qui Matrimonio iuncti sunt, inquit, præcipio non ego sed dominus, vxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Cum supponamus Apostolum in quo Christ⁹ loquitur, Christo nullatenus aduersum, ingenue fatēdū ē, Apost. hūc textū non alio sensu produxisse, quā dominus Christus cuius allegat præceptum, mandauerit. Præcepit autem dominus quod ex ipsis eius verbis adduximus, nullam ex diuortio fieri circa fœd⁹ coniugale diruptionē. Quid ergo aliud dicet eius apostolus? Conferamus itaq; & conferamus domini pariter & apostoli verba, dicamusq;: His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego sed dominus, vxorē

c a viro

IOHANNIS DIETENBERGII.

a viro non discedere, nisi ob causam a domino pmissam, quod Ambrosius monuit supplendum. Quod si eam ob causam discesserit (Nam aliter iure diuortij discedere non licet) manere innuptam, quod dominus dixerit, vxor si dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. Aut (inquit Apostolus) viro suo reconciliari. Viro inquit, Si post vxoris discessum, quẽ adpellamus diuortium, vir manet adhuc vir suus, sicut hic Apostolus clare fatetur. Ergo manet post diuortium conjugale illęsum vinculum. Quid enim opus esset vxori vel perpetuam indicere continentiam, aut viro, priori tanquam suo reconciliari, si ex diuortio, adeo disruptum esset fœdus conjugale, vt cui vellet, nubere liceret? Sed reconciliationem propter carnis infirmitatem admissam puto, ne post discessum, a Satana tententur. Melius enim est mutuo reconciliari & statim in idipsum redire, & saluari, quam irreconciliatos vri, & sic perire.

1. Cor. 7

Roma. 7

1. Cor. 7.

¶ Sed hanc ipsam collationem, apostolica probare debemus sententia. Dicit namque, Quæ sub viro est mulier, viuentem viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est a lege viri. Igitur viuentem viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Quid clarius expectamus? Quæcunque, inquit, mulier sub viro est, viuentem viro alligata est legi, haud dubium conjugali, Sed facto, ex causa in lege permessa, diuortio, adhuc manet mulier sub viro, quia a lege viri non soluitur, inquit, nisi mortuus fuerit vir eius. Ergo facto diuortio adhuc manet alligata legi conjugali, per diuortium itaque non soluitur conjugale vinculum. Quomodo enim ex alterius viri conuentione iudicaretur, id quod hic facit Apostolus, adultera, si per diuortium conjugale proscinderetur vinculum? Si autem, inquit Apostolus, mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Non ergo per diuortium, sed per mortem soluitur conjugale vinculum. Item alibi, Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit, manifeste dicit alligatam, non solum quanto tempore vir eam non dimiserit, sed quanto tempore

VIR

DE DIVORTIO TRACT,

vir ei⁹ viuit. Quod si dormierit, inqt, vir ei⁹, liberata est a lege. Durante itaq; mariti vita, legitimū non expirat coniugale vinculū, quārumuis etiā interueniat diuortiū. At dices, Apostolus hic de ea solū loqtur quæ sub viro est. Porro eiusmodi esse non potest, q̄ iam a viro p̄ diuortium dimissa est, licebit itaq; tali cui velit nubere. Respondeo, Mulierē esse sub viro, non est eam solum quātū ad domesticā conuersationem indiuisam manere a viro, sed vt Apostolus habet, legi viri alligatam, vt cū alio viro non esse possit, absq; adulterij nota viuentē adhuc priore viro suo. Hoc enim nisi dicatur nunquā sibi non dissentiet Christus & eius apostolus. Quomodo em̄ constabunt, dimissum coniugem, vel fornicarium vel innoxium posse libere sine mœchia altero nubere, & si nupserit, adulterari & mœchari? Quomodo constabūt. Quicūq; dimiserit vxorē & aliā duxerit, adulteriū committit. Et si vxor dimiserit vir & aliā nupserit mœchatur, & vtriq; facta dimissione, licere absq; adulterij crimine cui velit nubere. Quomodo constabunt Præcipio, non ego sed domin⁹ mulierē a viro non discedere, q̄ si discesserit māere inuptā aut viro suo reconciliari. Et mulierē discedētē non manere inuptā nec viro suo reconciliari oportere, sed libere posse sine mœchia cui velit nubere. ¶ At his forsā obstare videbitur exceptoria clausula in euangelicis verbis exp̄ssa, videlicet. Excepta fornicationis causa, nisi ob fornicationē, qua domin⁹ nouas, factō diuortio concedere videtur nuptias, p̄cipue, si diuortium ob fornicationem sit admissum. Dicit em̄, Quicūq; dimiserit vxorē suā nisi ob fornicationē, & aliā duxerit, mœchatur. Intercedente itaq; fornicatione, licebit absq; mœchia alteri nubere. Respondeo, Nisi dominus Ch̄s hunc pharisæorū cauillum iam dudum repulisset, anxio pro soluendo labor fuisset. Quicquid em̄ a quis orthodoxo diceretur, a nasutulis n̄ris aliter interpretantib⁹ temere repelleretur. Hanc autē scripturā quū ipsa discussisset veritas, illius interpretationi, humana merito cedit traductio. Non autē dissimiliter pharisei argumentabantur. Absque mœchiæ periculo licet vxorem propter fœditatem

IOHANNIS DIETENBERGII.

aliquam de domo dimittere, ergo simpliciter quavis ex causa dimittere, aliāq; absq; mœchia ducere licet. Quid aut̄ dominus ad hæc? Pharisei, audito quod non quacumque ex causa sic vxores dimittere, vt alteri, sicut credebant, nubere liceret instantes acrius interrogabant. Quid ergo Moyses mandauit dari libellū repudiij & dimittere? Quamuis Moyses non absolute, sed de domo duntaxat, vt dictum est, dimittere permisisset. Dominus hunc eorum corrigens errorem ait. Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Ab initio aut̄ non fuit sic. Tale est quod dicit, Moyses non quavis ex causa, nec qualitercunque nec quāuis, sicut putatis, ob cām, vxores dimittere pmisit, sed iuxta formam de Repudio præscriptam, qua p̄mittitur q̄dem ob fœditatem, vxoris dimisso, sed non conceditur alterius superinductio. Porro præceptionis eius quam ex postulatis ratio fuit, non diuinæ præceptionis constitutio, sed vestri cordis malitia, qua permittebatur indulgenter, quod alioquin non fieri expediebat. Igitur cum ad aliam post permissam dimissionem, diuertitis copulam, haud conformiter diuino agitis instituto, quod hoc ab initio non sic fuerit. Deus autem sibi ipsi non constare non potest. Dimissionis itaq; quā obtruditis, permissio non se ad alterius copulæ concessionem, quā vestra traditione præsumitis, extendit. Ego ipse namque verus legislator & Doctor, æquissimusque interpres, vobis, a Moysse nullatenus dissentiens, dico. Quicūq; dimiserit vxorē suā, nisi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Hoc ē. Quicūque quavis, sicut vos obtruditis ex causa, & non propter eā quā lex p̄scribit. nimirum, fornicationē, dimiserit vxorē suā, peccat sic dimittēdo, quod si aliā superinduxerit, graui⁹ peccat, q̄a mœchatur. Sicut ergo quod Moy. habet, propter fœditatē, non ē alteri⁹ coniugij licētiatiuū, nec ad nouā subeūdā copulā torquēdū, quin poti⁹ vxorarię dimiss. e domo determinatiuū, & soli⁹ cā dimissiois specificatiuū. Similiter vt script. scripture consonet & dei verbū sibi ip̄i constet, q̄d d̄r in euangelio, nisi ob fornicationē
vel.

DE DIVORTIO TRACT.

vel excepta causa fornicationis, non est contra domini sententiam, ad nouæ copulæ libertatem seu licentiam trahendum, sed, vt dominus voluit, vxorariæ dimissionis e domestica consuetudine & thoro determinatiuum, & eius dimissionis causa specificatiuum, id quod omnes ferme catholici literam exponentes habent. Sed & Erasmus tam manibus quam pedibus in eandem concedit sententiam, totiens protestando sese ab ecclesiæ sensu nullatenus discessurum, quicquid interim disputandi, studijue exercendi gratia, scripturas inuoluens, ecclesiæ de se claram sententiam scribendo molitus sit reddere dubiam.

¶ Ex hoc eodem domini responso claret, non aliorsum legis repudium quam euangelij diuortium tendere, nimirum ad solam vxoris edomo dimissionem non autē ad alterius superinductionem, quam tamen lex tunc admisit non ob repudium, cum etiam ante repudium permitteretur. Sed ob diuinam dispensationem tunc temporis vxorum pluralitatē quam hodie sustulit, concedentem. Et propter hoc poterat vir impune, post repudium aliam superinducere vxorem, q̄ alioqui fuisset cū vna contentus. Similiter vxori dimissæ contrahere cum alio impune apud legē permittebatur, licet polluta & abhominabilis facta reputaretur. Vtrumque tamen horum ad repudij ius male torserant cæci pharisæi, quod ex Christi responso patet iam supra inducto.

¶ Hæc si ad inuicem conferamus manifeste habemus scripturas ad literam intellectas, per vxorariam dimissionem, diuortium intellexisse, eamque non solutionē a coniugali vinculo sed separationem a domo & thoro voluisse. Eandē quoque ob causam in noua sicut in veteri licere, sed non secus, quam quod coniugum vterque facto diuortio maneat prorsus innuptus. Erit ergo diuortium euangelicum, seu ecclesiasticum. Non enim aliud ecclesiam nouit quam euangelicū, secundum scripturarum literale sensum, coniugum quantum ad domesticam consuetudinem ac thori congressionem, legitime facta separatio, manente interim coniugali vinculo

Diuortij
ecclesiasti-
cum quid.

c. iij. penitus.

IOHANNIS DIETENBERGII.

sensum, coniugum quantum ad domesticam consuetudinem ac thori congressionem, legitime facta separatio, manente interim coniugali vinculo penitus indisrupto.

¶ Porro quia literalis sensus est, quem litera significat, & spiritus sanctus autor scripturæ, intendit. Is vero quem intendat sensum, certius possit tradere nemo, quam Catholica (cui est in æternum promissus) Ecclesia. Sensum quem ecclesia pro literalis determinat, nemo literalem addubitare debet. At alium, quã qui de diuortio dictus est, ex litera non pronunciat, ut patet. xxxii. q. vii. Confectarium igitur est eandem esse cum ecclesiæ, tum scripturæ etiam ad literam intellectus de diuortio sententiam. Cum ergo ex ecclesiæ sententia coniuges post diuortium manere innuptos probatur, nihil prorsus sensui literalis scripturæ præiudicatur, id quod Milenitanum Concilium contestatur, sic habens. Placuit ut secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri coniungatur, sed ita maneant aut sibi met reconcilientur, quod si contempserint; ad poenitentiam redigantur.

¶ Superest, ut etiam ex scripturis diuinis ad literam recte intellectis disquiramus, cur hodie post diuortium non liceat, sicut ab olim licuit, aliam superinducere, hoc enim non euenit (uti diximus) ex repudio vel diuortio, quod ad nihil aliud tendebat quam ad dimissionem vxoris de domo. Causas igitur huiusmodi prohibitionis dispiciamus. Eas autem Christus puto expressit ubi ait. Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & foeminam fecit eos. Et dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna. Itaque iam non duo sunt, sed vna caro. Quod ergo deus coniunxit homo non separet. Dicunt illi. Quid ergo Moses mandauit dari libellum repudij & dimit

DE DIVORTIO TRACT.

dimittere. Ait illis: Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis: Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Hucusque Christus.

¶ Habeshic causas non admiffæ superinductionis alterius vxoris tres, videlicet. Retractationem legalis permissionis. Declarationem concessæ repudiationis, & prohibitionē alterius nuptialis conuentionis. Retractatur autem legalis permissio dum contractus matrimonialis ad eam dispositionem, quam ab initio habuit in lege naturæ reducitur. At quā tunc habuerit ostenditur cum dicitur: Qui fecit hominem ab initio masculum & fœminam fecit eos. Non autem masculū & fœminas, seu masculos & fœminam. Et dixit, scilicet per Adam: Propter hoc, officium videlicet coniugale, relinquet homo patrem & matrem, quia cum his contrahere non licet, & adhærebit, videlicet indiuisibilitate consensus & carnis, vxori, non dicit vxoribus, suæ cui se legitime coniūxit. Et erunt duo, quantum ad personas in carne vna, id est, indiuisa, vt videlicet neuter alio superstite sui corporis habeat potestatem illud alteri tradendo. Itaq; iam hoc est ammodo tempore nouæ legis non erunt sicut ab olim in lege Mosi duo diuisi quantum ad copulam corporum, sed una .i. indiuisa caro quantum ad incommunicabilitatem corporum pro alio conubio subeundo, quantumuis etiam diuortiose questrentur. Non vult ergo deus iam aliquem vel aliquam post diuortiū superinduci, qui sicut vni vnum ab initio præscripsit, ita nūc seruatum voluit. Sed quomodo inquit pharisæi, a Mose permittitur, si deus nunc sicut & ab olim noluit, hoc mox dicitur.

Decla-

IOHANNIS DEITENBERGII.

Declara-
tio conce-
sse repudia-
tionis.

Deut. 35.

Dani. 9
Ose. 2.
Ezech. 11

Prohibi-
tio nuptia-
lis conuen-
tionis post
diuortium.

Eccl. 3.

¶ Declaratur quoque concessa repudiatio, dum causa quare Moses admiserit producitur. Quoniam (inquit) Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, hoc est. Si vestri cordis duritia non obstetisset, Moses hanc dimissionem nequaquam indulisset. In causa fuit, non præceptio diuina sed vestri cordis duritia, non legis ab initio factæ retractatio, sed vestri cordis obduratio. Nec tamen Moses in vniuersum sic statuit sciendum, sed vobis duntaxat, durissimæ ceruicis hominibus permisit. At nunc alter populus, mollioraque sunt corda de quibus dicitur. Dabo eis cor vnum & spiritum novum tribuam in visceribus eorum. Et auferam cor lapideum de carne eorum & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant faciantque ea & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum. Hæc ergo concessio etiã si ex quavis, vt obtruditis, esset causa etiã cum licentia superindictionis alterius, ammodo durare non debet, eius causa penitus sublata

¶ Prohibetur demum aliarum post diuortium nuptiarum congressus, cum dicitur. Ego autem dico vobis. Quicumque dimiserit vxorem. Ecce diuortij ratio, & aliam duxerit, mœchatur. Ecce aliarum nuptiarum prohibitio. Manifeste itaque habes, cur hodie diuortio, non possint licite aliæ superuenire nuptiæ. Propter quod Christus concludit. Quod ergo deus, sua autoritate, coniunxit, homo sua traditione domini irritando mandatum, non separet. Nescio si quid clarius doceri possit. Cessent ergo nouæ cauillationes superuacaneæque disputationes pro adhuc quasi dubio disquirendo sensu literali, quem Christus adeo luculenter expressit eius Apostolus declarauit. Ecclesia demum conformiter docuit. Magnæ siquidem & superbissimæ præsumptionis est propter aliquas exiguas argutiunculas, a sensu Christi & Ecclesiæ variare, & alium huicque penitus aduersum quasi literalem ex scripturis extorquere. Scriptum enim est. Altiora te ne quaesieris & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus eius operibus non eris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis

DE DIVORTIO TRACT.

oculis tuis. Multos enim supplantavit suspitio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

¶ En hæc sunt clarissime doctor, quibus permotus dixi: Ex Evangelicæ literæ sensu probari posse, vtrumque coniugem post legitimum diuortium, oportere manere inuictum, etiamsi nihil de hoc ecclesia præscripsisset. Ex quibus & me non fuisse falsiloquum, & tuam Excellentiam verum protulisse iudicium, deprehendes, quibus & Eras. Roter. argutias aliud quid (ni fallor) multis folijs commolientes prorsus explosas opinor. Id quod vt tuæ Excellentiae velut digito subindicem, breuiusculis cum responsis, illius motiua, subscripsi, paucis præmissis paradoxis, quibus summarie comprehenditur, quod aliquantula digressione iam ante præmissum est.

¶ Primum, Euangelium admittit diuortium,

Mat. 5.
Mar. 10.

¶ Scdm, Qd' est hodie diuortium apud Christianorū ecclesiā, hoc olim significabat repudium apud Iudæorum Synagogā.

¶ Tertium, Diuortium verius interpretatur ecclesia, quā Iudæorum Synagoga.

Mat. 19.

¶ Quartum, Ecclesia interpretando diuortium esse domesticæ consuetudinis & thoralis conuentionis direptionē, manente coniugali vinculo, non variat a sensu literali in euangelio contento.

¶ Quintum, Textus diuinæ scripturæ de diuortio inducti sunt ex vi literæ de legitimo & consummato Coniugio intelligendi. Si enim non legitimum aut non consummatum sit, ecclesia certas ob causas non quidem diuortio diuidit, sed prorsus dirimit.

¶ Sextum. Fornicatio quæ pro causa diuortij per scripturam inducitur, tam de carnali quam spiritali S. Paulus recte interpretatur.

¶ Septimum. Nec repudium in lege neque diuortium in euangelio præcipitur sed permittitur. Nā dominus ait. Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis vxores vestras. Dicitur est autem eam vxorum dimissionem significare

Mat. 19.

d nificare

IOHANNIS DE ITENBERGII.

Obiect. di
luttur.
Marci. 10.

gnificare diuortium. At quod apud Marcum legitur, Ad duritiam cordis vestri scripsit Moses Præceptum istud, secundum opinionem Phariseorum, sic scripturam male tradentium intelligendum est. In Euangelio quoque non legitur præceptiue, Quilibet dimittat, sed conditionaliter & permissiue, Quicumque dimiserit,

Matth. 19.

¶ Octauum. Et si vera sit, quam de diuortio diximus sententia, Christi tamen discipulis, sicut & hodie pluribus sua non contentis vxore, visa fuit dura. Nam dicebant. Si sic est cum vxore, vt videlicet, eam nisi ob causam fornicationis non liceat dimittere, & neque tunc vt aliam ducere possit. Non expedit nubere. In quam sententiam & diuus concedit Paulus. vbi ait. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Et Beaus HIERONYMVS ait. Graue pondus vxor est, si excepta fornicationis causa eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta, si iracunda, si gulosa, si morbosa, si nugatrix, si maledica, tenenda erit huiusmodi? Velinus, nolimus, sustinenda erit. Chrysostomus. Leuius est contra concupiscentiam præliari & contra seipsum, quam contra mulierem malam, quia non est malitia super malitiam mulieris. Recte itaque Paulus dicit. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Recte concludunt Apostoli. Si sic est causa hominis cum vxore, non expedit nubere.

1. Cor. 7.
Hierony.
in Matth.

Chrysoft.

Eccle. 25.

¶ Nonum. Ecclesia, non Diuortij iure, sed Christi concessione & spūs sancti directione illegitima aliqua separat & dissoluit matrimonia. Quia diuortium non se extendit nisi ad dimissionem domesticam, saluo coniugij fœdere. Sed illegitimatio personarum ex impedimentis videlicet proueniens prohibentibus maxime & dirimentibus spiritu sancto per Ecclesiam iubente prorsus, dissoluit matrimonij vinculum, quod non sit deo autore confectum.

¶ Hæc quorsum tendant Erasmiarum obiectionū subscriptarum solutionibus mox videbitur.

Erasmus

DE DIVORTIO TRACTATUS.

ERASMVS IN ANNOTATIONIBVS

primæ epistolæ ad Corinth. cap. .vii.

SCio receptissimum esse inter Christianos, vbi semel con-
iunctum matrimoniũ, nullo pacto posse dirimi nisi morte alterius.
Atq; in hac sententia propemodum fuisse Orig. & Chryso-
stomum (sine dubio certe fuit Hieronymus & Augustinus)
eamq; veterum Episcoporum constitutionibus & Decreta-
lium legum autoritate esse confirmatam, quas ex hoc potissi-
mum loco, id est. 1. Corinth. vii. natas adparet, deniq; & The-
ologiarum Scholarum consensu comprobata.

Respon. Iohannis Dietenb.

¶ Recte inter Christianos receptissimum habetur, & ve-
terum Episcoporum constitutionibus Decretaliumq; legum
autoritate confirmatur, nec non & Theolog. Scholarum consen-
su comprobatur, quod diuina autoritate statuitur, neq; iniu-
ste in hanc sententiam propemodum Origenes, Chryso-
stomus, Hieronymus & Augustinus concedunt. At matrimo-
nium non qualecumq; (sicut tu obtrudis Episcoporumq; con-
stitutionibus, Decretalium autoritati Theologiarumq; scho-
lis minus recte imponis) sed legitime contractum & consum-
matum, tale inquam, vbi semel con- iunctum nullo pacto debere per
hominem dirimi, diuina autoritate statuitur, vbi dicitur.
Quod deus coniunxit homo non separet. Recte itaque hoc
inter Christianos receptissimum habetur. Porro cum omnis
pars suo non congruens toti turpis sit, multũ inepte p te im-
pugnatur quod apud oēs, etiã te teste, receptiss. seruatur.

Math. 19.

Erasmus.

Cæterum si semper hoc bonis viris cordi fuit, opinionem in
melius commutare, & leges ceu pharmaca conuenit ad mor-
borum habitum ac rationem accommodare, considerem⁹ an
hic liceat idem fieri, & si expedit an liceat vt matrimonia q-
dam dirimantur, non temere, sed grauibus de causis &c. &
ita dirimantur vt liberum sit vtriq; cui velit iungi, aut alteri
certe qui diuortij non dederit causam.

Respon. Iohannis Dietenb.

d ij Dico

IOHANNIS DIETENBERGII,

¶ Dico primo, semper hoc quidem bonis & viris cordi fuit, opinionem, quantum cum deo licuit, in melius, sed non in peius commutare. Commutarent autem in peius, si eam sententiae, diuino statuto aduersae commodarent, quod utique fieret si diffinirent aut, alteri certe qui diuortio non dederit causam, posse libere, cui velit iungi. Dico secundo, Non pro eodem habemus Diuortium & Matrimonij omnimodam diruptionem, Vnde non statim consequens est, si hoc praestet causam diuortij, sufficiat quoque ad direptionem matrimonij, neque recte colligitur, His inter quos matrimonium prorsus diruptum est, licet iungi cui velint, ergo etiam ipsi qui solo diuortio separati sunt, Dico tertio, Non esse nobis hic verbum de matrimonij diruptione, sed diuortio.

Eraſmus.

III. ¶ Primū enim, hoc est Apostolicæ pietatis omnium salutis quo ad licet consulere & infirmis etiam Ecclesiae membris sua cura succurrere. Videmus autem tot hominum milia infelici coniugio sibi cohaerere cum exitio vtriusque, qui fortassis disiecti seruari possent. Quod si fieri possit citra iniuriam diuini praeccepti, optandum opinor omnibus pijs. Sin minus, votum tamen ipsum piū arbitror, praesertim cum charitas optet nonnunquam & quae fieri non possunt.

Rom. 3.

Responsio Iohan. Dietenb.

Cor. 13.

¶ Non potest esse apostolicæ pietatis, salutis cuiusquam consulere cum diuini iniuria praeccepti. Non sunt enim facienda mala ut eueniant bona. At solo diuortio separati non possunt citra diuini praeccepti iniuriam, se cui velint iungere. Nulli ergo optandum, Nec piū potest esse votum, quod diuino aduersatur statuto. Neque ad hoc se charitas extendit quae perperam nihil, contra deū nil prorsus praesumit. Quod si sint qui infelici conhaereant coniugio, possunt veris, grauibus, iustisque extantibus causis per legitimos ecclesiae praefectos & iudices dirimi. Sin diuortio saltē sequestrari ad alias
autem.

DE DIVORTIO TRACT,

autē nuptias iure diuortij non licentiari, sed eis indicitur sibi mutuo reconciliari. Per quod satis prouisum arbitror ifirmis Eccle. 18 omnib⁹ pijs quod videlicet post suas concupiscētias, id quod tenentur, non eant sed positis amarulētis, displicentis & causis infelicitatis in idipsum reuertantur & sic seruentur. Qui forsā si separarentur minus seruarentur, nacti maiorē male faciendī libertatem.

Erasmus

Non defuerunt autem qui ita senserint a recte dirēpto matrimonio licuisse cum alia copulari.

Respon. Iohan. Dieten.

Nec hodie desunt qui hoc recte sentiant. At nobis sermo non est de matrimonij diremptione sed diuortio. Quod si qui fuerint qui fideles solo diuortio separatos, senserint cum alijs copulari licuisse, minus recte senserunt, quod & scripturaprobauimus & catholice ecclesiæ definitione commonstrauimus.

Erasmus

Origenes homilia in Matthæum septima testatur sibi notos fuisse quosdam episcopos qui permiserint vxoribus quæ cum viris diuortij fecerant, alijs nubere viris, ac fatetur hoc ab eis factum aduersus præceptum domini & Pauli, sed tamen factum non damnat.

Respon. Iohan. Dieten.

Non uideo quomodo Origenes non damnet, quod aduersus domini & Pauli præceptum fatetur factū, nec ex hoc facto probatur licere separatis diuortio alij nubere cum Origenes clare protestetur aduersus domini & Pauli præceptū præsumptum. Neque videre possum quomodo episcopi illicita diuini præcepti iniuriam hoc permiserint, quod contra domini & Pauli præceptum admiserunt, id quod Origenes ibidem palam fatetur.

Erasmus

Deinde non videtur addubitare Origenes, quin viro liceat cui permittit euangelium ob adulterium repudiare. Nec Paulus huic præcipit, vt vxori reconcilietur.

Respon-

IOHANNIS DIETENBERGII.

Respon. Iohan. Dieten.

Dico primo: Non quærimus quid Origenes non addubitauerit, sed quid diuinæ legis dispositio circa diuortium ordinauerit. Dico secundo viro quidem cui permittit euangelium licet repudiare, sed non aliam, repudiata viuentē, ducere, quod hoc euangelium non solū non permittat, quin potius prohibeat. Quod & si Paulo virum vxori verbotenus non præcipiat reconciliari, innuptum tamen vult post diuortium manere Christo (cui contrarius esse non potest) ita dissiniente.

Erasmus

vii. Eiusdem sententiæ fuit Pollonius &c. Cuius sententiam Augustinus reuellit vt hæreseos crimen non intentet.

Respon. Iohan. Dieten.

Si recte reuellit illius sententiam Augustinus, non ergo sanæ fuit opinionis. Quod si hæreseos crimine non intentetur num consequens est vt ideo hæreticus non fuerit aut hæreticum non sapuerit? Sat nobis est quod eius sententiam tanquam vero non consonam Augustinus Christiane reuellerit.

Erasmus.

viii. Diuus quoque Ambrosius ius tribuit viro ducendi alteram vxorem vbi priorem ob culpam admissam repudiarit.

Responso. Iohannis Dietenb.

Non hic quærimus quid is vel alter de diuortio scripserit sed quid deus præceperit & in scripturis suis agendum reliquerit. Dicit tamen Magister Sententiarum in quarto distinctione trigesima quinta, hoc a falsarijs inditum libris Ambrosianis. Non enim verisimile est tantum virum adeo hallucinatum vt Apostolo quem iam exponendum sub manibus habebat, contrarium scripserit. Claris enim verbis Apostolus domini autoritate præcepit, viro non dimittere vxorem Et vir, inquit, non dimittat vxorem. Quomodo itaque credi potest Ambrosium contra domini & Pauli præceptum permisisse viro non solum dimittere vxorem, sed etiam aliam ducere.

Eraf-

DE DIVORTIO TRACT.

Erasmus

¶ An igitur æquum videtur, vt maritus cum vxore flagitijs operta quibus neq; causam dedit nec mederi possit, cogatur viuere, cum qua viuere, non sit viuere. Aut si diuertat compellatur omnem ætatem orbis, destitutus ac velut euiratus degere?

Respon. Iohan. Deiten.

¶ Aequum indubie est, quod deus ita fieri iussit, & si durus, corde duris imperfectisque videatur. Vnde & apostoli audito q; non liceret viro dimittere vxorem nisi ob fornicationem, eaque dimissa non debere alteri copulari statim subintulerunt. Si sic est causa hominis cum vxore non expedit nubere, melius æstimantes celibem ducere vitam, quam cohabitare vxori flagitijs opertæ. Nec tamen vir cum tali viuere cogitur, quia potest eam secundum Euangelium, sua sponte, dimittere. Quod si dimiserit, non compellitur omnem ætatem velut euiratus, viuere, quia potest illi castigatæ reconciliari, id quod & tenetur, si non vult, quod tamen potest, continere. Hanc enim ob causam, Apostolus ait, propter fornicationem autem vnusquisq; vxorem suam habeat. Si ergo continere noluerit, non cogitur dimittere quia non præcipitur sed permittitur diuortium, potest sicut & debet, eam castigatam sibi reconciliare, vt & suo & vxoris periculo consulat, dicente Apostolo. Propter fornicationem autem vnusquisq; vxorem suam habeat.

Erasmus

¶ Sit æquū ei qui diuortio causam dedit adimi ius iterā di coniugij, cur is plectitur qui nihil est commertus nisi quod parum infeliciter duxit vxorem? At quis vnquam audiuit fortunam puniri si absit culpa præsertim lege diuina. Quid est hoc aliud quam afflicto afflictionem addere cui subuentum oportuit?

Responsio Iohan. Deitenb.

¶ Is qui nihil est commertus non plectitur neq; punitur
lege

IOHANNIS DIETENBERGII

lege diuina sed suo viri relinquitur, vt videlicet spontaneus, vel abijciat vel castigatam reconciliatus teneat, nec enim abijcere debet aut abiectione non reconciliari qui continere nolit. Quod si secus agat, sua culpa vel tanto se committit periculo vel prorsus perit. Neque additur afflictio afflictio, cum non precipiatur sed indulgeatur abiectione, nec arceatur a coniugio cui via reconciliationis cum vxore conceditur, sed ab adulterio lege diuina prohibetur.

Erasmus

¶ Si facit adulteram qui sine legitima causa repudiat vxorem, & non facit adulteram qui vetat inire matrimonium, cū eo sit habitu corporis vt castitas non sit exigenda.

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Facit omnino adulteram, teste Christo, qui sine causa legitima repudiat vxorem. Non facit autem adulteram qui diuortio dimissam vetat inire aliud matrimonium. Nam aliud inire matrimonium reliquo adhuc superstite coniuge diuina lege prohibitum est, Quod si castitas non sit exigenda absolute, exigenda tamen est a tali videlicet solo diuortio separata quod deus aut exactam velit aut suo viro reconciliari.

Erasmus

Quod si res palam pugnat cum æquitate naturali videndum est an secus interpretanda sint quæ super hac re leguntur in Euangelicis & Apostolicis literis.

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Adeo non probatum est cum æquitate naturali pugnare vt etiam ostensum sit cum lege nature maxime conuenire. Id quod Christus in euangelio clare testatur. Et ideo non secus quam dictum est interpretanda sunt quæ super hac re leguntur in Euangelicis & Apostolicis literis.

Erasmus

Si nusquam sua placita mutauit vel Ecclesia vel Romanus Pontifex, non postulo vt hic quicquam demutet. Sin comperitur idem alias fecisse &c. cur idem hic vereamur facere, cū hac via tot hominum saluti liceat consulere.

Respon. Iohan. Dieten.

Quid hic Ecclesiastica vel pontificia obtruduntur placita?

Num

lege p. p. p. z. i.

DE DIVORTIO TRACT.

idem, sed non prorsus modo eodem hodie, quod olim remedium, vxoris videlicet abiectio per diuortium, quolonge euangelium tollerabilius huic morbo, quam olim lex per repudiū, medetur. Admittit enim reconciliationē vxorisque regressum: quod repudium nesciebat. Et ideo talis abiectio diuortium apud nos non repudium appellatur. Porro reliqua discrimina lex Christi quæ ampliorem charitatem ex postulat, cæteras etiam vniuersas & innumerabiles, vt Augustinus ait, molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro castitate fortiter sustinere.

Erasmus

xxvii Non probat Paulus Digamiã & tamen ob incontinentiam permittit, quod non audet exigere, satius esse iudicans nubere quam vri. Et nos de rigore diuortij nihil omnino laxamus.

Respon. Iohan. Dieten

Digamiam Paulus non aliter quam altero coniuge primū mortuo permittit, quia diuina lege sic non prohibitam videt. Nam cum alter sit per mortem ab alterius lege solutus, potest talis, ob incontinentiam, cui vult in domino nubere. Satius enim illi est nubere quam vri. At de diuortij rigore omnino nihil laxamus, quia laxare quippiam prohibuit deus.

Erasmus

xxix Iudæi quod Moses scripserat de libello repudij sic interpretabantur quasi maritis ius esset quamlibet leui de causa reiicere coniugem, puta si quid fœditatis in corpore offenderet &c. Id Christus ad vnam astringit adulterij causam. Ergo Christus suis vnam duntaxat causam indulget diuortii, Iudæis non adimit quod indulsit Moses ob ingenii duritiam, negans ab initio fuisse sic &c.

Respon. Iohan. Dieten

Iudæi licet sic, vt ait, interpretarentur, tamen erronee interpretabantur, ideoque a domino corripiebantur & ad verum scripturæ sensum reducebantur. Declarauit enim Christus quod iure repudij liceret quidem vxorem abiicere sed non aliam ducere. Quodañt aliam poterāt accipere non fre-

e.

in bat hoc

IOHANNIS DIETENBERGII

bat hoc lege Repudiij, sed, ut dictum, concessione pluralitatis vxorum tunc currente. Indulsit ergo Christus suis, sicut & Moses suis vnam diuortij causam at neuter ad alias licentia uit nuptias, id quod maxime probandum erat.

Erasmus.

xxix ¶ Christus reuocans suos ad pristina innocentiam, non vult diuortium, quia non vult duos, & tamen Paulus indulget humanæ fragilitati relaxans sæpe numero domini præceptum. Cur non idem faciat Romanus Pontifex?

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Diuortium non vult Christus quasi præceptum, vult tamen propter corde duos & imperfectos, tanquam permissum. Et ubi Paulus sæpe numero domini quod inuariatum voluit, præceptum relaxet, non probat Erasmus, sed nec facile puto ostendet, q̄ Paulus non ad destructionem sed ad ædificationem missus sit. Similem ob causam nec Romanum arbitror decere pontificem.

2. Cor. 5.

Erasmus

¶ Porro quod obijcitur ex eodem loco. Quod deus coniunxit, homo non separet. Non magno negotio solui potest Hoc deus coniungit quod rite coniungitur, hoc deus dirimit, quod rite dirimitur.

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Christus diuina concludens autoritate. Quod deus coniunxit homo non separet, non solum magno negotio solui non potest, sed nullo prorsus negotio solui poterit a quoquã sed stabit verbum hoc in æternum. Cælum & terra transibunt, verba aut ista non transibunt. Non ergo presumat humana superbia temerare, quod nulla potest iusta ratione variare. Ob hoc siquidem Paulus obsecrat non plus sapere quã oportet sapere sed sapere ad sobrietatem, & vnicuique sicut diuisit deus, mensuram fidei. Nam qui scrutator est maiestatis opprimetur a gloria. Ad id quod subditur hoc deus coniungit quod rite coniungitur. Respondeo poti⁹ dicendum erat. Hoc rite coniungitur quod deus coniungit. Hoc rite dirimitur quod deus dirimit. Coniunctionem em̄ & diremptionem legitimã deus

Roma. 12.

Prou. 25.

DE DIVORTIO TRACT.

deus sua facit autoritate, non homo, qui nec potest rite coniūgere vel dirimire qđ deus rite non coniūgit aut dirimit. Ratio namque rite coniunctionis & diremptionis non ex humana traditione, sed ex diuina lege primo desumitur, siue voce tenus expressa, siue per ecclesiam declarata.

Erasmus

xxxI. ¶ Apud Ethnicos non erat ratum Matrimonium nisi patrum aut tutorum autoritate comprobatum, ne apud Iudaeos qđ & tamē apud utrosq; aliq modo dirimi poterat matrimonium.

Respon. Iohan. Dieten

¶ Hactenus nesciui legem Matrimoniale Christianis oportere non ex iure diuino sed Ethnicorum Iudaeorumque moribus praescribi, quod si ita sit, certe non constabit inter Christifideles matrimonium, nisi Ethnicorum Iudaeorumq; statutis fuerit comprobatum. At aliter nos edocet deus dicens: Audite me, qui sequimini quod iustum est. Et pater de filio. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Micheas quoque. Audite quae dominus loquitur &c. Porro de rato Matrimonio diuina scriptura nihil nobis aliud quam personarum coherentium legitimitate, consensum liberum & in vna carne cohaesionem praescribit. Nullibi, soli parentum aut tutorum consensu, ratificationem tribuens, quasi ratum, quantum ad substantiam non sit matrimonium si non intercesserit consensus illorum. Nec diffiteor patres aut tutores regrados, immo nullatenus pretermittendos suadeo, non quasi si non fiat propterea matrimonium ratum substantialiter esse non possit, dependet enim talis contractus substantia maxime a libertate consensus, ad quem autoritas parentum & tutorum nihil facit, qui non tam pro testificando apud ecclesiam honestandoque matrimonio, quam reliquis cautelis huic contractui necessarijs prouidendis, adhibetur. At pro substantificando Matrimonio nihil.

Esai. 51.
Matth. 7.
Miche. 6.

Gene. 2, 8
24.
Leuit. 18.

Erasmus.

xxxII. ¶ Na q nos de consensu & verbis de presenti, de Rato & non rato differim, humanae sunt interpretationes non oraculadei

Respon

IOHANNIS DIETENBERGII.

Responsio Iohan. Deitenb.

¶ Non sunt mere interpretationes humanae quae etiam ex oraculis dei desumuntur. Est enim dei oraculum. Quod deus coniunxit, homo non separet. At quomodo coniuges coniungit deus nisi per praesentem consensum? Eo ipso igitur quo scriptura dicit deum coniungere, consensum esse necessarium subindicat. At quomodo melius deprehenditur consensus praesentiae quam per verba de praesenti? Praesentissimum enim animam haec indicat. Ex eodem itaque oraculo dicimus verba de praesenti necessaria. Porro quod ratum esse matrimonium nihil est aliud, quam ipsum per consensum verbis expressum, de praesenti esse contractum, consequens erit & hoc tertium in dei oraculo fundatum.

Erasmus.

¶ Fateor absque mutuo consensu non coire matrimonium, sed consensum regro sobrium non per insidias aut temulentiam extortum consensum ex amicorum consilio sic adhibitum, ut patet in re quae rescindi nunquam potest, &c.

Responsio Iohan. Deitenb.

¶ Non magnopere curandum quid Erasmus, sed quid deus requirit. Is autem consensum requirit liberum, non sobrium, si sobrium dicas eum solum quod nulla occasione captetur aut extorqueatur & ex parentum amicorumque consilio adhibeatur. Nam huiusmodi & reliqua, de quibus obiectio procedit licet arguant contractum minus decet & periculosum, non tamen prorsus inualidum. Hinc apud patres orthodoxos vetustimos non semel legimus, taliter inita matrimonia non legitima, id quod procul dubio verum nemo diffitetur quantum ad honestatem, secus quantum ad substantiam.

Erasmus.

xxxiii ¶ Caeterum ubi cognitae causae, Episcopi aut alij legitimi iudices dirimunt huiusmodi matrimonium, non hoc separet homo, quod deus coniunxit, sed quod male conglutinavit pueritia, quod vitium, quod temeritas, quod inscitia, quod male per lenas & lenones suos diaconos coniunxerat diabolus, haec per suos ministros recte dirimit deus.

Respon. Iohan. Deitenb.

Si quos diabolus per suos diaconos male coniungit, deus per suos

DE DIVORTIO TRACTATUS.

Num de Ecclesiasticis & pontificijs placitis, & non potius de diuortij lege, diuina autoritate statuta agimus? Comperiuntur siquidem, id quod ingenue fateor, Ecclesiastica vel pontificia tanquã humana sepiuscule demutata placita ob tẽporis negociorumq; variationem: At iussa diuina oportet in conuulsa permanere. Et ideo hic idẽ facere veremur. Quia deus hanc diuortij legem immutatã voluit. Dicente domino Quod deus coniunxit, homo non separet. Et Paulus, Præcipio non ego sed dominus, vxorẽ a viro non discedere, qđ si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, haud dubium, secus quam dominus pmisit. Qui ait, Quicũq; dimiserit vxorem & aliam duxerit, adulterium committit &c. Non licet ergo hac via nuptiarũ scilicet aliarum concessione, hominum diuortio separatorũ, saluti consulere.

Erasmus.

xiiij. ¶ Nam vt demus coniugium esse legis diuinæ, certe pleraq; quæ circa Matrimoniorũ causas tractantur ad ius posituum pertinent, veluti de gradibus, de impedimẽtis, de rescissionibus.

Responsio. Iohannis Dietenb.

¶ Coniugium esse diuinæ legis scriptura plane testatur Genesis primo & secundo, Matthæi. xix. Marci. x. Quod si pleraq; non tamen omnia, quæ de gradibus, impedimentis, & rescissionibus tractantur ad ius solum posituum, sed plurima & maxime diuortij rescissio ad diuinum pertinent, teste tam lege quam euãgelio. Leuit. xviii. Matth. v. Cor. xvii

Erasmus.

xv. ¶ Neq; hæc decreta a Synodis celebribus profecta sunt ad nos, sed a priuatis pontificum responsis.

Responsio Iohannis Dietenb.

¶ Istud si verum sit, quantum ad diuortium pertinet, pius videat lector apud Venerãdũ Canonistã. xxxii. q. vii. Placuit vbi ex Concilio Miluitano sic legitur. Placuit &c. vt supra inductũ ẽ, i cor. modicũ ante finẽ deciõnis. Et ibidẽ ex Concilio Elibertano capite fidelis. Fidelis formina quæ ad alterum

e

mari

IOHANNIS DIETENBERGII.

maritum reliquerit fidelem & alterum maritum duxit prohibeatur ne ducat, Si autem duxerit non prius accipiat Communionem quam is quem reliquerit de seculo exierit &cæt. Legat quoque Ca. Si quæ mulier de diuortio ex concilio VVarmaciensi, &c.

Erasmus.

xvi Atque hæc constitutio de qua nunc agimus primum opinor ab vno aut altero Episcopo profecta est.

Respon. Iohannis Dietenb.

Hanc constitutionem de manendis innuptis separatis diuortio coniugibus, probauimus non ab vno aut altero Episcopo imo a nullo prorsus homine, sed a deo ipso saluatore nostro primum profectam, ad cuius instituta, se tam Synodi celebres quàm priuati pontifices remittunt vt patet ex dictis.

Erasmus

xvii Nec mirum est veteres illos tam iniquos fuisse diuortio quod & apud Ethnicos semper fuit odiosum,

respon. Iohan. Dieten,

Iniqui fuisse diuortio non recte dicuntur qui de diuortio non secus quam deus habere voluit & præcepit, scripserunt atque docuerunt. Neque religiose comparantur Ethnicis Orthodoxi patres tum vita, tum eruditione Clariss. qui in diuortij negotio a diuinis nec ad vnguem, quod aiunt, latum discessere scripturis.

Erasmus

xviii Hæc eo produximus, ne quis statim velut absurdam reiiciat disputationem, de mutandis diuortij legibus.

Respon. Iohan. Dieten.

Vere absurde disputatur quod humana præsumptione de diuinis immutabilibus diuortij legibus, quasi humanum quoddam commentum, variandum conuellendumque producitur.

Erasmus

xix Iam si placet excutiamus diuinorum voluminum locos vnde videmur in hanc legem recipiendam compulsi.

Respon. Iohannis Dietenb.

Placet vt excutiamus, sed non iuxta cuiusque sed quem sanctus flagitat spiritus sensum.

Erasmus.

Dominus

DE DIVORTIO TRACT.

Dominus noster Christus apud Math. capite quinto tradens cœlestem suam philosophiam loquitur ad hunc modum
Dictum est autem Quicumque dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit adulterat. Verum cum in eodem loco complura doceat, quæ pure germaneque Christianis digna sunt, cur in cæteris omnibus recipimus interpretationem, in vno diuortio tam rigidi sumus, vt magis etiam constringamus verba Christi.

¶respon. Iohan. Dieten.

Quod in aliis recipimus interpretationem non aliunde quam ex factis Christi recipimus. Quod autem in vno hoc diuortio rigidi sumus, ex ipsius Christi præcepto facimus ita diffinientis.

Erasmus

xxi Etenim cum ille reliquerit marito vnâ causam repudiandæ coniugis, nos eam multis modis astringimus.

¶respon. Iohan. Dieten.

Non aliter eam astringimus quam Christus astringendam voluit & nobis per Ecclesiam suam Catholicam expressit.

Erasmus

xxii Diuortium interim adpello verum & quale solum illa nouit ætas a quo licebat a repudio prioris alteram ducere.

¶respon. Iohan. Dieten.

Diuortium non quale solum illa sed longe magis quod nostra nouit ætas verum censemus quod nullatenus alteram admittit & si tale quid non lege repudiij sed permissione pluralitatis vxorum tunc currente, nunc vero penitus sublata, priori illi indulgeretur ætati.

Erasmus

xxiii Nam quod nos interpretamur diuortium cum dirimitur domestica consuetudo manente coniugij vinculo, quis vnquam veterum vel theologorum uel iure consultorum appellauit diuortium?

¶respon. Iohan. Dieten.

¶ Non nos diuortium sic interpretamur sed ipsa diuina
e ij quod osten-

IOHANNIS DEITENBERGII.

quod ostendimus (scriptura. Sic quoque pius lector apud Augustinum, Hieronymum, Origenem, Chrysostomum, reliquosque ferme omnes christiane de diuortio scribentes interpretatum reperiet. Quod si plerique antiquorum hac nomenclatura vsi non sint, dum tamen rem ipsam voluerint quid de nomine opus est digladiari?

Erasmus

xxiii. ¶ Hac igitur vna in parte tam mordicus tenemus summum (quod aiunt) ius, in ceteris quamvis recipiētes interpretationē.

Respon. Iohannis Dietenb.

Hac vna in parte ideo tam summum mordicus tenemus ius, quod nobis in ea non in alijs diuinitus ita prescriptum cognoscimus.

Erasmus.

xxv. Quod si ob infirmos quos in tanto numero plurimos habet Ecclesia, nemo vetatur legibus ius suum persequi, nemo vetatur vim a capite repellere &c. cur vnum hoc de diuortio promiscue exigimus ab omnibus?

Respon. Iohannis Dietenb.

Ob infirmos quos habet Ecclesia nemo vetatur legibus ius suum persequi, sed citra diuinæ legis iacturam, & quod pro iure presumitur diuinitus non prohibeatur. Omnes autem diuortio separati, ne alij nubant, iam diuina lege prohibentur, citraque diuinæ legis iacturam nubere nequeunt, & ideo hoc vnum de diuortio ab omnibus exigimus, quia vniuersaliter ab omnibus exigendum prescribit deus.

Erasmus.

xxvi. Si ob duritiam cordis permissum est Iudæis ob quamlibet causam uxorem abiicere, ne quid grauius admitterent: & videmus inter Christianos præter assiduas conjugatorum rixas, grauiora discrimina, nimirum, cedes, veneficia, incantamenta, cur cum idem sit morbus, non idem admouetur remediū?

Respon. Iohannis Dietenb.

Non ob quamlibet causam permissum erat Iudæis uxorem abiicere, licet hoc falso cauillarentur perfidi Pharisei, vnam duntaxat expressit lex, nimirum fœditatem, quam Christus fornicationem interpretatus est. Habet autem is morbus

idem

U do 3 b 4

DE DIVORTIO TRACT.

suos ministros recte dirimit. Quid igitur consecrarium putas? Quid inde colligis. An matrimonia quamlibet ob causam infelicia facta, per diabolum esse coniuncta, ideoque per dei ministros mox incunctanter dissoluenda. Aptum inferres plane consequium, si Christi (cuius præscriptis viuimus) non repugnaret euangelio. At ingenue fateor matrimonia per non nubilem pueritiam, per vinum rationem prorsus absorbens, perque quoduis impediens ac dirimens contracta, recte a deo posse per ecclesiam aut eius primores tanquam suos legitimos ministros, dirimi.

Erasmus

xxxv. At qui diuortium inquit, approbat ecclesia sed hactenus, ut vterque maneat innuptus.

Respon. Iohannis Dietenb.

Recte sic approbat ecclesia. Nam sic approbandum ex diuina scriptura per spiritum sanctum est edocta.

Erasmus

xxxvi. Obsecro te an de hoc diuortio sensit Christus?

Respon. Iohan. Dieten.

Sensit utique de hoc diuortio Christus.

Erasmus.

xxxvii. A Iudæis interrogatur, Iudæis respondet.

Respon. Iohan. Dieten.

Non solum tunc, quando a Iudæis interrogatur sed antea dudum etiam non interrogatus discipulis respondet & diuortij legem ecclesiae præscribit Matthæi quinto capitulo.

Erasmus

xxxviii. At illi nullum aliud nouerunt diuortium, nisi quod adimeret ius repetendi dimissam & daret ius ducendi alteram.

Respon. Iohannis Dieten.

Quid tum? Scriptura tamen ipsa diuina aliud nouit quod solum proprie verum est diuortium, nullatenus admittens ius seu licentiam ducendi alteram, id quod satis ex scripturis probauimus.

Erasmus

f Siqui-

IOHANNIS DIETENBERGII

xxxix ¶ Siquidem licuisse Iudæis etiam mulieribus a Repu-
dio alteri nubere, vel illud est argumento quod sacerdos pro-
hibetur repudiatam ducere &c.

Respon. Iohan. Deiten.

¶ Sed non omne quod tunc Iudæis licuit, hodie licet Chriianis.

Erasmus

xl. ¶ Quod si Christus de vero diuortio locutus est, Vnde
nobis hoc nouum diuortij genus, quod nomine verius quam
re diuortium est.

Respon. Iohan. Dieten,

De vero diuortio Christus utique locutus est, nec de alio
quam de hoc ipso quod nos ecclesiasticum diuortium appel-
lamus, id quod non nomine solum sed re vera diuortium esse
iam supra satis probatum opinor.

Erasmus

xli Sed fingamus de hoc diuortio sensisse Christum

Responso Iohan. Dietenb.

Non opus est fingere, quia re vera de hoc diuortio Chri-
stus sensit.

Erasmus.

xliij. Cum Christus vnicam duntaxat Repudij causam idul-
serit, cur Augustinus addit Idolatriam & hæresim nec alio ti-
tulo quam quod hoc sit quædam fornicatio. Atque ad eam ratio-
nem videtur omne facinus capitale, quod animam alienat a
deo fornicatio quædam dici posse.

Responso Iohan. Dietenb.

Recte, iustoque titulo Augustinus addit Idolatriam & hæ-
resim sicut & Paulus infidelitatem, nec oportet statim ad ean-
dem rationem omne capitale facinus pertineat, quia & si cha-
ritatem (qua fit anima deo iunctissima) auferendo, animam ali-
enet a deo. Non tamen primam ad deum quæ per fidem est
coniunctionem tollit, quemadmodum Idolatria hæresisque fit
dei contraria. Propter hæc itaque causam non a deo proprie
quodlibet capitale facinus dici potest fornicatio sicut hære-
sis & Idolatria.

Erasmus.

Cur

.1. Ioh. 4.

Osee. 2.

DE DIVORTIO TRACT.

xliii Cur nostræ leges tot casus adiecerunt pene innumeros in quibus recipitur diuortium?

Respon. Iohannis Dietenb.

Vellem produxisset Eras. vbi nostræ leges pene innumeros adiecerint casus in quibus diuortium recipitur. Ego non plures tribus aut quatuor in nostris legibus depræhendi, vt est videre sub titulo de diuort. & de Conuer. Con. & xxxiii q. Dixit dominus xxvii quæst. ij. cap. Agatoso xxvii. quæst. i. Idolatria xxxij. q. vii ca. Omnes & cæt. Compræhensos tamen in domini sermone si ecclesiæ sic, vt par est, interprætantur credimus.

Erasmus

xliiii Hieronymus etiam ob adulterij suspicionem pronunciat libere reijci vxorem.

Respon. Iohan. Dieten.

Hoc facit, teste Glosatore Canonũ, non qd suspicio fornicationis sit causa dimittendi sed modus probandi eam dimittendi. Proin pro eadem reputatur fornicatio & fornicationis suspicio. Nam probata suspicione, probata est fornicatio ii. q. i. Si peccauerit xxxii q. ca. Dixit dominus.

Erasmus.

xlv Si quid licet imutare in præceptis Christi cur non consulitur saluti male cohærentium.

Respon. Iohan. Dieten.

Non licet immutare in præceptis Christi que voluit inuariata manere. Consultum quoque volumus saluti male cohærentium, sed citra diuinorum præceptorum iniuriam.

Erasmus

xlvi Si nihil licet, cur ausi sunt ex vna causa tam multas facere?

Respon. Iohannis Dietenb.

Non ideo multas ex vnica reddidere, sed qd vnica compræhenditur, instigante spiritu sancto explicatius tradidere.

Erasmus

xlvii Pontificiæ leges concedunt iterare Coniugium, altero coniugum ad Christum conuerso si altera nolit ab impieta-

impieta-

IOANNIS DIETENBERGII.

impietate, blasphemiacq; resipiscere. Christus fornicationem excepit, hunc casum non excepit. Et hic audemus concedere quod illic non audemus.

Responsio Iohan. Dietenb.

2. Cor. 13.

3. Cor. 7.

¶ Concedunt quidem istud pontificiæ leges, sed autoritate S. Pauli, imo Christi in Apostolo loquentis. Propter quod Christum non excepisse hunc casum nullatenus admitto. Nec enim minus excipit quod ait, Si infidelis discedit, discedat. Proin apud Eras. frigiditas & error producuntur quæ quandoque dirimunt matrimonium, id quod plane concedo. Sed ob id diuortii causas esse minime probatur. Excutiuntur quoque causæ quibus adducti veteres non concedunt iterare coniugium, quæ si sufficiant vel ne, aliorum esto iudicium. Pio lectori sufficiat, Christum præcepisse, post diuortium vtrumque manere innuptum, ut dictum est.

Erasmus.

xlviij. Deinde cum nec Christus nec Paulus continentiam exigat, ab alijs qui continere non possunt, cur mali dicantur quod continere nequeunt, nec se continentiae voto adstrinxerunt? Corporis hoc vitium est non animi.

Respon. Iohan. Dietenb.

1. Cor. 7.

Eccl. 1. 26.

Eccle. 18.

Gene. 4.

Imo tam Christus quam Paulus continentiam a diuortiantis adeo exigunt, ut etiam perpetuæ continentiae subiiciant, nisi sibi reconcilientur. Et ideo non iuste mali dicuntur, qui contra Christi præceptum non continent, cum se voto continentiae adstrinxerunt. An non se voto maritalis astrinxit continentiae qui se vni tantum despondet? Esse vero quod continere non possint, Apostolo contrariari credo, qui ait: Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem. Incontinentiam autem esse corporis vitium non aî, nequaquam scripturæ consonat quod habet. Non est digna ponderatio continentis animæ. Scimus autem contraria circa idem versari. Et item. Post concupiscentias tuas non eas. Potest itaque homo post suas concupiscentias ire & incontinenter viuere si velit, aut non ire si nolit, & continens manere. Potest ergo cuius appetitus subter se est, in continentiam vincere. Sed vnde nisi ex animæ rationalis virtute? Ex ea itaque tam continentiam.

DE DIVORTIO TRACT.

inentia corporis pendet quam incontinentia. Et tamen Philosophis cognitum est incontinentiam non animi nec corporis, sed totius coniuncti passionem esse.

Erasmus.

xlix. Cur poenas dare cogitur, qui nihil admisit?

respon. Iohan. Dietenb.

Non cogitur dare poenas, cui vxoris abiectio non præcitur, & qui abiectæ reconciliari potest, & q̄ volens hoc iudiciū subit. Sicut em̄ amāti nihil difficile, sic volēti nihil ē poenale.

Erasmus.

I. Paulus Epistolæ ad Roman. vii. An ignoratis (inquit) fratres &c. Nam quæ sub viro est mulier &c. vt supra inductum est. Non agit hic Paulus de diuortio &c.

respon. Iohan. Dietenb.

Hic & si non agat Paulus de diuortio, legem tamen matrimonialem, diuina sancitam autoritate citat, cui velint, nolint, diuortiatu subijciuntur, eo quod diuortiu non soluit coniugale vinculum.

Erasmus.

II. Alioqui si quis vrgere velit hunc Pauli sermonem iuxta id quod verba sonant, ne adulteram quidem fas erit dimittere, nihil enim excipit.

Respon. Iohan. Dieten.

Si qs hūc Pauli sermonē vrgat nihil min⁹ inueniet quā fas non esse adulteram non dimittere, non enim hoc prohibet. At quid de adultera faciendum sit, postea primæ Cor. septimo tradit.

Erasmus.

III. Rursus non apte citare videbitur legem Mosaicā Iudæis Paulus in hāc sententiā, cū lex pmittat maritis, qualibet ex causa repudiare, modo det libellum repudiij.

Respon. Ioha. Dieten.

Mosaicam hanc imo potius diuinā legē non Iudæis sed Christianis qbus & eam scribit Epistolam Paulus citat, nec inepte in hanc sententiam qua non licet fidelibus matri-

f iij monio

DE DIVORTIO TRACT.

monio iunctis, altero superstito, alteri nubere. Nam hoc a Christo acceperat, id quod infra in epistola ad Corinthios apte testatur. Quod enim lex non permittit maritis quilibet ex causa repudiare, etiam libello repudij dato, supra satis ostendimus.

Erasmus

liii Liqueat igitur Paulum hic non exclusisse diuortium quod ipsa lex palam indulget.

respon. Iohan. Dieten.

Paulus hic verum diuortium utique non exclusit sed Iudaicum, quod Pharisæica traditione confictum nullibi lex palam indulget.

Erasmus

liiii Rursum in epistolæ ad Corinthios prioris capitulo septimo in consimilem ferme modum scribit &c. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. &c. ut supra allegatum est. Sequitur. Nec hic quidem Paulus tractat materiam diuortij.

respon. Iohan. Dieten.

Et si Paulus his verbis non tractat materiam diuortij, tractat tamen legem indissolubilitatis matrimonij cui etiam diuortium, ut sæpe diximus, subest.

Erasmus

lv Paulus non videtur hic agere de grauibus flagitiis, quæ crimen adulterij vel æquent vel superent etiam, sed de leuioribus offensis, ob quas apud Græcos potissimum crebra fiebant diuortia &cæt. Id colligitur ex eo quod sequitur. Aut viro suo reconciliari, redeunt enim in gratiam quos offensa aliqua humana diremit. Et reconciliatur quæ offendit, non quæ offensa est. Quod si iure discessit, cur iubet eam reconciliari quæ magis erat placanda?

respon. Iohan. Dieten.

Sicut Ambrosius admonuit hic supplendam, quam Paulus nusquam addit, exceptionem Euangelicam, ne videatur Apostolus pugnare cum præceptis domini sui. Ita quoque ne CHRISTO pugnet Apostolus cum primis admonendi sumus Apostolum hic non de aliis flagitiis, quæ de quibus Christus, cuius præceptum inducit locutus est, agere. Palam autem

Chri-

DE DIVORTIO TRACTATUS.

Chrs de fornicatione, q̄ adulterij crimē adæquat locutus est. Nequaquam ergo de leuioribus & Græcanicis offensis dicēdus est egisse. Nec enim Græcorum decretum sed ipsissimi Christi præceptum introduxit, dicens. Præcipio non ego sed dominus his qui matrimonio iuncti sunt, &c. Neq̄ recte ex eo quod sequitur. Aut viro suo reconciliari, colligitur apostolum solum de leuioribus offensis egisse. Nam reconciliatur non solum qui offēdit, sed etiam qui offensus est dum placatur. Vnde scriptura habet: Exaudiat de⁹ orationes vestras & reconcilietur vobis. Et item, Dominus modicum irat⁹ est, sed iterum reconciliabitur seruis suis. Rursum, In reconcilia-tione mea dicit dominus misertus sum tui. Ideo ergo iubet apostolus eam reconciliari si iure discesserit, quia vult placatam in viri gratiam redire, si continere nolit, quemadmodum superius commonstrauimus.

Erasmus.

Quod si mutux fuerūt offensæ sed mediocres, vetat ne protinus adiungat sese alteri viro & reditum ad priorem sibi intercludat, sed maneat innupta, si forte detur vtrique reditus ad gratiam.

Responsio Iohannis Dietenb.

Nihil habet apostolus de mediocribus offensis, nec pro illis torquendus est textus sicut statim ostendimus. Neq̄ vetat protinus sese alteri adiungere viro, ne reditum sibi ad priorem intercludat. Nimirum q̄ textus apostolicus de hac re habeat nihil, quin absolute pronuntiat innuptam manere, aut suo viro reconciliari, prorsus inconuulsum Christi præceptū relinquens; non autem Iudæorum opinionem reducens.

Erasmus

¶ Apostolus hic de muliere duntaxat loquitur quod huic sexui apud Iudæos non esset vllum ius repudiandi. Virum tantum hortatur, ne ob offensas huiusmodi vxorem abijciat. Non addit autem, q̄ si abiecerit, maneat celebs, aut vxori suo reconcilietur. Etiam si Augustinus vult vbiq̄ par esse ius, tam vxori quam viro, quod vt fortiter ac constanter asseuerat, ita non est quo certum doceat.

f iij Respon-

IOHANNIS DEITENBERGII.

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Apostolum non de muliere solū, sed & de viro loq, textus manifeste subindicat, q̄ habet. Et vir vxorem non dimittat, p̄missio quod dicitur. Præcipio non ego sed dominus. At dominus quomodo p̄cipiat viro non dimittere vxorē & vxori non dimittere virū, manifeste nos edocet euangeliū dicēs. Quicumq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et q̄ dimissam duxerit, mœchatur. Et si vxor dimiserit virū suum & alij nupserit, mœchatur. Ecce dominus vult par esse ius tam uxori quā viro fidelibus quicq; etiam huic sexui apud Iudæos negaretur. Neque de Iudaico tractamus repudio, Nec operæ pretium erat adhibere de viro, q̄ celebs maneret, aut vxori reconciliaretur, quia in hoc ipso sermone quo domini præceptum allegauit virum & vxorem ex Christi præcepto ad paria teneri voluit. Id quod vt fortiter ac constanter asseuerat Augustinus, ita est quo certum doceat, nimirum domini verbum & præceptum, ad quod sese apostolus refert.

Erasmus

lvij Vetuisse igitur videtur Paulus, ne ob vulgares offensas vxor virum reliquerit, &c.

Respon. Iohannis Dietenb.

Pertransennam videt cui hoc videtur. Non enim ob quasilibet vulgares causas hoc Paulū vetuisse, iam supra monstrauimus, nisi forsā dicamus Paulum approbasse (quod absit) Pharisaicam quæ tale quid voluit de diuortio seu repudio, opinionem, quam Christus adeo constanter fortiterque reprobauit.

Erasmus.

lix Neque enim probat Apostolus vt diuulsa a viro maneat innupta viro nolente.

¶ Respon. Iohan. Dieten.

Neque hoc oportuit quia Christi autoritate præcepit, quæ humanarum robore probationum non indiget, quamuis non prorsus non probatum relinquat, quod ex autoritate domini præcepti allegat.

Erasmus.

DE DIVORTIO TRACT.

Ix. Sed hoc mauult scilicet quod diuulsa a viro maneat in-
nupta, quam iterato matrimonio nouo vetus oboleri.

Responsio Iohan. Deitenb

Mauult diuulsam a viro, prorsus innuptam manere, aut
viro suo reconciliari, quam iterato nouo sed adulterino quo-
dam matrimonio contrauenire diuino præcepto.

Erasmus

Ixi Quod si Paulo proposita fuisset huiusmodi causa &c.
fortassis pro causæ circumstantijs aliud responderet Apосто-
lus, & non nihil relaxaret de rigore Consilij superioris, sua-
que scripta ciuilius opinor nobis interpretaretur quam nos
interpretamur.

Respon. Iohannis Dietenb.

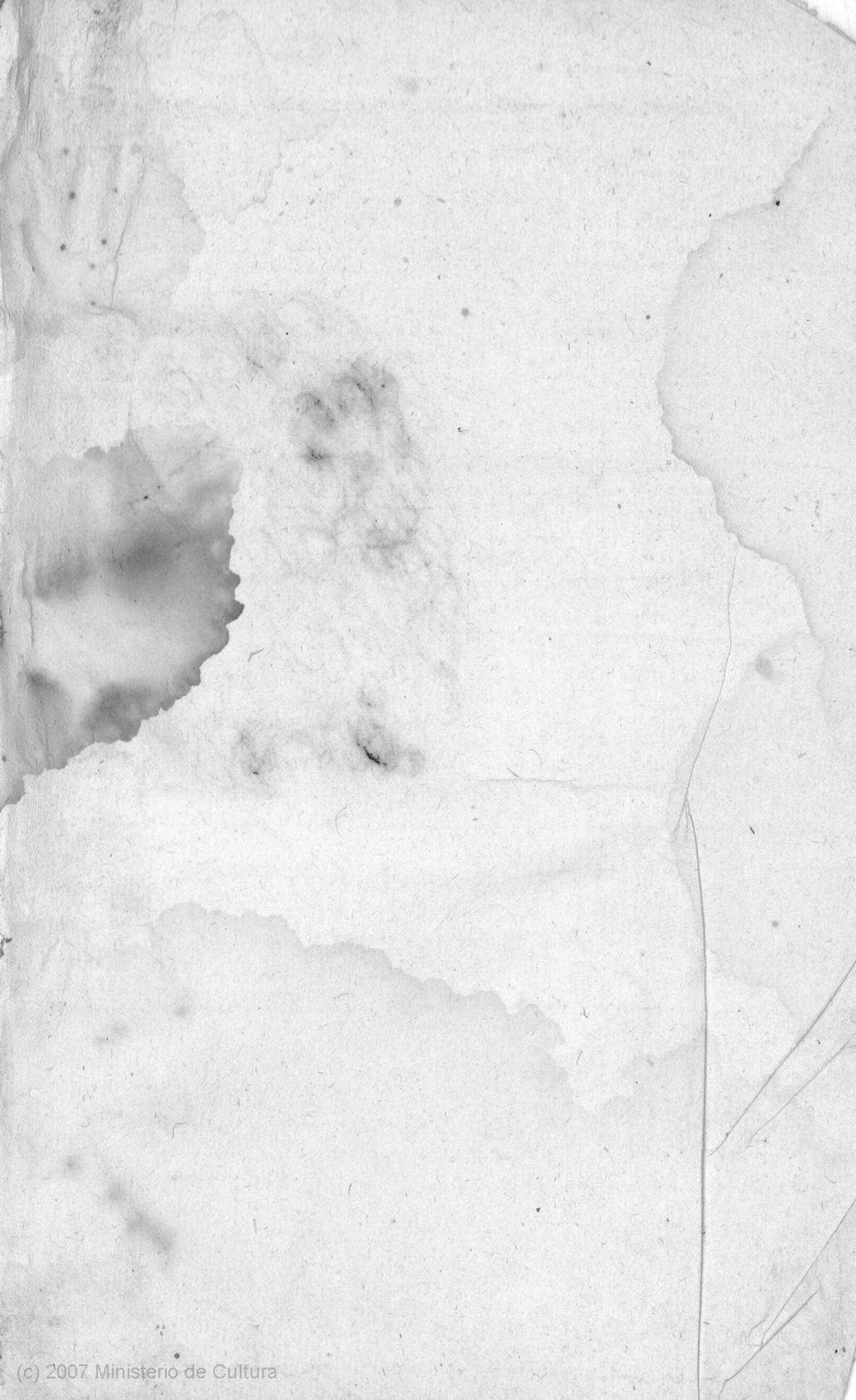
Si Paulo surgente diuortij causa proponeretur nullate-
nus crediderim Paulum sibi non constiturum Palinodiamq;
Stesichori more reciniturum, sed fortiter constanterq; pror-
sus quod olim scripsit, non autem aliud responsurum, nec vn-
guem, quod aiunt, latum ab eo diuersurum, immo de rigo-
re prorsus nihil laxaturum, cum non suo consilio sed domi-
ni præcepto innuptam iusserit a viro diuulsam, Deniq; Pau-
lum propter has Erasmiānas argutias opinor, sua scripta nul-
latenus ciuilius, secusque quam nos post Christum & eius ec-
clesiam catholicam docemus, interpretaturum, quin magis
Erasmo quod ab olim Pilatus iudæis dicturum. Quod scri-
psi, scripsi. In laudem & gloriam dei super benedicti in æter-
num.

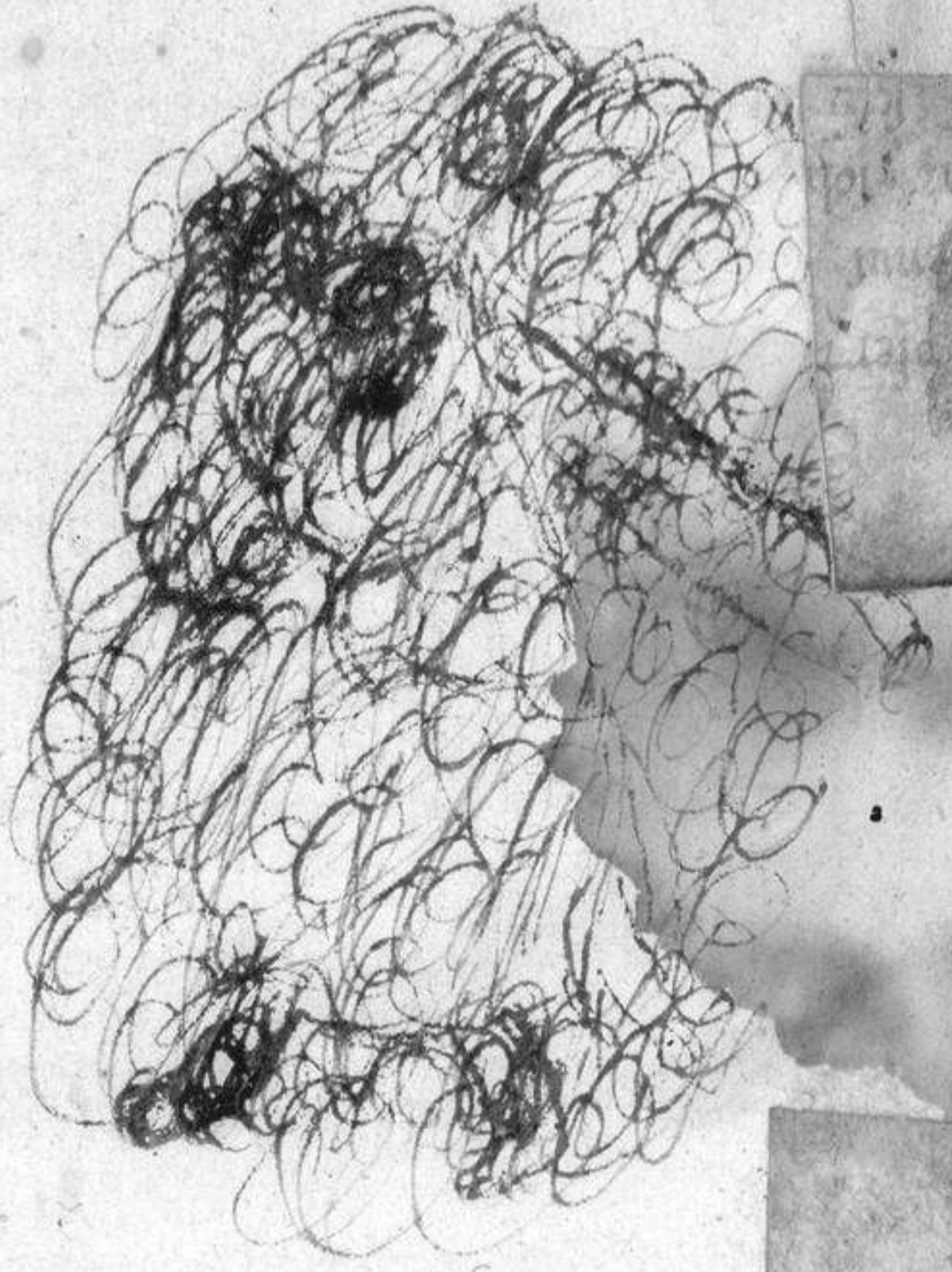
A M E N

¶ Habes nunc clarissime doctor primum quod promi-
si. Dein quibus Erasmus suam firmat sententiam. Postremo
suarum argutiarum quantulamcunque dilutionem, quæ pro
tui præclarissimi ingenij candore quandoq; conferas, vt quod
vero videbitur conformius amplectaris. Quod si minus præ-
stiterim re ipsa animum sane paratum obtuli: tuæq; præstan-
tiæ gratificari volui. Vale Finis.

Errata

C 1. facier. linea. 4. versus finem. Cum enim, &c. lege, Cum ergo in animabus sanctis, in dei amicis, in prophetis denique & patribus, &c. C 1. fa. 2. lin. 10. Is vere, &c. lege. Is vere sanctum habere spiritum eiusque doctrinam minime credendus sit, &c. C 4. fa. 1. li. 26. diffinita, lege diffinitive. Ibidem fa. 2. li. 26. interpretationes. le. interpretationibus. D 3. fa. 2. li. 26. impossibilius. l. impossibilibus captandis vel manu concessit. D 4. f. 2. l. 28. quoque deserunt, le. que discernunt ab aqua, sed aquam. E. 2. f. 2. l. 12. ad usque raram, l. raurim. E. 4. f. 1. l. 24. quod labe, l. quod falsitatis labe conspersum, reliqua, sua conspurcat contagione. Non est enim F 1. f. 1. l. 4. proponantur, l. proponantur. F 3. f. 1. l. 24. solus. l. stilus. H. 2. f. 1. li. 1. virtute, l. veritate. H. 3. f. 2. l. 12. ostendes, l. offendes. K 1. f. 2. l. 31. Sicut, l. sunt. L. 4. f. 2. l. 22. nos, l. novos. Q. 2. f. 1. l. 16. pisam, l. ipsam. Q. 3. f. 2. l. 13. patroni, l. patrem. R 1. f. 1. l. 6. sufficiens, l. insufficientis. V. 2. f. 1. l. 21. mercedem omnium, l. omnino. X. 2. fa. 2. l. 10. peccatu, l. peccator. Y. 3. f. 1. l. 10. presentissima, l. presentissimum. Y. 4. f. 1. l. 31. subinducat, l. subindicat. Z. 1. f. 1. l. 20. sordiderat, l. sordidarat. Ibidem li. 32. eos, l. eis. Z. 1. f. 2. l. 13. Scæuæ, l. Scænæ. Z. 3. f. 2. l. 27. sacrificium, l. sacrificum. Z. 4. f. 2. l. 33. lezebele, l. lezabele. a. 1. f. 2. l. 9. filijs, l. filij. a. 3. f. 2. li. 29. Gessione, l. Sessione. b. 2. f. 2. li. 20. laterali, l. litterali. c. 3. f. 1. l. 32. aliud ecclesiam, l. ecclesia. Ibidem li. 33. litterale, l. litteralem. d. 2. f. 2. li. 32. contra, l. contraque. d. 4. f. 2. l. 1. viri, l. iuri. e. 1. f. 1. l. 7. cere rpleraque, l. certe pleraque. Ibidem l. 34. Miliuitano, l. Mileuitano. Ibidem f. 2. l. 5. Vvarmaciensi, l. Vyormaciensi. e. 3. f. 1. l. 2. quo, est. quoque. Ibidem li. 26. coniuegm. l. coniugem. e. 4. f. 2. l. 25. vetustissimos, lege vetustissimos.



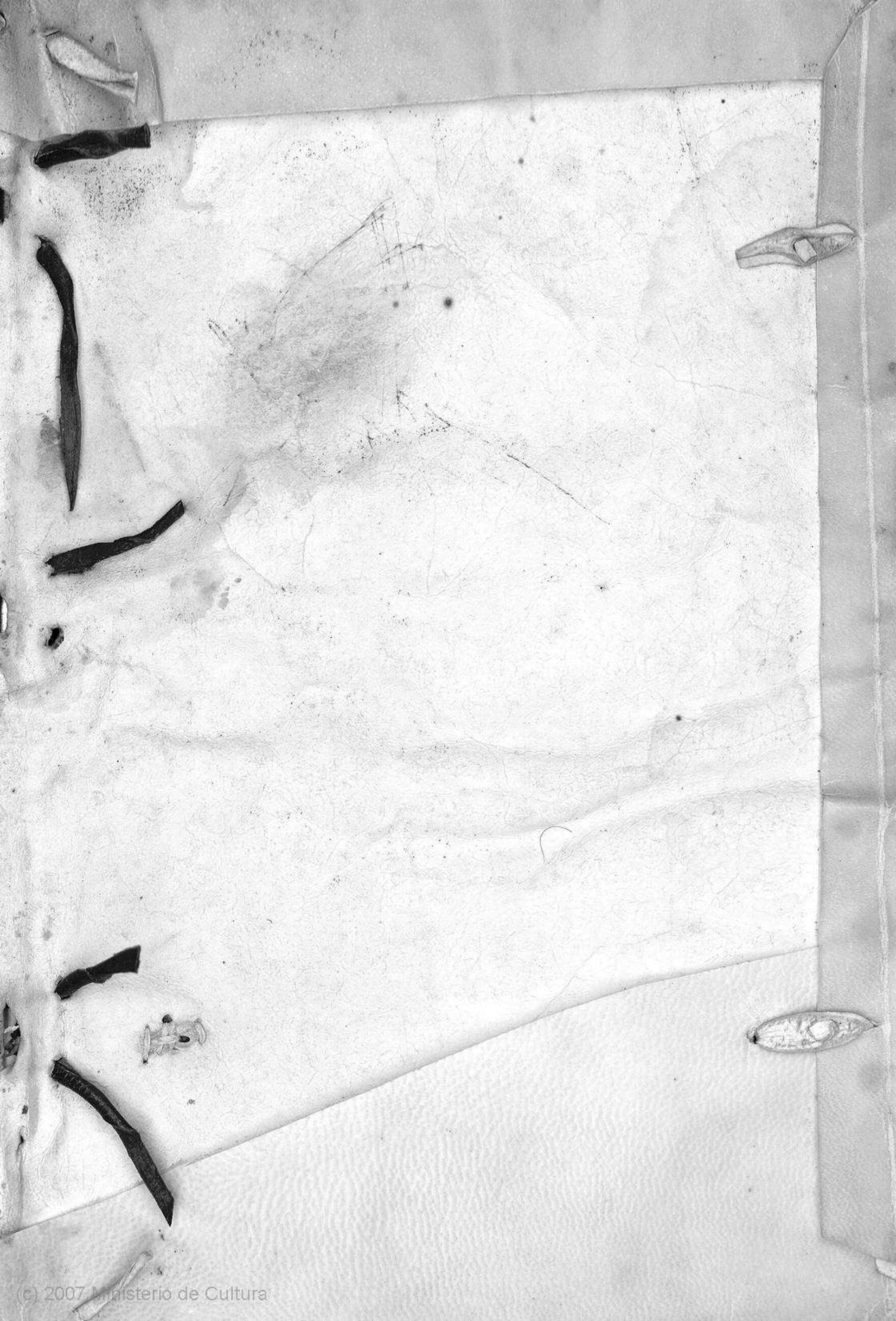


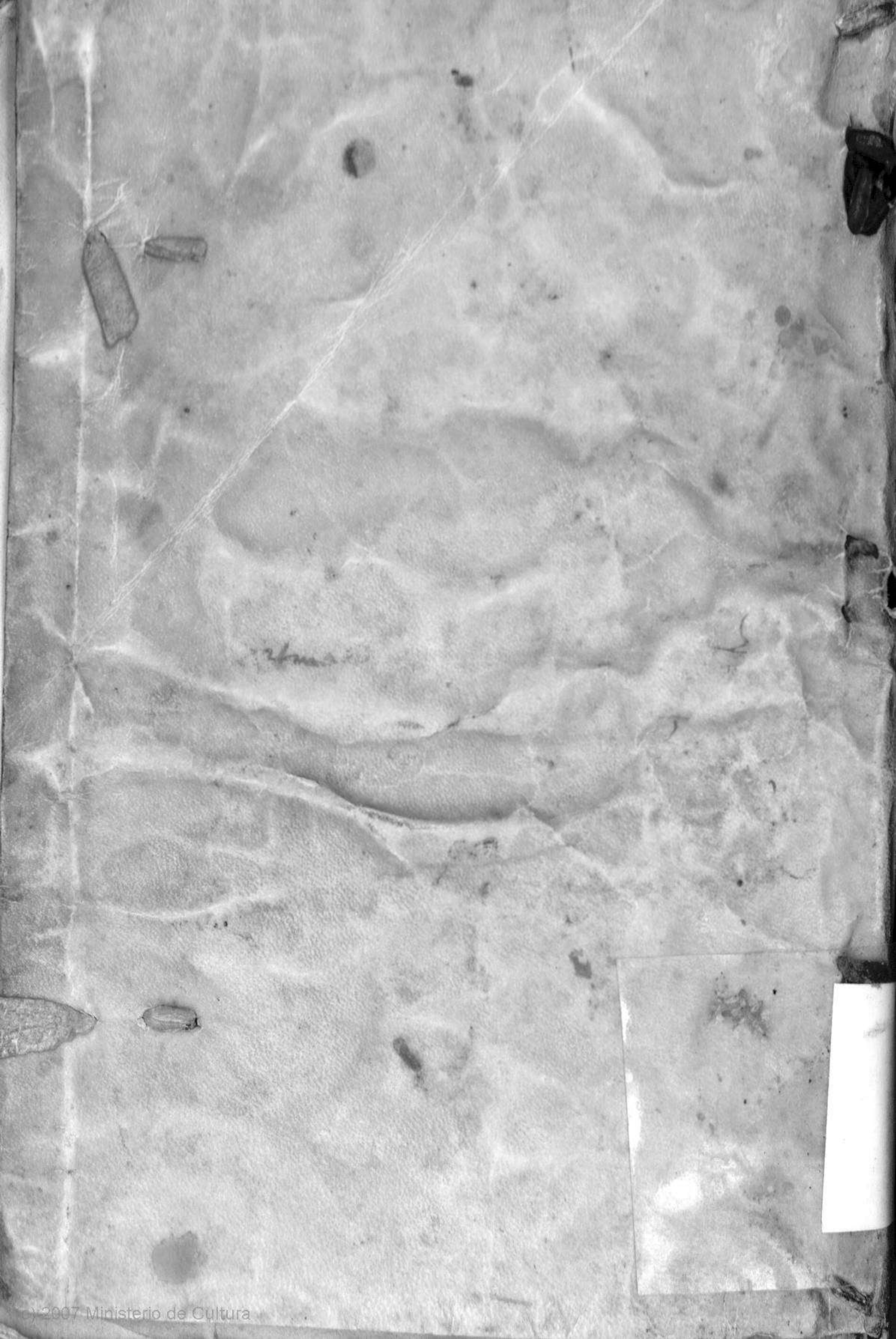
Fragment of text from a top-right label, mostly illegible.

Fragment of text from a middle-right label, mostly illegible.

Fragment of text from a bottom-right label, mostly illegible.

Fragment of text from a bottom-right label, mostly illegible.





19

60